

Heemkundekring Nicolaus Poppelius.

Ravels in Lief en Leed. Ravels, 1980.

INHOUDSOPGAVE	Pagina
Woord vooraf	3
I.Inleiding	4
II.Prehistorie	7
III.Wereldlijke Geschiedenis	11
A.Voor 1800	
1. De heerlijke rechten van de prelaat van Tongerlo	11
2. Philips Le Roy en Johan De Knuyt	15
3. Vijfhonderd jaar landbouw te Ravels	17
4. Valkerij te Ravels	19
5. De bevolking van Ravels in 1796	20
B.Na 1800	
1. Ravels in de 19e en 20e eeuw	26
2. Ravels tijdens de twee wereldoorlogen	35
IV.Kerkelijke Geschiedenis	41
1. De parochie van St.-Servaas	41
2. De parochie van St.-Adriaan	48
3. Kerken en pastorijen	52
V.Industrialisatie	
1. De industrie langs het Kempisch kanaal	55
2. Steenbakkerijen en cementfabrieken	57
3. De staking in de cementfabrieken in 1925	58
4. N.V.Van Gorps Moderne Wegenbouw	60
5. N.V.Tuytelaers	61
6. N.V.Klaasen en C°	62
7. De fabrieken brachten leven in de brouwerij	63
8. De tram	65
VI.Oude ambachten	
1. Ravels en de molens	67
2. Brouwerij Janssen	69
3. Indertijd vooruitstrevend: steendrukkerij De Kinderen	70
VII.Het Staatsdomein	71
VIII.Onderwijs	75

1. De dorpsschool van Ravels van 1608 tot 1879	75
2. In 1879 werd een nieuwe school opgericht	75
3. Splitsing van de dorpsschool in 1879	75
4. Het preventorium	80
IX. Verenigingen	83
1. Voetbalverenigingen	83
2. Toneelvereniging "De Morgenster"	86
3. Het spel met de duiven	87
4. Fanfare Nut en Vermaak	88
5. Fanfare Jeugd en Vreugd van Ravels-Eel	89
6. Davidsfonds	89
7. Het A.C.W.	91
8. Landbouworganisaties	99
9. Schuttersgilde "De Ware Vrienden"	100
10. Studentenverenigingen	101
X. Ze waren van Ravels, ze kwamen naar Ravels	102
1. Burgemeesters van Ravels	102
2. Gemeentesecretarissen van Ravels	106
3. Veldwachters van Ravels	107
4. Bekende figuren	108
XI. Wat betekenen al die plaatsnamen?	110
XII. Folklore	120
1. Grote vieringen	120
2. Folklore, volksgebruiken, volksdevotie	124
3. Bijgeloof	126
4. Een typische volksfiguur: Steven Couwenberg	127

Woord vooraf

Een heemkundekring moet naar buiten treden in publicaties. In zijn kort bestaan is de Heemkundekring Nicolaus Poppelius in deze taak niet tekort geschoten. Integendeel, hij slaagde erin, dankzij de onverdroten inspanning van een hardwerkende kern, in twee jaar tijd vier boeken te publiceren. Bovendien kreeg het kennelijk belangstellende publiek met de regelmaat van een klok bijdragen te lezen in het Berichtenblad. Uit de inhoud van de publicaties blijkt, dat zowat alle facetten van de heemkunde het voorwerp van studie uitmaken. De belangstelling van de kring blijft derhalve helemaal niet tot de geschiedenis beperkt, zoals dat in menige kring wel het geval is. De lezer moet er zich evenwel van bewust zijn, dat zo'n boek helemaal niet alleen achter de schrijftafel van de auteurs ontstaat, maar dat vaak naar archieven te Antwerpen, Tongerlo, Den Bosch, enz. gereden moet worden en dat zeer veel tijd opgaat in het ontcijferen en lezen van archiefstukken. Het strekt derhalve tot eer van hen die daar hun kostbare tijd geheel belangloos voor over hebben. Het is natuurlijk wel duidelijk, dat ook boeken samenstellen een vingeroefening betekent en dat derhalve inhoudelijk van het ene boek (vb. Wel en Wee in Weelde) naar het (twee jaar later verschijnende) ander (onderhavig boek over Ravels) de inhoud is gaan groeien. Niets belet evenwel om in een volgende fase de rijke, nog verholen geschiedenis van Weelde, Poppel en zelfs ook van Ravels verder openbaar te maken in andere vormen van publicaties.

De aandachtige lezer zal ook wel opmerken dat de kwaliteit van schrijven en uitgeven er lang niet op achteruitgaat. Ook daarvoor is het vroegere werk een dankbare leerschool geweest. Betere planning, meer tijd voor de voorbereiding, intensiever groepswork en ook wel het opzichtelijk afnemen van het risico om zulke partij boeken te laten drukken, hebben ertoe bijgedragen, dat een keurige uitgave als dit boek tot stand kon komen. Een flink team leden van de kring heeft maandenlang gewerkt, gediscussieerd en vergaderd, proeven gelezen, vorm gegeven aan de teksten en in niet-aflatende ijver de ene de andere gestimuleerd om dit boeiende boek te scheppen. De kring is hun daar dankbaar voor en wij hopen dat de lezer na lectuur ervan zich daarbij aansluit. Dat het boek gepresenteerd mag worden bij gelegenheid van alweer een tentoonstelling is een reden te meer tot grote vreugde. Tenslotte rest ons nog onze dank reëel uit te spreken aan alle medewerkers, aan alle mensen die bereidwillig illustraties of wat voor dienstige documenten dan ook in bruikleen afstonden, aan de aanmoedigende steun van het gemeentebestuur en zijn ambtenaren, aan de parochiepriesters voor hun medewerking en aan allen die wij nog vergaten te vermelden. Wij wensen de lezer veel genoeg bij het lezen en een beetje aansporing tot relativering van de ogenschijnlijk heerlijke maar ook droeve zaken uit zijn eigen leven, als hij zich de spiegel voorhoudt, waarin hij zijn voorouders opnieuw ziet leven. Het was vroeger ook wel eens heel mooi en soms heel droevig.

I. Inleiding

A. De Gemeente en haar ligging

Ravels ligt in de Noorderkempen. Het behoort tot het kanton Arendonk, het arrondissement Turnhout en de provincie Antwerpen. In het noorden grenst Ravels aan Weelde, in het oosten aan Arendonk, in het zuiden aan Oud-Turnhout en in het westen aan Turnhout en Weelde. De bestaande grenzen zijn meestal overeengekomen scheidingslijnen. Nochtans vormen in het noorden en in het zuiden de Aa en de Nattenloop (ook zuidelijke Aa genoemd) natuurlijke grenzen. Ravels is bijzonder goed gelegen, enerzijds aan de rijkswegen Turnhout-Tilburg en Arendonk-Weelde-Breda en anderzijds aan het kanaal Schoten-Turnhout-Dessel, ter plaatse "de vaart" genoemd. Dwars door het dorp loopt -van oost naar west- de landrug die de scheidingslijn uitmaakt van het Maas- en Scheldebekken. De gemeente Ravels strekt zich uit over een oppervlakte van 2316 hectare. De Staatsbossen beslaan daarvan ruim een derde gedeelte. Op 1 januari 1977 werden de gemeenten Ravels, Weelde en Poppel, alsook het gehucht Kijkverdriet van de gemeente Oud-Turnhout, samengevoegd tot de nieuwe fusiegemeente Ravels. Op de vooravond van voornoemde fusie telde Ravels 4068 inwoners. Voor Weelde was dat 3377, voor Poppel 2438 en voor Kijkverdriet 44. Het Ravels dat wij hier behandelen is wel degelijk het Ravels van voor de fusie.

B. Plaatselijke indelingen

Gewoonlijk maakt men in Ravels een onderscheid tussen twee gebieden, die samenvallen met de beide parochies. Het betreft hier de Sint-Servatiusparochie en de Sint-Adrianusparochie. Het grootste gedeelte van de gemeente groepeerd zich rond de Sint-Servaaskerk. Deze parochie is de grootste en is in de geschiedenis het kernbestanddeel van Ravels. Zij bekwam haar zelfstandigheid in 1559, maar daarover kunt u verderop meer lezen. Toen in 1896 de Sint-Adrianusparochie zelfstandig werd, telde de gemeente Ravels 1023 inwoners: (de parochie Sint-Servatius: 600 en de parochie Sint-Adrianus: 420). Naast deze tweeledige indeling onderscheidt men nog de volgende gehuchten:

1. in de parochie Sint-Servatius (Ravels-Centrum):

- Centrum
- ten noorden: Klein Ravels, Raafstuinen
- ten oosten: Gilseinde, Kievit, Peel
- ten zuiden: Stokerij, De Brug
- ten westen: Vlasrietje, Blauwe Kei, Bovenheide

2. in de parochie Sint-Adrianus (Ravels-Eel):

- Eel
- ten noorden: Broek, Hoge Voort
- ten oosten: Klaverberg, Wildert, Achter-Eel en Bos
- ten zuiden: Peel
- ten westen: Stadstraat

C. Het reliëf en de waterlopen

De bodemverhevenheid van Ravels schommelt tussen 25 en 36 meter boven de zeespiegel. In het zuiden, aan de grens met Oud-Turnhout, ligt het laagste gedeelte, ongeveer 25 meter. Aan de bron van de Straatloop op de Bovenheide, aan het Lang Ven en in de Staatsbossen ligt het hoogste gedeelte tot meer dan 35 meter. De bodem vertoont weinig oneffenheden. Zandheuvelds vindt men in de bossen van Klein-Ravels. Inzinkingen of depressies komen we vooral tegen in de Staatsbossen. Zo kennen we het Kesse Ven, het Wit Goor, het Klot Goor, het Lang Ven en zo meer. Hiernaast drukken we een natuurkundige kaart af die door de Gemeentjongensschool van Ravels-Centrum, in 1958, onder de leiding van meester A. Van Gool werd opgemaakt. Men kan er duidelijk de hoogtelijnen en de waterlopen op volgen. Ten zuiden van de waterscheidingskam behoort het water tot het stroomgebied van de Schelde. De Straatloop, de Wouwerloop en de Nattenloop of zuidelijke Aa stuwen het water via de Nete en de Rupel naar de Schelde. De waterlopen in het noorden behoren tot het stroomgebied van de Maas. De Hoogakkerloop, de Stoutloop, de Wierikenloop, de Eelseloop, de Marelseloop en de Witgoorseloop vloeien via de (noordelijke) Aa in de Dommel (Nederland) naar de Maas.

Volledigheidshalve dienen we te vermelden dat een gedeelte van de Straatloop werd ingebuisd en aangesloten op het rioleringsnet.

D. De bodemgesteldheid

Zoals elders in de Noorderkempen bezit ook Ravels lichte losse zandgrond. In de gehuchten Eel en Achter-Eel treffen we meer vaste en zwartere grond aan. De kultuurlaag is hier dikker en rijker aan humus. De dikte van de bouwlaag schommelt tussen 20 en 50 centimeter. De aanslibbingsgronden langs de waterlopen vertonen vaak nog dikkere lagen. De ondergrond is geel-groenachtig. Het betreft hier zavel en driftzand. Schurftlagen komen ook voor. In de Wieriken, Vogelberg, Goudberg en Raaftuinen vertoont de ondergrond ijzerhoudende korrels. Hiervoor hebben de bewoners het geëigende woord "Vlest". Deze "Vlest" vormt ondoordringbare lagen zodat enkele regenbuien reeds een wateroverlast veroorzaken, terwijl een paar dagen zon het zand in stof omzetten. De zuidwestelijke hoek van de gemeente bevat op een geringe diepte van 1 à 3 meter kleilagen. De dikte ervan varieert van 3 tot 6 meter. In het oostelijke gedeelte van het dorp liggen bossen, die tussen 1906 en 1930 werden aangeplant. Voordien waren het hier vooral heidevlakten met buntplaggen, bremvelden, beemden en moerassen. Thans treft men er nog verschillende goren en moeren aan die hun oorspronkelijk karakter bewaard hebben.

E. De bevolking van Ravels

Opgravingen, waarbij urnen, geslepen vuurstenen en bijlen werden ontdekt, hebben het bewijs geleverd dat het gebied Ravels reeds in de pre-romeinse periode bewoond was. In 1165 kwam "Ravenslo" -vroegst bekende benaming voor het huidige Ravels- in het bezit van de abdij van Tongerlo door een schenking van het kapittel van Sint-Servaas (Maastricht). Alhoewel bestuurlijk gescheiden, leefde de Ravelse volksgemeenschap in sterke verbondenheid met Weelde en Poppel. Gerechtiglijk vormden de drie dorpen lang een eenheid of "eeninghe" en was Ravels de minst belangrijke nederzetting. Bij de Brabantse volkstelling in 1480 telde men in Ravels 658 zielen (Weelde 1071 en Poppel 882). Maximiliaan I, keizer van Duitsland en heerser over Brabant, ontketende in 1487 een strijd tegen de lagere adel. Onze streek werd hierdoor verwoest en platgebrand. Bij de Brabantse volkstelling van 1496 zag men hiervan nog duidelijk de sporen. Het bevolkingscijfer was toen teruggevallen op 511 inwoners (Weelde 847 en Poppel 693). In 1526 was het verlies hersteld en telde ons dorp 623 zielen (Weelde 1015 en Poppel 833). Meer dan twee eeuwen bleef het bevolkingscijfer dan stabiel op ongeveer 625 inwoners. Tussen 1777 en 1785 heerste er in onze streek een besmettelijke ziekte: de dysenterie. Het bevolkingscijfer onderging daardoor weer een gevoelige daling. Wanneer Schout de Fierlant van Turnhout in 1785 een volkstelling liet houden, kregen we de volgende indeling: 2 priesters, 218 mannen, 198 vrouwen, 65 jongens en 83 meisjes. In totaal dus 566 inwoners. Bij de volkstelling in 1800, onder het Frans bewind, was de bevolking weer op peil en telde Ravels 644 inwoners. De volkstelling van 25 mei 1822, op last van de Hollandse bewindvoerders, gaf volgend gedetailleerd resultaat:

Cingel (dorp): 154 inwoners
Eel: 258 inwoners
Stoutstraat (Stadstraat): 58 inwoners
Gilseinde: 119 inwoners
Klein-Ravels: 37 inwoners

In totaal dus 626 inwoners.

Een nauwkeurig bekijken van deze cijfers leert ons dat er een licht bevolkingsoverwicht was voor "Den Eel". Met de onafhankelijkheidsverklaring van België in 1830 en na de laatste stuiptrekkingen van het Hollands bewind (Slag bij Ravels in 1831) kwam duidelijk een plaatselijke politieke beweging op gang. Vele tientallen jaren heeft "Den Eel" de politiek in de gemeente bepaald, zodat het effect van een licht bevolkingsoverwicht tot kort voor de laatste eeuwwisseling, zelfs in deze eeuw nog lang heeft doorgewerkt. Na 1870 kwam er een kentering in de bevolkingsaanwinst. Bij het graven van het verbindingskanaal Schoten-Turnhout-Dessel ontdekte men in het zuiden van Ravels dikke kleilagen. Weldra kwam de industriële kleiontginning op gang. Een cementfabriek en steenbakkerijen werden opgericht en in de onmiddellijke nabijheid vestigde zich, weliswaar op Turnhouts grondgebied, eveneens een pannenfabriek. De industrialisatie van de streek werd hiermee definitief een feit. Vooral de bevolking van Ravels-Centrum nam hierdoor sterk toe. De bijgaande grafiek en de onderstaande tabel geven een duidelijk overzicht van de snelle vlucht die de bevolkingsaanwinst na 1870 nam. Bijna

vier eeuwen bleef het aantal inwoners schommelen rond de 625 eenheden. De laatste anderhalve eeuw is de bevolking echter met een factor 6,5 toegenomen.

<u>Jaar</u>	<u>inwoners</u>	<u>Jaar</u>	<u>inwoners</u>
1480	658	1915	1.971
1496	511	1920	2.033
1526	623	1925	2.190
1785	566	1930	2.308
1800	644	1935	2.654
1822	626	1940	3.015
1840	720	1945	3.102
1865	836	1950	3.337
1875	905	1955	3.558
1880	1.007	1960	3.772
1890	1.004	1965	3.860
1900	1.207	1970	4.046
1905	1.477	1975	4.044
1910	1.777	1976	4.068

De kaap van het duizendtal werd genomen in 1880. In de jaren 1891, 1892 en 1893 telden we terug eventjes minder dan 1000 inwoners. In 1920 bereikten we voor het eerst het getal 2000. Het getal 3000 werd bereikt bij de aanvang van de tweede wereldoorlog, in 1940. Het is in de gouden zestiger jaren dat de 4000ste inwoner kon opgetekend worden, namelijk in het jaar 1967. Een jaar later, in 1968, werd de hoogste score bereikt: 4082 inwoners. Bij de fusieoperatie van 1977 bracht Ravels 4068 eenheden in de grote pot. In het begin van het jaar waarin dit boek geschreven wordt telt de fusiegemeente Ravels niet minder dan 10226 inwoners.

II. Prehistorie, Romeinse tijd en vroege middeleeuwen

A. Midden en Nieuwe Steentijd

Het staat vast dat te Ravels reeds mensen voorkwamen rond 4000 voor Chr. We noemen deze periode de midden steentijd, de tijd die erop volgt is de nieuwe steentijd. Aanvankelijk leefden deze voorouders voornamelijk van de jacht. In het Neolithicum (nieuwe steentijd) legde men zich toe op het zaaien van planten en het fokken van dieren. De mensen gingen zo over naar de landbouw. Deze oudste bewoners hadden enkel gebruiksvoorwerpen uit steen en hout. Het Neolithicum en de Bronstijd (de tijd waarin men, naast stenen, ook bronzen voorwerpen gaat gebruiken) zijn te beschouwen als de tijd waarin hier grafheuvelbouwers leefden. De overgang van de mesolithische jagers en verzamelaarsculturen naar de neolithische culturen is een vrij plotseling gebeuren. De neolithische levenswijze werd namelijk door immigranten meegebracht en kenmerkte zich door het optreden van tal van nieuwe cultuurelementen: landbouw, min of meer vaste woonplaatsen, grafheuvels, aardewerk en gepolijste stenen bijlen. De veranderingen zijn zo ingrijpend dat men van de neolithische revolutie spreekt. In deze cultuur treffen we boerderijen aan van ongeveer 35 bij 8 meter, ook maalstenen en sikkels werden aangetroffen (wat op graanverbouw wijst). Het grote verschil tussen deze cultuur en de mesolithische blijkt wel duidelijk. De landbouw bestond in het neolithicum reeds uit akkerbouw en veeteelt. De akkerbouw werd in de vorm van rooibouw bedreven. Door verbranding van het in het eikenmengbos volop aanwezige dode hout en door het kappen van bomen werd een stuk bos geroid. Als graansoort verbouwde men gerst- en tarwesoorten, later ook wel erwten en vlas. We weten dit door stuifmeelonderzoek en door afdrukken van zaden in aardewerk. Daar men geen bemesting kende, moest men een bouwland al na enkele jaren verlaten. Inmiddels moest in de buurt een nieuw bouwland ontgonnen zijn. Het voor het rooien van bos vereiste zwaardere gereedschap treffen we aan in de vorm van grote, gepolijste stenen bijlen. Neolithische grafheuvels bestaan uit geelgrijs geaderd zand, bij de bronstijdgrafheuvels is duidelijk waar te nemen dat ze uit heideplaggen zijn opgebouwd.

B. Bronstijd

Rond 1500 voor Chr. kwamen stammen uit Midden-Europa onze streken bevolken. Zij vestigden zich ook te Ravels. Zij hadden geleerd ertsen te smelten en bronzen voorwerpen te maken. Zij begroeven hun doden onder grafheuvels in urnen. De nederzettingen werden niet zomaar willekeurig gesticht; ging men zich in een bepaalde streek vestigen, dan had men daartoe zowel vroeger als nu- een reden. Die reden kan geweest zijn de gunstige ligging van het terrein met het oog op de jacht, waarvan de mensen voor een deel moesten leven. Ze kan ook gezocht worden in de voordelige situatie van de plaats, met betrekking tot verkeer en handel. Wel had men geen geld als betaalmiddel, maar men ruilde. Een bekend ruilmiddel waren huiden. Ze werden gebruikt voor het vervaardigen van kleding, riemen, bekleding van schilden, enz. Verder ruilde men voedsel en materiaal dat ter versiering diende. Deze bewoners uit het Bronstijdperk, die in de periode 1700 tot 800 voor Chr. Ravels bevolkten, moeten een vreedzame, rustige boerenbevolking geweest zijn. Grote rijkdom kenden zij niet. Door wat veeteelt en het bewerken van enige akkers, moesten zij in hun levensonderhoud voorzien. Waarschijnlijk leverde het houden van bijen extra-inkomsten op, in een tijd waarin suiker niet bekend was en honing in het gebrek aan zoetstof moest voorzien. Jacht en visserij zullen zeker nog een aanvulling van het dagelijks rantsoen hebben gevormd. Bijna alles wat men nodig had, moest men zelf maken.

In hun grafheuvel werden de doden met de nodige eerbewijzen begraven. De lijken werden boven een groot vuur verbrand en de resten van de beenderen en de asse werden in een kistje van ongeveer 70 cm lengte, gewoonlijk een uitgeholde boomstam gelegd en begraven in een rechthoekige, ondiepe kuil, bedekt met omgekeerde heideplaggen en graszoden. Aldus werd er een kleine heuvel van ongeveer 15 meter doorsnede opgeworpen, omgeven door eiken palen en een gracht of wal. Later werden de crematieresten verzameld in potten, die men urnen noemt. Deze werden met de hand uit leem gedraaid en in open vuur gedroogd en verhard. Zulke urnen zijn peer- of emmervormig, 20 à 30 cm hoog en hebben een diameter van 20 à 25 cm of meer; sommige werden versierd met afdrukken van zaden. Ook te Ravels werden nederzettingen uit de Bronstijd vastgesteld.

C. Urnenveldentijd

Tijdens de late Bronstijd (1000-650 voor Chr.) deden zich grote veranderingen voor. Omstreeks 900 voor Chr. bereikten nieuwe culturen onze omgeving. Eén der markantste elementen daarvan is het urnenveld. Men spreekt dan ook van urnenveldculturen. Omstreeks 650 voor Chr. verdringt het ijzer het brons en begint de IJzertijd, die dan inzet met het tweede deel van de Urnenveldentijd. Bij ons is het ijzer in de IJzertijd net zo schaars als het brons in de Bronstijd. Dat is de reden waarom men eerder van Urnenveldentijd dan van IJzertijd spreekt. In 1770 vonden de geestelijken Cyrillus Van Eyxsel en Sulpitius Buysen reeds urnen niet ver van de Wetsberg, namelijk in Klein-Ravels, langs de baan naar Turnhout. De vorm van deze urnen, waarvan kanunnik Heylen archivaris van de abdij van Tongerlo, ons een beschrijving heeft nagelaten doet veronderstellen dat ze dateren van het Hallstatttijdperk.

Rond 1897 werden in Klein-Ravels op de Raaftuinen 6 urnen opgedolven, doch door onwetendheid van de arbeiders vernield. Jaren later werd de vindplaats opnieuw gelokaliseerd en werden er 11 graven met één of twee urnen, 8 met verbrande mensenbeenderen, alsook 8 brandplaatsen of ustina (waar de lijken werden verkoold) opgedolven. Slechts uit twee graven is er in het museum Taxandria te Turnhout iets tast- en zichtbaars gebleven. In het gestoorde graf nr.3 vond men grote stukken van een besmeten urn, beenderen en houtskool. De urn zelf is van het Harpstedtachtige type (28,5 cm hoog), met hoog opgetrokken en smalle schouderpartij en rechte hals met kartelrand. De wand is besmeten tot aan de schouder en de hals is effen. Een tweede urn is eveneens besmeten en werd opgeraapt in graf nr.15. Ze is lager, breder en iets meer gedrongen van vorm. Over een derde te Turnhout bewaarde urn bestaat geen zekerheid omtrent de herkomst (vermoedelijke vindplaats is Ravels). Bronzen of ijzeren voorwerpen werden door A.De Laet op de Raaftuinen niet gevonden evenmin een urn met deksel of bijpotje. In hoeverre de afwezigheid van dit laatste juist is, valt te betwijfelen gezien de bewaringstoestand van de graven. Het urnenveld op de Raaftuinen zou dateren uit de vroege IJzertijd. In augustus 1901 werden de scherven van twee urnen, gevuld met beenderen, ontdekt, dicht bij de plaats "De Tommel". De stukken werden geschonken aan het museum van de Cinquantenaire te Brussel.

D. Franken

1. Algemeen

Tegen het begin van onze jaartelling verschenen er Romeinen in onze streken. Te Ravels werden geen sporen van hen teruggevonden, maar wel in de omliggende dorpen (Alphen, Goirle, Merksplas en Arendonk). Het tanen van de Romeinse macht in onze omgeving na 250 had 3 hoofdoorzaken:

1. de strijd om de macht onder de opperbevelhebbers;
2. de slechte economische toestand;
3. de invallen van de "Barbaren" die het grensgebied van het keizerrijk bewoonden.

In de geschriften uit deze tijd werden de invallers, die van de wanorde in het rijk gebruik maakten om in onze omgeving binnen te dringen, "Franken" genoemd. Men stelt zich voor dat de Franken, eenmaal in het rijksg gebied aanwezig, terstond begonnen om op bestaande ontginningen boerderijen te bouwen of geheel nieuwe nederzettingen te stichten. Voor de tijd 250 tot 600 na Chr. is dit niet juist, zeker niet voor onze omgeving. Enkel wilde krijgsvelden van deze Franken trokken hier door onze streken. Van vestiging of ontginning was nog helemaal geen sprake. Prof.Dr.J.de Vries vergelijkt deze Franken uit de derde tot de zesde eeuw dan ook met de Noormannenbenden, die ons land in de tiende eeuw teisterden. Ook zij waren aanvankelijk niet op verovering van grondgebied uit, wel op roof en avontuur. Van bezetting van grondgebied is kort na 250 dus nog helemaal geen sprake; de invallen zijn plundertochten; het doel is buit en eer. Eigenlijke ontginning van gronden had maar plaats na het jaar 600. Het is hier niet de plaats om uit te weiden over het geheel van deze militaire invallen, doch veeleer de bedoeling een beeld te vormen van de wijze waarop de Franken zich in onze streken vestigden, daar zij het zijn geweest die ons cultuurlandschap vorm hebben gegeven.

2. Ontstaan van het dorp

Naast akkerdorpen, de nederzettingen van de kleine grondbezitters, kwamen in de Kempen ook nederzettingen voor die tot het groot grondbezit behoren (domeinen). Onze huidige dorpen zijn ofwel samengevoegde Frankische akkerdorpen, ofwel uitgebouwde Karolingische domeinen.

Akkerdorpen

In de Kempen ligt het akkerdorp, een groep boerderijen, rond een driehoekig met gras begroeid plein, dat "plaatse" heet. De plaatse is omzoomd door wegen en er is een waterkuil in gegraven. De plaatse diende, behalve als dorpsplein, als verzamel- en drinkplaats voor het vee, dat van daaruit via één der uitvalswegen van het plein naar de graasvelden werd gedreven. De driehoek is in dit verband goed gekozen: immers door de dieren in een hoek te drijven en daarna de weg op, ontstond vanzelf een hanteerbare kudde. In ieder geval is de driehoekige plaatse in de Kempen dikwijls de grondslag van de dorpsvorm. De plaatse werd elders in de Kempen ook aangeduid met andere namen, b.v.: heuvel, opstal, biest, berg, kaatsbaan, dries. De wegen waarlangs men de plaatse kon verlaten heten: dreef, dijk en straat. De dreef is de weg die van de plaatse naar de graasgronden leidt. De dijk loopt recht op een doorwaadbare plaats in de beek en kruist deze. Zulk een doorwaadbare plaats heet voort of gewad (denk aan de Dijkstraat te Poppel die aan de driehoekige "plaatse" in het dorp vertrekt en loodrecht de Aa kruist). Ook Weelde heeft er een. De straat loopt evenwijdig met de beek. Om misverstanden te voorkomen merken we op dat bij het onderzoek van zulke nederzettingen, alle beken moeten worden beschouwd, ook de kleinste nu vaak verdwenen loopjes. Rond een driehoekige plaatse stonden een vijftal boerderijen. Een akkerdorp telde dus niet veel meer dan een goede 50 inwoners. De boerderijkavels werden afgesloten met heggen of hagen, met het oog op het telkens verplaatsen van het vee. Om dit ter plaatse te kunnen houden waren de uitvalswegen afgesloten met draaibomen, veken genoemd. De familienamen: Van den Akkerveken, Vervecken en Valvekens herinneren daar nog aan. Niet ieder driehoekig dorpsplein in onze streek is een oude plaatse. Een echte plaatse ligt in de buurt van een beek; bovendien moet de plaatse worden aangetroffen in middeleeuwse stukken. Het akkerdorp kunnen we in feite vergelijken met een klein gehucht van vandaag.

Domein

Naast de akkerdorpen kwamen in de Kempen ook nederzettingen voor die tot het groot-grondbezit behoren. Het zijn deze landgoederen die we domein noemen. Het domein bestond uit twee gedeelten: een kern en een rand. Het kerngedeelte was de standplaats van de hoeve van de heer van het domein. De bedrijfsgebouwen omvatten, behalve een woonhuis, ook stallen, schuren en varkenshokken, vaak een weefhut en soms een watermolen. Het geheel heet curtis of heem. Later is het woord vroenhoeve in gebruik genomen. Het deel van het domein dat hierboven werd beschreven (nl. het kerngedeelte) heet terra indomnicata, het herenland of reserve. Dit gedeelte behield de heer voor eigen uitbating. Als werkkrachten maakte de heer gebruik van slaven. In feite kan men een herenhoeve beschouwen als een dorp, zeker als op het domein ambachtslieden en een smid werkten. Als de heer bovendien op zijn domein een kerk ("eigen kerk") oprichtte, dan was het zeker verantwoord het heem van de heer een dorp te noemen.

De rand van het domein was in stukken verdeeld. Op elk stuk stichtte de heer een boerenbedrijf, dat, voor zijn rekening, door een horige (laat) werd beheerd. Zulk een randhoeve heet casata, mansus of tenure. Niet altijd verbleef de heer op zijn heem of domein. In dat geval bezat hij meer dan één domein. Om het domein te beheren stelde hij een meier aan. De eigenlijke ontginning door de Franken had dus slechts plaats na het jaar 600. De Franken waren eigenlijk meer veehouders dan landbouwers. Ze fokten runderen, ganzen en schapen, maar vooral varkens. Ze wonnen haver voor de pap en rogge voor het brood. Het was een ruw volkje dat in houten huizen woonde. De armsten hadden een hut van graszoden. Een voldoende opleverend boerenbedrijf moest ongeveer 16 ha productief land omvatten. Deze maat werd bepaald door de bodemgesteldheid en het landbouwstelsel. In de loop der jaren werd de gemiddelde grootte der boerenbedrijven kleiner, b.v. door erfdelingen, verdichting van de bevolking, enz. De vruchtafwisseling was zeer eenvoudig. Op de bouwlanden werd jaar in jaar uit rogge verbouwd; zeer zelden liet men het land braak liggen. Ploegen, eggen, zaaien, maaien, oogsten geschiedde in grote lijnen gezien op dezelfde wijze als dit 70 jaar geleden nog gebeurde, voor de invoering van de gemechaniseerde landbouw.

Ravels: een samenvoeging van het domein met enkele akkerdorpen

Naar alle waarschijnlijkheid heeft het grootste gedeelte van het huidig grondgebied van Ravels deel uitgemaakt van het Karolingische domein "Ravenslo". Bepaalde zaken laten toe te veronderstellen dat hier wel degelijk tevens Frankische akkerdorpen hebben bestaan. Op het Karolingisch domein van de heer zou na het jaar 700 een kerk zijn opgericht, een zgn. "eigen kerk", afhankelijk van de heer. Onder invloed van de Gregoriaanse hervorming in de 11e eeuw, die de kerkelijke goederen in het bezit van de geestelijken wilde brengen, is de kerk van Ravels door de domeinheer, samen met de grond, aan een kerkelijke instelling geschonken, met name aan het Sint-Servaaskapittel te Maastricht. Dit kapittel is dus vanaf ongeveer het jaar 1000 (grond) heer van het domein Ravels. De kanunniken van St.-Servaas schonken in 1165 vijf mansi (randhoeven van het domein) aan de abdij van Tongerlo. Vanaf het begin van de 13e eeuw wordt Tongerlo definitief grondheer te Ravels. De abt van Tongerlo oefende, in de functie van grondheer van Ravels, zijn rechten uit door een meier en laten (laathof) op te richten. Dit alles wijst duidelijk op het bestaan van een domein. We herhalen echter nogmaals dat het zeer waarschijnlijk is dat er eveneens verschillende akkerdorpen hebben bestaan.

E. Kerstening

In de 7e eeuw is de bevolking in onze streken nog vrijwel algemeen heiden. In Tongeren heeft lange tijd een bisschop gezeteld. Omstreeks 550 verplaatste men deze zetel naar Maastricht. De kerstening vond zeer traag plaats. In 743 vond te Les Estinnes een kerkvergadering plaats, waar maatregelen werden besproken tegen het heidendom. Vooral de Donar-verering was nog erg in trek. Of het klooster dat omstreeks 650 in Sint-Truiden werd gesticht, hier invloed heeft gehad op de kerstening is onzeker. Hoe we ons die invloed van de abdijen moeten voorstellen is niet bekend, hoewel wel iets is geweten over het bezit van de abdij van Echternach in onze streken. Zonder een exact jaartal te noemen, zou het Christendom pas omstreeks 1000 algemeen worden aangehangen, dan pas zou er sprake zijn van een volledige parochie-indeling. Tienden werden door de Karolingers ingevoerd om de geestelijkheid te onderhouden en ter beoefening van liefdadigheid. Voor zover de kerken "eigen kerken" waren, hebben de heren de tienden al vroeg aangetast. Te Ravels zou reeds vanaf 1000 het Sint Servaaskapittel van Maastricht hebben ingestaan voor de zielezorg en kerstening.

F. Vroege middeleeuwen

Bij de dood van Karel de Grote (814) was ons land ingedeeld in gouwen of pagi, waaronder in de Kempen de pagus Taxandriae. Iedere pagus had een eigen rechtsgebied en een eigen financieel en burgerlijk bestuur. Het geheel stond onder de voogdij van een gouwgraaf. Het graafschap Taxandriae, waartoe onze streek behoorde, was rond 950 in handen van Ansfried met de 15 graafschappen; later ging dit gebied over naar zijn neef Ansfried de bisschop. Handel en nijverheid brachten een zekere welvaart, en werden door de graven van Leuven en Hertogen van Brabant verder gestimuleerd.

G. De gemeynt

Tot de persoonlijke grondeigendom behoorden slechts de bouwlanden en de ontgonnen graslanden. De overige gronden, de bossen, wilde gronden (hei, buntvelden) waren gemeenschappelijk bezit. Ze vormden "de gemeynt". De gemeynt was begrepsd; de grens werd aangegeven door bomen, aardhopen, wallen, e.d. Slechts de binnen de palen (= grenzen) gelegen grond in gemeenschappelijk bezit, behoorde tot de gemeynt. Grond in persoonlijk bezit, binnen die "palen" gelegen, behoorde daar vanzelfsprekend niet toe. Deze was immers geen gemeenschappelijk bezit. Op de gemeynt had een daarin rechthebbende boer gebruiksrechten. Deze werden door de gemeenschap geregeld. Zo'n boer kon zijn aandelen in de gemeynt niet verkopen; volledig bezit was dat aandeel dus niet. Vele heren hebben zich vaak tot eigenaar van de niet tot persoonlijke eigendom behorende gronden uitgeroepen. Als hun macht dit toeliet, hebben ze voor het gebruik van deze gronden cijnsen gevraagd. De gemeynt werd ook gebruikt als graasgrond voor het vee. Op venige plekken in verlande venen stak men turf.

III. Wereldlijke Geschiedenis

A. Voor 1800

De heerlijke rechten van de prelaat van Tongerlo

In de heerlijkheid kunnen de staatsrechten door de keizer overgedragen worden op graven en hertogen. Deze laatsten kunnen op hun beurt deze rechten aan derden overdragen. Van ouds behoorden we tot het Duitse keizerrijk, dat de soevereine rechten had overgemaakt aan de prelaat van Tongerlo. Zo werd de prelaat grondheer van Ravels. Een heerlijkheid was meer een rechtspositie dan een bestuursfunctie. Oorspronkelijk waren Weelde, Poppel en Ravels gefusioneerd voor wat betreft de rechtspraak. De hertog van Brabant stelde vertrouwelingen aan die met de rechten werden beleend voor de drie dorpen. Weelde was het centrum waar de drie dorpen "te recht" moesten. In Weelde was de grote vierschaar waar drie soorten recht werd gesproken:

1. de hogere jurisdictie (moord, brandstichting, verkrachting, e.a.);
2. de middelbare jurisdictie (belediging en vechterij);
3. de lagere jurisdictie (grondgeschillen, erfeniskwesties, e.a.).

De prelaat van Tongerlo wist in de 13e eeuw de grondheerlijkheid van Ravels en Eel in zijn bezit te krijgen. In 1209 bezat jonker Joris Werner van Ranst het jachtrecht of de warande, een recht dat hij afgehuurd had van de proost van Maastricht. In 1298 nam hertog Jan II van Brabant de bezittingen van Tongerlo onder zijn bescherming: de goederen, bezittingen, vrijheden en de lagere rechtspraak. Ravels en Eel werden in deze oorkonde vernoemd. Uit een brief van Jan II, gedateerd op 23 juni 1300, bleek dat Tongerlo in Ravels de grondheerlijke rechten bezat. In 1306 schonk hertog Jan II de vrije warande aan de abdij van Tongerlo. In 1418 werd hierover een herbekrachtiging gegeven. In 1367 bevestigde Maria van Brabant dat haar vader, Jan III, de grondrechten over Ravels liet uitoefenen door de abt van Tongerlo. In 1420 schreef hertog Jan IV dat de abt van Tongerlo, in functie van grondheer, zijn rechten in Ravels uitoefende door een meier aan te stellen met laten. Een latenbank beschikte evenwel over geen voldoende macht om recht te laten geschieden. Op 23 januari 1420 machtigde hertog Jan IV de abt van Tongerlo, in Ravels een meier en 7 schepenen aan te stellen. Vanaf dit moment vergrootte de macht van de prelaat om Ravels en Eel volkomen te regeren. Welke waren de heerlijke rechten?

1. Het patronaat of begeevingsrecht. Dit was het recht om een pastoor aan te stellen. Aangezien Poppel en Ravels één parochie vormden tot in 1561, en Ravels aan de pastoor van Poppel ondergeschikt was, zou de abt eerst vanaf 1561 van dit recht gebruik maken.
2. Het tiendrecht. Dit was het recht om het tiende deel op te eisen van: rogge, haver, gerst, boekweit, bonen en erwten en ook één eksemplaar per tien, van lammeren, biggen en ganzen.
3. De cijzen. Dit waren de jaarlijkse taksen op huizen en velden; de grondlasten.
4. De aart of vroente. Dit was de gemeentegrond, waarover de abt eigenaar was. Zand, zoden, leem, turf, moer, schadden, hout en kruidgewas hoorden hem toe.
5. Het visrecht op alle vijvers en vennen van Ravels en Eel. Al die vennen en wouwers werden door sloten gevoed en afgelaten: wetering.
6. Hand- en spandienst. Van de onderdanen konden diensten als handenarbeid en vervoer met gespan gevraagd worden.
7. De kleine tol (een soort BTW). Op uitvoer van schapen, schapeboter, honing en mede (gegiste honingdrank) werd 4 stuivers % geheven.

8. Het recht om aan te stellen: kerkmeesters, H.Geestmeesters, keurmeesters, warandmeesters, vorsters (veldwachters), schutvorsters, meiers, schepenen, secretarissen en gezworenen van de vroente.

9. De eikelwas. Alle eikels van Ravels en Eel kwamen de abt toe. Eikels werden destijds gezocht voor schapen en varkens.

10. De vrije warande of de jacht op gevogelte, hazen, konijnen; ook het recht van "legge" om valken te vangen voor de valkejacht.

De soeverein eiste in Brabant het tiende deel op van de houtverkoop. In Ravels was de grondheer vrijgesteld van deze "houtschat". Op 8 oktober 1438 vroeg de abt aan de schepenenbank van Antwerpen de hogere jurisdictie over Ravels te willen uitoefenen, waarop gunstig werd gereageerd. Hoelang die Antwerpse schepenenbank de criminele zaken heeft behandeld, is niet duidelijk, want in 1552 stond Ravels andermaal onder de Weeldse middelbare en hoge jurisdictie. In 1558 beleende prelaat Arnold Streyters voor 441 gulden van de hertog van Brabant alle rechtsmacht: hoge en middelbare inbegrepen. Voor de uitvoering ten behoeve van de abdij, zorgde Jan Bax, zoon van Bertold, alias van Wijtvliet. Hij was licentiaat in de beide rechten te 's-Hertogenbosch. De belening van de rechtsmacht over een heerlijkheid duurde tot bij het overlijden van de prelaat en moest bij een nieuwe prelaatskeuze afgekocht worden van de soeverein. In 1598 werd Godeschalk Van den Nieuwenhuysen grondheer van Ravels. Hij was geen prelaat, maar een Norbertijn van Tongerlo, met grote capaciteiten. Hij behaalde het licentiaat in de beide rechten te Parijs en trad op als een rechtskundig diplomaat op het hoogste niveau. Hij was een zoon van Bartel Van den Nieuwenhuysen, schout van de bank van Weelde. Dominicus Van den Nieuwenhuysen, broer van Bartel, studeerde rechten in Leuven in 1527 en was in 1552 meier van de bank van Ravels. Hij overleed op 10 november 1581 in Hilvarenbeek. Franciscus, de oudere broer van Godeschalk, was sekretaris van Ravels van 22/5/1580 tot in 1620. Hij studeerde rechten in Leuven vanaf 1566. Daniël Van den Nieuwenhuysen, de zoon van Frans, was secretaris van Ravels en volgde in dit ambt zijn vader op. Op 16/8/1666 stierf Daniël en met hem eindigde voor Ravels een periode van beheer door bekwame en ontwikkelde personaliteiten, die aan de Ravelse schepenenbank verbonden waren.

Het keurboek van Ravels werd opgesteld door prelaat Streyters, grondheer van zijn eigendom in Ravels en Eel. Dit keurboek geeft ons een treffend beeld van het dorpsleven in de 16e eeuw. Het is overgenomen in een hedendaagse lees- en schrijfvorm.

1. De ingezetenen van Ravels en Eel zullen de vroente of de gemeenschapsgronden tussen Turnhout en Ravels in vrede moeten uitbaten.

2. Al wie brood bakt voor de verkoop, zal brood moeten bakken van 't zelfde gewicht als in Turnhout voorgeschreven is. Bij te weinig gewicht zal 't brood aangeslagen worden, en de overtreder zal beboet worden met 6,5 stuivers.

3. Al wie zout, smout of andere vetwaren verkoopt, zal zich moeten schikken naar de Turnhoutse voorschriften. Er zullen in Ravels twee beëdigde keurmeesters aangesteld worden, die om de veertien dagen, de maten en gewichten nazien en vaststellen of deze overeenkomen met die van Weelde. De keurmeesters moeten om de veertien dagen zich vergewissen van de Turnhoutse prijzen van winkelwaar en vetwaren.

4. Alle herbergiers van Ravels en Eel zullen bier schenken in de pot of maat van Weelde. Is de pot onder de maat, dan wordt hij aangeslagen en de herbergier wordt met 12 stuivers beboet.

5. Indien iemand andere dan de gangbare maten in huis heeft, om droog of nat te meten, en als die maten niet overeenstemmen met die van Weelde, worden de maten verbeurd verklaard en wordt een boete van 18 stuivers geheven.

6. De herbergiers mogen geen onderdak verschaffen aan wandelaars, rabauwen en pestlijders. Buiten aan de deur mag voor hen een pot getapt worden. Wordt dit voorschrift niet nageleefd, dan komen er 20 stuivers boete bij.

7. Een herbergier, die 's zondags of op de heiligendagen volk over de vloer laat komen, vooraleer de kerkdiensten beëindigd zijn, wordt met 20 stuivers beboet.
8. Geen herbergier mag het bier duurder verkopen dan in Turnhout, wel beterkoop.
9. Iedereen moet de waterschotten eerbiedigen en de veldvrede bewaren, zowel binnen als buiten de omheiningen en op alle plaatsen waar koren, gerst, haver, boekweit of ander graan wast, waarop volgens het Bankrecht van Ravels, de tienden geheven worden. Eerste boete: twee stuivers; bij hervallen: vier stuivers.
10. Het opmaken van "quade" straten zal gebeuren door de gemeentenaren. Op straf van boete van zes stuivers, is elk gezin gehouden één man te sturen met gespan en "handwapen". Wie geen gespan heeft, moet komen arbeiden met "handwapens" die daarvoor in aanmerking komen. Nota: waarschijnlijk spade en riek. In Ravels sprak men van: "iemand aan de riek steken". Vermoedelijk was de riek een werktuig en een wapen.
11. Niemand mag grachten kuisen en de aarde er uit halen, wegen "afvlaggen" of "afschoffelen" of op enige andere wijze de weg bederven of grond van de vroente afvoeren, op straf van 6 stuivers.
12. Niemand mag mestwater (aal) over de straat of langs andermans huis laten lopen. Overtreders worden met 18 stuivers beboet.
13. Al wie over private weg gaat of rijdt, zal 6 stuivers betalen.
14. Karren en wagens moeten de rechte Heerstraat houden of worden anders met 12 stuivers beboet.
15. Wie een draaiboom laat openstaan of deze openzet, krijgt een boete van 6 stuivers.
16. Wie in de vennen of wouwers van de heer van Tongerlo gaat vissen, wordt beboet naar maatstaf van de aangerichte schade, welke door de "warandmeester" of jachtopziener wordt vastgesteld. De prelaat had alle vennen en waters in zijn bezit in Ravels en Eel.
17. Wie hout kapt, groot of klein, op andermans eigendom, zal 't hout dubbel betalen en daarenboven nog terechtstaan.
18. Wie zijn varkens niet ringt, zal vier dagen na de afkondiging aan de kerk zijn varkens aangeslagen zien en 4 stuivers boete betalen.
19. Indien paarden, koeien, schapen of andere beesten op andermans erf lopen mag men die schutten of vastzetten. Bij dag is de boete 1 stuiver, bij nacht twee stuivers.
20. Iedereen moet zijn beesten houden op eigen erf; doet men dat op andermans grond, dan betaalt de overtreder 12 stuivers.
21. Kruid, gras, boekweit of andere vruchten plukken of snijden op andermans eigendom, kost 12 stuivers.
22. Iedereen zal aarde, leem, zand, "rossen" en "baggert" steken op plaatsen die door de meier worden aangewezen. De leemputten moeten gevuld en geëffend worden. "De rossen" moeten binnen de veertien dagen gehaald worden: ze mogen niet verbrand of verstrooid worden. Ze moeten dienen om omheiningen te maken. Bij overtreding volgt een boete van 14 stuivers.
23. Het steken van "baggert" (turf) in het gemeenschappelijk moer van Turnhout en Ravels is bepaald op een diepte van drie voet, tenzij de meier en de schepenen er anders over beslissen. Overtreders krijgen 14 stuivers boete.

24. Iemand die grachten verlegt en daardoor zijn eigendom vergroot, zal die nieuwe grachten moeten "slichten" en hij zal ook correctioneel berecht worden.

25. Wie andermans afsluitingen zoals: poorten, horden en draaibomen ontvreemdt, moet voor de "overheer" gedaagd worden. De prelaat zal dezelfde straf toepassen als de "overheer".

26. Om brand te verhoeden, is het verboden bij nacht of ontij in stal, schuur of schaapskooi te treden met licht dat niet in een vaste "lampterne" bewaard wordt. Overtreders krijgen 14 stuivers boete.

27. Meier en schepen zullen onderzoeken of er geen brandgevaar kan ontstaan uit open schouwen en bakovens. Ze eisen dat de gebreken hieraan verbeterd worden, en zo daaraan bij een volgende reis geen herstelling werd verricht, zullen meier en schepenen bevelen de quade ovens en schouwen te laten inslaan. Ze heffen een boete van 15 stuivers.

28. Iemand die terecht staat, en zich voor de middag niet presenteert, zal zijn recht verliezen.

29. Alle schepenbrieven vallen onder ambtelijke berichten en kosten een halve stuiver, die de sekretaris toekomt.

30. Kerkmeesters, H.Geestmeesters en bedesetters zullen hun rekeningen van ontvangsten en uitgaven elk jaar moeten voorleggen aan de pastoor, de meier en de schepenen, ook aan de inwoners. In de kerk van Ravels wordt alles gepubliceerd.

31. De rekeningen worden bewaard opdat later inzage kan genomen worden van wat voorheen geschied is.

32. Ieder jaar wordt een register gemaakt van de renten en het jaarlijks inkomen van kerk en H.Geesttafel, om te voorkomen dat door nalatigheid, verduisteringen zouden kunnen plaatsvinden.

33. De gemeentenaren moeten vrede nemen met alle verordeningen en politiereglementen van meier, schepenen, kerkmeesters, H.Geestmeesters en gezworenen van de vroente.

34. Wie bij nacht of dag zijn paarden, koeien, ossen, runders, schapen of andere beesten in andermans weiden, heiden, bossen, hooiwas en koren jaagt, zal 14 stuivers betalen aan de meier. De schade wordt door twee schatters vastgesteld en moet betaald worden aan de "Hoge Heer".

35. Elk jaar worden twee bedesetters of borgemeesters aangesteld. Ze berekenen de fiskale aanslag en moeten zonder fout kunnen rekenen. Ze werken tegen redelijk salaris.

36. Hij die van buiten Ravels of Eel in het dorp komt wonen, hetzij als huurder, hetzij als eigenaar, zal 10 Karolusgulden moeten betalen om de vroente van de dorpsheer te mogen gebruiken.

37. De drie eerste jaren zal een inwijkeling in Ravels en Eel verstoken blijven van hulp van de H.Geesttafel. Niemand in Ravels of Eel mag huizen verhuren aan personen van buiten het dorp die van het Armenbestuur moeten leven. Bij overtreding moeten twee Karolusgulden betaald worden.

38. Koopt een buitenstaander een huis in Ravels of Eel, dan is hij verplicht een authentiek bescheet of certificaat mee te brengen, waarmede bewezen wordt dat hij een goede naam en faam geniet.

39. Inwijking in Ravels en Eel is verboden aan personen die afkomstig zijn van dorpen waar pest of besmettelijke ziekte heersen. Wie in Ravels zulke personen onderdak verleent, zal drie pond was verschuldigd zijn aan de kerk van Ravels.

40. Iemand die zich voor pestlijder wil laten doorgaan, kan niet van de H.Geesttafel leven, tenzij deze in presentie van de H.Geestmeesters die ziekte laat vaststellen door "doctoren in medicinen" in Leuven.

41. Op de gemeenschapsgronden, eigendom van de prelaat, mag turf gestoken en heide geplagd worden door de inwoners van Ravels en Eel. Ze mogen echter deze brandstoffen niet verkopen of buiten het dorp voeren op gevaar van verbeurdverklaring van de goederen.
42. Niemand in Ravels en Eel mag schurftige schapen houden. Bij overtreding krijgt men een boete van 3 Karolusgulden.
43. Het binnenbrengen van schurftige schapen uit andere dorpen, wordt met 3 Karolusgulden beboet. De meier zal twee beëdigde mannen aanstellen om de schapen te visiteren.
44. Iemand die in Ravels onderdak verleent aan oneerlijke lieden of ze onwettig laat wonen, betaalt aan de kerk van Ravels 6 pond was.
45. Wie de voorschriften van de grondheer niet naleeft, zal beboet worden.
46. De schutvorster zal de boeten innen van 't schutten en 't vastbinden van dieren bij dag en nacht.
47. De gezworenen zullen een oog in 't zeil houden of het respect voor eigendom en vroente wordt nageleefd in Ravels en Eel. Overtreders zullen bij de meier aangeklaagd worden.
48. Wie bij overtreding allerlei voorwendsels of onwetendheid inroept, wordt voor de dingbank gebracht en moet onder eed onschuldig pleiten. Indien de gezworenen schuld bevestigen, kan de boete niet ontlopen worden.
49. Alle wouwers en waters die niet verhuurd of vercijnsd zijn door de prelaat, mogen niet aangewend worden om beesten of schapen in te wassen, eenden te laten zwemmen of hout te laten wateren (om het te versterken) en andere overtredingen die het profijt van de prelaat tegenwerken.
50. De prelaat bezit de warande of het jachtrecht in Ravels en Eel en hij kan het naar goeddunken verpachten. Hij verbiedt de ingezetenen jachthonden te houden en te jagen op de gronden van de Heerlijkheid op straf van boete. De warandmeester of jachttopziener waakt!
51. De prelaat kan zijn eigendommen verpachten in grote of kleine percelen en doen zoals het hem belieft.
52. De eikelwas (varkensvoer) van Ravels en Eel is eigendom van de prelaat. Wat de prelaat niet kan oogsten, kan hij aan de ingezetenen afstaan. Niemand mag andermans varken verjagen als het eikels opspoort. Ook mag men de honden niet "hiksen" om dan de varkens te verjagen.
53. Ieder jaar zullen de voorschriften en verordeningen tweemaal bekend gemaakt worden in 't "vochtgeding" of bij de kerk. Uit elk huis dient iemand die verstand heeft, de lezing van het politiereglement te komen bijwonen.
54. De prelaat bepaalt hoelang de gestraften tegen "recht en privilege" verstoken blijven van de voordelen op eigendom en vroente van de prelaat.

Bekend gemaakt aan die van Ravels en Eel op de laatste september 1552.

Arnold Strejters

Prelaat van Tongerlo

Hoe de heerlijke rechten van de prelaat in Ravels en Eel begonnen te verbrokkelen, is te lezen in volgende bijdrage: "Philips Le Roy en Jan De Knuyt, heren van Ravels". Vele moeilijkheden ondervond de prelaat in de loop der tijden om zijn privileges te handhaven en te verdedigen. Veel last werd hem berokkend wanneer strubbelingen ontstonden over zijn jachtrecht, zijn valkenleggen, de houtschat en de langdurige processen met de heer van Turnhout over de grenzen van de vroente of

gemeentegrond. In 1773 verkocht de abdij het grootste gedeelte van de Ravelse vroente voor 15.000 gulden aan Julien de Pestre, graaf van Turnhout. De Franse Revolutie naderde en maakte een einde aan de rechten van de grondheren. De gemeenten, zoals we die nu kennen, werden opgericht en kantongerechten vervingen de plaatselijke schepenbanken.

Philips Le Roy en Johan De Knuyt

Het markantste tijdstip uit de geschiedenis van Ravels valt in de 17e eeuw. Godsdiensttwisten, inkwartiering van weg- en weertrekkende Spaanse en Hollandse legerbenden, verwoestingen, plunderingen, opeisingen en een opeenstapeling van diverse belastingen hadden ons gewest op zo'n dieptepunt gebracht, dat men overal om vrede en rust verzochtte. Op 9 april 1609 werd het Twaalfjarig Bestand uitgeroepen en kon men herademen. De Heerlijkheid Ravels ging in andere handen over op 12 februari 1616. "*Philips-Willem, prince van Orangien en grave van Nassauwen door het kwijten en het aflossen van de bepandinge van de dorpen Wechelderzande, Vlimmeren, Weelde en Ravels, de hoge, middele en leege jurisdictie derselve ons toecomende...*" Deze Philips-Willem was een zoon van Willem van Oranje en Anna van Buren; hij stierf reeds in 1618. Prelaat Adriaan Stalpaerts van Tongerlo was bevreesd dat de Hollandse stadhouder de belening van Ravels in vreemde handen zou geven en hij verzocht Philips Le Roy, heer van Broechem, de heerlijkheid Ravels af te kopen van de Hollandse prins. Waarom de heer van Broechem? Broechem was, net als Ravels, een parochie van Tongerlo en vermoedelijk had de prelaat veel vertrouwen in Le Roy. Philips Le Roy had ook familierelaties in Ravels want zijn vader was een kleinzoon van Dominicus Van den Nieuwenhuysen, eertijds meier van Ravels. Goedbetaalde ambten bleven in de familie! De prelaat stopte Philips Le Roy tweeduizend gulden in de hand om de belening te doen en Le Roy slaagde erin Ravels als leen te bekomen. Le Roy maakte echter misbruik van vertrouwen en voerde een andere politiek dan de prelaat van hem verwachtte. Hij stelde Jan Buycx als schout aan en richtte er een schepenbank op met zeven schepenen. De prelaat had Gerard Swaenen in 1586 aangesteld als meier met daarnaast ook een voltallige schepenbank. Vanaf 1616 was Ravels weer volledig onder de schepenbank van Weelde geplaatst, zowel voor de criminele als voor de civiele rechtspraak. Zo waren er in het kleine Ravels twee schepenbanken in functie, wat heel wat opschudding en deining teweegbracht.

Onderlinge wrijvingen en misverstanden, verdeeldheid van gezag, tegenkanting in opvatting tussen schout en meier en het beknotten van de verworvenheden van de prelaat, deden de bom barsten. De prelaat liet het zich niet welgevalen en advocaten en procedure moesten het herstel verwezenlijken. Het liep echter allemaal niet van een leien dakje! Philips Le Roy, feitelijk stroman van de prelaat, verdween van het Ravelse toneel, maar Amalia Van Solms, weduwe van Frederik-Hendrik van Oranje, beleende Johan De Knuyt van Middelburg met de heerlijkheid. Jan De Knuyt werd, volgens het hoofdleenboek, een eerste maal op 10 maart 1650 en een tweede maal op 28 november 1653 beleend. De Knuyt behield Jan Buycx als schout van Ravels; ook de prelaat behield zijn schepenbank met Jan Balemans als meier. De twee schepenbanken bleven aldus bestaan!

Een bijzondere merkwaardigheid kwam aan het licht bij de Vrede van Munster in Westfalen in 1648. Philips Le Roy, namens Spanje, Jan De Knuyt namens Holland, waren twee politieke topfiguren bij de vredesonderhandelingen. Deze twee Ravelse heren behoorden tot de meest gerenommeerde afgevaardigden in het Europa van de 17e eeuw! De Tachtigjarige en de Dertigjarige Oorlog waren geëindigd. Nederland werd onafhankelijk, de landsgrenzen tussen Nederland en de Zuidelijke Nederlanden (het huidige België) werden vastgelegd en de vrijheid van godsdienst werd erkend. De grondslag van deze beslissingen en bepalingen lag bij twee personen die in Ravels samen meer dan dertig jaar het heft in handen hadden. Tussen Amalia Van Solms, de bewindvoerster, en de prelaat van Tongerlo, werd -na 21 jaar procederen- een overeenkomst bereikt: een nieuw statuut kwam tot stand, waardoor echter de prelaat een 250-jaar oud privilege gedeeltelijk diende prijs te geven. Dit gebeurde op 31 december 1669. De permanente officieren: schout, meier en secretaris behielden levenslang hun ambt. Na de dood van één van hen, zouden de nieuw-benoemde ambtenaren beurtelings worden aangesteld door Amalia en door de abt.

De twee schepenbanken werden tot één dingbank herleid. De zeven schepenen zouden aangesteld worden door beide partijen: de eerste maal vier door Amalia en drie door de abt, het volgend jaar omgekeerd. Het ambt van vorster of veldwachter werd eveneens aan een gelijkaardige beurtrol

onderworpen (voorheen benoemde de abt hem). Enkel de geschillen inzake grond: scheidingen en delingen, erven en onterven, grondrenten en de procedure terzake, verkoop van schaarhout en veldvruchten ressorteerden onder de bevoegdheid van de prelaat. De pastoor mocht de kerkmeesters en H.Geestmeesters aanstellen, echter mits goedkeuring van de schepenen. Deze regeling zou in de toekomst van kracht blijven. Tongerlo had een adering moeten doorstaan!!

Vijfenzeventig jaar later werd nog steeds de hand gehouden aan deze conventie. Prelaat Josephus Van der Achter benoemde J.B.Bols, schout van Weelde, tot gemeentesecretaris van Ravels in 1744 omdat het zijn "...tourbeurt was, tot opvolginge van den accoorde met haere hoogheids Amalia, prinsesse van Oranien". Al vroeger, in 1717, gebeurde dergelijke benoeming door de koning van Pruisen: "Wij Frederick Wilhelm, by der gratie Gods Coning van Pruisen, Souveraine Prins van Oranien, ontbiedende ende beveelende Wij alle Onse Officieren, Justicieren ende ondersaten, mitsgaders eenen ijgelicken die dit soude mogen aengaen, dat Sij Jan Baptist Balemans als Secretaris van Ravels houden, kennen ende aghten ende hem de behoerlicke salarissen ende profijten daertoe staente, rustelijck ende vreedelijck laeten genieten, met overleeveringe van de Rolle, ende andere pampieren daervan dependeerende, sonder hem eenig belet te doen ofte laten geschieden, ende dit alles bij provisie tot ons en wederroepens. Gegeven te Berlijn den 27 januari 1717. Getekend: F.Wilhelm

De gemeentesecretaris was de meest gezagvolle en bestbetaalde persoonlijkheid van het dorp. J.B.Bols, Schout van de schepenbank in Weelde, aanvaardde in 1744 zelfs het ambt van secretaris van Ravels en in 1864 werd Joannes Remeysen tot secretaris van Ravels benoemd. De laatste was toen zelfs burgemeester van Poppel.

Philips Le Roy: Heer van Broechem, Oelegem en Ravels. Commissaris van de krijgsbehoefte en legervoorraden van Spanje. Hoofdopziener van de belastingen en raadsheer van de domeinen en financiën in de Spaanse Nederlanden. Afgevaardigde op de Vrede van Munster in 1648.

Johan De Knuyt: Heer van Nieuw- en Oud Vosmeer. Heer van Weelde en Ravels. Burgemeester van Middelburg in 1612. Liet zich vaak voor grof geld omkopen en kreeg hierdoor vijanden. Volmacht drager namens Holland op de Vrede van Munster in 1648. De Staten van Zeeland eisten zijn afzetting en bekwamen ze in 1654. Begraven in de Nieuwe Kerk van Middelburg in 1654.

Vijfhonderd jaar landbouw te Ravels

De oudste geschiedkundige aantekeningen over Ravels hebben betrekking op de landbouw. Reeds in 1142 wordt er in Ravels-Eel een leengoed vernoemd. Diederick van Beeck, ook Diederich van Eel en van Tuldien geheten, schonk zijn goederen in 1146 aan de abdij van Averbode en trad aldaar binnen bij het afsterven van zijn echtgenote. Averbode heeft deze grote hoeve in bezit gehad tot haar verkoop in 1772. Ze was toen 33 ha groot, gelegen in de Eelstraat, even voorbij de parochiezaal, en behoorde in deze eeuw aan de familie De Bie. De abdij van Tongerlo was in 1165 eveneens in het bezit gekomen van vier hoeven in Ravels en één in Eel. De allereerste ontginningen van gronden werden verricht door de Norbertijnen. Zij verbeterden eveneens de toen gangbare landbouwmethoden. De vroegst ontgonnen en bewoonde percelen hadden, net als nu, namen, die voorkomen in de cijnsboeken, want op grond moest grondbelasting betaald worden! Zeshonderd jaar geleden komen volgende plaatsnamen voor: Eel, Peel, Wildert, Broek in Eel, Maatvennen, Lokeren, Ven, Kattenrijt, Rijt en de Raafstuinen.

Ook alle akkers, beemden en vennen hadden een naam. Vele hofsteden werden eveneens bij naam genoemd, b.v.: Gheenshoeve, Eemsenhoeve, Koekoekshoeve, Reinshof, Jutte Heynshof, Schuermanshof, de oude stede, de enge stede, de hoeve in Eel, de nieuwe hoeve, de voorste-, middelste- en achterste kwaadhoeve en de Doorenboom. In latere eeuwen werden andere boerderijen gebouwd die hun eigen naam kregen: het Koninginnenhof in de Linies, de Schilderij in de Stadstraat, de Kroon en het Zwaantje op Klein-Ravels. In Eel had Tongerlo een hoeve met de tiendenschuur. Deze schuur werd als belastingkantoor aangezien. Het tiende deel van de graangewassen: rogge, haver, gerst, bonen en erwten, moest hier binnengebracht worden. Daarenboven moesten biggen, lammeren en jonge ganzen afgestaan worden naar rata van één per tien. Rond 1610 kwam er een stelsel van equivalenten in voege, waardoor de tienden in geldwaarde konden aangezuiverd worden. Het bebouwbare gedeelte van Ravels is eeuwen onveranderd gebleven, gezien nieuwe gronden bij

gebrek aan mest niet in cultuur gebracht werden. In 1830 was er nog maar 33% van de grondoppervlakte door landbouwteelten ingenomen. Het verwerven van eigendom was steeds een probleem, tenzij men door een erfenis in het bezit kwam van landbouwgrond. Zo kostte b.v. een boerderij van 10 ha, in 1695 3000 gulden (de gulden was toen de gangbare munt). Een koe was in die jaren twaalf gulden waard. De boerderijwaarde werd vertegenwoordigd door 250 x 12 gulden (of de waarde van een koe). Het jaarloon van een landarbeider bedroeg 150 gulden. We kunnen dan ook stellen dat er weinig nieuws onder de zon is, en dat het vroeger al even moeilijk was als tegenwoordig om een hoeve te verwerven!

Reeds vroeg bekwamen Weelde en Ravels van de graaf van Vlaanderen het voorrecht om vlas en wol tolvrij over bruggen en wegen naar de stad Brugge te vervoeren (begin 15e eeuw). Meerdere vennen herinneren aan het roten van vlas, o.a. het Vlasrietje. Nochtans heeft de roggeteelt altijd geprimeerd. Tot aan de Franse Revolutie heeft Ravels nooit een graanmolen gekend. Al het graan van Ravels moest hetzij op de windmolen van Weelde, hetzij op de watermolen van Rovers (onder Poppel) gemalen worden. Het 16e deel van het graan werd ingehouden (dit vertegenwoordigde 6 1/4 kg/100 kg). Het maalrecht was een hertogelijk recht dat onverdeeld over de drie dorpen was toegekend. Jan II, hertog van Brabant, gaf in 1296 dit maalrecht op beide molens, aan één mulder, Jan De Bie. Tussen 1750 en de Franse Revolutie in 1794 gelden Ravels en Eel samen 93 bedrijven met koeien of hoornbeesten, waarvan 42 uitbaters er een kudde schapen op nahielden. Naast het rund, was het schaap onmisbaar op de hoeve. De wolspinnerij was een veeleisende bezigheid in het boerengezin. Het agrarisch potentieel van Ravels en Eel kennen we uit de registers van de bedesetter of burgemeester, belast met de jaarlijkse vaststelling van de fiskale aanslag. Indien de aangifte van 1786 betrouwbaar is, zag de taxatie voor Ravels en Eel er als volgt uit: 443 personen, 465 hoornbeesten, 447 schapen. De 10 bijzonderste bedrijven behoorden aan:

Helm Beyens met 9 personen, 13 hoornbeesten en 44 schapen
Jacob Van Ginhoven met 7 personen, 12 hoornbeesten en 49 schapen
Peeter Heyns met 7 personen, 9 hoornbeesten en 43 schapen
Jan Beyens met 5 personen, 8 hoornbeesten en 32 schapen
Hendrik Snels met 7 personen, 5 hoornbeesten en 38 schapen
Hendrik Huybs met 6 personen, 6 hoornbeesten en 50 schapen
Peeter Huybs met 6 personen, 4 hoornbeesten en 33 schapen
Peeter Beyens met 6 personen, 5 hoornbeesten en 31 schapen
Norbert Van den Heuvel met 7 personen, 8 hoornbeesten en 0 schapen
Corneel Van Eyndhoven met 5 personen, 8 hoornbeesten en 0 schapen

In 1830 had Ravels 55 trekpaarden, 272 koeien, 86 kalveren, 330 schapen, 60 varkens en 30 geiten. Het dorp beschikte nu over een windmolen, alsook over twee molens om gerst en haver te pellen. Eén ervan werd met armkracht bewogen; de andere was een rosmolen (paard in de manège). Men bezat ook een slagmolen die gebruikt werd om de oliehoudende zaden te pletten voor de smoutwinning; deze molen was ook een rosmolen. Misschien werd er in Ravels hop verbouwd; het dagboek van Cornelis Heyns vermeldt in 1814 dat er regelmatig karren hop werden vervoerd naar Breda en Lage Mierde. Een landbouwstatistiek van 1836 geeft ons een precies beeld van oppervlakte en produktie. Grootte van het dorp: 2006 ha, beteelde gronden: 645 ha (67% vage grond). Volgende produkten werden verbouwd.

Rogge: 259 ha
Haver: 106 ha
Klaver en spurrie: 73 ha
Beemden: 71 ha
Aardappelen: 47 ha
Boekweit: 45 ha
Koolzaad (smout): 20 ha
Gerst: 3 ha
Vlas: 2 ha
Erwten: 2 ha
Bieten en rapen: 2 ha
Tarwe: 10 ha
Hoven: 5 ha

De veebezetting zag er als volgt uit: 66 paarden, 155 runderen, 220 koeien, 244 schapen, 136 varkens. De vlasteelt bleek sterk in het verval; er was zelfs sprake van vlasinvoer. Door de wet van 25 maart 1847 werden er in de Kempen op last van het Rijk vele wateringen aangelegd. Wateringen waren vloeiveiden langs waterlopen en kanalen. Het aanleggen ervan behelsde een projekt van grondverbetering. Het belangrijkste doel van de aanleg van de Turnhoutse vaart was "de watering"; het kanaal kon bovendien door de scheepvaart de nijverheid aantrekken. In Ravels werd de watering tussen het kanaal en de rivier de Aa aangelegd. Vanuit dit kanaal werd water betrokken om de weiden te bevloeien. De toemaat (najaarshooi) werd in augustus openbaar verkocht aan de boeren. In de watering zelf gold er het verbod van vee te laten grazen, dit ter beveiliging van de greppels. Canada-aanplantingen bezorgden, na verloop van tijd, een goed inkomen aan de eigenaars. Omstreeks 1850 en volgende jaren, hadden in Ravels grote werkzaamheden plaats, nl. het graven van het kanaal Schoten-Dessel. De uitvoering ervan bezorgde in die jaren tevens aan vele werklozen uit de landbouwsector een broodwinning. Het Rijk besteedde eveneens grote uitgaven aan het kanaal in 1907 ter bevordering van de scheepvaart.

Landbouw in deze eeuw

In 1902 werd de boerengilde gesticht en terzelfdertijd werd de coöperatieve melkerij opgericht. Deze coöperatie kocht voor 6700 frank de pastorie in de Peel, alwaar de boterfabricage een aanvang nam. Tot 1906 ondernamen vele boeren, boterkorf op de rug, de voetmars naar de Turnhoutse markt en dit tweemaal per week. Het transport van produkten werd ook verzekerd door de "bode", een expediteur die de goederen per huifkar bij derden afhaalde en thuisbestelde. In 1906 werd ook de tramroute Turnhout-Poppel aangelegd (goederentram of "marchandies") die het landbouwgoederenvervoer vergemakkelijkte. In Ravels had rond 1910 de landbouwgrond een waarde van 1500 frank per ha; de heidegrond was slechts 150 frank per hectare waard. In 1920 gold landbouwgrond reeds 3000 frank per hectare en heidegrond maar liefst 1000 frank per hectare. In 1939 haalde de landbouwgrond 60.000 frank per hectare en de heidegrond steeg naar 30.000 frank per hectare!! De laatste prijs bewijst dat de heide-ontginning in volle expansie was. Er waren toen in Ravels en Eel 171 grote en kleine landbouwwitbatingen. De akkerteelt benam 60% en de weideteelt 40% van de beteelde oppervlakte. De watervoorziening voor mens en vee was volledig op open waterputten afgestemd. Aan de Samenwerkende Melkerij "De Eendracht" leverden 120 veehouders de melk van 578 koeien. De gemiddelde jaarproductie was 3246 liter per koe. In 1938 werd een veebond opgericht met als doel: met fokstieren uit Nederland de meldproductie, de vleeskwaliteit en het melkvet op te voeren. Door eigendomsdeling was er in Ravels een erg versnipperd grondrecht tot stand gekomen, met een te kleinschalige oppervlakte voor rundveeteelt, immers, in 1939 stonden er nog gemiddeld 4,81 melkkoeien per bedrijf. Hierdoor werden de gemengde bedrijven in 't leven geroepen. Op ruimere schaal werden legkippen (max.1500), vleeskippen en zeugen gehouden. Ruim 100 bedrijven teelden groenten en klein fruit voor de veiling van Hoogstraten. De varkensmesterij liep hier en daar op naar max. 100 stuks per bedrijf en per jaar. Wanneer we de toestand heden overzien, merken we dat er de laatste jaren een enorm grote omwenteling in de landbouw heeft plaatsgevonden en dat, behalve de melkwinning, de landbouw steeds meer in de greep van de industrie is gevallen.

Valkerij te Ravels

Het jachtrecht of de "Vrije Warande" was één van de heerlijke rechten van de prelaat van Tongerlo, die grondheer van Ravels was. De valkenvangst ressorteerde onder het jachtrecht en werd met treknetten bedreven. In Ravels verpachtte de prelaat twee "leggen" of vaste zitplaatsen, tegen een jaarlijkse vaste vergoeding. De opbrengst van de valkenvangst was aan verordeningen gebonden en de hertog van Brabant bepaalde de prijs en eiste de gevangen valken op. In Turnhout had Philips de Goede (1419-1467) een Valkenhof met een oppervalkenier, die minstens twintig valkenvangers in dienst had, die de valken tegen de vastgestelde prijs moesten binnenleveren. Er waren valkenvangers die er de "mondkost" bijkregen, maar dan moest de valk aan de helft van de vastgestelde prijs afgeleverd worden. In een ordonnantie van 8 mei 1432 werden de prijzen medegedeeld:

1. acht mottoenen voor een slechtvalk en een gierval;
2. vier mottoenen voor een lanerval;
3. twee mottoenen voor een havik.

Oude figuratieve kaarten van Ravels leren ons dat er een valkenlegge bij het Wit Goor was gelegen, bij het vierdorpenpunt: Ravels, Weelde, Arendonk en Hooge Mierde. De andere legge bevond zich ter streke "De Linies". In Ravels en Eel waren bedreven vangers in aktie, te oordelen naar het getal binnengeleverde valken tussen 1432 en 1467, ofwel heerste er elders zwarthandel. De leggen van Ravels en Eel mochten bogen op de helft van alle gevangen valken:

1. Ravels-Eel met 31 slechtvalken en 3 lanervalken;
2. Ravels met 14 slechtvalken en 1 lanervalk.

Bekende valkeniers uit die periode waren: Jan Blerinx, Wouter Stoops, Faes Blerinx en Laureys Stoops. De afstand tussen de leggen onderling moest volgens ongeschreven wetten en oude gebruiken geëerbiedigd worden en minstens 3 mijlen bedragen. De valkenlegge mocht niet verlaten worden, ook niet buiten de vangst. De "slegerpalen, de pengels en de put" mochten nooit verwijderd worden, daar dit de kentekens van het privilege waren. Onder Maria van Hongarije, zuster van Karel V, landvoogdes van de Nederlanden van 1530 tot 1567 werd door haar hofhouding speciale aandacht besteed aan de valkerij in het land van Turnhout. In 1548 was er in Ravels een "coninginne-hof" met de "coninginne-scaepscoye, de coninginne-ganscoye en de coninginne-valckecoye". Al deze bezittingen lagen bij de "Hulsterschen wouwer", nu de Linies. De vangplaats was een familiebezit, met erfrecht voor de nakomelingen, mits betaling van de jaarlijkse cijns aan de grondheer. De prelaat van Tongerlo verpachtte in 1610 een valkenlegge voor drie mud rogge of 225 kg rogge, aan Jan Verbraeken. Deze ving niet alleen in Ravels want in 1600 had deze Ravelse valkenier zijn legge opgesteld in Denemarken om daar de trekkende slechtvalken te vangen. De Skandinavische landen hadden geen interesse voor dit bedrijf en Kempense jagers wisten jaarlijks een honderdtal valken in Denemarken te bemachtigen. De meest populaire figuur van Ravels was Cornelis van Tielen, die in 1622 valkenier was aan het koninklijk hof van Zweden, onder Gustaaf II Adolf. Cornelis Van Tielen was toen 37 jaar.

Een ander gezagvol heerschap was Claes Van Schaets. Hij woonde in Ravels en kocht op 10 juli 1608 veertien slechtvalken van Jacob Vennen uit Arendonk. De koop werd voor de vangsttijd afgesloten en de valken moesten 4 dagen na Allerheiligen geleverd worden. Deze verkoop gebeurde met getuigen, en de schepenen namen schriftelijk akte. De valken werden voor de jacht afgericht en dan verkocht en vervoerd naar de koninklijke hoven van Spanje, Frankrijk, Duitsland en Engeland. De kostbare vogels werden in gezelschap van handelskonvooien vervoerd, met gewapend escorte, om eventuele overvallers te overmeesteren. Onvoorstelbaar zware sancties werden getroffen tegen rovers van nesten van haviken en valken. Het was verboden tussen 1 maart en 1 augustus met klimsporen in de bossen te komen. Bij het begin van de 17e eeuw ontstonden bloedige twisten over het bezit van een valkenlegge tussen Arendonkse en Ravelse valkenvangers. Dit zwaar delict is door het Valkenhof van Turnhout jaren in behandeling geweest, om daarna nog lang aan te slepen in "Het Consistorie van den Hoorn", het opperste gerechtshof van de jacht in het Broodhuis te Brussel. Er werd niet zo'n drukte gemaakt over de vermoorde Ravelse valkenvanger, maar wel over het rechtmatig bezit van de legge of vangplaats, die ofwel door Ravels, ofwel door Arendonk moest prijsgegeven worden.

De bevolking van Ravels in 1796

Straete

Hend.Huybs, 41, landbouwer, A.M.Stalpaerts, 34, sijn vrouw, A.Maria, 13, sijn dochter, A.C.Van Dun, 70, vrouwsmoeder, C.Frederickx, 22, knecht, W.Hermans, 17, knecht, M.C.Dircken, 38, meyt.

N.Van den Heuvel, 73, landbouwer, M.C.Van Loon, 54, sijn vrouw, Joannes, 20, sijnen soon, Joanna, 20, sijn dochter, D.Lenaerts, 43, knecht, C.Broex, 18, kostkint, Peet Craeybeeckx, 30, werkman

H.Bouweraerts, 60, backer, M.Swaenen, 52, sijn vrouw, Jos.Hendrickx, 53, werkman, Joanna Van Mol, 39, sijn huysvrouw.

J.Servaes Sneyers, 50, werckman, M.F.Sneyers, 43, sijn vrouw, Wilhelmus, 15, sone.

Jan Beyens, 40, landbouwer, J.M.Huybs, 36, sijn vrouw, H.Wilborts, 21, knecht, W.Wilborts, 14, knecht, Elis.Beyens, 29, meyt, Elis.Lonius, 20, meyt.

Anth.Nooten, 61, landbouwer, N.M.Merckx, 52, sijn vrouw, Jan Peeter, 17, sone, Joanna Maria, 16, dochter, Antonius, 14, sone, Gijsbert, 13, sone.

De wed. H.Snels, 78, landbouwster, A.Van Doesborg, 25, sijn vrouw, Jan Dircken, 33, knecht, Catha Mol, 36, meyt.

Corn.Michilsen, 33, landbouwer, A.Van Doesborgh, 25, sijn vrouw, Jan Dircken, 33, knecht, Catha Mol, 36, meyt.

Ad. Adriaenssen, 32, werckman, Anth. Vromans, 40, sijn vrouw, Dom.Van den Broeck, 35, wever, Catha Poters, 36, sijn vrouw

Pr.Willemsen, 31, landbouwer, A.M.Van den Heuvel, 31, sijn vrouw, Jan Sneyers, 30, knecht, Joanna Van der Zande, 22, meyt.

H.P.Huybs, 40, landbouwer, Elis.Hoefmans, 36, sijn vrouw, Corn.Wouters, 30, meyt.

Wed.P.Sneyers, 46, landbouwer, Dymrna Sneyers, 16, dochter, Adriaen Sneyers, 14, sone.

Helena Sneyers, 48, spinster

Jos Sneyers, 45, voster, Geertruy Stalpaerts, 41, sijn vrouw

Norbert Schots, 64, landbouwer, Jacoba Schots, 22, dochter, Catharina Schots, 20, dochter, Peeters Schots, 21, sone.

P.Van Steensel, 65, metser

Pr.Van de Weyer, 28, schoolmeester, A.C.Van Even, 22, meyt, M.Embrechts, 12, schoolkint.

Adriaen Pluym, 55, winkelier, Catha Janssen, 56, sijn vrouw, P.G.Adriaensen, 26, voorsoon, J.M.Adriaenssen, 21, voordochter, Henrica Pluym, 16, nadochter.

Wil.Willemsen, 39, landbouwer, M.J.Michilsen, 41, sijn vrouw, Helena Dircken, 24, meyt, M.H.Bourgogne, 36, commessael, M.Caluwaerts, 34, commessael, A.M.Vermeulen, 31, commessael, C.Van Mechelen, 22, Joanna De Neus, 19, commessael, Clara Nuyens, 15, commessael.

Pr.Adriaenssen, 46, schoenmaker, Elis.Balemans, 52, sijn vrouw, J.B.Adriaenssen, 19, sone.

Clijn Raevels

Wed. A.Bergmans, 53, landbouwster, Joanna Maria, 25, dochter, Hermanus, 19, sone, Jan Geerts, 54, spinder.

A.Van der Moeren, 30, landbouwer, M.Verhulst, 61, sijn moeder, J.Ansoms, 25, knecht, A.M.Hendrickx, 19, meyt.

P.Hendrickx, 46, landbouwer, M.Aerts, 44, sijn vrouw, H.Hendrickx, 72, sijn vader, Catha Hendrickx, 17, dochter, M.E.Hendrickx, 15, dochter.

Wed. A.Janssen, 48, landbouwster, Peeter, 20, sone, Jacobus, 17, sone, Catharina, 15, dochter, Franciscus, 13, sone.

J.P.Dircken, 37, landbouwer, Catha Van Gils, 38, sijn vrouw, Bert Ansoms, 18, knecht, A.C.Paulussen, 21, meyt, Christiaen Paulussen, 26, knecht.

Wouter Sneyers, 48, backer, Cornelia Aerts, 44, sijn vrouw, Maria Catharina, 22, dochter.

Stadstraete

Pr.Segers, 30, landbouwer, A.M.Pelkmans, 26, sijn vrouw, Corn.Segers, 20, knecht, M.C.Van Giel, 20, meyt, J.Janssen, 50, meyt.

Wout Schellekens, 42, landbouwer, A.De Bont, 40, sijn vrouw, A.Van Loon, 16, knecht, D.Van Baudau, 16, meyt, J.B.Dirckx, 25, kostgast.

Pr.Van Gorp, 49, spinder, Petronella Swaenen, 36, sijn vrouw, Jan Baptist, 14, sone.

M.Hendrickx, 66, spinster, Cornelia Hendrickx, 64, spinster.

Wed.Craeybeeckx, 48, spinstert, Joanna, 14, dochter.

Wil.Ansoms, 33, spinder, Joanna De Bont, 40, sijn vrouw.

Jan Janssen, 50, landbouwer, Catharina Van Oeckelen, 40, sijn vrouw, Adriaen Janssen, 81, sijn oom.

Adriaen Van Loon, 50, landbouwer, Jan Baptist, 22, sone, Maria, 21, dochter, Jacoba, 15, dochter, Catharina, 13, dochter.

Corn.Schuermans, 50, landbouwer, A.M.Tilemans, 39, sijn vrouw, Ad.Tilemans, 83, haer vader.

Jacob Van Dun, 59, landbouwer, Anna Ansoms, 55, sijn vrouw, Adriaen, 19, sone, Geertruy, 16, sijn dochter.

Corn.Wouters, 48, landbouwer, A.Van Bestervelt, 43, sijn vrouw, Quirina, 15, dochter.

Wed.Will.Corsten, 60, landbouwster, Cornelis, 25, sone, Joanna Maria, 19, dochter, Jan Baptist, 15, sone.

Gilseynde

Jacobus Wouters, 57, landbouwer, Joanna Maria, 26, dochter, Maria Elisabeth, 22, dochter, Corn.Wouters, 14, sone.

Jan Vermeulen, 43, metser, Cornelia Huybs, 36, sijn vrouw.

A.Brusselaers, 30, landbouwer, M.E.Schots, 30, sijn vrouw.

C.Donckers, 78, landbouwer, W.Donckers, 43, sijnen sone, A.M.Donckers, 21, sijn dochter.

Jan Aerts, 54, landbouwer, Elis.Van Doren, 50, sijn vrouw.

Jac. Van Ginhoven, 55, landbouwer, Jacoba Van Doren, 57, sijn vrouw, C.Van Doren, 25, knecht, P.Daelen, 15, knecht, A.C.Beyens, 21, meyt, Joanna Lonius, 24, meyt.

Wed.W.Joosen, 53, landbouwster, W.Van Riel, 18, haeren sone, Joa M.Joosen, 14, dochter, Geerd Joosen, 13, sone.

J.Wouters, 44, landbouwer, Maria Joosen, 56, sijn vrouw.

Hend.Wouters, 36, landbouwer, Anna Geudens, 30, sijn vrouw, Adriaen Wouters, 14, knecht.

Jan Stalpaerts, 40, landbouwer, Anna M.Huybs, 44, sijn vrouw, Adriana Maria, 13, sijn dochter, Jacoba Roymans, 68, sijn moeder, Adriaen Snelders, 40, knecht.

Adriaen Wouters, 40, landbouwer, C.Wouters, 43, sijn vrouw, Franciscus, 14, sone.

Jan Moonen, 30, timmerman, Anna M.Lonius, 26, sijn vrouw.

Ad.Donckers, 33, landbouwer, Adriana Beyens, 30, sijn vrouw, Peeter Donckers, 17, knecht, Corn.Van Gael, 13, knecht

Adriaen Ansoms, 56, werckman, Cath.Dirckx, 37, sijn vrouw.

H.Schots, 35, landbouwer, Joanna Donckers, 37, sijn vrouw, Anthonis Schots, 19, knecht.

Jan Joosen, 34, werckman, Cornelia Schots, 34, sijn vrouw.

Petronella Van Riel, 45, landbouwster, J.Wouters, 25, knecht.

Francis Reyms, 58, landbouwer, Joanna De Bruyn, 44, sijn vrouw.

Maria Reyms, 60, spinster, A.C.Joosen, 29, dochter, Joseph Joosen, 26, sone.

Cornelis Reyms, 60, landbouwer, Joseph Reyms, 18, sone, Jacobus Koninghs, 36, schoonsone, Joanna Elis.Reyms, 31, sijn vrouw.

Peeter Wouters, 34, werckman, Marg.Michilsen, 23, sijn vrouw

Wed.Jos.Coninckx, 60, landbouwer, Cornelia, 14, dochter, Petronella, 13, dochter, Ad.Vermeulen, 20, knecht.

Ad. Van Ginhoven, 62, werckman.

Jan Sneyers, 35, landbouwer, An.Cath.Reyms, 23, sijn vrouw.

Jan Nuyts, 43, landbouwer, An.Cath.Verwilt, 27, sijn vrouw, Jacobus, 14, sone, Joannes, 13, sone.

Jan Janssen, 48, landbouwer, Joanna Maria Sneyers, 31, sijn vrouw, Adriana Adriaenssen, 70, haer moeder.

P.Van Aken, 45, wever, Catha Reuvers, 28, sijn vrouw, Willibrordus, 14, sone, Mart.Goetelen, 56, landbouwer, Joanna Sneyers, 40, sijn vrouw, Jan Baptist, 18, sone.

Eel

Adriaen Driesen, 44, landbouwer, Petronella Willemsen, 32, sijn vrouw.

P.Van Litzenberg, 40, landbouwer, Petronella Van der Aa, 37, sijn vrouw.

Corn.Van Eyndhoven, 50, landbouwer, Catharina Merckx, 48, sijn vrouw.

Jan Laureyssen, 60, werckman, Joanna Hendrickx, 50, sijn vrouw.

Anthonis Merckx, 72, schoenmaker, Catharina Cornelissen, 72, sijn vrouw.

Adriaen Adams, 62, werckman, Catharina Van Ginhoven, 60, sijn vrouw.

Egidius Snels, 32, landbouwer, Margareta Dirckx, 26, meyt.

Ignatius Huybs, 26, landbouwer, Anna Maria Snels, 29, sijn vrouw.

Peeter Huybs, 40, werckman, Joanna Maria Huybs, 43, sijn vrouw.

J.B.Van Loon, 45, werckman, Joanna Van der Aa, 48, sijn vrouw

H.Jeunen, 22, molder, Jan Van de Poel, 22, molder.

Remigius Oliva, 61, pastoor, Paul Wijnants, 41, onderpastoor, Dorothe Verster, 30, meyt.

J.B.Reyns, 24, winkelier, Wilhelmina Van de Ven, 30, sijn vrouw.

Adriaen Sneyers, 39, werckman, A.Maria Fonck, 39, sijn vrouw

Goris Thomas, 70, landbouwer, Catha Dircken, 68, sijn vrouw

Cornelis Willemsen, 46, schoenmaker, Joanna Beysens, 31, sijn vrouw, J.B.Van Steensel, 36, knecht.

Wed.Norbertus Ansoms, 53, landbouwster, Adrianus Ansoms, 21, sone.

J.P.Hoppenbrouwers, 32, landbouwer, A.Catharina Roymans, 46, vrouwe, Maria Roymans, 54, haer suster, H.Hoppenbrouwers, 17, dochter.

Ad.Van Helmont, 39, landbouwer, M.Cath.Sommen, 35, sijn vrouw, Corn.Lonius, 30, knecht, A.Maria Van Beeck, 19, meyt, Jan Lemmens, 50, knecht.

Wed.Wil.Huybs, 65, kuyper, J.P.Huybs, 25, sone, Lucia Huybs, 61, meyt.

Geert Huybs, 28, landbouwer, Barbara Van der Heyden, sijn vrouw, 26.

Corn.Van Gils, 70, landbouwer, N.Van Doesborg, 71, sijn vrouw, Jan Baptist, 33, sone, Barbara Van den Heuvel, 26, sijn vrouw, M.Cata Verhaeren, 23, meyt.

Ad Driesen, 83, kleermaker, Adriana Vervest, 73, sijn vrouw, Cornelis, 33, sone.

Peeter Beyens, 45, landbouwer, A.M.Joosen, 30, sijn vrouw, Corn.Wouters, 30, knecht, Maria Van Laer, 24, meyt.

Servaes Driesen, 40, kleermaker, Petronella Sommen, 33, sijn vrouw.

Herman Schurmans, 30, landbouwer, Joanna Willemsen, 26, sijn vrouw, Maria Dickens, 24, meyt. J.B.Willemsen, 25, knecht.

Jan Janssen, 44, landbouwer, Maria Van Riel, 35, sijn vrouw, Cornelius, 15, sone, Maria, 13, dochter.

Peeter Dircken, 36, werckman, Mecht.Van de Laer, 30, sijn vrouw.

Guill. Beyens, 46, landbouwer, Maria Verheyen, 55, sijn vrouw, M.Elis.Van Doesborg, 23, voordochter, Jan Van Doesborg, 21, voorsoon, Anth.Beyens, 16, naersoon, A.M.Beyens, 14, naerdochter, Ad.Hanegraef, 23, meyt, J.B.Swaenen, 15, knecht, Maria Claessen, 73, moeder G.Beyens.

J.B.Huybs, 35, landbouwer, Adriana Tobs, 26, sijn vrouw, Maria Wouters, 18, meyt.

Peeters Dirckx, 34, werckman, Ida Clara Huybs, 25, sijn vrouw

Dion.Van Oeckelen, 70, landbouwer, Anna, 30, sijn dochter, Maria, 25, dochter, Ad. De Bont, 13, knecht.

Pr.Beyens, 56, landbouwer, Joanna Van Doren, 57, sijn vrouw, Maria, 26, dochter, Petronella, 17, dochter, Norb.Wouters, 17, knecht.

Hend.Hoeckx, 30, landbouwer, M.Cath.Bieckens, 26, sijn vrouw

Wed.Bert Ansoms, 62, spinster, M.Hel.Aerts, 27, dochter.

Jacob Van Oeckelen, 29, werckman, Cornelia Stalpaerts, 30, sijn vrouw.

Wed. J.B.Van Dun, 58, landbouwster, Peeter Van Dun, 29, sone, Catharina, 30, dochter, Cornelis, 24, sone.

Francis Beyens, 35, Raeymaker, Ada Verspreeuwen, 66, sijn vrouw.

J.B.Van Loon, 35, landbouwer, Catharina Cornelissen, 41, sijn vrouw.

Peeter Verspreeuwen, 58, landbouwer, Anna Maria Marinus, 55, sijn vrouw, Marie Anthonette, 20, dochter, Jan Sneyers, 17, knecht.

Corn.Heyns, 45, landbouwer, Cath.Huybs, 34, sijn vrouw, Adriaen Huybs, 31, knecht, Joanna Bieckens, 21, meyt, M.Cath.Adriaenssen, 81, pensionaire, Gaspar Laureyssen, 17, knecht.

Dionys Bieckens, 53, landbouwer, A.M.Van Ael, 56, sijn vrouw, Petronella, 18, dochter.

Cornelis Dircken, 31, landbouwer, Ad.Driesen, 31, landbouwer, A.M.Dircken, 34, sijn vrouw, Jan Van Beeck, 20, knecht, M.Jacoba Dircken, 21, meyt.

Ad. Van Ginhoven, 46, smit, Joanna Maria Huybs, 37, vrouwe, Corn.Tilemans, 34, knecht, Sebastiaen Sneyers, 18, knecht, Cornelia Hendrickx, 20, meyt.

Wed. Jan Andriessen, 71, landbouwer, P.Andriessen, 40, sone.

Wouter Stalpaerts, 28, werckman.

Adr.Van Hees, 50, landbouwer, Cornelis, 15, sone, Ther.Beyens, 25, meyt.

Hend.Van Loon, 50, landbouwer, Maria Van Giel, 48, sijn vrouw, Joanna Maria, 20, dochter, Jacoba, 17, dochter, Jan Baptist, 13, sone, J.B.Van Bael, 85, kostkooper.

Cornelis Huybs, 65, landbouwer, Helena Demmers, 47, sijn vrouw, Peeter, 32, sone, Adriaen, 21, sone.

Hend.Van Leent, 52, landbouwer, Joannes, 25, sone, Elisabeth, 23, dochter, J.B.Huybs, 77, kostkooper, Joanna Maria Van Leent, 65, meyt.

Joseph Hendrickx, 35, landbouwer, Anna Van de Put, 40, zijn vrouw, Peeter, 14, sone, Geertruy Sneyers, 16, meyt.

Adriaen Luringhs, 52, landbouwer, Anna Catharina Stalpaerts, 30, meyt.

J.B.Claessen, 62, landbouwer, Cornelia Van Hees, 56, zijn vrouw, Adriaen Donckers, 17, knecht.

Adriaen Vermeeren, 46, landbouwer, Henrica Van der Sande, 31, zijn vrouw, Adriaen Van der Sande, 23, knecht, Catharina Vermeeren, 40, suter.

Adriaen Van Doren, 40, landbouwer, Anna De Wael, 42, vrouwe, Peeter, 15, sone, Magdalena, 13, dochter.

Sebastiaen Marinus, 25, landbouwer, M.Andriessen, 24, vrouw, Cornelia Gijsbrechts, 19, meyt.

Wed.P.Andriessen, 68, spinster, Joannes, 21, sone, Petronella Leeuwen, 50, meyt.

Adriaen Cornelissen, 50, landbouwer, Elisabeth Hoemans, 55, zijn vrouw, Anna Leyten, 18, meyt.

P.Aerts, 49, landbouwer, M.Elisabeth Heyns, 42, vrouwe, Corn.Ansoms, 23, knecht, Anna Adriaenssen, 28, meyt.

Geert Van de Steen, 54, landbouwer, Adriana De Bont, 35, zijn vrouw.

Jan Van Doren, 42, landbouwer, Joanna Maria Van Gils, 35, zijn vrouw, Andries Van Doren, 30, knecht, Maria Van Doren, 50, suster.

De volkstelling van 1796 bracht ons een klare kijk op het dagelijks leven in dit dorp op het einde van het Ancien Regime. Er waren 129 gezinnen, met 606 inwoners. We telden: 6 spinsters, 3 spinners, 1 pelder, 2 wevers, 2 kleermakers, 2 winkeliers, 2 molenaars, 1 kuiper, 2 geestelijken, 1 onderwijzer, 1 voster, 1 smid, 2 bakkers, 2 metsers, 3 schoenmakers, 1 timmerman, 1 raeymaker, 15 werklieden en 84 landbouwers.

Prof.Dr.Van der Haegen schrijft het volgende over de volkstelling van 1796: "*Gedurende de Franse overheersing (1795-1814) grepen in ons land in bijna alle sectoren van het maatschappelijk leven grondige hervormingen plaats. De belangrijkste was wel de administratieve reorganisatie. Het rijk werd ingedeeld in departementen, kantons en municipaliteiten. Een ambtenarenhiërarchie werd opgebouwd. Op 10 Vendémiaire IV (2 oktober 1795) vaardigde de Nationale Conventie een wet uit over de ordehandhaving in de gemeenten. Hierdoor werd elke gemeente verplicht een lijst op te stellen van alle inwoners. Deze lijst moest de naam, leeftijd, staat of beroep van al de inwoners boven de 12 jaar met hun woonplaats, het aantal kinderen onder de 12 jaar en eventueel de datum van aankomst in de gemeente bevatten. Niet elke gemeente volgde dit bevel trouw op. Sommige lieten zelfs meerdere jaren voorbij gaan alvorens de gevraagde telling in te leveren, en misschien is de telling op bepaalde plaatsen zelfs nooit uitgevoerd. Het is duidelijk dat men vreesde dat de telling door de bezetter zou gebruikt worden voor fiscale en militaire doeleinden. Ondanks de onvolkomenheden is de telling van het jaar IV zeer belangrijk. Het is de eerste telling die zoveel informatie bevat en die in principe dan toch voor gans het land uitgevoerd werd. Niet alleen zijn uniformiteit en de rijkdom aan gegevens zeer groot maar bovendien geeft zij de toestand weer op een cruciaal punt in de geschiedenis, namelijk op het ogenblik van de overgang van het Ancien naar het nieuwe Régime. De telling biedt dan ook enorme mogelijkheden om de demografische en economische structuur van onze gewesten beter te leren kennen. Van de telling moesten twee exemplaren gemaakt worden: één bestemd voor het kanton en één voor het departement. Het departement deelde dan de globale cijfers (bij ons weten enkel bevolkingsgegevens) mede aan Parijs. Door gebrek aan degelijke medewerking heeft het vele jaren geduurd voor deze telling klaar was. Sommige gemeenten leverden pas ca. 1810 een bevredigende telling, zodat wel eens van de eeuwigdurende telling gesproken werd".*

III. Wereldlijke Geschiedenis

B Na 1800

Ravels in de 19e en 20e eeuw

Het Ravels kamp

Niettegenstaande het Ravels Kamp op Turnhouts grondgebied was gelegen is het interessant om er iets over te vertellen omdat de bevolking van Ravels nauwe contacten onderhield met de bewoners van het Kamp. Volgende tekst werd overgenomen uit H. De Kok. Poppel in 1830. In: Poppel in Goede en Kwade Dagen. Ravels, 1979, blz. 123-132.

Over het bestaan en de organisatie van het Ravels Kamp zijn we reeds enigszins ingelicht. De ligging van een militair kamp in de Noorderkempem was ook de reden van herhaaldelijke bezoeken van koning Willem I. Een eerste maal hield Willem I zijn intrede in het Ravels Kamp in 1819. Twee jaar later werd hij bij een nieuwe inspectie hartelijk ontvangen in de stad Turnhout. Hij was toen vergezeld van een aantal overheidspersonen en zijn zoon, de prins van Oranje, en logeerde bij arrondissementscommissaris Mesmaekers in de Begijnenstraat (huidig speelkaartmuseum). 's Avonds werd op het Turnhoutse Stadhuis een groot bal gehouden. In 1823 was de koning opnieuw in de stad. Op 2 oktober en 12 oktober woonde hij in het Ravels Kamp manoeuvres bij. Op 1 september 1827 begaven de troepen van Brussel en van de provincie zich naar het kamp te Ravels. Belangrijke voorbereidingen waren daar reeds begonnen vanaf de maand augustus. 150 infanteristen waren dagelijks bezig met het niveleren van het terrein, het maken van rooilijnen voor de plaatsing van tenten en de opstelling van de keuken. De bewoners van de omgeving richtten er houten lokalen op, en versierden die op de best mogelijke manier. Allerhande zaken voor verkoop van drank en etenswaren tierden er, en de officieren konden tegen een redelijke prijs vinden wat hun hartje lustte. Het kamp was samengesteld uit de 6de, 15de, 16de en 17de infanteriedivisie, een huzarenregiment, een regiment dragonders, een batterij artillerie van het voetvolk. In totaal waren er ongeveer 10.000 mannen. Het opperkommando lag in handen van Prins Frederik der Nederlanden, de broer van de prins van Oranje. Onder hem commandeerde de luitenant-Generaal Bereus. De infanterie stond onder het bevel van de generaal-majoor de hertog van Saksen Weimar, de cavalerie onder generaal-majoor Boreel, de huzaren onder kolonel van Balveren, de dragonders onder kolonel Haynck van Papendrecht. Een deel van de cavalerie was ingekwartierd. In Brussel kwam geregeld nieuws toe dat er oefeningen plaatsvonden in het Ravels Kamp. De troepen waren in goede konditie en elke morgen na de bedeling van de etenswaren gaf men hen een glas Schiedammer jenever per soldaat. Er heerste goede verstandhouding. Elke dag bij zonsopgang bulderde een kanon elkeen wakker. Zondag 16 september stelde men zich in het midden tussen de tenten op. Het uur van de respectieve erediensden werd afgesproken. Een alles dominerende barak was de katholieke kapel. De aalmoezenier van het "groot commando" hield er een welsprekend sermoen over de militaire gehoorzaamheid in het Frans. Het bleek dat de grote meerderheid van de 8000 aanwezigen deze taal wel en velen het Nederlands niet machtig waren. Op hetzelfde uur woonden de algemene kampcommandant en de protestanten een goddelijke dienst bij in een ander meer centraal gelegen lokaal. Muziek en tamboergeroffel begeleidden de diensten. De rest van de dag werd besteed aan ordelijke recreatie. De 17de inspecteerde de hertog van Sachsen Weimar de troepen. Het in twee verdeelde leger hield preciese oefeningen. Daarna defileerden de divisies voor de hertog. Ook was daarbij een grote massa toeschouwers aanwezig. Duizenden toeschouwers woonden van 10 uur 's morgens tot drie uur 's namiddags ook de grote manoeuvres van 26 september bij onder het bevel van Prins Frederik. Op 28 september hadden schietoefeningen plaats. Men bewonderde ook het mooie uniform van de soldaten. Op 3 oktober kwam ook de prins van Oranje in het kamp. De avond tevoren had hij de hertog van Ursel op zijn kasteel te Hingene bezocht. De oefeningen te Ravels duurden tot 7 oktober. Bij zijn vertrek uit Ravels werd prins Frederik langdurig toegejuicht door het leger waarover hij het bevel voerde. Hij gaf een "superbe" ring met briljanten versierd aan de dame waar hij gelogeed had en maakte een bedrag van 472 gulden 20 cent over aan de armen van Turnhout. Vanaf 8 oktober verlieten de troepen het kamp en begaven ze zich via Antwerpen met stoomschepen naar Vlaanderen. Tegelijkertijd passeerde koning Willem I aan boord van zijn stoomschip "De Leeuw" de Antwerpse haven op weg naar Den Haag. Tot zover het relaas van de gebeurtenissen in het kamp in 1827. Tenslotte werd koning Willem I in 1830 nog eens plechtig in het kamp onthaald.

In 1815 was Ravels dus onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden gekomen. Tijdens de Hollandse tijd voltrok zich de laatste fase van de scheiding tussen Poppel, Weelde en Ravels. In 1822 werden de gemeentegronden van Poppel en Weelde gescheiden. In 1824 eiste Poppel dat ook Ravels en Weelde zouden bijdragen tot het onderhoud van de brug van Rovers. Op een buitengewone zitting van de gemeenteraden van Weelde en Ravels werd echter gesteld dat de vroegere privileges, verbonden aan het onderhouden van de Roversse brug niet meer golden en dat Poppel, Weelde en Ravels volledig afzonderlijke gemeenten waren geworden. De Poppelaren moesten dus voortaan de brug zelf maar onderhouden.

De slag bij Ravels

Na de opstanden te Brussel op 25 augustus 1830 werd België onafhankelijk verklaard. Een geweldige verontwaardiging maakte zich in Nederland meester van de gemoederen en volgens de Nederlanders dienden de Belgen gestraft te worden. Dit alles was aanleiding tot het uitbreken van de Tiendaagse Veldtocht van 2 augustus 1831 tot 12 augustus 1831. Onze dorpen werden opnieuw veroverd door de "Nederlandsche Compagnie Vrijwillige Jagers, Utrechtsche studenten, opgericht in 1815". De verdediging van Turnhout werd opgedragen aan generaal Niellon. Zij was opgesteld op de lijn Schuurhoven-Ravels-Baarle Hertog. Niellon posteerde te Ravels met 500 man, 50 jagers te paard en 2 kanonnen, 250 manschappen werden gezonden naar Weelde en Poppel om zich schuil te houden in de bossen. Nederlanders gaven in 1832 volgend relaas over de veldtocht en zijn verloop te Poppel, Weelde en Ravels:

"Juichend trokken zij de grenzen over, en het Vaderlandsche Wilhelmus klonk voor het eerst weder op de bodem des oproers. Reeds voor Poppel kwam hun geliefde bevelhebber, de Hertog van Saxe-Weimar, hen tegemoet en een luid hurrah! verkondigde de vreugd der troepen. Het gezigt van den achtlingwaardigen held boezemde iedereen moed en vertrouwen in. Te Poppel vereenigde de Compagnie zich met de divisie, welke des morgens uit het kamp bij Reijen was opgebroken. Aan dezelfde waren 2 eskadrons lansiers toegevoegd. De 2e brigade, welke toevallig op de belangrijkste dagen voormarscheerde, had haar hoofdkwartier te Weelde gevestigd. De 1e brigade lag op eene linie tusschen Weelde en Poppel; terwijl de Jagers met één eskadron Lansiers en de batterij der divisie bij het hoofdkwartier geplaatst werden. Des middags kwamen de beide Prinsen door. De Prins van Oranje betuigde de Jagers, die de wacht hadden, hoe hij met Gods hulp, de zege hoopte te behalen. Het was de eerste maal, dat zij in Hem hunnen Opperbevelhebber begroetten. De tijding der overwinning, door de 2e brigade onder aanvoering van den Hertog en in tegenwoordigheid der Prinsen, in den namiddag bij Ravels behaald, wekte aller geestdrift en naijver ten sterkste op. Voor meer dan twee eeuwen had het Staten-leger, met Maurits aan het hoofd, dezelfde plaats bezet, den nacht voor het den trotschen Varax versloeg.

De volgende dag was bestemd tot de inneming van Turnhout, alwaar Niellon zijn hoofdkwartier had gevestigd. De Compagnie had order, om de batterij der divisie te dekken. Bij Weelde vereenigden zich beide brigaden. Op de heide, rechts van Ravels, werden de Lansiers en tirailleur vooruitgezonden, om het bosch, dat Turnhout omgeeft, te onderzoeken. Hierin hadden Belgische troepen met 2 stukken geschut eene zeer voordeelige stelling genomen. Nauwelijks was de divisie op 1500 passen genaderd, of het vijandelijk vuur begon. De rechter halve batterij, met de beide eerste peletons der Jagers, werden vorgebragt. Spoedig deed deze het vijandelijk geschut zwijgen en demonteerde zelfs één hunner stukken. Terwijl in de nabijstaande bataillons enkele kogels vielen, bragt het vuur voor onze Jagers geen nadeel toe. Nadat de brug over de beek de Aa, welke de vijanden afgebroken hadden, hersteld was, trok de eerste brigade over dezelve, vergezeld door de halve batterij n° 5, waarbij zich de beide eerste peletons der Compagnie bevonden, en door de batterij twaalfponders n° 7, welke tot Turnhout de divisie volgde. Het geheele bosch was door den vijand verlaten. Bij Turnhout wilden eenige Belgen nog tegenstand bieden en vuurden op onze troepen. Maar ook deze vloden ras en de stad gaf zich over. Nu rukte de brigade zegevierend Turnhout binnen: de eerste stad, welke ons leger op den vijand veroverde. Al spoedig was de groote, ruime markt door de Hollandsche troepen geheel gevuld. Hier aanschouwden de Jagers voor het eerst den heilloozen vrijheidsboom met de Brabandsche vlag. Met gretige blikken waarin de vreugde des overwinnaars te lezen is, staren zij de omringende voorwerpen aan en wenschen elkander geluk met de zegepraal hunner wapenen. Op eens verschijnt aan gene zijde van de markt een luisterrijke staf. Het zijn de Zonen van hunnen Vorst! Het plein weergalmt van de duizendwerf herhaalde juichtonen. De Prinsen rijden door de gelederen. Telkens stijgt de geestdrift hooger. Zij kent geene woorden meer, om zich uit te drukken. De uitwerking van dit toneel gaat alle beschrijving te boven. Inmiddels had de 2e brigade, waarbij de

andere halve batterij met de beide laatste peletons der jagers gevoegd waren, zich op den Heijdkant gerigt en Oud-Turnhout bezet. De Jagers en het geschut vereenigden zich evenwel wederom met hunne brigade en kwamen, wel vermoeid, maar verheugd van zin, te Turnhout aan. Den 4en aug. brak de divisie ten 6 ure op en marscheerde op Kasterlee".

Ook pastoor Van Mechelen wist hierover een verhaal op te hangen, hier volgt het: "*Dat op 2/8/1831 om 9 uur 's morgens een eerste schermutseling plaats had in de Peel achter de oude pastorie, halfweg tusschen Raevels Dorp en Raevels-Eel. Veel Hollanders vielen en werden begraven op een akker nevens de vesting der pastorie. De Belgen weken echter en de Hollanders namen de pastorie in. E.H. Stroobant, onderpastoor, had de wijk genomen naar Turnhout en het Gierlesch Bosch. De E.H. Aerts, pastoor, had zich op de pastorie verborgen. Het huis was toevertrouwd aan zekere timmerman Jan Moonen die erg mishandeld en onder een ingemaakt bed gestoken en gestampt werd. Geheel het huis werd geplunderd, een enkele flesch ontsnapte, en werd lang als een gedenkenis op de Raevelsche pastorie bewaard. Op de gevels en de muren bemerkte men nog de sporen der kogels. Wanneer er niets meer te verwoesten was, trokken de Hollanders voort, doodden dicht aan de pastorie zekere Norbert Amsems, oud 51 jaren, weduwnaer van Anna Catharina Lonius en familielid van den heer schepene van Turnhout, die zijne vaderlandsche gevoelens wat onvoorzichtig had geuit. De E.H. pastoor Aerts, op een klein zolderke verborgen zag ze heengaan. Een soldaat keerde zich nog om en wees naar het vensterke waar de E.H. zich bevond en wilde wederkeeren. Zijn overste gebood echter voort te gaan en zoo ontsnapte de E.H. pastoor, op wien zij 't gemunt hadden als een gekende vaderlander. De Hollanders plunderden, al de hoeven waar zij bevonden dat manvolk afwezig was, met recht misschien bewerende dat de afwezigen zich in de rangen der Belgische strijders bevonden. Rond 3 ure namiddag had nog een gevechtje plaats te Raevels Dorp op de kerkakker, gelegen tusschen den toren en het gehucht het Gilseinde. De Kerktoren, de gevels der bijstaande huizen dragen nog teekens van kogelschoten. Verders werd er nog geschoten zoowat overal, op Turnhout aan, tot aan het heihuisje, dat halfweg stond tusschen Raevels en Turnhout, en hier en daar werden nog strijders gedood, wijl de Belgen op Turnhout terug trokken en de Hollanders tusschen Raevels en Turnhout in de heide kampeerden. Door al die voorvallen schijnt het Hollandsch leger alhier een dag te hebben verloren of verspild".*

Volgens Niëllon hadden de manschappen die werden aangevoerd door kapitein Bourelle en kapitein Privé weinig verliezen geleden. Men telde slechts 4 of 5 doden en een 12-tal gewonden. De prins van Oranje schreef aan Willem I dat hij ook zeer geringe verliezen had. Van het militaire belang van de slag bij Ravels en de veldtocht mag men zich geen te hoge verwachtingen voorstellen. Het was meer een ten strijde trekken in een zucht naar romantisch heldendom en om als chauvinistische Hollanders de opstandige Belgen te straffen. Het heeft trouwens, zoals geweten, geen langdurig effect gehad. We vonden het niettemin interessant om als een "petite histoire" de tocht door Ravels, Weelde en Poppel te beschrijven. Voor de participanten aan de strijd waren zowel de tocht als de plechtigheden bij begin en einde zeer belangrijk. Bij de blijde intrede te Utrecht op 21 september 1831 prijkten voor de Tolsteegpoort twee fraaie pyramiden met de namen Ravels en Leuven. Twee militaire hoogtepunten uit een alles bij elkaar beperkt belangrijke tocht.

Ongelukken en rampen

In de briefwisseling van de gemeente Ravels vonden we heel wat gegevens over diefstallen, rampen en ongelukken in het dorp. Hier volgen enkele fragmenten:

- Het dorp had meermaals te lijden van hagelslag. Op 27 juni 1817 werden nog 22 mensen vergoed voor het aangebrachte onheil.

- In den jaere 1861 den 31/8 circa vijf ueren des naermiddags is voor ons burgemeester der gemeente Raevels verschenen Huber Catho, geëmploieerden der Duanen, heeft ons verklaerd dat er een kind verdrongen was in de kom der vaert alhier, wij hebben ons ter plaets begeven en bevonden dat het kind was opgehaeld door Wilhelminus Penen, zonder beroep en Emilianus Wouters, brugdraaier, bijde hier woonende. Het kind is genaamd Charel Fictor de Huyvetter, zoon van Joannes en Maria Penen, inwoonders deze gemeente.

- 1865: Eenen der grootste rampen heeft dit jaar onze gemeente geteisterd, namentlijk den verschrikkelijken hagel welken op den 13e juni laestleden alle de veldvrugten omtrent totaal vernielde, de schade hieraen veroorzaekt zonder bosschen of fruitboomen te rekenen beloopt 150.000 frank

- 27 juli 1870: Wij haesten ons u ter kennis te brengen dat gisteren namiddag een zwaar onweer boven onze gemeente is losgebarsten. Een slagregen welke de straten in rivieren veranderde, was vergezeld van donder en bliksem, welken laesten op den pas nieuw opgerichten molen toebehoorende aan Van Himbergen alhier is gevallen en noch al groote schade heeft aangericht, nochtans zonder brand te veroorzaken. Het ongeval bepaald zich bij het kapot slagen der wieken en ander houtwerk waarvan wij den naam niet kennen.

- 21/1/1896: Dat gisterenavond om half zes alhier ter streke De Peel twee burgerswoningen afgebrand zijn, toebehoorende aan de weduwe P.J. Donckers-Hoosemans, landbouwster alhier. De gebouwen, bewoond door Corn. Donckers en Adr. Janssen waren verzekerd. De meubelen, meestendeels gered waren niet verzekerd. De oorzaak van den brand is onbekend.

- 29 maart 1897: Dat er alhier op 27 dezer maand rond 9 ure voormiddag diefstal met braak heeft plaats gehad bij Jan Lurincx, dagloner, alhier wonende in De Dreve. Den dief was door het venster binnengedrongen en heeft medegenomen een kostuum (frak, broek en gilet), zeven cent, 4 fransche stukken van 0,10 frank, twee portemonnaies, 3 eieren. Den veldwachter, ziek zijnde, hebben wij onmiddellijk de gendarmerie verwittigd.

- 21 mei 1897: dat gisterenavond rond 8 ure brand ontstaan is bij Jan Maes-Van Loon, landbouwer op het Klein Raevens alhier. Hij is begonnen in het schop aan nieuw ingehaalden turf. Alhoewel het vuur reeds op den zolder was is den brand spoedig gebluscht. De schade wordt gerekend op 100 frank. De oorzaak is onbekend, nochtans heeft Maes eenigen tijd eenen brief ontvangen met bedreigingen

- 1 juni 1897: Bij besluit van 28 mei is de genaamde Jozef Rulmondi, 50 jaar, gezonden naar het krankzinnigengesticht te Mortsel. Aangezien dat dien persoon ongehuwd is, dat hij alhier geene bloedverwanten heeft en wij tot heden niet weten waar dezelve verblijven, hebben wij de sleutels van het huis aangenomen van de geburen, en op dezers verzoek, alvorens het zelve te sluiten, met er haast bezocht. Hetgeen wij daar vonden was ongelooflijk. Langs de voordeur binnenkomende ziet men rechts, tusschen hoopen papier en andere voorwerpen, de plaats waar de geit gestaan heeft, zulks is te zien aan 't mest dat er nog van ligt. Men vindt in dat vertrek onderen aardappelen, die eenen voet lang geschoten zijn, brood, eieren, eierschalen, stoofasschen, die uit de stoof gevallen zijn op papier dat er rond ligt, daar staat ook een bed, indien men dit zoo noemen mag. Overal papieren, oude klederen, en andere voorwerpen, enz. Alle even vuil en smerig en krielend van ongediert. Slechts weinige oogenblikken zijn wij er binnen geweest en reeds liepen en sprongen de diertjes tegen de kleederen omhoog.

- Op 28 december 1892 zijn twee juffrouwen al schaatsenrijdend op de vaart door het ijs gevallen en verdronken.

- 14 mei 1898: De genaamde Donckers Jan, daglooner, wonende op het Klein Raevens alhier, komt ons verwittigen dat er heden zaterdag voormiddag tusschen half negen en 10 ure in zijn huis gebroken is en de volgende voorwerpen weggehaald zijn: ruim 50 franke, meest in vijf frankstukken, een paar goude oorbellen, een gouden ring, een nieuwe zilvere haak en oog voor mantel. Deze voorwerpen waren gesloten in eene kas welke den dief opengebroke heeft. Hij had een klein vensterken opengebroke en zoo den grendel van de achterdeur gedaan. Men heeft vermoedens op eenen landlooper rond de 25 jaren oud, met een grijsachtigen frak aan en schoenen met groote nagels. Dien persoon was bij dat huis gezien rond negen ure.

- 12 februari 1899: dat gisteren rond half twee namiddag brand uitgebersten is bij Abbeel-Loos de wed., landbouwer alhier in de Peel. Hij is begonnen in den stal, dezen alsook het huis zijn verbrand. Bijna geheel den huisraad en paarden en al de hoornbeesten op eene na en drij kleine kalveren zijn gered, graan op zolder en hooi en strooi in den stal is verbrand. De schuur, de bakkerij en het schob zijn behouden.

- 5 april 1899: Gisteren om acht ure namiddag verscheenen voor ons Adriaan Schellekens en Jacobus Van Loon, daglooners alhier, wonende ter streke "De Steenweg" Bovenheide, welke ons hebben verklaard dat den 2e en dezer maand in den voormiddag bij eerstgemelden negen en bij den 2en twee hinnen weg gehaald zijn. Volgens bekomen inlichtingen zijn de vermoedelijke dieven (4) gekomen van Turnhout over brug 8 der vaart. M.Louis Van Haaren, tolbeambte, wonende te Turnhout, Oosthoven, dien dag op dienst zijnde aan gemelde brug, heeft aan hen gevraagd waar zij die elf hinnen gehaald hadden, zij antwoordden dezelve gekocht te hebben. Die personen moeten gekend zijn door Constant Hemelaers, en zijn dochter, brugwachter, wonende aan gezegde brug, alwaar zij een glas water gevraagd hebben. Met vastenavond werden ook zes hinnen bij ieder deze voornoemde Schellekens en Van Loon weggehaald. Zij veronderstellen dat dit gedaan werd door metsers of dienders alsdan gewerkt hebbende aan de nieuwe huizen van Mr.Emsems alhier, aangenomen door Mr.Van den Bosch Constant, aannemer te Turnhout. Waarschijnlijk zijn het dezelfde 4 personen die Jac.Van Loon voornoemd als dan gezien heeft loopende in de bosschen van Mr.Vertongen, alwaar de hinnen gewoonlijk in zijn.

- 1900: er werden twee lijken opgevischt van personen die volgens bewijs van den dokter in het water gevallen zijn.

- 16 januari 1901: dat heden om half 11 voormiddag afgebrand is huis en schob van Verschuieren-Van Gils Petrus, landbouwer op het Klein Raevens alhier, de schuur is behouden alsook een nabijstaande graanmijt, paard en hoornvee zijn gered. Drij varkens in het schob staande zijn verbrand, bijna al de meubelen en huisraad alsook een zekere som geld zijn ook door den brand vernield.

- 13 januari 1901: De ondergetekende Van de Pol Jan Cornelis, fabriekwerker, oud 29 jaren, wonende te Raevens, verklaart bij deze dat hij den 13 januari 1901 al schaatsenrijdende op de vertakkingsvaart van Turnhout door het ijs viel in het midden der vaart op ruim 2 kilometer van het dorp. Reeds tweemaal ondergegaan zijnde, kwam Jan Cornelis Van Rooy, bakker alhier wonende, op den kant van het ijs om mij er uit te trekken. Het ijs brak af en hij viel ook in het water. Omtrent eenen meter onder het ijs zijnde, kon ik mij alsdan tot groot gevaar van Van Rooy aan zijne beenen vastklampen, onder het ijs uit komen en zoo omhoog geraken om mij op zijne schouders vast te houden en boven water blijven. Van Rooy deed alle moeite om op het ijs te komen, doch vruchteloos. Wij begonnen beiden te verstijven en zouden onvermijdelijk verdronken zijn zonder de hulp van Jacob Antonissen, fabriekwerker alhier woonende, die ons met veel moeite en levensgevaar op het ijs trok en zoo aan kant bracht. Hun moed en ware zelfopoffering hebben mij het leven gered en verdienen daarom de hoogste beloning.

- 4 augustus 1904: dat gisteren rond 11 ure voormiddag brand ontstaan is in de Witgoorheide, aan het groenvan, onlangs door de gemeente verkocht aan den staat, omtrent eene hectaar is op dat domein afgebrand en circa 9 ha van verschillende eigenaars dezer gemeente.

- 13 juni 1905: inbraak in het kasteel van Mr.De Schepper, staande nabij Brug 7

Werken aan gemeentewegen

Over de toestand en aanleg van de wegen te Ravels vonden we o.a. volgende anecdotes uit de 19e eeuw:

a) 16 juli 1827: Uit het verslag van den Commissaris over de wegen is gebleken dat:

1. De grachten op de heirbaan van Turnhout naar 's Hertogenbosch moeten uitgediept worden. De Houten brug aan den uitgang van Raevens moet hersteld worden en met 4 palen omzet worden.

2. De weg op Hoogemiert zorgvuldig moet worden gerepareerd, dat er verscheide gaten ingespoeld zijn welke aangevuld moeten worden, en dat de weg overal moet rondgelegd worden. De sloten zijn niet diep genoeg wat er de oorzaak van is dat de wegen onder water staan. De slooten moeten ter vereischte breedte gebracht worden. Deze weg moet van het begin der heide tot aan het grondgebied van Hoogemiert opgehoogd worden, het welk zeer gemakkelijk is omdat men de aarde op beide

kanten van den weg vindt. Op die plaatsen waar geene sloten zijn moeten dezelve bijgemaakt worden en de aanwezige gediëpt.

3. Dat de weg naar Merxplas veele verbetering eischt.

4. De grachten op de weg naar Arendonck wel moeten geopend worden en ten voorgeschreve breedte gebragt omdat het water goed zoude kunnen afloopen. Dat verscheide goten tegen de eigendommen moeten hooger gelegd en hersteld worden, dat van het begin der heide tot aan het grondgebied van Arendonck deze weg moet opgehoogd worden en rondgelegd om den afloop van het water te vergemakkelijken.

5. De weg het Gilseynd moet verbeterd worden ten gevolge van het stilstaande water hetwelk zeer slegt afdaling kan vinden.

6. Eene vierkante goot van eiken hout geplaatst moet worden tegenover de hoof van Snyers om de waterlossing te verbeteren. Dat de grachten nevens den weg behoorlijk geopend en ter vereischte breedte en diepte moet worden gebragt.

7. De Stadstraat moet verbeterd worden en rondgelegd omdat het water goed zoude kunnen afloopen. Dat de grachten wel gebreed ende gediëpt moeten worden om den weg goed bruikbaar te maken.

8. Dat al waar er aan gedachten weg geene grachten zijn er moeten gemaakt worden ter diepte en breedte gelijk bij het reglement op de buurtwegen is voorgeschreven.

Ik ben gelast U namens de Gedeputeerde Staten der provincie met klem aan te schrijven het benooidigde op het alderspoedigste te doen verrigten ende mij voor het einde dezer maand te berigten wat ten uitvoer zal verrigt zijn. De Distrikt Commissaris W. Van Genechten.

b) 18 december 1828: Steenweg Turnhout-Tilburg. De gemeenteraad besluit gratis grond af te staan voor de aanleg van de steenweg Turnhout Tilburg en zelf te zorgen voor de uitvoering van de bedding van de steenweg op het grondgebied van Ravels. De inwoners moesten volgende prestaties leveren: "5 dagen te karren voor iedere houder van een paard, en 5 dagen te werken met schup voor de andere inwoners, de behoefligen uitgenomen".

c) Staat der wegen op 14 mei 1842:

Weg van Ravels naer Turnhout: Deezen weg van de herberge der Kinderen Michielsens tot aen de heyde is in den alderslechtsten staet. Verscheydene leegten en kwaede gaeten moeten er aangevuld en den weg effen geslegt worden. Den dijk op de heyde moet ook eene geheele herstelling ondergaen. Den loop langs den zelven weg moet geruymd worden.

Weg van Raevens naer Welde: Deezen weg van het kapelleken tot aen den handwijzer is ook in gemeenen staet. De leegten moeten opgekard en den weg zoo veel mogelijk opgerond worden. De steenen goot voor bij den handwijzer, verzand zijnde moet hersteld worden, ter zelve plaets heeft den weg groote verbetering noodig. Verscheydene leegten moeten er aengekard en doorspoelingen aangevuld worden. De leegten en kwaede gaeten, omtrent de raefuynen, de erven van de Kroon en de Zwaentjes moeten aengekard en den weg geeffend worden. De brug op de weg van Welde naer den Eel ingestort zijnde, moet hersteld worden.

Weg van Raevens naar den Eel: De leegten van de kerk, tot benevens den windmolen moeten aangevuld worden. Het overige van den zelven weg eyscht den gewoonen jaerlijkschen onderhoud. De steenen brug over den stroom moet zonder uytstel gerepareerd worden.

Weg van Raevens naer Arendonck: Deezen weg welken sedert lange jaeren niet meer gerepareerd was, heeft het gepasseerde jaer, eene geringe herstelling ondergaen, door de zorg van de regering van Ravels, doch is den zelven nog in slegten staet. Het gedeelte van deezen weg, het welk altemets overstroemd, kan niet in bruyckbaeren staet gebragt worden, ten waere de gemeente van Arendonck

den ouden waterloop door houtjes leegt en door het turfveld van den heer Van Dessel doet zuiveren en uytdiepen, alsook den dam vernietigen in gemelden leegt aen den keypael scheidende Turnhout, Arendonck en Ravels, en waarmede met het water opkeerd. Ook zoude men deezzen weg veel kunnen verbeeteren, met den zelve in bovengemelden leegt te versmallen, de slooten te verbreedden, en met de daer van voortkomende aerde den weg op te hooghen. Tot zover het verslag van 14 mei 1842.

27 januari 1895: Vraag van de gemeenteraad van Ravels aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers om een steenweg naar Arendonck te mogen aanleggen: "*Wekelijks moeten er personen onzer gemeente naar de kantonshoofdplaats voor zaken van familie, politie en andere. Wij zijn 2 uren van Arendonck verwijderd en om aldaar te kunnen komen moeten de inwoners het grootste deel des sjaars eenen omweg doen van twee uren. Dat tusschen Arendonck en Raevens honderden hectaren heide liggen en andere gronden, die zouden kunnen bewonnen worden en beboscht indien het vervoer van meststoffen er gemakkelijk kon geschieden van en naar de vaart. Het leggen van gezegden steenweg zou een werk van algemeen nut daar stellen. Het zal de landbouw bevorderen en de ontginning en bebossing van vage gronden dienen, en dat terzelvertijd deze gemeente, even als degene van Poppel en Weelde rechtstreeks met de kantonshoofdplaats zou verbinden.*"

Kindersterfte

Daar onkunde en armoede samengingen was de kindersterfte zeer groot. Niet alleen de zuigelingensterfte was omvangrijk maar ook de sterfte onder andere jeugdige bevolkingsgroepen. Van een pre- of postnatale zorg was geen sprake en een preventieve geneeskunde bestond hier immers niet. De noodzakelijke bewegingen van de baby werden onderdrukt door hem stevig en met veel kleren in te bakeren, de armen werden voor de doop zelfs samengebonden daar vrije armen en handjes de pastoor bij het doopsel zouden kunnen hinderen. Daar kwam nog bij dat de vrouw op het platteland vaak mee moest werken op een dikwijls verspreid liggend grondbezit. De baby werd dan meegenomen wat vaak niet ten goede kwam aan de gezondheid. De melkfles bevatte voldoende voedsel voor een paar maaltijden werd onder de dekens bij de baby gelegd om de melk op temperatuur te houden. Op deze wijze kreeg het kind ongeregeld, te veel en dikwijls verontreinigd voedsel dat bovendien 's zomers vlug zuur werd. Daarbij was het voedsel ook nog te zwaar, daar de melk niet met water werd aangelengd. Was het kind al te lastig, dan schrok men er niet van terug het rustig te krijgen met een in brandewijn gedoopte fopspeen. Het veelvuldige wiegen van de baby, (de schommelwieg stond onder handbereik bij de bedstee, waarin de ouders sliepen), veroorzaakte als het ware het karnen van het voedsel in het kindermaagje. Ook indigestie was een veel voorkomende kwaal. Door de gordijnen van de wieg gesloten te houden weerde men vliegen, tocht en ... frisse lucht. Bijna alle kinderen die deze beproeving hadden doorstaan, waren op het einde van het eerste levensjaar zwaar en dik, maar een "vet" kind zag men als bewijs van uitstekende zorg.

In de 19e eeuw werd de uitoefening van de geneeskunst gelegaliseerd en vanaf toen werd het artsdiploma aan een universitaire opleiding verbonden. Met deze weg werd echter nog geen einde gemaakt aan de dubieuze praktijken van vele beoefenaars der geneeskunst. Er stierven heel wat mensen zonder geneeskundige behandeling. De Kempische boer, over het algemeen arm, vreesde de rekening van de dokter. Hij had ook geen vertrouwen in de kunde van de arts. Vaak werd om deze reden geneeskundige hulp te laat ingeroepen waarbij dan nog als nadelige faktor werkte afstand en wijze van vervoer. De slechte eenzijdige voeding, het gebrek aan vitaminen en het misbruik van sterke drank, het gebrek aan de meest noodzakelijke sanitaire voorzieningen waren alle factoren die het oplopen van ziekten en snelle uitbreiding ervan onder deze bevolkingsgroepen ten zeerste in de hand werkten

Het leven te Ravels

De bestuurlijke instellingen van onze gemeenten, zoals we die tot voor de fusies kenden, dateren in grote lijnen uit de Franse tijd. In 1794 bezetten de Fransen definitief het huidige België. In 1795 werd het bezet gebied ingelijfd bij Frankrijk. Een gecentraliseerd bestuur werd ingevoerd. Door de afschaffing van de regionale instellingen zoals Staten en Raad van Brabant, verloren de oude provinciën of vorstendommen van de Zuidelijke Nederlanden hun autonomie. Ze werden ingedeeld in departementen die bestuurd werden door een prefect. Ravels kwam te behoren tot het departement van de Twee Netten. Ook op het lokale vlak uniformiseerden de Fransen het bestuur: overal werd een

op dezelfde manier gestructureerde gemeenteraad met een "maire" of burgemeester aan het hoofd ingericht. De taak van de armentafel of tafel van de H.Geest werd overgenomen door een Bureau van Weldadigheid, de voorloper van de C.O.O. In 1815 kwam Ravels te behoren tot het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Bij de Belgische omwenteling trokken de Hollandse troepen door Ravels en leverden er slag. Daar de oorlogstoestand voortduurde tot 1839, had het dorp in de eerstvolgende jaren nog veel te lijden van inkwartiering, opeisingen en baldadigheden. De bestuurlijke indeling, zoals die reeds was ingevoerd door de Fransen werd in het onafhankelijke België grotendeels behouden, hoewel onder andere benamingen, b.v. het departement van de Twee Netten werd de provincie Antwerpen. In de periode van het onafhankelijke België hebben zich tot voor enkele jaren geen belangrijke wijzigingen meer voorgedaan. Vermelden we nog dat op 1 april 1977 de C.O.O. werd omgevormd tot het O.C.M.W. Op 1 januari 1977 werden de drie dorpen Ravels, Weelde en Poppel, die eertijds het ressort uitmaakten van de schepenbank van Weelde en die door gezamenlijke verplichtingen en voorrechten verbonden waren geweest, verenigd in de fusiegemeente Ravels.

Betekenden de jaren rond 1800 voor Ravels op bestuurlijk gebied een grondige wijziging, op sociaal-economisch gebied bleef hier in Ravels zoals trouwens elders in de Kempen in menig opzicht het Ancien Régime nog duren tot lang na de Franse Revolutie. De industriële revolutie, elders in België toch reeds volop aan de gang sinds het einde van de 18e eeuw, begon pas te Ravels in het begin van deze eeuw. Ravels zou van een typisch landbouwdorpje evolueren tot een gemeente met heel wat industrie zoals we die vandaag nog kennen. Ondanks de gunstige voorwaarden kwam de ontginning van de Ravelse zandgronden in de 19e eeuw slechts moeizaam op gang. Gebrek aan mest, vee, kapitaal en kennis vormden de belangrijkste rem. Grootscheepse ontginningen kwamen er te Ravels pas na 1900 met de verkoop van uitgestrekte heidegronden aan de staat en aan particulieren. Dit alles was toen mogelijk geworden door de invoering van de kunstmest. Op de nieuw ontgonnen gronden konden haver en rogge geteeld worden en eindelijk konden de woeste gronden in grasland worden omgezet. Op beide wijzen werd de mogelijkheid tot het houden van een grotere veestapel vergroot, en zo ontstond het voor de Kempische zandgronden zo karakteristieke kleine gemengde en zeer arbeidsintensieve boerenbedrijf, waarbij de melk aan de fabriek werd geleverd en in hoofdzaak tot boter werd verwerkt. De veehouderij, de varkensfokkerij en de pluimveehouderij vormen nu nog samen met de akkerbouw de belangrijkste onderdelen van het moderne landbouwbedrijf.

Ondanks het arbeidsintensief karakter was het boerenbedrijfje van vroeger door de geringe omvang niet in staat de volwassen kinderen uit kinderrijke gezinnen een bestaansmogelijkheid te bieden. De schaarste aan mest maakte de ontginning nauwelijks mogelijk. Als resultaat bleven veel boerenzoons ongehuwd. Ook werd naar bijverdiensten uitgekeken, meestal huisnijverheid in de vorm van spinnen en weven. Hierover vonden we volgende leuke anecdoten in het gemeentearchief: *"Rond 1880 waren er in Ravels een 20-tal lakenwevers, de voornaamste onder hen was de genaamde Merten Pijn, vandaar hebben wij nu nog in onze gemeente het Pijnenborgstraatje. De wevers gebruikten een spinnewiel. Rond 1920 is deze lakenweverij helemaal gedaan geraakt door de mechanisatienijverheid, welke het handwerk verdrong."*

Over het algemeen was de toestand voor de inwoners te Ravels voor 1900 toch niet rooskleurig. Men hield vast aan van vader op zoon overgeleverde werkmethoden en stond afwijzend en wantrouwig tegenover iedere vernieuwing op landbouwgebied wat ook doorwerkte in het gewone dagelijkse leven. De inrichting van de huizen was zeer sober: lemen vloeren, wit gekalkte groezelig uitzijnde muren en een grote schouw tegen de binnenmuren tussen "den heerd" en de stal, waarin hout en gedroogde heideplaggen gestookt werden, welke veel stof en een scherpe dikke rook gaven. De potstallen waren donkere, tochtige en zeer onhygiënische bergplaatsen voor het vee, broedplaatsen van vliegen en ander ongedierte die makkelijk in "den heerd" konden komen en ook daar niet bevorderlijk waren voor de gezondheid. De enige versieringen in de boerenwoningen waren de talrijke beelden en schilderijen met een godsdienstige strekking zoals een huiszegen of een prent van de heilige Donatus, patroon tegen de bliksemslag. Het H.Hartbeeld en de spreuk "God ziet U, hier vloekt men niet" ontbraken werkelijk in geen enkel huisgezin van Ravels.

Aardappelen met raapolie of azijn, roggebrood en karnemelk waren het dagelijks voedsel. Toch zouden op het einde van de 19e eeuw het landschap en het boerenbestaan te Ravels radikaal veranderen. De gemeente ging rond 1900 op grote schaal woeste gronden verkopen. Dit was zoals we eerder zeiden niet alleen aantrekkelijk geworden door de opkomst van de kunstmest maar ook doordat de boeren zich gingen verenigen in coöperaties. Daardoor konden zij zich losmaken van opkopers en winkeliers die dikwijls ook optraden als kredietverleners. Zeer veel veranderde ook op het

gebied van de veehouderij, de potstallen verdwenen evenals het gebruik om het veevoedsel te koken in de zogenaamde "sopketel". De kwaliteit van de veevoeding verbeterde, o.a. doordat steeds meer weiland voor permanente beweiding in gebruik werd genomen. Na 1900 werd Ravels door de opkomende steenfabrieken een industriegemeente waar de landbouw aan belang moest inboeten. De industrie te Ravels kreeg namelijk in deze eeuw een veel belangrijker taak dan de landbouw. Van industrie kan pas gesproken worden wanneer de produktie van bepaalde stoffen of voorwerpen uitgaat boven de plaatselijke behoeften en elders aan de man moet worden gebracht. Dat is in tegenstelling tot de ambachtelijke bedrijvigheid van smid, timmerman, enz. De belangrijkste veranderingen die het Ravels van nu bepalen, hebben zich pas na de eerste wereldoorlog ingezet. De industrie breidde zich uit, de landbouw verminderde en een aantal nieuwe voorzieningen werden ingevoerd zoals electriciteit, nieuwe bestratingen, verbetering van de wegen en de ingebruikname van een nieuw gemeentehuis. Na de tweede wereldoorlog is de functie, de structuur en het aanzicht van ons dorp Ravels definitief veranderd.

Kortom Ravels is een welvarend dorp geworden waar het goed is om te wonen. Zoals andere dorpen hebben we bloeiende verenigingen, een mooie fanfare en een mooi ons omringend natuurgebied. In de gemeente Ravels valt de stilte met haar eigen melodieuze geluiden nog te beluisteren en te genieten. In de buitenwijken wel te verstaan, die niet vlakbij de doorgangsweg Turnhout-Tilburg liggen. In Ravels is het ook heerlijk om te wandelen. Denken we niet alleen aan de Staatsbossen, maar ook aan de omliggende velden met zoveel natuurschoon in zich. Voor zwerven rond Ravels is er keus te over. Houdt u van wijdse vergezichten, van bossen of van vennen, het is allemaal in Ravels te vinden. Wandelen, zomaar wat zwerven in Ravels is rijk aan afwisseling: bos, hei, akkers en weiden, beken en vennen. Weer thuisgekomen wordt de wandeling die u gemaakt hebt, een bron van rustige avondlijke herinnering.

Ravels tijdens de twee wereldoorlogen

De eerste wereldoorlog te Ravels

Nadat Koning Albert het Duitse leger de vrije doortocht geweigerd had, vielen de Duitsers in 1914 België binnen. Onmiddellijk werd het Belgische leger, gemobiliseerd, maar het kon niettegenstaande felle weerstand weinig tegen de Duitsers uitrichten. De Fransen en de Belgen trokken zich terug achter de IJzer. Met het oprukken van de vijand gingen heel wat landgenoten op de vlucht naar neutraal Nederland. Drie vluchtelingen stierven te Ravels: Ferdinand Goris op 2 oktober 1914, Jozef Luyten op 7 oktober 1914 en Anna Maria Pelkmans op 10 oktober 1914. De Duitse soldaten werden bij de mensen ingekwartierd. Alle benodigdheden voor de inkwartiering werden door de gemeente betaald. Dit alles beliep een bedrag van 27.660 frank tot aan het einde van de oorlog, een aanzienlijke som geld in die tijd. De schade toegebracht aan inwoners wegens meenemen of beschadigen van meubels bedroeg 230.993 frank, die aan gemeente-eigendommen 4273 frank en die van eigendommen van het armbestuur 2139 frank. We nemen volgend fragment over uit het dagboek van pastoor Van Mechelen: *"Bij de aanvang van den oorlog scheen men hier in de grootste veiligheid, bij het vooruitdringen der Duitse troepen gedurende de maand september kwamen hier honderde vluchtelingen toegelopen, meest van de streek tusschen Herentals en Aarschot, in den beginne en de loop der maand oktober zijn alle weder vertrokken. Den 15 oktober 1914 zijn de eerste Duitse soldaten ten getal van 8 hier doorgetrokken naar de Nederlandsche grens, later zijn een twintigtal de gemeente en bijzonder de brug der vaart komen bezetten. Sterkere bezetting der grenzen hebben later meer soldaten aangebracht tot midden 1915. Geen enkele gewelddaad of merkelijke beschadiging heeft hier plaatsgehad. Gedurende de maanden augustus en september heeft men veel gebeden, dagelijks het lof met processie gedaan tot 8 november. Het groot getal beangstigde vluchtelingen deed het getal der H.H.Communiën merkelyk toenemen, en ook de vrees onder onze bevolking dreef de menschen tot het gebed en openbare godsdienstige plechtigheden. In november 1914 kwam alles weer tot zynen gewonen gang. De kerkelijke diensten zijn niet geschorst geweest, evenmin de processieën of openbare berechtigen. Eenige keeren heeft de katholieke Duitse aalmoezenier gebruik der kerk gevraagd, en bekomen voor de katholieke godsdienst oefeningen der bezetting. De protestantsche dienst heeft eenige keeren plaats gehad in de zaal van de sociale werken. In die zaal hebben ook Duitse compagniën zich geherbergd, en hebben er voor 3000 franken schade gedaan, door het vernietigen, opstoken en medenemen van al wat hun eenigszins kon dienen. De herderlijke brief van Z.Em. van 1915 is in de nacht van 14 februari opgeëischt. Sedert zijn ons geene herderlijke brieven meer toegekomen, daar deze als staatsgevaarlijke zaken de brug van 't kanaal niet mochten overgevoerd worden. Van meert 1915 is de kontrol op het kanaal strenger*

geworden, en van 1 juni 1915 is de doortocht gansch afgesloten geworden. Dan is ook de krijgsgrens overgebracht op het kanaal en zijn wij gansch van 't binnenland van België afgesloten. Deze grens was verdedigd door den doodende geelectriseerden draad met sterke bezetting bewaakt. Het was verboden zonder bijzondere toelating tot op 500 meter van die strook te naderen."

De elektrische draadversperring die in de loop van 1915 werd aangebracht bevatte 1378 kg gladde en 11 kg pindraad op Ravels grondgebied. Jacobus Schots, Frans Andriessen, Jozef Van Soom, Jacobus Van Breda, Frans de Vet en Louis Seuntjens moesten de bomen weggakken die te dicht bij de draadversperring stonden. Jan Soffers moest op 14 juni 1916 zijn huis verlaten en Frans Van Oekelen op 18 juni 1917 omdat ze te dicht bij de draad woonden. Luitenant Lang regeerde hier in de grensstrook met een ijzeren hand. Aan de brug was een wachtpost die alle mensen controleerde die de draad wilden passeren. Pastoor Van Mechelen nog eens aan het woord: "*Het zuiderdeel der parochie bevattende 82 personen is dan ook gansch van ons afgesloten, en voor alle geestelijke noodwendigheden met de parochie van de H. Antonius te Oosthoven verenigd. Alle betrekking per post was aan de strengste tucht onderworpen, dikwijls geheel geschorst en praktisch te niet gedaan. Voor het aanschaffen van miswijn, hosties, wierook en was moesten we ons met vele moeilijkheden tot Holland wenden, en dikwijls die zaken met gevaar en vele onkosten ze te smokkelen. Olie voor de godslamp of bougie waren in 't geheel niet te krijgen. Petrool voor de verlichting was zeer raar en koste 12 frank de liter. De scholen werden heropend op 15 oktober 1914 en zijn zonder stoornis of onderbreking kunnen voortgaan. In 1915 waren vele werkersgezinnen bij gebrek aan werk en duurte naar Holland verhuisd en zijn daar gebleven tot januari 1919. Gerechtelijke vervolgingen hebben vele in kleine mate te verduren gehad. In 1915 zijn drij mannen en 2 vrouwen voor twee jaren gevangelijk ende naar Duitsland gevoerd. Werklieden zijn hier geene ontvoerd, de armen en werklozen zijn door de ondersteuning van 't nationaal komiteit van hulp en voeding op voldoende wijze van het noodige voorzien. Bijzondere werken zijn hier niet ingericht geweest. Vele zijn om den Duitschers te ontkomen, zich aan den controol te onttrekken, enz. naar Holland geweken. In 1916 zijn aangehouden als betrokken in spionage de Heeren Jos Courtens, fabriekbestuurder en Adriaan Jansen, brouwer en gemeenteraadslid, beide zijn veroordeeld tot levenslange dwangarbeid en na 18 maanden gevangenschap in Rheinbach en Vilvoorde behouden thuisgekomen bij het einde van den oorlog.*

De heer pastoor heeft in het uitoefenen zijner bediening gene bijzondere moeilijkheden te onderstaen gehad. Alleen op 2de sinxendag 1917 hebben Duitse soldaten bij eene huiszoeking de brieven van het bisdom, de rekeningen en begrotingen der kerkfabriek en alle papieren daerop betrekking hebbende, dateerende van 1914 en later, medegenomen tot onderzoek, maar nooit terug gebracht. In het geheel hebben 68 parochianen deelgenomen aan den oorlog, 4 soldaten zijn gesneuveld en eene in Holland overleden. Slechts eene is verminkt aan zijn voet, al de andere zijn uit den strijd of gevangenis ongedeerd teruggekeerd. Het einde van de oorlog is voorafgegaan geweest door eenen hevigen inval der Spaansche griep, veertien personen zijn van 15 oktober tot 18 november 1918 aan die ziekten bezweken. Aan klokken of kerkmeubelen is geene beschadiging toegebracht. Eenige hebben hun vaderland slecht gediend door het smokkelen van levensmiddelen voor den vijand. De afzondering heeft geduurd tot het einde van den oorlog, 11 november 1918. De ontruiming is geschied zonder eenige gewelddaden, de zege en blijde wederkomst van soldaten en gevangenen is gevierd geweest door eenige plechtige mis van dankzegging, eene plechtige betooging met lof en te Deum. Een gedenkteken bebroond door het beeld van het H. Hart van Jezus zal op het kerkhof worde opgericht tot aandenken onzer gesneuvelden en tot dank aan 't Hert van Jezus voor de bijzondere bescherming gedurende de oorlog." Het einde van de oorlog werd in Ravels fel gevierd. De vredesstoet en de huldiging van het beeld van het H. Hart op het kerkhof tot aandenken van de gesneuvelden was een uiting van hun geestdrift.

Personen die werden veroordeeld wegens anti-Duitse handelingen

Jozef Courtens: levenslange dwangarbeid wegens spionage. Gevangen van 5 september 1916 tot 29 oktober 1918

Adriaan Jansens: levenslange dwangarbeid wegens inlijven van soldaten in het Belgische leger en overbrengen van documenten voor het Belgische leger. Gevangen van 5 september 1916 tot 11 november 1918.

Adriaan De Kort: wegens poging om dienst te nemen in het Belgische leger gevangen van 20 juli 1915 tot 18 december 1918

Cornelius Beyens: gevangen van 25 november 1915 tot 28 december 1917

Maria Bruyninckx: wegens overbrengen van vluchtelingen, gevangen van 28 mei 1915 tot 10 juni 1916 in Turnhout, Aken, Bonn en Sigburg.

Antoon Beyens: wegens overbrengen van vluchtelingen, gevangen van 5 juni 1915 tot 25 december 1916.

Mevr. Andriessen-Van de Pol: wegens overbrengen van vluchtelingen, gevangen van 28 mei 1915

Jan Frans Sapion: wegens poging om dienst te nemen in het Belgische leger gevangen van 22 januari 1915. Hij is niet naar Ravels teruggekeerd, omdat hij in Duitsland huwde.

Josephina Van Tilburg: gevangen gezet in Westfalen.

Antoon Klessens: in 1914 krijgsgevangen genomen, keerde erg ziek uit Duitsland terug en stierf aan de opgelopen ziekten in de oorlog op 2 juni 1920 te Mortsel.

Frans Printemps: gevangen van 25 november 1915 tot 22 december 1917. Tengevolge van de tijdens de deportatie doorstane ontberingen stierf hij te Ravels op 3 mei 1928.

Frans Ferdinand Brouwers: gevangen van 15 januari 1917, werkte in de ijzersmeltovens te Sennelgar (Barak 15). Uitgeput en ziek kwam hij op verlof voor 14 dagen naar Ravels. Werd hierna opnieuw aangehouden, maar een Duits geneesheer oordeelde dat hij niet meer bekwaam was om te werken. Deze jongeman van nauwelijks 22 jaar oud stierf te Ravels aan de ziekte die hij in Duitsland had opgedaan op 23 mei 1921.

Jan Jaak Van Beurden: gevangen van 1 mei 1917 tot 31 december 1917.

Jan Van den Akkerveken: gevangen van 5 juni 1915 tot 25 december 1916.

Justina Printemps: gevangen van 1 mei 1917 tot 31 oktober 1917

Gesneuvelden van Ravels

Adriaan Verbeek: gesneuveld te Bunsbeke op 18/8/1914

Petrus Van Gompel: gesneuveld te Avelghem op 19/6/1915

Wilhelmus Mertens: gesneuveld te Steenstraete op 20/6/1916

Peter Jan Claessens: gesneuveld te Caeskerke op 7/11/1917

Cornelis Van Veldhoven: gesneuveld te Pervijse op 21/12/1917

Adriaan Pijnenborg: gesneuveld te Adinkerke op 26/7/1918

Emiel Kerstens: overleed in het hospitaal van Calais aan zijn verwondingen op 14/2/1919

De tweede wereldoorlog te Ravels

Op 10 mei 1940 vielen Duitse troepen het grondgebied van België binnen zonder oorlogsverklaring. Onmiddellijk werd ons leger gemobiliseerd. Jammer genoeg konden wij met verouderd materieel en

onvoldoende manschappen weinig uitrichten tegen een overmachtige vijand. Daarom werd niet lang daarna door Leopold III de kapitulatie aangeboden, waardoor meer dan 200 gemobiliseerde inwoners uit Ravels werden gevangen genomen. Allen keerden behouden eind 1940 en begin 1941 terug uitgezonderd Frans Beyens. Op 17 januari 1941 kwam hij reeds zwaar ziek te Ravels aan uit Duitse krijgsgevangenschap (Stalag 1b nr.9932), en overleed te Turnhout op 18 januari 1943. Nauwelijks twee dagen na het uitbreken van de oorlog, namelijk op 11 mei 1940, wierpen de Duitsers omstreeks 13.00 uur 18 brisantbommen rond de Stadsstraat. Hubertus Schoenmakers was hierbij op slag dood, terwijl Henricus Schoenmakers de dag daarna aan zijn verwondingen overleed. Reeds bij het uitbreken van de oorlog hadden de Belgische militairen de Ravelse brug opgeblazen, maar dit zou de aanval van de Duitsers niet stuiten, want reeds enkele maanden later bouwden zij een houten noodbrug over de vaart.

De Franse soldaten die in Ravels stelling hadden genomen, werden door de Duitsers teruggedrongen. Roger Alphonse Lorian en Pierre Caudron verloren tijdens deze gevechten in de nacht van 13 op 14 mei hun leven. Zij werden op het kerkhof begraven. Franse vliegtuigen probeerden tevergeefs de Duitsers door middel van bombardementen tot staan te brengen. Door het Frans geschut vielen drie slachtoffers: Adrianus Jozef Spaepen was op slag dood, Peter Jozef Baeten stierf een dag later, en Jan Adriaan Van Loon liet het leven tien dagen later. Na deze eerste woelige oorlogsdagen werd het een beetje rustiger in Ravels. In totaal waren tien gebouwen gedeeltelijk vernield: vijf woningen van de C.B.R., twee woningen van Cornelis Simons, de woning van Jozef van Himbergen, die van Frans van Litsenborg en die van Jos van Gerwen. Een aantal andere liepen kleinere schade op. De territoriale burgerwacht (T.B.W.) die reeds voor de oorlog bestond moest begin mei met zandzakjes een bres in de Vaartdijk dichtten. Hun voornaamste taak echter was de redding van slachtoffers bij bombardementen. De veertig leden beschikten allen over verband en andere hulpmiddelen. Bij luchtaanvallen vluchtten de inwoners de schuilkelders in. Er waren vier schuilplaatsen: twee aan de Grote Baan waarvan één in de oude brouwerij, één aan de Tilburgseweg en één bij het Preventorium dat door de Wehrmacht in gebruik was genomen. Hier zorgden de gasthuiszusters voor verpleging van de gewonden. De schuilgrachten die door de T.B.W. van tevoren waren gegraven, stonden volgens een schrijven van 4 april 1941 meestal onder water of waren ingevallen. Het vrijwillige pompierskorps dat uit 32 man bestond, werd geleid door Jaak Van Dun. Het materiaal dat hun ter beschikking stond, bestond uit één pomp, twee blusemmers, twee schoppen, zes bijlen en 50 gasmaskers. De boerenwacht die door de Duitsers was ingericht, had als taak de oogst op het veld of in de schuur te beschermen tegen plunderingen, en het bewaken van de boerderijen en het vee. Voortdurend liepen patrouilles door Ravels om te zien of er niets onregelmatigs gebeurde. Politie, brandweer, boerenwacht (200 man) en de territoriale burgerwacht droegen bij nacht de witte armband met een stempel van de "Feldkommandantur".

De bommen die in 1941 en 1942 in Ravels vielen, brachten alleen stoffelijke schade aan. Zes brisantbommen kwamen op 15 februari 1941 in de staatsbossen terecht waarbij 79 bomen vernield of beschadigd werden. In de nacht van 16 op 17 juni 1941 vielen in de "Wieriken" negentien brandbommen. Zij brachten heel wat schade aan de gewassen toe. De bommen vielen op landbouwgrond van Victor Vloemans, Adriaan Beyens en Modest Van Dun. In de nacht van 2 op 3 juni 1942 viel omstreeks 2.00 uur een brandbom in de Bovenheide. Om de Duitse oorlogsindustrie op peil te houden werden meer dan 60 inwoners verplicht in Duitsland te gaan werken. Enkele mensen gingen ook vrijwillig tegen betaling in Duitsland werken. Twee verplicht tewerkgestelden kwamen niet terug: Jan Frans de Cocq (weggevoerd op 6/4/1943 en slachtoffer van een luchtbombardement te Wetzlar op 20/9/1944) en Henricus Hoybergs (weggevoerd op 19/4/1944 en, getroffen door een schrapnel, gestorven te Lunebacht op 6/12/1944). Mijnhout werd er te Ravels ook heel wat gekapt. De Wehrmacht verplichtte de Ravelse burgers dit hout te bewaken om te voorkomen dat er iets gestolen werd. In opdracht van de Wehrmacht moest eveneens vanaf 1 mei 1944 de brug over de vaart bewaakt worden. Tijdens deze barbaarse oorlog werden miljoenen joden uitgeroeid en op een verschrikkelijke wijze omgebracht. Vele ondergedoken joden werden geholpen door inwoners van Ravels. Volgende personen werden door de Gestapo in hechtenis genomen wegens overbrenging van joden naar het buitenland: Adriaan Donckers en Karel Aerts (aangehouden van 7/3 tot 7/10/1943) en Adrianus Van Loon. Laatstgenoemde werd hiervoor op 22 juli 1942 aangehouden door de Duitse Feldgendarmarie. Hij keerde op 7 mei 1945 uit Duitsland terug.

Geregeld werden mensen opgepakt om hun anti-Duitse gezindheid. De bezetters werden hierbij ijverig geholpen door de zwarte brigade, mensen die collaboreerden met de Duitsers. Verschillenden onder hen sloten zich zelfs aan bij het Duitse leger. Zo waren o.a. M.P. bij de Wehrmacht, A.K. en C.B. bij de

S.S. Laatstgenoemde die bij de Stormbrigade Langemarck SS Uscha was moest het met zijn leven bekopen. Gewond te Jampol stierf hij op 9 maart 1944 in het ziekenhuis van Lemberg. De collaborateurs waren meestal in Vlaams-nationalistische kringen te zoeken waarvan het V.N.V. en de Vlag de grootste bewegingen waren. Volgende personen werden door de Duitsers opgepakt:

- Jan Corneel Heyns (°Ravels 1919) werd op 1 maart 1944 weggevoerd als politiek gevangene. Stierf te Buchenwald op 22 februari 1945.

- August Van Gils (°Ravels 1919) die vanaf eind 1942 lid was van het Kempisch Legioen, een ondergrondse verzetsorganisatie, werd op 13 april 1944 aangehouden en overleed te Buchenwald op 22 maart 1945.

- Peter August Pelkmans (°Deurne 6/5/1910) stierf te Dachau op 13 april 1945. Uit een verklaring van de Heer Aerts uit Vosselaar, medegevangene, krijgen wij een beeld van de lijdensweg die Peter Pelkmans en ook anderen moesten doorstaan: *"Op 27 juli 1944 werden wij op transport gezet naar Duitsland. We kwamen in Byerkert aan, bleven daar drie dagen en vandaar ging het verder naar Cabrach waar we bleven van 31 augustus tot 19 januari 1945. We werden toen gescheiden, maar kwamen weer bij elkaar terecht in Klessenburg. Hier werden we na 14 dagen ziek en lagen samen in het hospitaal. Alle dagen kwam een dokter zien of we nog niet sterk genoeg waren om te kunnen werken. Peter Pelkmans zag er nog gezond uit, maar had weinig honger en een weinig later moesten we toch gaan werken. Hij werd overgebracht naar het concentratiekamp waar hij op 13 april 1945 overleed. Nauwelijks 14 dagen later, namelijk op 29/4/1945, werd dit concentratiekamp waar Peter Pelkmans was vermoord, bevrijd".*

De nacht van 22 op 23 mei 1944 was wel de zwartste dag in deze zeer donkere periode voor Ravels. Vijftien personen werden tijdens een razzia door de Gestapo en Feldgendarmeerie aangehouden en weggevoerd. Slechts enkelen keerden terug, de anderen stierven in Duitsland. Volgens een mededeling van Maria Van Bourgognie, één van de weggevoerden die het overleefde, werden de vijftien gezamenlijk overgebracht naar de gevangenis in de Begijnenstraat te Antwerpen. Zij werden na 3 weken naar Duitsland gevoerd behalve Richard Geerts en Jos Rommens, onderpastoor. Deze werden vrijgelaten. De vrouwen werden naar Ravensbrück en de mannen naar Buchenwald gebracht. Jozef Bourgeois (dokter), Felecie Deresme en Maria Van Bourgognie werden in de loop van mei 1945 gerepatriëerd. Felecie en Maria waren lid van het N.K.B. Tien mensen lieten het leven bij deze verschrikkelijke gebeurtenis:

- Frans Maes, geboren te Ravels 18 maart 1882, gestorven Pösing 22 april 1945. Veroordeeld wegens verpleging van Engelse parachutisten.

- Virgile Eduard Deresme, geboren La Bouverie 26 februari 1884, gestorven waarschijnlijk in april 1945 te Buchenwald (blok 10 nr.60139), lid N.K.B.

- Jos Janssen, geboren te Ravels 18 maart 1895, gestorven te Ellrich op 7 december 1944. Was lid van het N.K.B.

- Maria Aldegondis Joris, geboren te Ravels 12 juni 1913, gestorven waarschijnlijk te Bergen-Belsen april 1945. Van Ravensbrück werd zij eind januari 45 naar Leipzig gevoerd. M.De Graaf-Boulle, medegevangene te Leipzig verklaarde dat Maria naar de gaskamers werd gevoerd.

- Cornelius Van Der Steen, geboren te Goirle 18 augustus 1908, gestorven te Nordhausen op 4 maart 1945, was lid van het N.K.B.

- Ludovicus Norbertus Lemmens, geboren te Ravels 24 februari 1926, gestorven te Ellrich op 9 februari 1945. Was actief lid van het Kempisch Legioen (Witte Brigade Fidelio) sinds 12 november 1942.

- Pieter Antoon Lemmens, geboren te Ravels 5 oktober 1898, gestorven te Buchenwald op 14 oktober 1944. Was lid van het K.L.

- Leopold Maria Leysen, geboren te Turnhout 31 mei 1925, gestorven te Ellrich 10 februari 1945.
- Constantia Poppeliers, geboren te Weelde 11 maart 1901, gestorven in april 1945 te Lorenzburch.
- Geerard Jos Storms, geboren te Arendonk 3 april 1913, gestorven te Ellrich op 4 december 1944. Was lid van het K.L.

Bij al deze ellende was er nog gevaar voor neerstortende vliegtuigen. Op 28 april 1944 stortte omstreeks 2.30 uur een vliegtuig neer in de Kerkstraat. Het huis van Jan Van Den Borne werd hierdoor beschadigd. Op 18 juni 1944 rond 3.05 uur viel een vliegtuig in de Vooreel. De schade was echter gering. Niettegenstaande de geallieerden langzaam maar zeker oprukten was de oorlog voor Ravels nog lang niet gedaan. Op 5 juli 1944 omstreeks 9.00 uur vielen een dertig à veertig brisant bommen in Klein Ravels op "Het Heiken". Er was enkel schade aan de gemeentebossen. Te Ravels deed zich een ontploffing voor op 8 juni 1944 waardoor volgende personen werden getroffen: Angelina Bergmans was op slag dood, Everardus Van de Pol stierf aan zijn verwondingen op 6 augustus 1944, Jaak Van de Pol stierf op 3 oktober 1944, Ludovica Van Breda werd bij deze ontploffing eveneens verwond. Ook op andere plaatsen stierven Ravelse inwoners. Zo overleed Germaine Meerts te Mechelen op 29 november 1944 en Emile Kets te Breskens op 11 september ten gevolge van een luchtaanval.

Eindelijk werden de Duitsers verplicht zich uit ons dorp te verwijderen. De gemeente Ravels werd op 3 oktober omstreeks 10.30 uur voormiddag bevrijd door de Britse troepen. Ze kwamen langs de Bovenheide en de Preventoriumstraat naar het dorp, het waren de 58e afdeling der "Pollar Bear". Bijna alle Duitsers waren op 3 oktober om 7.30 's morgens uit Ravels vertrokken, maar toch werden er om 11.30 nog Duitsers gezien in de Vooreel aan de Arendonksesteenweg. Zij waren bovendien nog in het bezit van een kanon. Dit bericht werd dadelijk overgemaakt aan Henri Van Gils, Sectieoverste en August Naulaerts, ploegoverste van de weerstandsgroep "Kempisch Legioen". Na overleg met de Engelse majoor werd bevel gegeven de Vooreel te beschieten, waarop de Duitsers de vlucht namen naar Weelde en Poppel. Om 4 uur in de namiddag bracht Jaak Van Leent 7 Poolse soldaten die enige weken bij hem hadden verdoken gezeten, naar het Preventorium, waar de Engelsen gelegerd waren. Enkele uren later werden nog Duitse soldaten aangegeven die als krijgsgevangenen verbleven bij Karel Vloemans, Steenweg op Tilburg te Ravels. Of er Engelse en Duitse soldaten bij de bevrijding zijn gesneuveld, is ons niet bekend, maar wel kwamen enkele verzetsstrijders om het leven. We denken hier o.a. aan Edmond Van Der Stappen, Frans Van Roy, Alex Claessens en Jacques Janssens. De Engelsen bouwden een ijzeren brug over de vaart omdat de andere door de terugtrekkende Duitsers was opgeblazen.

Met het terugtrekken van de Duitsers vertrokken ook vele collaborateurs, die zich op een andere plaats gingen vestigen om aan de volkswoede te ontsnappen. Verschillenden onder hen liepen na de oorlog gevangenisstraffen op. Op het einde van de oorlog werd nog door Duitsland een nieuw en verschrikkelijk wapen ontwikkeld: de V1 en V2. Twee van deze raketbommen kwamen te Ravels terecht: 1 in de Warandestraat en de andere in het staatsdomein. De schade was eerder gering (3/1/1945). Tijdens de V-dagen (7-8-9 mei 1945) kwamen de inwoners van Ravels massaal op straat om het einde van de oorlog te vieren. Opgekropte gevoelens kwamen toen bovendrijven en zo werden heel wat huizen beschadigd, inboedels beschadigd en in brand gestoken bij mensen die de Duitsers hadden geholpen. Een prachtig vredesfeest werd op maandag 21 mei 1945 gehouden, de Ravelse bevolking herademde gelukkiger en tevreden. De prachtige vredesstoet was dan ook een uiting van hun geestdrift.

IV KERKELIJKE GESCHIEDENIS

De parochie van St.-Servaas

Middeleeuwen

De banden tussen Ravels en het St.-Servaaskapittel van Maastricht leren ons dat de kerstening van Ravels begonnen is voor het jaar 704, toen het bisdom Luik werd opgericht en het bisdom Tongeren-Maastricht aan Luik werd overgedragen. St.-Servatius, die bisschop van Tongeren was in 346, verplaatste zijn bisschopszetel naar Maastricht. In 647 werd St.-Amandus bisschop van Maastricht en in 670 de Heilige Lambertus. Onder deze twee laatsten werd het kerkelijk bestuur in de meeste parochies verwezenlijkt, zodat omstreeks 750 het heidendom uit onze parochies verdwenen was. De clerus was echter niet zo deugdelijk gevormd, opstandigheid tegen het gezag, dronkenschap en een slecht onderhouden celibaat, waren nog algemene uitwassen, die vele eeuwen bleven aanslepen. Dank zij het abdij-archief van Tongerlo zijn vele documenten bewaard gebleven. Het oudste document dateert van 1165. In dat jaar schonk Gerardus van 't kapittel van St.-Servatius te Maastricht, vier hoeven te Ravels en één hoeve te Eel aan de abdij van Tongerlo. De schenking was een erfleen. Tongerlo moest de eerste zes jaren aan Maastricht, op St.-Denijs, een halve zilveren mark betalen, later vier stuivers per jaar en per hoeve; bovendien moesten er bij elk nieuw leenverhef (de keuze van een nieuwe prelaat van Tongerlo) één anker wijn aan de kanunniken van Maastricht gegeven worden en één sester aan de deken van hetzelfde kapittel. De definitieve opheffing gebeurde eerst in 1780 onder prelaat Hermans voor de som van 40 pattacons. Tot 1211 was Lambertus, een kanunnik van Maastricht, nog steeds investiet over de kapellen van Poppel en Ravels. Van ouds werden Poppel en Ravels immers door één geestelijke bediend. De kapel van Ravels was afhankelijk van die van Poppel, bovendien resideerde de parochiegeestelijke op de pastorie te Poppel. Henricus, proost van het kapittel van Maastricht, schonk op 29 april 1211 de kapellen van Poppel en Ravels aan de abt van Tongerlo. In de abdij-archieven van Tongerlo berusten nog drie pauselijke bullen van bekrachtiging van het erfleen van Ravels:

één van 1186 door paus Urbanus III,
één van 1213 door paus Innocentius III en
één van 1256 door paus Alexander IV.

In de middeleeuwen hoorde Ravels bij het bisdom Luik. Dit bisdom was ingedeeld in aartsdiakonaten. Ravels ressorteerde onder het aartsdiakonaat Kempenland en de dekenij Hilvarenbeek. In 1400 telde deze dekenij 87 parochiekerken, 17 bijkerken en 125 kapellen. In Ravels was een kapel. De pastoor van Poppel had een co-adjutor (onderpastoor) en die was gelast met de godsdienstige belangen van de Ravelse gemeenschap. Vermoedelijk heeft de pastoor een onbeduidende invloed uitgeoefend inzake het geestelijk beleid over de Ravelse bevolking.

Pastors van Poppel en Ravels tot aan de scheiding

Een eerste schermutseling deed zich voor in 1319. In dat jaar was Tiberius, een seculier priester, pastoor van Poppel en Ravels. Frater Franco, een witheer van Tongerlo, nam toen bezit van de kerk van Ravels. Tiberius tekende protest aan bij de aartsdiaken van het bisdom Luik en deze gelastte de deken van Hilvarenbeek Franco te laten verwijderen en de beide kapellen te herenigen onder één herder. In 1431 was Jan Van Wijtvliet pastoor van Poppel en Ravels. Hij was aan de hogeschool van Parijs gepromoveerd tot doctor in de Godgeleerdheid. In 1431 werd hij naar het Concilie van Bazel in Zwitserland gezonden als waarnemer voor de Norbertijnerkloosters van de Nederlanden. Hij stierf er op 29 juli 1431. In Tongerlo werd voor hem een eeuwigdurend jaargetijde gesticht. In 1464 stierf Henricus Bac als pastoor van Poppel en Ravels. In 1470 overleed pastoor Gerard Potter. Hij was een Norbertijn van de abdij van Berne onder Heeswijk. Van 1470 tot 1510 was Henricus van Eerschool uit Tongerlo pastoor. Van 1510 tot 1525 was het Reinier Van Godtsenhoven en van 1525 tot 1546 was Joannes Lombaerts pastoor over beide kerkdorpen. In 1546 werd Lambertus Bont pastoor en onder zijn herderschap werden Poppel en Ravels gescheiden.

Beneficies en beneficianten

In de 15e, 16e en 17e eeuw is er sprake van priesters en zelfs leken aan wie de inkomsten van de altaren toekomen. Ze werden rector of beneficiant genoemd. Een gezegde dat we van de vorige generatie te horen kregen wijst in die richting: "Wie het altaar bedient, leeft er van!" Aan alle altaren waren beneficiaries verbonden die hun eigen rector hadden. Die beneficiaries kwamen voort uit giften van gelovigen. Het waren gronden die graan opbrachten of kapitalen die intrest opleverden en vele altaren waren goed bedeeld met geld en eigendommen.

Uit de staat van inkomsten van de dekenij Hilvarenbeek bleek in de 15e eeuw dat vele rectoren wel de inkomsten opstrekten maar de missen niet lasen die het beneficie vereiste. Aan het kapittel van Hilvarenbeek was een boetstraffelijke rechtbank verbonden en de priesters moesten jaarlijks voor hun tekortkomingen de boeten komen betalen. Ook het celibaat werd in deze periode niet nageleefd. De overtredingen werden toen met twee Rijns gulden beboet. De priesters werden bij naam in het boetenregister ingeschreven en de medebetrokkenen werden eveneens vernoemd, in menig geval was dat de huishoudster. Na betaling van de boete ging in de meeste gevallen de ongeoorloofde levenshouding gewoon verder. Deze periode viel voor de Lutherse kerkhervorming. Tussen 1436 en 1541 kwamen Antonius Bloc, Goswinus Verheyen, Antonius Van Eyndhoven, Nicolaus Valkeneir, Wilhelminus Post en Valentinus Van Wijtvliet hun boeten aanzuiveren. Allen voerden het geestelijk gezag over Ravels. Tot 1570 bestonden in Ravels vijf kapelanieën, beneficiaries of altaren:

1. Het beneficie van O.L.Vrouw, dat gesticht werd op 11 mei 1432. De stichters bepaalden dat de rector of beneficiant van dit altaar een wereldlijk priester hoorde te zijn en geen kloosterling. Aangezien dit beneficie veruit het grootste inkomen opleverde, zou het nog vele jaren duren vooraleer er een Norbertijn van Tongerlo als parochiegeestelijke in dienst zou komen. Elke week moesten twee missen gelezen worden aan dit altaar en indien door zorgeloosheid een mis niet gecelebreerd werd, moest de geestelijke, via de Heilige-Geestmeesters, een zak tarwe uitdelen aan de armen van Ravels.
2. Het beneficie van de H.Servatius, de H.Anna en de Goddelijke Verlosser. Aan dit beneficie was één wekelijkse mis verbonden en nog één mis om de 14 dagen.
3. Het beneficie van St.-Pieter met 2 missen per week
4. Het beneficie van het H.Kruis met 2 missen per week
5. Het beneficie van St.-Adriaan, gesticht in de kapel van Ravels-Eel. Aan dit altaar moest wekelijks één mis worden opgedragen en één mis op alle Mariafeesten.

Rectors aan Ravelse altaren

Vanaf 1418 zijn er vele seculiere geestelijken gekend die zowel aan Weeldse als aan Ravelse altaren verplichtingen dienden na te komen. In 1418 Johannes Hillen, in 1445 Antonius Bloc, in 1459 Antonius Van Eyndhoven, in 1485 Anselmus van Weelde, in 1519 Willem Post, in 1523 Petrus Van Tienen en van 1524 tot 1541 Valentijn Van Wijtvliet uit Poppel, die aan de universiteit van Leuven studeerde vanaf 1508. In 1557 was Gommarus Van de Schoor rector. Van 1561 tot 1568 was Aert Schats uit Weelde rector en tevens koster. Het kostersambt bracht jaarlijks nog acht rijns gulden op. In 1550 was hij ingeschreven aan de Leuvense universiteit en bracht het er tot Magister. Hij leraarde in de abdij van Tongerlo vanaf 1556 en hij was tevens pastoor van St.Pieters Lille van 1568 tot 1576. Van 1568 tot 1570 was Cornelis Van den Kieboom uit Weelde "Cappelaen van de parochiekerck van Ravels". Hij was koster en was in 1544 ingeschreven aan de universiteit van Leuven. De bisschop van Antwerpen versmolt goeddeels deze beneficiaries zodat rond 1570 een vast residerend geestelijke de inkomsten van alle kapelanieën bekwam om ter plaatse te kunnen leven en wonen. De totaliteit van de stichtingen waarborgde een dagelijkse mis en een mis op alle Mariafeesten.

De Tafel van de Heilige Geest

Zeer oud in de geschiedenis van de kerkelijke inrichting is de Heilige Geesttafel. Het was een organisme dat hulp verstreekte aan behoeftigen van de parochie. De parochiegeestelijke was er de voorzitter van en hij werd bijgestaan door enkele Heilige-Geestmeesters. Zodra men ingeschreven was in het doopregister, werd men een erkend inwoner van het dorp en mocht men rekenen op

bijstand in tijden van behoefte. Dat gold zelfs als men het dorp verlaten en zich elders gevestigd had. Wanneer een doopsel van een buitenstaander in de Ravelse registers werd ingeschreven, werd er altijd het "protest" van de Heilige-Geesttafel bij vermeld. In tijden van inkwartiering van doortrekkende legers kwam het nogal eens voor dat er kinderen van vreemde soldaten werden gedoopt in de Ravelse kerk. Die konden nooit rekenen op bijstand van de Ravelse H.-Geesttafel als ze later hulpbehoevend werden. De Heilige-Geesttafel kan men best vergelijken met het huidige O.C.M.W. of de vroegere Commissie van de Openbare Onderstand. Vanaf het Concilie van Trente in 1564, was de parochiegeestelijke verplicht de doopsels, huwelijken en begrafenissen aan te tekenen in kerkelijke registers. In 1597 was de priester van Ravels ermee gestart. Het oudste register is verdwenen maar vanaf 1659 tot heden zijn ze bewaard gebleven. Tot 1804 zijn de kerkregisters de enige, wettelijke personele documenten. Uit de rekeningen van de H.Geestmeesters weten we dat aan "de schamelen" van Ravels vooral brood werd bedeed, ook boekweit, smout, raapkoek, geld, lakens, hemden, kousen en broeken komen in de documenten voor.

Ravels wordt een zelfstandige parochie

In 1559 werden in de Nederlanden bisdommen opgericht. Poppel kwam in 1561 bij het bisdom 's-Hertogenbosch en Ravels werd bij het nieuw-opgerichte bisdom Antwerpen ondergebracht. Ravels hoorde van toen af bij de dekenij Breda. Het duurde nog tot 1570 vooraleer de prelaat van Tongerlo gebruik maakte van het bevestigingsrecht en parochiegeestelijken uit de abdij aanstelde. De bedienaars van de eredienst werden toen "pastoor" geheten. De eerste dertig jaren van het bestaan van de nieuwe parochie zijn jaren van onrust, oorlogsgewoel, inkwartieringen, vernielzucht en ontaarding geweest. Ravels ontkwam ook niet aan de greep van de contra-reformatie en beleefde angst en leed tijdens de verwoesting van de Kempen in 1584.

Pastors van Ravels voorgesteld door de prelaat van Tongerlo

1. Renier Schoyans was de eerste pastoor in 1570 en nam ontslag in 1577.
2. Joost Borduyns werd aangesteld op 1 oktober 1577 en verliet de parochie in de woelige tijd. In 1594 was Paulus Everaerts bedenaar van de eredienst. Hij was kapelaan van de St.-Janskapel te Weelde. Ravels had geen vast herder meer en de pastorie was vele jaren verlaten.
3. Adrianus Crispijns uit Nijvel nam op 27 september 1599 ontslag als pastoor en hij overleed op 10 mei 1603 te Vissenaken.
4. Joannes Clercx uit Hasselt was pastoor van Ravels tot 1605.
5. Adrianus Suys uit Hilvarenbeek was te Ravels pastoor van 1605 tot 1627. Door zijn toedoen herrees Ravels uit het puin. Hij was een energieke persoonlijkheid en heeft over zijn pastoraal beleid een pakket geschriften nagelaten. In 1609 werd Ravels bij de nieuwe dekenij Hoogstraten ingelijfd en de Ravelse pastoor Suys werd landdeken van Hoogstraten. Pastoor Suys herbouwde de kapel van Ravels-Eel in 1614 en vermoedelijk bouwde hij de eerste school in 1608. In tijden van nood toonde hij zich grootmoedig bij het innen van de tienden: "...gratie en caritaet gedaan door het bederf van den rijm opt coren". (mislukte graanoogst 1612).
6. Paulus Floren bestuurde de parochie van 1627 tot 1655. Hoogstwaarschijnlijk was hij geen Norbertijn van Tongerlo.
7. Jordanus Van der Donck was geboren te Helmond in 1608. Hij werd geprofest te Tongerlo op 1 mei 1630 en was pastoor van 18 juni 1655 tot 19 september 1664.
8. Wilhelmus Hamans of Nicolaï was te Hechtel geboren op 20 april 1616. Hij werd te Tongerlo geprofest op 1 december 1641 en was pastoor van 1664 tot 30 september 1667, het jaar van zijn overlijden.

9. Hubertus Emsen, werd geboren te Wechelderzande op 20 december 1611 en werd geprofest te Tongerlo op 16 september 1636. Hij werd naar Ravels gezonden op 7 oktober 1667 en verbleef er tot bij zijn dood op 12 december 1676.

10. Everardus Mollemans werd geboren te Mechelen op 13 februari 1632 en werd te Tongerlo geprofest op 19 februari 1654. Hij was pastoor van 26 maart 1676 tot 1679. Pastoor Mollemans overleed op 27 april 1692 te Herentals.

11. Albertus Bocx werd te Antwerpen geboren op 17 augustus 1640 en te Tongerlo geprofest op 24 februari 1665. Pastoor Bocx was te Ravels pastoor van 20 september 1679 maar overleed reeds op 17 april 1680.

12. Norbertus Hermans werd geboren te Oirschot op 15 januari 1636 en te Tongerlo geprofest op 22 mei 1657. Was pastoor van Ravels van april 1680 tot 13 februari 1697, toen werd hij pastoor van Klein-Zundert. Pastoor Hermans overleed op 24 januari 1712. In 1680 vroegen de "regeerders" van Ravels via hun pastoor, Norbert Hermans, aan de prelaat van Tongerlo een onderpastoor, omdat het derde deel van de kerkgangers geen kans zagen hun zondagsplicht te vervullen. Nochtans had Ravels reeds een onderpastoor gehad: Willebrord Verbraecken die vicaris was te Ravels van 1668 tot 1674. In 1678 werd Mathias Van Dijk als onderpastoor vernoemd. Vermoedelijk was er geen continuïteit in dat ambt, ofwel waren ze niet bestendig aanwezig. De financiële verplichting, honderd gulden per jaar, die de prelaat daartoe aan de gemeentenaren oplegde, lag boven elke raming. Het duurde tot 26 januari 1706 vooraleer er een akkoord werd bereikt en een tweede priester aan de Ravelse parochie werd toegevoegd. Nochtans werden er nog twee onderpastoors vernoemd tussen 1680 en 1706, nl. Fulgentius Van Heese in 1685 en Petrus Vues in 1692.

13. Basilius Charlier werd geboren te Brussel op 8 oktober 1651 en te Tongerlo geprofest op 14 december 1676. Hij was pastoor van 8 februari 1697 tot 5 mei 1700. Hij nam ontslag en overleed als pastoor van Broechem op 6 december 1716.

14. Franciscus Van Obbergen werd te Brussel geboren op 26 maart 1660 en te Tongerlo op 28 februari 1683 geprofest. Hij was pastoor van Ravels van 30 april 1700 tot in 1726 en overleed op 8 april 1726.

15. Cyrillus Cuylen werd te Bladel geboren op 21 augustus 1665 en geprofest te Tongerlo op 8 mei 1689. Hij was pastoor van 6 mei 1726 tot aan zijn dood op 31 juli 1739. Tijdens zijn herderschap bouwde Tongerlo de nieuwe pastorie tussen april 1735 en april 1738. Ze was omwijd met een brede vest.

16. Michael Slaets werd te Turnhout geboren op 20 februari 1688 en geprofest te Tongerlo op 26 april 1711, was pastoor van Ravels van 8 september 1739 tot september 1765. Hij stierf te Antwerpen op 5 juli 1767. In 1748 bezat de pastoor voor eigen behoeften:

a) gronden die hij liet bewerken: "d'oudt huys, schuer en hof met eenen dries, 198 roeden, de oude huysstede 47 roeden, den gersthof 36 roeden, den dries int buchtien 50 roeden, den tweeden buchtien dries 91 roeden, de Velleke reydt 232 roeden"

b) vijvers voor het uitzetten van karpers: "den vijver genoempt wit ghoor, den vijver genoempt endeven, den vijver genoempt groenvan, den vijver genoempt hulschersen wouwer". De pachter van de abdijhoeve in Ravels-Eel moest jaarlijks 2 à 300 jonge karpers per vijver uitzetten. De uitzet van karpers op grote schaal hield verband met een verplichting in de kloosterregel van de Norbertijnen. De paters waren verplicht een groot aantal dagen per jaar vis te eten: Het is niet uitgesloten dat de abdij van Tongerlo zelf gedeeltelijk bevoorrad werd met vis uit de Ravelse vijvers of vennen.

17. Josephus Fortune werd te O.L.Vrouw Waver geboren op 1 november 1722 en te Tongerlo geprofest op 10 mei 1744. Hij was pastoor van 29 september 1765 tot 6 augustus 1769. Hij werd daarna pastoor van Orp-Le-Grand en stierf op 7 oktober 1799.

18. Jacobus Bonroy werd geboren te Diest op 31 oktober 1728 en geprofest te Tongerlo op 8 december 1751. Hij was pastoor van Ravels van 6 november 1769 tot in 1791. Pastoor Bonroy werd landdeken van Hoogstraten in april 1782, en overleed op 1 februari 1791.

19. Remigius Oliva werd geboren te Antwerpen op 30 september 1735 en geprofest te Tongerlo op 2 februari 1759. Hij was pastoor van Ravels van 1791 tot in 1806. Hij weigerde de eed van trouw af te leggen aan de Franse Republiek en moest onderduiken in Hooge Mierde. Hij onderhield goede contacten met zijn parochianen, want meerderen huwden in de kerken van Hapert, Hooge- en Lage Mierde, Oostelbeers en Alphen. Hij zat 18 maanden ondergedoken. Begin 1798 werd de kerk van Ravels gesloten voor de openbare eredienst op bevel van de Franse overheersers. Uit het dagboek van Cornelis Heyns halen we volgend citaat dat over deze beroerde periode handelt: "*In 1799 circa Bamis (1 oktober) den godsdienst weder wat herstelt zijnde, zoo dat de pastoor en de vicepastoor in kaemers en verholen plaetsen wederom begonsten dienst te doen, hetwelck door de vingers wert gesien wegens de gendarmen, hetwelck alsoo heeft gecontinueert zonder nog in de kercken het Sacrificie te derven oft mogen doen tot heden 12 julij 1801 en kan nog al lang blijven duren. Maer de Misse en Lof zonder Sacrificie wordt door de keuster en de zangers nu al 't sedert een half jaer in de kerck gesongen, sulcken dienst Borgerlijcken dienst wordt genoempt*". Pastoor Oliva overleed te Ravels op 20 april 1809. Hij werd begraven tegen de kerk bij de kleine deur aan de kant van de Kerkstraat. Zijn grafsteen is nog niet zo lang geleden weggenomen.

20. Jacobus Smarius werd te Goirle geboren op 1 december 1756 en te Tongerlo geprofest op 8 december 1781. Hij was pastoor van Ravels van 1806 tot aan zijn overlijden op 3 oktober 1812.

21. Gaugericus Prins werd te Brussel geboren op 16 februari 1766 en te Tongerlo geprofest op 13 mei 1790. Hij was pastoor van Ravels van 13 oktober 1812 tot aan zijn overlijden op 9 maart 1820.

22. Leopold Pastijn werd geboren te Turnhout op 12 januari 1757 en te Postel geprofest op 8 december 1783. Hij was pastoor van Ravels van 1820 tot 1827 en vertrok daarna naar Turnhout. Hij gaf eerst ontslag in 1831. Vanaf 1827 tot 1831 werd het herderlijk ambt waargenomen door Jan Baptist Aerts. Pastoor Pastijn stierf te Postel op 1 november 1836. In 1803 is Ravels onder de dekenij Geel gekomen en in 1837 werd de parochie geplaatst onder de dekenij Turnhout. In 1820 eindigde de Tongerloose periode die ruim zeshonderd jaar had geduurd, immers de laatste witheer, Pastijn, behoorde tot de abdij van Postel.

Pastors van Ravels benoemd door de Aartsbisschop van Mechelen

1. Jan Frans Luyckx werd geboren te Zevendonk op 3 april 1796. Hij was pastoor van Ravels van 1832 en overleed er op 29 oktober 1861.

2. Egidius Stroybant werd geboren te Turnhout op 1 november 1801. Te Mechelen werd hij priester gewijd op 4 juni 1825 en werd op 28 september 1828 onderpastoor te Ravels. Hij werd pastoor van de parochie op 30 december 1861, maar nam ontslag op 30 september 1874. Pastoor Stroybant overleed te Ravels op 1 maart 1881, nadat hij gans zijn priesterleven volbracht had te Ravels. Hij was een verwoed jager en vogelvangster met de lange leeuweriknetten.

3. Jozef Stommels was geboren te Lier in 1835 en werd pastoor van Ravels in 1874. Pastoor Stommels bleef hier tot in 1886.

4. Joannes Augustinus Thijs werd geboren te Turnhout op 1 september 1829 en werd priester gewijd te Mechelen op 18 december 1858. Was achtereenvolgens onderpastoor te Hoboken op 29 december 1859, missionaris in Mongolië op 14 september 1866, pastoor te Balen Hulsen op 29 juni 1874 en pastoor te Ravels op 24 december 1886. Hij nam ontslag op 28 november 1900 en overleed hier op 4 juli 1913. Pastoor Thijs verplaatste zich te paard door de parochie.

5. Joannes Franciscus Van Mechelen werd te Pulle geboren op 9 maart 1870 en werd priester gewijd te Mechelen op 21 augustus 1892. Was achtereenvolgens leraar aan het St.-Jan Berchmanscollege te Antwerpen op 17 september 1892, onderpastoor van St.-Pieter te Turnhout op 8 augustus 1895 en godsdienstleraar aan de Staatsmiddelbare school van Turnhout op 4 november 1897. Van Mechelen

was pastoor van Ravels van 24 november 1900 tot aan zijn overlijden op 31 juli 1936. Hij was de pastoor met de langste herderlijke loopbaan in Ravels.

6. Constant Vandenven werd geboren te Zandhoven op 15 april 1881 en werd te Mechelen priester gewijd op 17 juni 1905. Was achtereenvolgens leraar aan het instituut "Saint Louis" te Namen van 1905 tot 1906, leraar aan het O.L.Vrouwcollege te Boom van 1906 tot 1917, onderpastoor te Antwerpen-Kiel van 1917 tot 1936 en pastoor van Ravels van 1936 tot 1946. Pastoor Vandenven ging op rust te Zandhoven op 30 juni 1946 waar hij zijn diamanten priesterjubileum vierde in 1965. Hij overleed te Zandhoven op 26 september 1972. Hij was kunstschilder, muziekminnaar en een fervent voetballiefhebber.

7. August Jozef Biermans werd geboren te Kasterlee op 6 september 1898 en werd priester gewijd te Mechelen op 20 mei 1923. Was achtereenvolgens onderpastoor te Kortenberg op 31 mei 1923, onderpastoor te Mechelen St.-Pieter op 20 oktober 1937 en pastoor te Ravels van 14 juli 1946. Hij overleed te Turnhout op 29 maart 1957.

8. Petrus Jan Vermeiren werd geboren te St.-Lenaarts op 16 juli 1909 en werd tot priester gewijd te Mechelen op 26 mei 1934. Was achtereenvolgens leraar aan de Normaalschool te Mechelen op 16 augustus 1934, leraar aan het St.-Jan Berchmanscollege op 31 augustus 1934, onderpastoor te Rijkevorsel op 31 december 1943 en pastoor te Ravels op 28 april 1957. Hij overleed te Ravels op 18 november 1963.

9. August Van Lieshout werd te Arendonk geboren op 4 maart 1921 en studeerde aan het Klein Seminarie van Hoogstraten. Hij werd priester gewijd te Mechelen op 27 mei 1945, en was achtereenvolgens leraar aan het seminarie van Hoogstraten vanaf december 1944, onderpastoor te St.-Jozef Rijkevorsel van 1947 tot 1950, onderpastoor van het H.Hart te Turnhout van 1950 tot 1964. Hij werd te Ravels benoemd op 18 december 1963 en aangesteld op 5 januari 1964. In 1978 werd de dekenij Arendonk opgericht en pastoor Van Lieshout werd als eerste deken van de nieuwe dekenij benoemd op 21 juli 1978.

Lijst van onderpastoors van Ravels

1. Willebrord Verbraeken 1668-1674
2. Matthias Van Dijck 1678
3. Fulgentius Van Heese 1685
4. Petrus Vues 1692
5. Matthias Van Dijck 1706-1708
6. Van Eck 1719
7. Simon Mertens 1721-1722
8. Clemens Vlodrop 1732-1736
9. Renier De Graef 1736-1737
10. Cornelius Van Eyxsel 1747-1751
11. Fredegandus Van Hout 1763-1764
12. Gerard Pessers 1770
13. Sulpitius Buysen 1770-1780
14. L.Hermans 1780-1781
15. Clemens Verbruggen 1781-1783
16. Adriaan Bueters 1783-1785
17. Adelbertus Swaans 1786-1795
18. Paulus Wijnants 1795-1802
19. Benedikt Peeters 1802-1804
20. Pieter Oniaerts 1805-1806
21. Jacobus Smarius 1806-1806
22. C.Neelneef 1820-1827
23. Philip Krijnen 1827-1836
24. Egidius Stroybant 1836-1861
25. Florent Roofthoof 1874-1886
26. P.Mijnen 1886-1891
27. Frans Van Dingenen 1891-1894

28. J.Voordeckers 1894-1896
29. Antoon Vinckx 1933-1936
30. Jozef Rommens 1936-1949
31. André Cornelissen 1950-1967
32. Joris De Lepeleere 1968-1974
33. Martin Otten 1974-1976
34. Renaat Jespers (dienstdoende) 1976-1979

Begraven in de kerk

Het begraven gebeurde op het kerkhof, maar de hogere burgerij en de meest bemiddelden lieten zich binnen in de kerk begraven onder een arduinen zerk. In Weelde drong deze mode sterk door rond 1640 en in Ravels rond 1690. Dat gebruik had ook het voordeel dat de kerkvloer verhard bleef of hersteld kon worden op kosten van de meer gegoede klasse. Tijdens Keizer Jozef II verviel rond 1780 het gebruik. In Ravels werden de leden van twee vooraanstaande families en hun aangetrouwden bij voorkeur in de kerk begraven: nl. Balemans en Stalpaerts. Tweehonderd jaar lang, van 1600 tot 1800 heeft de stam Balemans als meier, notaris, secretaris, borgemeester of stadhouder het roer in de hand gehouden. De familie Stalpaerts uit Diessen, verscheen in Ravels bij het begin van de 17e eeuw, wanneer hun oom Adriaan Stalpaerts prelaat van Tongerlo was. Zij waren de pachters van de abdijhoeve: "De grote hoef" op het Gilseinde. Wanneer op 4 april 1908 de middenbeuk van de St.-Servaaskerk werd opgebroken noteerde pastoor Van Mechelen de leesbare grafschriften op de nog bestaande zerken.

Op de oudste zerk was gebeiteld: "Hier leet begraven Her Willem Post Sterft ano 1523, XII Meye". Een andere zerk voor het O.L.Vrouwe-altaar had volgend opschrift: "Hier leet begraven Jan Peeter t'Fasen alias Oribus, president des schependoms van Ravels. Sterft ... ende Elisabeth Post, syne huysvrouwe 't samen in houwelijcke staet geleeft 50 jaeren. Sterft anno 1612 den 5 october." Op het koor lagen begraven pastoor Paulus Floren (1661) en onderpastoor Mathias Van Dijck (1708). Er lagen nog zerken van Gerard Balemans (1720) en van Adriaen Balemans, secretaris. Onder een grafsteen van 1622 lag begraven op het koor: Geeraert Swaenen, stadhouder en meier van de prelaat van Tongerlo vanaf 1586. Volgens de begraafboeken vanaf 1664, liggen in de kerk van Ravels begraven, met of zonder zerk:

Jan Beckers 11/5/1672
 Catharina Van Dijck, een kind 9/1/1675
 Catharina Mollemans, zuster van de pastoor van Ravels 12/9/1678
 Johannes Sprangers 20/11/1680
 Anselmus Jacobs 28/10/1696
 Anna Buyckx 10/4/1697
 Adrianus Verhulst 1/5/1702
 Domin. Matthias Van Dijck, onderpastoor 24/10/1708
 Engel Van Dijck 15/9/1710
 Helena Balemans 26/4/1712
 Sebastianus Balemans 15/2/1717
 Maria Hendrickx 1/2/1720
 Guilielmus Van den Oever 5/4/1723
 Barbara Van Obbergen, zuster van de pastoor van Ravels 11/6/1723
 Gisbertus Merckx 29/8/1724
 Sebastianus Stalpaerts 9/4/1725
 Anna Catharina Balemans, een kind 20/5/1725
 Kind van Walterus Merckx en Maria Balemans 12/7/1726
 Elisabeth Balemans, weduwe Mutsaert 23/7/1727
 Guilielmus Verhulst 2/9/1727
 Joanna Verhulst 22/11/1727
 Wievelina Verhulst 17/1/1728
 Elisabeth Verhulst 24/1/1728
 Kind van Walterus Merckx 31/1/1728
 Joos Kerkhoven 11/11/1728
 Petrus Servatius Balemans, een kind 15/5/1730
 Maria Elisabeth Balemans, een kind 29/8/1730

Magister Joos Gijsbrechts 17/9/1730
Jan Baptist Balemans, secretaris 15/4/1744
Maria Huybs 8/1/1753
Sebastianus Stalpaerts, schepen 19/6/1758
Adriaan Stalpaerts 9/6/1760
Adrianus Stalpaerts 23/9/1762
Adriana Maria Stalpaerts, een kind 17/3/1763
Juffrouw Elisabeth Balemans 19/4/1763
Joannes, Gerardus, Jacob Havermans, een kind van Cornelis 5/3/1764
Joannes, Servatius Havermans, een kind van Cornelis 26/5/1765
Petrus, Hubertus Balemans, kind van Cornelis en van Petronilla Balemans 28/9/1771
Cornelius Havermans 6/4/1773
Cornelius Geerden 22/9/1777

De parochie van St.-Adriaan

Toestand te Ravels-Eel voor 1896

Samen met het gehucht de Hegge, vormden Poppel, Eel en Ravels één aaneengesloten parochie tot 1561. Deze parochie behoorde tot het bisdom Luik, maakte deel uit van het aartsdiakonaat van de Kempen en hing af van het dekenaat Hilvarenbeek. In het vorige artikel werd reeds beschreven dat de kerk van Ravels in de middeleeuwen in theorie aangehecht was bij de kerk van Poppel. Dit betekende dat Poppel en Ravels slechts één pastoor hadden die te Poppel op de pastorie resideerde. In de praktijk echter functioneerde Ravels als een zelfstandige parochie, want een deservitor (hulppastoor) oefende te Ravels de zielzorg uit, tenminste tot 1561 wanneer Ravels een afzonderlijke parochie werd en over een eigen pastoor kon beschikken. Wanneer er te Ravels-Eel een kapel werd opgericht is ons niet bekend, maar het staat vast dat het St.-Servaaskapittel van Maastricht reeds in 1165 een hoeve te Eel schonk aan de abdij van Tongerlo. Het is meer dan waarschijnlijk dat in het Ravelse gehucht Eel reeds vanaf de oudste tijden kerkelijke diensten werden bijgewoond. De missen werden niet gecelebreerd door de hulppastoor (na 1561 pastoor) van Ravels, maar door een rector of beneficiant (bedienaar van het altaar). Later werd de zielzorg te Ravels-Eel verzorgd door de onderpastoor van Ravels (einde 17e eeuw-1896). De verplichting bestond om wekelijks op de zondagen een H.Mis te celebreren en eveneens op de feestdagen van O.L.Vrouw. Deze toestand bleef duren tot Ravels-Eel in 1896 een zelfstandige parochie werd en over een eigen priester kon beschikken (Koninklijk Besluit van 29 april 1896). De onderpastoor van Ravels, E.H.Voordeckers, werd de eerste pastoor van de nieuwe parochie St.-Adriaan in 1896.

Pastors van de parochie (1896-1980)

- Justinus Voordeckers. Pastoor Voordeckers werd op 20 november 1868 te Vorst geboren. Op 14 augustus 1893 werd hij tot priester gewijd te Mechelen en nauwelijks een jaar later werd hij onderpastoor te Ravels op 14 februari 1894. Met de oprichting van een nieuwe parochie in het gehucht Eel werd hij pastoor van de nieuwe parochie op 8 mei 1896. Hij stierf te Ravels op 25 februari 1938.

- Lodewijk Anthonis. Pastoor Anthonis werd te Nijlen geboren op 10 juli 1888. Te Mechelen werd hij op 21 september 1912 priester gewijd. Hij werd onderpastoor te Hoevenen op 13 januari 1914 en pastoor te Ravels-Eel op 7 april 1938. Hij stierf te Turnhout op 16 september 1945. In 1940 plaatste hij een nieuw kerkraam, voorstellend de H.Cecilia (gift van de familie Vloemans-Aerts). Tijdens zijn pastoraat werd op 26 april 1943 pater Lauwers tot priester gewijd. Hij was de eerste priester die was geboren in de parochie sinds haar oprichting op 29 april 1896. Pater Lauwers droeg zijn eerste H.Mis op in de kerk van de H.Adrianus te Ravels-Eel op 29 april 1943.

- Dyonisius Antoon Van Roosmalen. Hij werd geboren te Bokhoven op 4 januari 1892. In het college te Heeswijk was hij een klasgenoot van Antoon Coolen, hij werd op 9 oktober 1912 ingekleed in de abdij van Postel. Daar bereidde hij zich tijdens de oorlogsjaren voor op zijn priesterwijding, en op 27 juli 1918 werd hij door Mgr.Heylen tot priester gewijd. Hij vertrok dan naar Engeland om er zijn oom-

priester als pastoor van Hondsworth te vervangen. Nadien was hij werkzaam in de abdij van Postel en deed hij ook dienst in parochies van de omtrek (Olmen, Balen en Arendonk). De verplaatsingen gebeurden aanvankelijk te voet tot de pater als één der eersten een fiets ter beschikking kreeg, wat toen als zeer revolutionair werd bestempeld. Hij was ook de promotor van het apostolaat der stervenden.

Op 29 september 1929 werd hij te Mol-Sluis onderpastoor en deze zware taak heeft hij met volle inzet volbracht tot 1945. Het was in feite een beloning voor zijn werk toen hij op 5 oktober 1945 benoemd en op 15 oktober 1945 aangesteld werd als pastoor van Ravels-Eel waar hij 23 jaar lang de zielzorg heeft waargenomen. Na zijn ontslag op 5 oktober 1967 ontving hij nog meermaals blijken van sympathie van zijn oud-parochianen. Pater Van Roosmalen was immers een gemoedelijk man, eenvoudig en hartelijk in de omgang. Hij verliet de parochie op 30 oktober 1967. Op 27 februari 1968 kwam hij als waarnemend pastoor terug in zijn voormalige parochie tot 30 juni 1968. Hij stierf te Postel op 2 november 1974. Onder zijn bestuur werd in 1948 een nieuwe parochiezaal gebouwd. Deze werd in gebruik genomen op tweede kerstdag 1948. Hij kocht veel nieuwe kerkgewaden en liet het orgel in augustus 1956 herstellen voor 11.785 frank. Vanaf 29 september 1957 werd hem door de abdij van Postel een wekelijkse assistent bezorgd. Vanaf deze datum waren er op alle zondagen en feestdagen 3 H.Missen. Drie H.Missies werden op zijn aanvraag gepredikt door de paters Franciscanen: in 1945 van 23 november tot 9 december, in 1952 van 9 november tot 23 november en in 1959 van 29 november tot 13 december. Bij de bijzondere gebeurtenissen noteerde Pastoor Van Roosmalen in zijn parochiekroniek volgende drie priesterwijdingen: van Frans Van Gils op 11 april 1949 en Eerste H.Mis op 20 april 1949, van Victor Van de Gender op 20 juli 1952 en Eerste H.Mis op 21 juli 1952 en van Jos Van Hees op 1 februari 1958 te Ottawa in Canada, Eerste H.Mis op 2 juli 1958.

- Jozef Wuyts. Hij werd geboren te Duffel en priester gewijd op 27 mei 1945. Vanaf 1945 tot 1967 was hij onderpastoor van Heyst-Goor. Op 21 december 1967 werd hij benoemd als pastoor van Ravels-Eel en hij werd aangesteld op 14 januari 1968. Reeds einde februari 1968 moest hij wegens ziekte op rust gaan. Op 27 februari 1968 kwam pastoor Van Roosmalen als waarnemend pastoor terug in zijn voormalige parochie tot 30 juni 1968. Daar de gezondheidstoestand van pastoor Wuyts niet verbeterde, nam hij ontslag en werd onderpastoor benoemd te Berlaar Heikant.

- Jan Luyts. Hij werd geboren te Turnhout op 24 oktober 1922 en werd priester gewijd op 27 juli 1947. Van 1947 tot 1965 gaf hij les in het St.-Lievenscollege te Antwerpen en vanaf 13 augustus 1965 tot 1 juli 1968 in het St.Jan Berchmanscollege te Westmalle. Pastoor Luyts werd te Ravels-Eel benoemd op 1 juli 1968.

Kerkklokken

St.Adrianusklok: Deze kleine bronzen klok werd in 1506 gegoten. De hoogte is 60 cm en de klok heeft een doormeter van 69 cm; de klanktoon is de hoge re. Inschriften:

"Adrianus is mijnen naem
Willem Moer ende Jaspar sijnen broeder maeckten mij
int jaer ons heren MCCCCVI."

O.L.Vrouweklok: Deze klok die op 10 mei 1944 door de Duitsers uit de toren werd gehaald was gegoten te Doornik in 1902 voor 2756 frank door Marcel Michiels. Ze woog 670 kg en had een doormeter van 100 cm. De klok was versierd met 2 banden bladeren boven en onder de letters, met een O.L.Vrouwebeeld en een kruis. De O.L.Vrouweklok werd dus in de tweede wereldoorlog weggehaald en is daarom vervangen door de huidige die dateert van 1954. Ze weegt 688 kg, is 80 cm hoog en heeft een doormeter van 102 cm. De kostprijs was bij klokkengieterij Marcel Michiel Jr. te Doornik 39.112 frank. De klanktoon is de sol. Inschriften:

"In 't jaar 1954 ben ik gemaakt en Maria toegewijd.

Zuivere Maagd, zo hoog verheven, 'k wil u prijzen, heel mijn leven. Wees gegroet Maria!

A.Van Roosmalen, pastoor.

A.Paulussen, burgemeester.

1954: Me fudit Michiels Jr.Tornaci"

Belangrijke kunstvoorwerpen in de St.-Adrianuskerk

Hoofdaltaar: retabel met reliëfs van vermenigvuldiging der broden en der vissen, Calvarie en Bruiloft te Kana (Jezus zegent het water); altaartafel met voorstelling van het Bloed dat van het Lam vloeit in een kelk, ca 1900, neogotisch, hout en steen.

Zijaltaar: toegewijd aan O.L.Vrouw: retabel met beeld van O.L.Vrouw en reliëfs voorstellend Boodschap van de engel Gabriël aan Maria en het bezoek van Maria aan haar nicht Elisabeth, ca 1900, neogotisch, hout en steen.

Preekstoel: ca 1900, neogotisch, eik.

Kelk door Jan Baptist Verberckt, met Hollandse merken (1814-1831) en meesterteken V waarboven zes punten, zilver, hoogte is 24 cm.

Kapel en kerk

De eerste gegevens over dit bedehuis in het gehucht Eel zijn te vinden in een onuitgegeven oorkonde gedateerd twee november 1433. Waarschijnlijk hebben we in deze tijd nog te maken met een houten bouwwerk, want in 1614 werd de kapel heropgericht in steen. Vermoedelijk was in 1614 een herstel van de kapel onvermijdelijk geworden want pastoor Adriaan Suys van Ravels schreef verder het volgende: "... door den turbolen tijdt van de inlandtse oorlogen en de verlopinghe ende verwoestinghe der inwoonders van Ravels ..." Over de kapel vernemen we verder voor het einde van de vorige eeuw niets meer. Bij de inwoners van Ravels-Eel bestond reeds lange tijd het verlangen om een eigen parochiekerk te bezitten. Redenen hiervoor vermeldt secretaris Beyens in het gemeenteraadsverslag van 6 juni 1894 waaruit we dan ook volgend fragment lichten: "*Aangezien dat hedendaags de kerk en kapel te klein zijn, waaruit volgt dat de inwoners 's zondags niet op behoorlijke wijze mis kunnen horen en zelfs in de kapel buiten moeten blijven, en dat daarbij de oprichting van twee parochies veel gemak zou bijbrengen voor al de inwoners.*"

De gemeente steunde de bevolking, maar vond wel dat ingeval de oprichting van de nieuwe parochie in Ravels-Eel werkelijkheid werd, de oude kapel moest worden afgebroken. Later zou er dan een nieuwe kerk moeten worden gebouwd. De kapel kon immers niet dienen voor parochiale kerk, omdat ze te klein en versleten was. Bij Koninklijk Besluit van 29 april 1896 werd de parochie van St.-Adriaan opgericht. Onderpastoor Voordeckers van Ravels werd de eerste pastoor van Ravels-Eel. Financieel gezien was de toestand van de gemeente niet opperbest. Het kwam zelfs zover, dat noodzakelijke herstellingswerken aan beide scholen werden uitgesteld, omdat de gemeenteraad van oordeel was dat eerst voorrang moest worden verleend aan de bouw van de kerk en de twee pastorijen van Eel en Ravels-Dorp. Op 6 juli werd de scheidingslijn tussen de parochies van St.Servaas en St.Adriaan vastgelegd. Op 27 juli 1896 probeerde de gemeenteraad om de overheid te overtuigen van de noodzakelijkheid der geplande bouwwerken. Volgende redenen werden opgegeven: "*... en nu wordt daar 's zondags nog maar in iedere kerk ene mis gedaan. Dit is zeer moeilijk voor de inwoners der beide parochies die nu bijna allen 30 à 60 minuten ver moeten gaan. Alle 14 dagen is de Hoogmis in den Eel, velen moeten alsdan buiten blijven staan omdat de kerk te klein is, zij kunnen in den zomer geene behoorlijke mis hooren en zullen in den winter moeten thuis blijven. De gemeenteraad heeft besloten zoo haast mogelijk twee pastorijen te bouwen, ook zou er later eene nieuwe kerk moeten gebouwd worden in den Eel en de kerk Dorp eischt insgelijks herstelling. De gemeenteraad besloot in al de kosten ten hoogste 15.000 frank bij te dragen, opbrengst der oude pastorij inbegrepen. Die kosten werden alsdan geschat als volgt: bouwen eener kerk Eel 20.000 à 30.000 frank, voor de pastorijen ieder 10.000 frank, grond bijbegrepen. Voor parochies van 400 à 500 inwoners waren zulke gebouwen voldoende, dit is ook het gevoel van de Eerw.Heeren Pastoors, welke verlangen dat er niet meerder kosten gemaakt worden". Aan de Kardinaal Aartsbisschop werden volgende redenen opgegeven voor de noodzakelijke bouw van de kerk: "*...de kerken van beide parochies zijn bijna 3000 meter van elkander verwijderd, de pastorij staat omtrent het midden en bijgevolg kan er 's zondags**

maar één mis gedaan worden in iedere kerk. Zulks is zeer moeilijk voor de inwoners, aangezien dat het merendeel der bevolking achter de kerken woont. Bijna allen moeten 30 à 60 minuten ver gaan om mis te kunnen horen. Alle 14 dagen is 's zondags de hoogmis in de kapel Eel. De plaats aldaar dienende voor het volk, bezet met stoelen en banken van de communiebank tot aan den toren is 11,5 meter lang en 5,5 meter breed, onder den toren is ze 3 meter op 2,20 meter, daarbij voegende het doxaal 5,5 x 2 meter, heeft men alles waar men kan staan of zitten. Men kan dus begrijpen dat die plaats veel te klein is voor de 2 parochies." (Uit de brief aan de Kardinaal 2 november 1896).

Uiteindelijk onderzocht de Heer Taeymans provinciaal bouwmeester te Turnhout op 18 februari 1897 wat er in Ravels-Eel het beste zou kunnen gedaan worden "*...ten einde te onderzoeken of de grond, welke de gemeente is voornemens aan te kopen voor 't maken van kerkhof, kerk en pastorij daarvoor zou kunnen dienen. Den gemeenteraad is van gevoelen dat die werken zoo haast mogelijk zouden moeten gedaan worden, voornamelijk het maken van een kerkhof, aangezien dat thans de parochianen van St.-Adrianus Eel in de parochie van St.-Servatius moeten begraven worden en zulks zeer moeilijk en tevens zeer kostbaar is".* Op 3 augustus 1897 werd het provinciebestuur gevraagd plans en bestek op te maken voor het bouwen van kerk en pastorij zo vlug en zo goedkoop mogelijk op te maken. Die plans werden op 26 augustus goedgekeurd. Onmiddellijk kocht de gemeente grond aan voor de bouw van de kerk en de vergroting van het kerkhof: 5 are van Louis De Bie, 11 are 25 ca van het armbestuur, en 1 are 15 ca van Henri Van den Heuvel. Voor de bouw van een pastorij kocht men circa 43 are van Louis De Bie. De oude kapel werd afgebroken en een noodkerk werd voor twee jaar ingericht in de oude pastorij. Op 20 september 1899 verklaarde secretaris Beyens dat men bezig was met de bouw van de kerk. De werken werden aangenomen door de aannemer Van den Bosch uit Turnhout voor 79.200 frank. Op 11 juli 1899 werd de heer Alph.Geens, aannemer uit Geel toezichter der bouwwerken. De kerk was voltooid in 1900 en ze werd door Kardinaal Goossens plechtig ingewijd op 6 oktober 1904. In 1933 hadden wegens een verzakking herstellingswerken plaats. De kruisweg werd opgericht op 2 november 1900 en het broederschap van de H.Rozenkrans op 6 december 1900. Napoleon Daems van Turnhout bemeubelde de kerk in 1902 voor 4849 frank. Jozef Stevens uit Duffel plaatste op 1 juli 1907 het nieuwe orgel voor 3735 frank. Jarenlang had de gemeenteraad tevergeefs getracht heidegronden te verkopen om haar aandeel te betalen in de bouw van kerk en pastorij en om haar slechte financiële toestand te verbeteren. De heide werd uiteindelijk slechts verkocht in 1904 aan de staat voor 95 frank per hectare (753 ha 15 a 30 ca).

Diefstallen in de kapel van Ravels-Eel

Het is eigenaardig dat de archieven zoveel processen bevatten over de diefstallen in de kapel van Ravels-Eel. Een en ander zal wel te verklaren zijn door de erbarmelijke toestand waarin het gebouwtje op het eind van vorige eeuw verkeerde. Secretaris Beyens noteerde op 17 april 1886: "*...dat heden nacht alhier eenen diefstal gepleegd is in de kapel van den Eel. Men heeft de ijzeren staven van het venster van 't sacristij uitgebroken met dikke houten welke men bij het aanpalend huis (Van den Heuvel Henri) gevonden heeft, de ladder waarmede binnen geklommen is hebben ze gehaald bij J.C.Beyens koster. Al de offerblokken zijn opengebroken, alsook de kassen achter den altaar en in het sakristij, het goud dat O.L.Vrouw aanhad is ook ontvreemd, dit bestond uit eene goude plaat, een paar goude bellen en een kleine ronde plaat hebbende in 't midden een steentje, dat alles geschat op omtrent 20 frank in oud goud. De waarde van het gestolen geld wordt gerekend op 10 frank. De eenige vermoedens welke men tot heden kan hebben is op eenen persoon welken op 16 dezer op 4 ure namiddag geweest is bij Jan Van Gils, herbergier in de Vooreel, alwaar hij vroeg welke diensten er 's zondags in de kapel gedaan wierden. Hij verklaarde zich te begeven naar Beek (Holland) en was gekleed met eenen bruinen frak, goede schoenen met breede hielen, had een rosse knevel, tamelijke lengte en nog al struisch van leden. Het hoofd van O.L.Vrouwebeeld is beroekt en min of meer zwart aan 't hoofd, men verondersteld dat zulks gedaan is met de kaars welke men aangestoken heeft voor licht. Het tabernakel en de kostbare voorwerpen zijn ongeschonden."*

Nauwelijks een jaar later noteerde de secretaris opnieuw: "*...dat er tusschen 29 en 30 mei 's nachts alhier in de kapel van den Eel, dieven gebroken zijn en aldaar de volgende voorwerpen geroofd hebben: een paar gouden oorbellen, waarvan een weergevonden, 2 zilvere kroonen, 1 bol, 4 platen en een sleutel allen in zilver, uit de sakristij 1 zilvere kelk, pattin en lepeltje, in de kapel heeft men 3 offerblokken opengebroken, vermoedelijke inhoud omtrent 3 frank. De gezamenlijke waarde der geroofde voorwerpen bedraagt omtrent 200 frank". (31 mei 1887). Deze diefstal kende nochtans een gelukkige afloop want op 17 november 1887 noteerde men in de kronieken: "*...dat de voorwerpen geroofd in de kapel van den Eel tusschen 29 en 30 mei lld, 's nachts, heden 17 deser weergevonden**

zijn, behalve het geld, op omtrent 200 meter afstand van die kapel alwaar zij verborgen waren in eene heg nevens den openbaren weg. Zij zijn gevonden door Adriaan Van Dun, landbouwer, terwijl deze bezig was met strooisel te maken in dien kant, aan hem toebehorende".

De laatste ons bekende diefstal vond plaats begin oktober 1891. We lichten volgend verslag uit het procesverbaal: "...dat den 2 deser maand 's morgens rond 7 ure, men mij kwam verwittigen dat er gestolen was in de kapel van den Eel alhier. Wij hebben ons onmiddellijk daarnaar begeven en bevonden dat er een gat gemaakt was in de muur der sakristij onder den dorpel van het raam, langs daar binnengedrongen hebben de dieven weggehaald vier kelken, waarvan een in zilver, de anderen verzilverd, een zilveren relikwiedoosje met de relikwie erin. Deze voorwerpen waren opgesloten in het tabernakel van hout staande op het eenige altaar. Eene kroon in blik volgens opgaaf der geestelijken, zilveren platen, bol en scepter, waren niet opgesloten en hingen aan het beeld van O.L.Vrouw. De gesloten offerblokken waren allen opengebroken." (7 oktober 1891).

De begankenis naar St.-Adriaan

Op 8 september vieren we de feestdag van de H.Adrianus, patroon van de parochie. Vroeger was er 's zondags een processie en zelfs mensen uit de wijde omtrek kwamen naar Ravels-Eel om hieraan deel te nemen. De H.Adrianus was een pestpatroon, en het is helemaal niet verwonderlijk dat hij in de middeleeuwen met hartstocht werd vereerd omdat toen deze gevreesde ziekte dikwijls het land teisterde. Van deze begankenis en verering in Ravels-Eel is weinig overgebleven. Jammer dat ook hiermee een stuk folklore uit ons dorp verdween. Op 8 september kwamen dan vroeger de bedevaarders naar Ravels-Eel. In dichte drommen, te voet of met hun huifkarren en seeskens, arriveerden ze uit de omliggende dorpen of soms van verafgelegen plaatsen. Ze kwamen dan om de goddelijke diensten bij te wonen, de relikwie te vereren en om tevens te genieten van de aantrekkelijkheden der foer of markt die in de omgeving van de kerk werd gehouden.

Kerken en pastorijen

Kerk van St.-Servaas

De kerkgeschiedenis van onze dorpen ligt nog voor een groot deel in het duister, ook over de stichting van de kerken en het ontstaan van de parochies weten we weinig. Hoe weinig is ons bekend over het eerste kerkje dat in de 8e eeuw te Ravels werd gebouwd, en dat later, waarschijnlijk in de 13e eeuw, door een ruimer en schoner gebouw werd vervangen. Deze kapel werd op haar beurt in de 16e eeuw afgebroken en vervangen door de huidige kerk die in 1908 merkelijke herstellings- en vergrotingswerken onderging. Over de veranderingen die in de loop der tijden aangebracht werden, willen wij hier iets vertellen. Met de kerkelijke geschiedenis van Ravels kunnen wij opklimmen tot in het jaar 1211, toen op 29 april Hendrik, proost van het kapittel van St.-Servatius te Maastricht, de kapellen van Ravels en Poppel met de aanhangsels overmaakte aan de abdij van Tongerlo, onder de voorwaarde dat aan de investiet van die kapellen een jaarcijns zou betaald worden.

De abdij van Tongerlo verkreeg toen van het kapittel van Maastricht het "jus patronatus", zijnde het begevingrecht of het recht om een pastoor voor Ravels en Poppel voor te dragen. Weliswaar, vooraleer de zorg van de parochie Ravels aan de abdij van Tongerlo werd toevertrouwd, was die reeds in het bezit van goederen te Ravels, want in 1165 had de abdij 4 hoeven land te Ravels en één hoeve te Eel van het kapittel van Maastricht verworven, welk bezit in 1186 op 6 september door paus Urbanus III is bekrachtigd. Wat er ook van zij, de kerk van Ravels moet reeds lang voor 1211 bestaan hebben, vermits ze toen al over voldoende middelen beschikte om het voorwerp van een schenking uit te maken. Omdat de kerk St.-Servaas als patroon heeft, is het niet uitgesloten dat één van de Maastrichtse geloofsverkondigers in de 7e of 8e eeuw hier in Ravels de eerste christelijke gemeenschap heeft gesticht. Het houten kerkje uit deze periode is waarschijnlijk in de 13e eeuw vervangen door een stenen bedehuis, toen de parochie van Ravels door het kapittel van Maastricht aan de abdij van Tongerlo werd afgestaan. Dit stenen kerkje uit de 13e eeuw zal ook maar een schamel en nederig gebouwtje zijn geweest. De middelen waarover men beschikte, waren denkkelijk onvoldoende om het gebouw degelijk af te werken. De huizen in het dorp waren in die tijd nog allemaal van hout en met leem bezet. De kerk was doorgaans, samen met de pastorie, het enige stenen gebouw in onze landelijke gemeenten. Bij de laatste verbouwing van de kerk van Ravels in 1908 vond men er sporen onder de toren (die dateert van ongeveer 1550) van een stenen kapel die

veel ouder was en die waarschijnlijk dateert uit de 13e eeuw. Pastoor Van Mechelen bemerkte toen, dat onder de toren sporen van metselwerk voorkwamen van een andere, veel oudere toren. Bovendien vond hij in de beuk van de kerk diepe fundamenten van een voetstuk van een toren, dit alles gemetst in zand. Door de geringe omvang van de opgraving is het niet mogelijk zich een duidelijk beeld te vormen van dit 13de-eeuwse gebouw.

Wanneer de huidige kerk werd gebouwd, is ons niet bekend. Het staat echter vast, dat de kerk voltooid was rond 1550. Het koor zou zelfs dateren uit 1520. Wat er ook van zij, de kerk is wellicht in de 16e eeuw gebouwd en later in verschillende stadia vergroot. De parochie van Ravels was een quarta capella. Naargelang van de belangrijkheid betaalden de parochies het volle, het halve of het vierde bedrag (cathedraticum) aan de aartsdiaken en werden ze respectievelijk integra ecclesia, media ecclesia of quarta capella genoemd. Ravels behoorde dus zoals de meerderheid van de parochiekerken tot deze laatste categorie. We kunnen rustig veronderstellen dat de kerk van Ravels tijdens de reformatie ook heel wat te lijden heeft gehad, want deken Lieven De Smidt noteerde op 23 mei 1606 bij zijn jaarlijkse kerkvisitatie dat de herstelling van de kerk te Ravels flink vorderde. Uit de 17e en 18e eeuw zijn weinig gegevens over de kerk bekend, alleen Pater Petrus De Meyer noteerde dat in 1760 de kerk van Ravels voor een groot deel werd herbouwd. We moeten wachten tot het einde van de 18e eeuw vooraleer we weer iets te weten komen over de St.-Servaaskerk. In de nacht van 25 op 26 december 1790 pleegde men een heiligschennende diefstal in de Ravelse kerk, waarover schout Balemans het volgende noteerde: "*...alwaer hebben bevonden datter is gebroecken door de venster langhs den zuyden kant naest den thooren alwaer een leer van buyten ende binne stondt, samen aen malkanderen met een koorde gebonden, omtrent de selve venster lagh het voetbenken het welck stond voor het belt van onze L. Vrouwe dat opengebroecken met een ploegh kouter dat daer bij lagh. Item is alnogh bevonden dat sij sijn geweest in het gestoelt daer de kerckmeesters sitten hebben, gesien aldaer opengebroecken te sijn het kasken alwaer de kerkmeesters opsitten.*"

Wij stonden toen aan de vooravond van hachelijke tijden, want men hoorde in de verte reeds het onweer dat door de Franse Revolutie over Frankrijk was losgebarsten en dat weldra ook over onze streek zou trekken. Op 1 oktober 1795 (19 Vendémiaire An IV) werd ons land met Frankrijk verenigd. Het jaar daarna werd de wet over de afschaffing der tienden afgekondigd en ingevoerd. De kerken werden op die manier van hun bijzonderste bron van inkomsten beroofd. Op 14 juli 1797 (28 Fructidor An VII) werd het Arrêté du Directoire Exécutif gepubliceerd, waarbij bevolen werd de wet van 7 Vendémiaire An IV op de uitvoering van de eredienst in de nieuw aangehechte departementen toe te passen. Deze wet legde onder meer aan de priesters de verplichting op haat te zweren aan het koninkdom en getrouwheid aan de goddeloze wetten van de Republiek. Meteen begint de besloten tijd. Volgens E.Sneyers werden de kerken van Ravels en Weelde op 5 februari 1798 gesloten en de kerk van Poppel op 6 februari 1798, maar volgens een aantekening van de pastoor in het oude parochieregister was de kerk van Ravels reeds in oktober 1797 gesloten. Ook nadat de priesters weggejaagd en vervolgd waren werden de godsdienstoefeningen nog in het geheim voortgezet. In 1802 werd de kerk ingevolge het decreet van de Eerste Consul heropend. Al was onze kerk ontheiligd en van haar meubelen en sieraden beroofd, uiterlijk was ze er niet slechter op geworden. Een noodzakelijke herstelling van de kerk drong zich op in het begin van de vorige eeuw. De kerk was bouwvallig en veel te klein. Uiteindelijk werd in 1827 een staat opgemaakt van noodzakelijke herstellingen. Hieruit volgend fragment: "*...Aen het uytwendig of buytenste deezer kerk ziet men terstond maer enige kleyne teekens van bouwvalligheyd, maar met oplettendheyd examineerende, bevind men dat de zorg van onderhoud gedurende veel jaaren verzuymt is geweest, hetgeen tegenwoordiglijk doch maer eene schaele is aen dewelke men met kleyne onkosten zou kunnen voorzien. Op het gezigt van den toren is men verwondert dat eene menigte metselwerk niet afvalt, besonderlijk als men naer den godsdienst roept te koomen, als wanneer den toren altijd min of meer schud door de beweeging der klokken, 't geen zekerlijk in kort schaedelijke toevallen of ongelukken moet veroorzaken. De weerdigheid der plaets laet niet toe dat den ingang geslooten is met zoo een slegte deur gelijk 't tans bestaet, het binnenste der kerk is gelijklijk gevaerelijk door de deelen van 't plafond die alle oogenblikke afvallen 't geen niet voordkomt als van de vogtigheid die dwars door het dak gaet, aen 't welk de grootste reparatiën zijn. Dit gebouw heeft merkkelijk geleeden, het metselwerk is door de geduerende natheyd af gevallen*".

Met goede bedoelingen liet de gemeenteraad korte tijd later door Jan Cornelis Huybrechts, timmerman en Cornelis De Volder "glasmaeker en schaliedekker" een "staat van opnemning" opstellen. Door hen werden dak en toren hersteld. Deze laatste werd bovendien verder afgewerkt in 1839 en 1857. In 1866 noteerde de secretaris nog, dat de kerk behoorlijk werd onderhouden en geen

buitengewone herstellingen vergde. Hij voegde er echter wel aan toe dat men genoodzaakt zou zijn korte tijd nadien "deselve te vergrooten of op eene andere wijze daarin te voorzien". In de toren van de Ravelse kerk werd heel wat schade aangericht door een blikseminslag op 26 juli 1867:" *...dat bij een onweer welk gisteren boven onze gemeente losberste, den bliksem gevallen is op den toren der kerk alhier, den welken de volgende schade heeft aangericht, na onder in den toren eenige ruiten verbrijzeld te hebben, heeft hij eene kleine opening gemaakt tot op den eersten zolder waar hij eenen poot van het klokkenstelsel heeft kapot geslagen, en is vervolgens tot in het spit doorgedrongen, waar hij twee kepers heeft verbrijzeld, de schaliën afgerukt en veele schaliën verbrijzeld. Het is moeielijk eenigszins de aangerichte schade op te geven, dan gezien dit buiten ons vak is en behoort door deskundige opgenomen te worden".*

De volgende jaren wordt herhaaldelijk geklaagd over het gebrek aan ruimte in de kerk en in 1875 schreef secretaris Beyens vol wanhoop neer: "voor de 12e maal zeggen wij dat de kerk te klein is en zij blijft te klein, de pastorie is in goeden staat, beiden zijn zeer oud en nederig". In het najaar van 1897 werden de werken aan het nieuwe kerkhof voltooid. De toren werd weer beschadigd door een blikseminslag op 4 juni 1905. Er waren verschillende balken stuk geslagen en het kruis helde oostwaarts over. Daarom kwam bouwmeester Taeymans onmiddellijk onderzoeken of de toren zo kon blijven staan zonder gevaar op te leveren. De uiteindelijke herstellingswerken bedroegen 975 frank en werden uitgevoerd door August Defever, timmerman te Oosthoven. In 1905 werd eindelijk een aanvraag gedaan voor vergroting en herstelling van de Ravelse kerk. Op 9 april 1907 kwam het nieuws toe dat te Antwerpen de vergroting van de kerk was goedgekeurd en dat ze mocht uitgevoerd worden. Op 9 november 1907 had te Antwerpen de voorlopige aanbesteding plaats. Het werk werd aangenomen door C. Van Rillaer, metser aannemer te Weelde voor 54.107 frank. Ondertussen was het torenkruis reeds in 1907 met haan en bol vervangen voor 115 frank.

Op 29 maart 1908 werd het hoge altaar afgebroken en op 4 april van hetzelfde jaar werd de hele middenbeuk met de grond gelijk gemaakt. Ondertussen was er reeds op 30 maart 1908 een noodkerk ingericht in de grootste klas van de gemeentjongensschool waar op 31 maart de H. Mis plaatsvond. Het altaar was in de noodkerk opgericht tegen de gevel voor een drievlakkig venster, waarvoor een houten loods was gebouwd, gedekt met gepekt papier. Deze noodkerk werd in de week ook als schoollokaal gebruikt. Pastoor Van Mechelen was vol lof over onderwijzer J.C. Jansen "die met de meeste gediensdigheid de school heeft afgestaan en in alles de bereidwilligste geschiktheid heeft betoond". Blijkbaar heeft men goed doorgewerkt aan de Ravelse kerk, want nog hetzelfde jaar op 30 oktober werd de herstelde kerk ingezegend door deken Adams van Turnhout, om 8.30 uur 's morgens. De muren waren toen nog niet bezet, er lag nog geen vloer en de houten welfsels waren nog maar voor een deel aangebracht evenals de deuren. E.P. Victor der Capucijnen kwam naar Ravels om er te prediken en er biecht te horen ter gelegenheid van Allerheiligen en Allerzielen. Van Mechelen schreef vol trots dat de mensen zeer tevreden waren over de vergrote en herstelde kerk. Het gemeentebestuur kocht een nieuw uurwerk bij Ed. Michiels Moereman te Mechelen voor 850 frank. Dat werd op 3 november 1908 in de toren geplaatst. Op 6 november liet het de kerkklokken voor de eerste maal luiden. Pastoor Van Mechelen kocht op 12 november een zwart marmeren altaar voor 300 frank dat in de hoofdkerk van St.-Rombaut te Mechelen stond. Toen werden eveneens de altaren, de preekstoel, de biechtstoelen en de doopvont van de vroegere kerk opnieuw in gebruik genomen. De werken werden in 1909 voltooid. In 1930 werd de toren hersteld voor 9953 frank en in 1933 werd de kerk herschilderd. Van de oude kerk zijn in feite enkel de toren en het koor bewaard gebleven. De middenbeuk werd in 1908 totaal vervangen want hij was niet breder dan de toren. Ook het dak werd gans vernieuwd.

Kerkklokken

1. "Gegooten door Peeter Van den Gheyn Anno 1734, hergoten door

P. Van Aerschodt Anno 1921

D.O.M. et Sto Servatio

P.V. Van Dun Burgemeester

J.F. Van Mechelen pastoor".

Deze St.-Servatiusklok werd in mei 1944 door de Wehrmacht meegenomen maar op 29 mei 1946 werd ze teruggeplaatst.

2. "Anno 1729 Guilielmus van Everbroeck me fudit".

Pastorij van Ravels

Wanneer we de geschiedenis van de oude pastorij van Ravels willen schrijven, dan moeten we noodzakelijk honderden jaren in het verleden teruggaan. Waar de pastorij voor 1735 heeft gestaan, is ons echter niet bekend. Onder pastoor Cyrillus Cuylen (1726-1739) werd een nieuwe pastorij gebouwd (april 1735-30 april 1738). De totale kosten bedroegen ongeveer 4733 gulden. De pastoor van Poppel Tilmanus Van Rijkevorsel was in die tijd regionaal rentmeester van de Tongerlose abdijgoederen en legde aan de abdij van Tongerlo rekenschap af over de onkosten die werden gedaan voor de pastorij. Dit gebouw was gelegen tussen Ravels Dorp en Eel, waar nu de burelen van kippenslachterij Klaasen zijn in ondergebracht. Ter illustratie volgen hier enkele posten uit dit manual:

"... 7 juni 1737 betaelt aen Van Pelt, voerman van Hoogstraten, voor vracht van blauwe dorpels tot het huys van Ravels, 28 gulden".

"... 2 september 1737 aen de wed. Van Paesschen tot Antwerpen betaelt voor geleverd loot tot den nieuwen bouw van Ravels, 30 gulden en 9 stuiv."

"30 april 1739: aen Wouter Van Hees voor daghloone van het timmerwerk en geleverde delen en nagels betaelt tot dato deses eene somme van 387 gulden en 7 stuivers."

"2 juli 1738: betaelt aen de weduwe van den Oever voor geleverd bier 19 gulden, en aen den smit voor het maecken van het eyser volgens accoordt 64 gulden en 19 stuivers."

Tien jaar na de voltooiing van de nieuwe pastorij had pastoor Slaets volgende goederen voor zijn eigen behoefte: *"d'oudt huys, schuere, hof, met eenen dries, 198 roeden, d'oude huysstede 47 roeden, den gersthof 36 roeden, den dries in 't buchtien 50 roeden, den tweeden buchtien dries 91 roeden, de Velleke Reydt 232 roeden"*. Toen de wetten van de Franse Revolutie de priesters verplichtten om haat te zweren aan het koninkdom en getrouwheid aan de Franse Republiek begon hier in onze streken de "Besloten Tijd". Kerkelijke goederen werden verbeurd verklaard en openbaar verkocht. En zo moet het ook met de Ravelse pastorij zijn gebeurd. Waarschijnlijk werd de pastorij door de Fransen op 1 mei 1807 aan Cornelius Heyns voor 500 gulden verkocht. Deze verhuurde ze voort aan de gemeente, zodat de priester van Ravels niet moest uitzien naar een andere woning. De jaarlijks terugkerende kosten die voor dit gebouw betaald moesten worden, deed de gemeente besluiten het "pastoreel huys" van Cornelius Heyns terug over te kopen. Omdat het dorp niet over voldoende financiële middelen beschikte om dit doel te verwezenlijken, werd op 10 maart 1837 de hulp ingeroepen van districtscommissaris Deneff te Turnhout waaruit we volgende passus lichten: *"Wij bevinden ons in eene gelegendheid die ons niet toelaet den aankoop der pastorij deser gemeente langer uyt te stellen, tot het zelfde gebruik bestemd, maer aengesien alle onze middelen, zelfs met de oplevering der verkoop van heydens die wij ons voorstellen te doen, ongenoegzaam zou zijn, hebben wij onzen toevlugt genomen tot zijne Majesteyt als ook tot den provincialen staet om de noodige hulp te bekomen"*. Wat er ook van zij, de pastorij kwam terug in het bezit van de gemeente die het gebouw grondig liet herstellen in 1864, zodat de secretaris in 1866 met recht getuigde dat de pastorij van Ravels zich in de beste staat bevond. Een ophefmakende diefstal op 26 december 1880 werd in de pastorie gepleegd. Uit het verslag van 27/12/1880 citeren wij het volgende: *"Gisteren zondag 26 dezer maand onder de hoogmis van 10 tot 11 ure is er alhier op de pastorij eenen diefstal met braak gepleegd, de dief was binnengedrongen door het venster waaruit hij eene ruit heeft verbrijzeld, na ze op voorhand met zeep bestreken te hebben, hij heeft alles opengebroken en doorsnuffelt, onder en boven. Om één uur was den dader reeds aangehouden door onzen veldwachter welken hem medegebracht heeft naar het gemeentehuis alwaar men al de gestolen voorwerpen nog in zijn bezit heeft gevonden, deze zijn: een dozijn lepels, twaalf vorketten, een dozijn kleine lepeltjes, en eenen dienlepel, allen verzilverd, alsmede eenige andere voorwerpen en eene som van omtrent 130 frank in goud, zilver en koper, de plichtige geeft de naam op van Persival Raoul te Metz in Frankrijk"*.

Toen in 1896 de parochie van St.-Adriaan in Ravels-Eel werd opgericht vond men het noodzakelijk twee nieuwe pastorieën te bouwen, één in Eel en één in het centrum. Met die bedoeling vroeg de gemeenteraad toelating op 26 juni 1896 aan de hogere overheid om grond te mogen kopen in centrum en Eel, voor de bouw van 2 pastorijen. Uiteindelijk kocht de gemeenteraad op 26 oktober 1896 huis, hof en land van Cornelius Michielsens-Geerts voor de som van 10.000 frank. Deze eigendom was gelegen nabij de kerk in het midden van het dorp. De woning was onlangs nieuw gebouwd en zou zeer goed kunnen dienen voor pastorie, als er wat verbeteringen aan gedaan zouden worden. Die werden op 3 à 4000 frank geschat. De gemeente ging echter niet akkoord met het provinciebestuur over de financiële kant van de zaak. Er was door de provincie beloofd dat de gemeente slechts 1/3 in de kosten van pastorie en kerk Eel zou moeten bijdragen en 2/3 in de kosten van de pastorie-centrum. De gemeente vroeg met aandrang om voor de pastorie-centrum ook slechts 1/3 in de kosten te moeten bijdragen. Op 25/4/1897 besloot de gemeenteraad de verbeteringswerken uit te voeren aan de pas gekochte pastorie. Het bestek met de plans van de herstellingswerken beliep 4775 frank.

De gemeenteraad besliste op 9 december 1898 om de oude pastorie in de Peel te verkopen. Het gebouw was wel niet versleten, maar wilde men het als pastorie voor Ravels-Eel behouden, dan zouden er grote herstellingen aan gedaan moeten worden. Kon men ze goed verkopen, dan zou de gemeente weinig of niets meer moeten bijdragen voor de nieuwe pastorie in Ravels-Eel. In de gemeenteraadszitting van 25 september 1901 werd besloten tot verkoop van de oude pastorie met bijgebouwen en grond (totaal 90 are) aan de samenwerkende melkerij "De Eendracht" te Ravels voor de som van 6.700 frank.

V. Industrialisatie

De industrie langs het Kempisch kanaal: sociale omwenteling voor Ravels

Het komt ons voor dat het karakter en de mentaliteit van en in Ravels wezenlijk verschillen van die van de beide andere deelgemeenten. Wellicht is dat momenteel niet meer zo duidelijk merkbaar, nu dorp, stad en land praktisch eenvormig zijn geworden. Alleszins was twintig, dertig jaar geleden het onderscheid nog duidelijk merkbaar. De oorzaak is zonder twijfel te zoeken in de technische stroomversnelling waarin Ravels indertijd terecht gekomen is, en wel door de aanleg van het Kempisch kanaal en de industrieontwikkeling die dit meebracht. De veilige beschutting waarbinnen het eenvoudige landelijke leven zich eeuwenlang had afgespeeld, werd doorbroken, het traditioneel samenlevingspatroon werd drastisch gewijzigd en oeroude levensgewoonten werden verstoord. Dit kon niet zonder gevolgen blijven. Het proces van verandering drukte zijn stempel op het dorpsleven, dat, in tegenstelling met Weelde en Poppel, een karakter van mobiliteit kreeg. Allerlei vreemde inwijkelingen, zowel uit binnen- als buitenland, deden hun intrede en lieten hun invloed gelden. Het contact met de buitenwereld opende de ogen, afstanden werden overbrugd en sociale ervaringen verspreid.

Dit alles leidde tot bewustwording, uiteraard niet zonder slag of stoot. Het tot stand komen van een nieuwe samenleving, waarin niet meer grondbezit, maar geldbezit macht betekende, ging gepaard met talrijke wrijvingen. Deze diene vooral gezocht in de erbarmelijke arbeids- en levensvoorwaarden, de willekeur en de economische uitbuiting waarvan de arbeidersklasse vaak het slachtoffer was. Een geest van opstandige mistevredenheid werd geboren. Is daar nu geen reden meer voor, vroeger zoveel te meer. Verhalen spreken over mensonwaardige werkomstandigheden en zwaar labeur van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in schepen en fabrieken, in bijtende kou en brandende hitte. Zodanig besmeurd door roet, steengruis en ander vuil, konden de arbeiders 's avonds bijna onherkenbaar weer naar hun schamel huisje waar moeder de vrouw het al even moeilijk had om met het karige loon de eindjes aan elkaar te knopen. Immers, en dit is wel de oneerlijkheid ten top gedreven, aan de fabrieken was een winkel verbonden en de arbeiders waren verplicht daar hun inkopen te doen. Aldus werd een kringloop gecreëerd waarbij het geld altijd naar dezelfde bron stroomde. Dit was goed gezien van de frans-getinte bourgeoisie, wier blinde zelfvoldaanheid aanvankelijk haar macht, nadien haar ondergang betekende.

Die arme dwangarbeiders van weleer wordt uitbundige grofheid, alcoholisme en brutaliteit verweten. We kunnen toch begrip opbrengen voor de achtergronden. De bijwijlen stuurloze uitgelatenheid van de arbeiders dient gezien als een reactie op de grijsheid van hun bestaan, waaruit zij weinig of geen vreugde konden putten, zodat slechts stompzinnige vergetelheid in de drank als uitlaatklep overbleef. Nergens scheen voor hen een lichtpunt, noch op geestelijk, noch op materieel vlak, weerloos zaten zij onder de knoet. En de staking die indertijd te Ravels zoveel stof heeft doen opwaaien, moet vanuit dit oogpunt als barometer van de spanning worden beschouwd. De oorzaak hiervan moet niet bij de arbeiders, doch bij de fabrieksbeheerders worden gezocht, die in belangrijke mate verantwoordelijk waren voor de onhoudbare toestand. Dit wil geen rechtstreeks verwijt zijn aan de plaatselijke beheerders, want elders in Vlaanderen was de situatie niet beter. Met de jaren is veel in vergetelheid weggevaagd: het lot van mensen en dingen. Slechts verhalen van onze ouders en spookachtige fabrieksruïnes herinneren aan de drukke bedrijvigheid die eertijds vooral rond de brug heerste. Hierbij hebben we ons al vaak de vraag gesteld of het niet de moeite waard zou zijn een restant van het industriële verleden van Ravels voor het nageslacht te bewaren. Vanuit historisch-maatschappelijk perspectief zou dit zeker zinvol zijn.

Steenbakkerijen en cementfabrieken te Ravels

Met het aanleggen van de Kempische kanalen ging de steennijverheid in onze streken een nieuwe toekomst tegemoet. Het Maas- en Scheldekanaal werd gegraven tussen de jaren 1846-1859, terwijl in 1846 een aftakking naar Turnhout werd getrokken. Deze aftakking werd later tot Schoten verlengd en aldaar op het Maas- en Scheldekanaal aangesloten, zodat men voortaan beschikte over een waterweg die de Kempen in verbinding stelde, enerzijds met de grootstad Antwerpen en anderzijds met het Limburgse hinterland en Nederland. Reeds bij het graven van de Turnhoutse aftakking in

1846 werd vastgesteld dat er te Ravels dikke kleilagen in de grond voorkwamen. Dat deze ontdekking grote gevolgen zou hebben voor ons dorp, was toen nog niet te voorzien. In de 19e eeuw wordt de vraag naar baksteen en pannen steeds groter. Onze dorpen kregen immers een geheel ander uitzicht. Ook op het platteland timmerde men de huizen niet meer, men bouwde ze met bakstenen en dekte ze met pannen. De tijd der lemen huisjes was gelukkig definitief voorbij. Langs alle kanten werd de vraag naar baksteen en pannen steeds groter, en overal rezen steenovens en steenbakkerijen op. Aanvragen tot machtiging kwamen bij het provinciebestuur uit alle hoeken van de Kempen, een bewijs dat onze bodem erg rijk was aan klei. Voor onze streek treft men in het provinciaal archief niet minder dan 46 aanvragen aan tijdens de periode 1811 tot 1865.

Onder de 46 aanvragen van begin vorige eeuw was ook een aanvraag voor Ravels. Waar deze eerste gekende steenbakkerij van Ravels heeft gestaan, is ons niet bekend. Vermoedelijk was ze gelegen op Klein Ravels. De produktie van deze kleine steenbakkerijen was gering en diende meestal voor plaatselijk gebruik. Het steenmaken gebeurde immers nog helemaal met de hand. Hieronder beschrijven wij even het proces:

Na de klei duchtig gekneet te hebben en met water besproeid drukte de steenbakker de klei in zijn vormen. Met de strijk ging hij dan over de vormen om er de overtollige klei af te schrapen. Op een ietwat verhoogde plaats werden de stenen dan enkele uren gedroogd en in rijen neergelegd. Daarna strooide men er wat zand overheen, zodat de stenen naar de logies of loodsen konden worden gevoerd. Hier werden ze met strooien wanden afgedekt om ze tegen de regen en de hitte te beschutten. De stenen werden op hun kant gezet met een beetje tussenruimte, zodat de wind vrije doorgang had. Na ongeveer een maand in deze loodsen te hebben gelegen konden de stenen in de oven worden gebakken. Dit was een gemetseld vierkant, van een gewelf voorzien met onderaan trekaten of openingen. In de oven stapelde men de stenen op in klampen. De brandstof, mutserd en klein hout of kolen werd op roosters gelegd. De vlammen zochten zich een weg tussen de stenen door, terwijl de rook langs boven door de schouwen van het gewelf een uitweg vond.

In de Kempen nam de steennijverheid een definitieve uitbreiding op het einde van de vorige eeuw. De eerste jaren van deze eeuw heerste er bovendien een ware stormloop voor de kleigronden. Volgende steenfabrieken werden te Ravels opgericht:

1898: Soc.An.fabrique de Ciment Portland et briqueterie de Ravels, in 1922 toegetreden tot de groep C.B.R. (Cimenteries et briqueteries Réunis).

1904: Van Bael en Wanty, steenfabriek La Providence te Ravels, later toegetreden tot de groep "Briqueteries du Nord".

1906: Briqueterie du Nord, of De Steenbakkerij van het Noorden. Tevens oprichters van een ijsfabriek te Ravels in 1907.

1908: Steenbakkerij gesticht door Van den Bosch van Turnhout, in de volksmond gekend als "De Beenhouwers" omdat het grootste gedeelte van de aandeelhouders dit bedrijf uitoefenden. De fabriek maakte later deel uit van de N.V.Briqueteries du Nord.

Buiten de bovenvermelde waren er misschien nog andere, waarvan we geen gegevens bezitten. In bijna alle grote Kempische fabrieken bleef intussen de mechanisatie het handwerk verdringen, met gevolg dat het personeel inkromp, vooral tijdens de winter, omdat men de klei niet meer met de spade afstak, maar met de machine uitbaggerde. In 1902 hadden de Kempense steenbakkers zich in een syndicaat verenigd, maar na enkele jaren werd dat ontbonden tengevolge van het uittreden van enkele leden. Meermaals heeft men nadien gepoogd het syndicaat terug op te richten, maar al deze pogingen leden schipbreuk. In 1920 werd door een groep financiers uit Brussel en uit Antwerpen een N.V.gesticht onder de benaming "Union des Tuileries et Briqueteries de Belgique" (U.T.B.B.). Het doel was zoveel mogelijk steenbakkerijen aan te kopen om een trust te vormen. Gezien de moeilijke omstandigheden die ze tijdens de oorlog hadden doorgemaakt, vonden de voorstellen van de nieuwe groep bij de meeste steenbakkers een gunstig onthaal. De vennootschap kon op die manier een 20-tal steenbakkerijen opnemen waaronder 2 van Ravels, met name "La Providence" en "Van den Boch en C^o". Weldra kon men langs de vaart van Ravels tot Brecht de 20 steenbakkerijen van deze machtige

vennootschap zien prijken. Grootscheeps was het opzet, maar minder schitterend de ontknoping, want na 4 jaar werd de N.V.ontbonden wegens financiële problemen.

De staking in de cementfabrieken van Ravels en Turnhout in 1925

Vanaf begin 1923 tot einde 1924 werd er een kollektief contract opgemaakt tussen het bestuur van de cementfabrieken te Ravels en Turnhout en het Christelijk Verbond der Steen-, Cement-, Glas- en Ceramiekbewerkers van België. Dit kollektief contract bepaalde de lonen en werkvoorwaarden. Het contract was er gekomen na heel wat tegenstribbelingen van de werkgever. Voor de nijverheid was 1922 voorspoedig geweest en 1923 en 1924 waren winstgevend, ook voor C.B.R., want die wist tijdens die periode de cementfabriek van Mons en de mergelgroeven van Maastricht te verwerven.

Hoe de staking begon

Het contract verliep op 15 augustus 1924 en daarom vroeg de vakbond op 30 juli 1924 de hernieuwing. De werkgever ging akkoord om de hernieuwing door te trekken tot 31 december 1924 en beloofde het contract te verlengen voor gans 1925. De vakvereniging was het daar mee eens. In de maand september 1924, een paar weken na de hernieuwing van het contract, begon de directie van C.B.R. met de willekeurige afdanking van werklieden, omdat ingevolge technische wijzigingen aan het produktiesysteem er minder handen nodig waren. Artikel 9 van de arbeidsovereenkomst luidde: "Bij technische wijzigingen zullen ontslagen worden: degenen die in het bedrijf het laatst zijn bijgekomen. Hun zal een vooropzeg van 14 dagen gegeven worden". De vakvereniging eiste de toepassing van artikel 9. Deze eis was olie op het vuur en de directie van C.B.R. begon voor goed de werking van de vakbond te fnuiken.

Individuele contracten moesten de vakbondsakties lamleggen

Vanaf september 1924 werd eerst aan de bijzondere werknemers en nadien aan al de anderen gevraagd een afzonderlijke overeenkomst af te sluiten met de directie. De tekst van zo'n contract luidde: "Gij zijt aangenomen van September 1924 voor de som van ... FR. per maand, plus volgend percent... Uw werk blijft hetzelfde als voorheen. In geval van breuk aan de machienen zijt gij verplicht te werken, zolang de herstelling duurt. In geval van ziekte zult gij drie maanden ten volle betaald worden zonder aftrok van loon en te meer ontvangt gij een zeker getal verlofdagen. Deze verloftijd zal elk jaar vastgesteld worden. Ook wordt een dertiende maand uitbetaald. Van heden zult gij als bediende beschouwd worden." Enkele werklieden tekenden dit contract, sommigen zagen hun niet-solidaire houding in en zegden de overeenkomst op. De werkwilligen werd het leven zuur gemaakt door de militanten van de vakbond. De aktie van de patroon was er op gericht de wet op de achturedag te omzeilen en de werking van het syndikaat onmogelijk te maken.

Lock-out van 22 december 1924

Zonder voorafgaande verwittiging werd de cementfabriek van Ravels door de directie stilgelegd. Een veertigtal werknemers bleven in dienst. Dezelfde dag nodigde de patroon de socialistische vakbond uit om werklieden te sturen, teneinde de fabriek met nieuw volk te laten starten. Deze poging mislukte. Alle Christelijk-gesyndikeerden werden afgewezen! Op 2 januari 1925 verklaarde de patroon aan de werklieden die nog in dienst waren, dat de lonen verminderd zouden worden. Die vermindering bedroeg in de zwaarste gevallen tot 35%. De directie was onvermurwbaar en proclameerde: "Loonsaftrok ... of buiten!" De directie ondernam andermaal onderhandelingen met de socialistische vakbond en weigerde nog enig contact te hebben met de christelijken. De christelijke vakvereniging wilde de vroegere lonen en werkzekerheid door een collectief contract. Daarvoor zouden ze een lange en hardnekkige strijd voeren!

Standpunt van de directie van C.B.R.

Ravels 2 januari 1925

De directie maakte bekend dat er een werkstaking was uitgebroken op hare fabrieken van Ravels en Turnhout. Een groot gedeelte der werklieden had het werk stilgelegd omdat de directie met de leiders

der vakvereniging niet meer wilde onderhandelen. De directie schrijft volgende brief aan het Nationaal Verbond der Christene Steen-, Cement-, Glas- en Ceramiekbewerkeren van België, Kerkstraat 34, Boom:

Uw schrijven van 30/12/1924 wel ontvangen.

Zoals we U meermalen meedeelden en de ondervinding ons steeds bevestigd heeft, hebben we met uw vakvereniging onophoudelijk moeilijkheden gehad. In alle omstandigheden wordt er vanwege de vakvereniging aan de werklieden gelijk gegeven;

- inmenging in het bestuur wordt gepleegd,

- vermindering van personeel door 't plaatsen van nieuwe installaties, wordt stelselmatig tegengewerkt.

Zolang de leiders uwer Vakvereniging geen klaarder en gezonder inzicht hebben van de economische noodwendigheden en politieke en demagogische vooroordelen in de nijverheidskwesities niet laat varen, kunnen wij met hen niet meer onderhandelen. Wij achten bijgevolg alle verdere briefwisseling en besprekingen overbodig. De Directie. Mazaryck.

Tekst van een oproep

Wij doen oproep aan onze verstandige werklieden. Uw kostwinning staat op het spel! Diegene die maandagmorgen niet op het werk is, zal zich als definitief ontslagen moeten aanzien. Er worden nieuwe werklieden aangenomen, welke zich als definitief in dienst mogen beschouwen en later voor anderen de plaats niet moeten ruimen. Het is algemeen bekend dat de C.B.R. altijd de toon gegeven heeft in 't betalen der hoge lonen. Sommige categoriën verdienen tot 50% boven de lonen in andere nijverheden. Ziehier de uurloonbarema's welke tegenwoordig in voege zijn: Voor cementfabrieken en kleigroeven.

1e klasse 2e klasse 3e klasse

2,80 fr. 2,30 fr. 1,80 fr.

2,95 fr. 2,45 fr. 1,95 fr.

3,10 fr. 2,60 fr. 2,10 fr.

3,25 fr. 2,75 fr. 2,25 fr.

3,40 fr. 2,90 fr. 2,40 fr.

Leerjongens van 1,05 tot 1,65 fr. Tot de 1e klasse behoren: de ovenstokers, de machinisten van stoommachines, kleibaggers, lokomotieven en krijtlossers, de cementmaalders, de malaxeurmannen of werkers aan de kneedmolens, de eerste electriciens, ajusteurs, smeden, draaiers, monteurs, timmerlieden en lassers met electriciteit en acethyleen. Tot de tweede klasse behoren: Maalders en vervoerders van kolen en pap, de smeerders, de tweede electriciens, boorders, ketelstokers, en timmerlieden, werklieden van klinker- en plaastertransporteurs, de beste vaste werklieden. Tot de derde klasse behoren: de losse werklieden en de zakkensorteerders. Tot de leerjongens, minder dan 18 jaar, behoren: de zakkenbinders en de zakkenmarkeerders.

De staking duurde precies 5 maanden en werd verloren door de arbeiders.

N.V. Van Gorps Moderne Wegenbouw

Het is zeker een feit dat de firma Van Gorp voor Ravels van uitzonderlijke betekenis is. We staan daar niet dagelijks bij stil, het is ook niet spektakulair gegaan. Integendeel, onophoudelijke noeste arbeid en

een enorme doorzettingskracht zijn er aan te pas gekomen. Het belang van de firma Van Gorp voor Ravels ligt vooral op sociaal vlak; zij heeft de Ravelse mensen werk bezorgd in een vertrouwde omgeving. Voorheen hadden deze mensen steeds onder het bevel gestaan van afstandelijke Franssprekende "heren". In Jef Van Gorp en zijn zonen vonden zij echter werkmakers die persoonlijk de handen uit de mouwen staken en die bovendien interesse toonden voor hun persoonlijke problemen. Bij kermis en feesten dronken zij met hen al eens een pint en gingen daarbij een grap niet uit de weg. Op die manier werd een gunstig klimaat geschapen voor het verwezenlijken van de doelstellingen.

Als de firma Van Gorp is kunnen uitgroeien tot een van de belangrijkste wegenbouwondernemingen van het land, is dit mede te danken aan de volledige inzet voor het werk die de arbeiders wisten op te brengen. Frans Van Gorp, de feitelijke stichter en jarenlang het brein achter de onderneming, roemt dan ook terecht de werkkraft van zijn mensen.

Hoe het begon

Op zoek naar werk kwamen Jef Van Gorp en zijn vrouw omstreeks 1900 vanuit Arendonk in Ravels terecht waar Jef bij C.B.R. aan de slag kon. Zoals de overgrote meerderheid van de Kempische bevolking in die jaren waren zij arm en praktisch ongeletterd. Bij C.B.R. stond Jef Van Gorp tewerkgesteld in de "boxen", grote verzamelruimten waar de cement werd opgezakt. Het was stoffelijk en bijzonder ongezond werk. Bij zijn thuiskomst 's avonds kon hij cementknickers uit zijn neus halen. Hij kreeg er vlug genoeg van, keek uit naar ander werk en vond dit bij een zekere mijnheer Petit, een Waal zoals dat indertijd veelal het geval was op verantwoordelijke posten. Deze voerde dijkwerken uit en had weldra in de gaten dat Jef Van Gorp van aanpakken wist. Hij kreeg dan ook bevordering, in die zin dat hij in opdracht onderaannemingen mocht uitvoeren waarbij hij enkele mensen onder zijn bevel kreeg. Nog één stap verder en Jef Van Gorp was vrije ondernemer van wegenwerken, in den beginne uiteraard van zeer bescheiden afmetingen. Het werk bestond uit het verharderen van karsporen toendertijd landbouwwegen genoemd, zodat de boeren met paard en kar niet meer in zand en slijk bleven steken. En dat kon hij buitengewoon goed zodat de bevolking van onze dorpen zeer tevreden was met de vooruitgang. Het gezin Van Gorp dat acht kinderen telde, woonde in die dagen aan de Grote Baan te Ravels waar het naast een kleine boerderij, ook de herberg "In Transvaal" uitbaatte. In zijn derde zoon Frans zag vader Van Gorp van jongsaf het felle vuur branden, want die mocht dan al ongeletterd zijn, hij bezat de gave zicht te hebben op zowel mensen als op het werk. Duidelijk een niet te onderschatten gave die in het leven meestal baat bijbrengt.

Een levenswerk

Aanvankelijk geremd door de eerste wereldoorlog kreeg Frans Van Gorp nadien toch de gelegenheid middelbaar onderwijs te volgen. Daarna begon hij, voorlopig nog onder vaders hoede, naar opdrachten buiten onze dorpen uit te zien. Dit bracht generatieconflicten mee, maar Frans Van Gorp was doelbewust, vol zelfvertrouwen en werd daarbij gedreven door een enorme wilskracht. Men zegt wel eens: een harde jeugd staat borg voor een groot leven; dat dit niet ver van de waarheid ligt, wordt in dit geval eens te meer bewezen. De verwende mens van deze tijd kan het zich gewoon niet meer indenken hoe deze mensen hebben gewerkt. Laten we het Frans Van Gorp zelf zeggen: "We hadden reuzen van mensen in dienst; rioleringen legden we zes meter diep, alles met de hand. Dan waren we bv. in Olen aan het werk en reden er dagelijks met de fiets naartoe. Om 7 uur 's morgens stonden we ter plaatse en praktisch onophoudelijk werd doorgewerkt tot 6 uur 's avonds. Op de terugweg koersten we om ter hardst en als we thuis kwamen waren we uitgerust. Lag het werkterrein te ver weg, dan bleven we in barakken overnachten. Daarbij maakten we degelijk en verzorgd werk zodat men over ons tevreden was".

Omstreeks 1934 begon het asfalt in te geraken en Frans Van Gorp wilde er bij zijn. Zijn vader stond weigerachtig tegenover deze nieuwigheid en op eigen handje deed de jonge Frans Van Gorp mee aan de aanbesteding van de weg Turnhout-Merksplas; een werk van meer dan 2,5 miljoen. In de vertrouwde kring van aannemers werd met verwondering neergekeken op de kleine Kempenaar, maar deze zette door, bracht de laagste bieding binnen en voerde het werk uit. Met de winst daarvan werd in 1937, het jaar waarin Jef Van Gorp overleed, de N.V. Van Gorp opgericht. Deze is dan verder onder de dynamische en vooruitstrevende leiding van Frans Van Gorp, zeer goed bijgestaan door zijn broers en schoonbroers, uitgegroeid tot de belangrijke onderneming die wij kennen. Zij omvat momenteel:

Wegenbouw pvba, Bouw en Studie N.V., Locmat N.V., Cotra N.V. en biedt gemiddeld werk aan 500 à 600 personeelsleden. Bij dit alles is Frans Van Gorp zeer bescheiden gebleven. Nadrukkelijk stelt hij dat hard werken, eerlijke inzet en een goede verstandhouding tot dit resultaat hebben geleid. Op zijn 75 jaar kijkt hij met voldoening terug op al die jaren van werk en strijd, en daarbij gedenkt hij dankbaar zijn arbeiders die hem steeds een sterke troef zijn geweest. Jammer genoeg ontviel hij ons net voor de eindredactie van dit in samenwerking met hem tot standgekomen artikel, klaarkwam.

N.V.Tuytelaers

Dit is een typisch bedrijf dat evolueerde in de stijl der gouden zestiger jaren, de tijd van de schijnbaar onbeperkte mogelijkheden waarin kansen als paddestoelen uit de grond schoten en de welvaart eindeloos leek. Hiermee wil ik helemaal geen afbreuk doen aan de verdiensten van Remy Tuytelaers, onder wiens leiding het kleine steenkappersbedrijf uitgroeide tot een bloeiende onderneming waarin 70 werknemers bestaanszekerheid vinden. Immers zo eenvoudig ging het nu ook weer niet. Ondanks gunstige tijdsomstandigheden was er behalve werkkraft ook een grote dosis durf en ondernemingszin nodig om dit resultaat te bereiken.

Hoe het groeide

Er is zeker niemand in Ravels die Jan Tuytelaers niet gekend heeft. Hij hield van een pint, kon het goed uitleggen en mengde zich daarbij wat graag in de dorpspolitiek. Reden genoeg om populair te zijn! Misschien minder algemeen bekend is, dat hij een taaie, keiharde werker was die daarbij echter één ding uit het oog verloor: boek-houden. Zijn ambitie ging eigenlijk ook niet verder dan "toekomen". Hij was daarmee tevreden en stond er niet bij stil, dat mits doordacht handelen evenwichtiger loon naar werken zou worden verkregen. Zijn zoon heeft dit wel bijtijds ingezien en wist met de zaak de goede richting in te stevenen. Aanvankelijk werkte Remy aan de Grote Baan "in het klein" tot hij in 1965 de gelegenheid kreeg een stuk grond te kopen te Klein-Ravels. De expansie kon beginnen! In een hels tempo zou men kunnen zeggen, want in 4 jaar was de omzet met 100% toegenomen. Een dergelijk groeiproces is moeilijk bij te benen en de zaakvoerder zag zich dan ook meermaals voor schijnbaar onoplosbare problemen geplaatst. Maar hij wist er zich met glans doorheen te wroeten, zodat de N.V.Tuytelaers momenteel in België het monopolie van grafzerken bezit: 80% van de ganse produktie wordt door haar verzekerd. Daarnaast is ook Nederland een gunstig afzetgebied. Voor grondstoffen zoals graniet, marmer en arduin is zij hoofdzakelijk op het buitenland aangewezen. Belangrijke partijen komen o.a. uit Zuid-Afrika, Italië en in mindere mate Portugal. Bekwame steenhouwers zorgen ter plaatse voor een kundige afwerking.

Is de N.V.Tuytelaers vooral voor haar grafzerken bekend, dan dankt zij haar geweldige expansie toch ook aan het tijdig en oordeelkundig inschakelen van bouwprodukten. Immers met de toenemende welvaart kon de bevolking zich een steeds luxueuzere binneninrichting veroorloven. Niemand wil achterblijven! Het geld moest rollen! In ruime toonzalen kunnen plannenmakende bouwheren bij N.V.Tuytelaers een keuze maken uit allerlei sierschouwen, badkamers, dorpels, natuurstenen, bekledingsplaten, tegels voor vloeren, wanden en plafonds. Naast die brede waaier van produkten vinden zij er deskundige voorlichting en een gemoedelijk, gastvrij onthaal, helemaal in de stijl die de zaakvoerder eigen is.

Slimme mensen

Zoals van een zakenman kan verwacht worden, weet Remy Tuytelaers zich echter aan te passen, zodat hij in elk milieu vlot zijn draai weet te vinden. En dat heeft steeds voordeel gebracht. Terugkijkend op die 15 jaar drukke bedrijvigheid, vindt de 50-jarige zaakvoerder dat hij gewerkt heeft voor twee en zodoende aan "uitbollen" kan denken. Met een tikkeltje spijt herinnert hij aan de mogelijkheden die bleven liggen, o.a. vestigingen in Frankrijk en Zuid-Afrika. Maar te veel hooi op de vork nemen houdt ook weer gevaar in, zodat hij zich tevreden stelt met de verwezenlijkingen. Van zijn geringe opleiding -beperkt tot de lagere school- heeft hij weinig hinder ondervonden. Integendeel, het is zijn absolute overtuiging dat slimme mensen te weinig riskeren. Zij rekenen te veel en ondertussen laten ze de schoonste kansen voorbij gaan. Of dit voor de toekomst nog geldt, durft hij in twijfel trekken. Voor N.V.Tuytelaers ziet hij de eerstkomende jaren geen problemen. De opvolging is verzekerd, de naam bekend en de waaier van produkten laat openingen voor gunstige perspectieven.

N.V.Klaasen en C°

Het is allemaal begonnen bij Jos Klaasen, de man die startte met een mestkip en zijn eerste broeikas zelf in elkaar timmerde, die intuïtief aanvoelde welke weg openlag, die durfde risico nemen maar nooit ondoordacht handelde. Van hem zijn de woorden: "We zitten op een schip en we moeten varen. We mogen echter niet rustig op het dek blijven liggen zonnebaden. We moeten in de mast klimmen om van daaruit ver te kunnen zien zodat we de koers kunnen bepalen." Hij schiep de mogelijkheden tot uitbouw van het bedrijf, zodanig dat de N.V.Klaasen en C° momenteel de grootste braadkippenexporteur van het land is. Zij vindt afnemers in de ons omringende landen, het Midden-Oosten, de Verenigde Arabische Emiraten, de Oostbloklanden, de landen aan de Westkust van Afrika en sporadisch ook in Zuid-Amerika. Indertijd ontving Jos Klaasen de prijs gouverneur De Clercq voor de beste exportprestatie.

Evolutie

Op het einde van de twintiger jaren kwam Jos Klaasen vanuit Baarle-Hertog naar Ravels om er aanvankelijk als boerenknecht op het veld te werken voor 8 frank per dag. Na zijn huwelijk in 1930 zocht hij een uitkomst in het houden van kippen waarvoor hij het meel met paard en kar in Baarle Hertog ging ophalen. Omstreeks 1935 waagde hij de stap en begon een bescheiden handel in meel en kolen. Het ging er primitief aan toe, maar de zakenman had de smaak te pakken en naarstig begon hij afzetterrein te zoeken. Het vlotte! In 1939 had hij 60.000 frank gespaard waarmee een echte broeikas kon worden gekocht. Er kwam ook een mengmachine en tijdens de oorlogsjaren groeide de zaak uit tot een degelijk maaldersbedrijf. Na de tweede wereldoorlog begon de echte doorbraak. Jos Klaasen wist een invoervergunning te bemachtigen voor "Hollandse Blauwe", een gekende kippensoort. Hiervoor vond hij in de Kempen ruim afzetgebied, uiteraard niet zonder grote inspanningen. Problemen zijn er echter om op te lossen, dit is altijd het principe geweest waar Jos Klaasen vanuit ging. Hij was steeds de optimist, de doorzetter die in zichzelf vertrouwde, zowel voor de samenstelling van de veevoeders als bij de bestudering van de verschillende kippenziekten. Zonder wetenschappelijke opleiding was hij op zijn tijd vooruit. Nadat zijn kinderen waren afgestudeerd, besloot Jos Klaasen in 1954 tot de oprichting van een vennootschap en in 1956 werden de eerste silo's gebouwd. De transacties verliepen als volgt: de kwekers verzorgden de kippen op contract en de verkoop ging langs de pouliers. Wegens aanhoudende moeilijkheden met de afzet besloot men in 1960 tot de oprichting van de slachterij Pluvera, momenteel uitgegroeid tot een modern uitgerust en zeer efficiënt werkend bedrijf waar de grootse aandacht wordt geschonken aan kwaliteit en verzorging van het eindproduct.

Sedert 1974 beschikt de N.V.Klaasen en C° over hypermoderne mestbedrijven die een aanzienlijk deel van de productie van Pluvera op zich nemen. Daarnaast wordt nog een belangrijk gedeelte van de productie verzekerd door zelfstandige kwekers. De verdere uitbouw van Pluvera naar een optimale commercialisatie toe, opende de weg naar afzet op Europees en wereldvlak. Als volledig geïntegreerd bedrijf kan N.V.Klaasen en C° wedijveren met de belangrijkste buitenlandse ondernemingen in de branche. Met de expansie van de veevoederfabriek en de slachterij namen ook het wagenpark en de vervoerproblemen in omvang toe. Om deze zoveel mogelijk op te vangen werd besloten tot het oprichten van garages. Inmiddels zijn die uitgegroeid tot een bloeiend nevenbedrijf zodat uitbreiding mogelijk en verantwoord was.

Vertrouwen in de toekomst

Wat een inzet en doorzettingsvermogen aan dit welslagen te pas zijn gekomen, is voor de leek moeilijk te begrijpen. Alleszins dragen de verantwoordelijke leiders van zo'n middelgroot familiebedrijf een zware last op de schouders, niet in het minst voor het risico-dragend kapitaal dat in de weegschaal wordt gelegd. En bij deze gelegenheid mag het wel eens worden benadrukt: in belangrijke mate ten dienste van de plaatselijke gemeenschap. In die zin dat talrijke Ravelse mensen er bestaanszekerheid vinden. Zeker is, dat naar het voorbeeld van de bedrijfsleiders ook van hen discipline en werklust wordt vereist; daar krijgen ze dan ook waardering voor, zodat in een geest van onderling vertrouwen gewerkt kan worden. En dat is altijd vruchtbaar. Terecht kan men bij de N.V.Klaasen en C° vernemen: "goede werknemers zijn het belangrijkste dat men in een bedrijf kan hebben. Zij zijn waard op de handen gedragen te worden". Typerend voor deze onderneming is dat er naast aspiraties ter verovering van de wereldmarkt een streekverbonden-mentaliteit is blijven heersen,

inherent aan onze agrarische traditie die symbool is van eenvoud en werkkraft. In de geest van Jos Klaasen handelen zijn kinderen. En het meest opvallend, het belangrijkste dat hij hen heeft meegegeven, is een onbeperkt vertrouwen in eigen mogelijkheden. Hierop baserend kan de toekomst hoopvol worden tegemoet gezien.

De fabrieken brachten leven in de brouwerij

Indertijd gonsde het om en rond de brug van bedrijvigheid. Denken we daarbij vooral niet aan gestroomlijnde snelheden en een computerachtige verdeling van taken. Het ging er gewoon levendig aan toe, en de mens er middenin had zijn handen vol. Toen pufte en pufte de goederentram de brug op, met zoveel wagens achteraan dat hij er niet tegenop kon; uitbollen en afhaken dan maar ... Dan weer op volle snelheid vooruit, tot de vonken en gensters in het wilde weg vlogen en gretig insloegen op het stro en de wagens met pannen geladen die dan vuur vatten. Stoppen! water, water ... nee, beter zand... Eenieder liet het werk vallen en met vereende krachten werd de brand geblust. Aan hulpvaardigheid ontbrak het niet. De tram speelde een rol van betekenis. En centraal stond: "In de Tramstatie" bij Leopold Aerts-De Vrij. Als schakel tussen de fabrieken enerzijds maar ook voor het dorp en de boeren uit het omliggende anderzijds heeft dit, in 1910 opgericht huis, vele jaren een belangrijke rol gespeeld. Wat daar allemaal omging en gebeurde! Het was er hotel - vier tweepersoonskamers-, restaurant, herberg, winkel en zakenbureel. Zo zouden wij het althans noemen! Eenieder, en dat waren vooral boeren met paard en kar, die een lading cement of stenen wenste, diende vooraf bij Pol Aerts een bestelbon af te halen en af te rekenen. En als de boer dan zijn paard niet alleen durfde laten, -of misschien geen zin had om persoonlijk in het kantoor van de fabriek binnen te gaan- vroeg hij eenvoudig aan Anna Aerts hem per fiets te volgen. En dat "manusje van alles" stond altijd klaar om te helpen. Wat niet wil zeggen dat zij zich zomaar liet doen! Trouwens, Pol Aerts dirigeerde met gestrenge hand.

Voor grote bestellingen die per spoor werden afgehandeld, gebeurden de transacties eveneens langs het zakenbureel. Ernaast hadden de Cementfabriek, de Steenfabriek "Het Noorden" en de Pannenfabriek gezamenlijk een magazijntje gebouwd waar goederen tijdelijk konden worden opgeslagen. De zakelijke contacten gebeurden in de beste verstandhouding, vermits zij steunden op vriendschappelijke relaties. Praktisch elke nieuwe directeur van de Cementfabriek verbleef, in afwachting dat zijn woning in orde werd gebracht, enkele tijd als pensionist bij de familie Aerts, o.a. ook de Tsjech Maserich, directeur tijdens de beruchte staking. Overigens een fijn-ontwikkeld man die reden verstond en respect kon opbrengen voor de man zelf. Dit in tegenstelling met zijn voorganger Coertens, een West-Vlaming, die er bij voorkeur met de grove borstel doorging en voor zichzelf evenmin nauw keek. Kunstzinnig was hij wel, hij speelde o.a. toneel -het prille begin van Nut en Vermaak- en naar het voorbeeld van zijn broer, de gekende schilder F.Coertens, hanteerde hij in zijn vrije tijd eveneens het penseel. Daarnaast verbleven in de Tramstatie geregeld vreemdelingen, meestal ingenieurs en gespecialiseerde technici o.m. Zwitsers, Fransen, Duitsers, Engelsen, Tsjechen en zelfs een Braziliaan. Wat zij te Ravels uitrichtten? Sommigen om zich op de Cementfabriek verder te bekwamen. Anderen hielden toezicht of werkten mee aan de opstelling van machines. De Engelsen waren er elke maand opnieuw om stalen te nemen van de cement die naar Engeland uitgevoerd moest worden. In het kosthuis ging het er gemoedelijk aan toe; moeder Bertha De Vrij zorgde voor een degelijk maal en was overigens gul en vrijgevig. Na de dagtaak waren er altijd wel enkele liefhebbers om een kaartje te leggen, en bijwijken ging het er dan vrolijk aan toe. Echter nooit voor lang, onverbiddelijk werd tijdig naar de klok gewezen. Zo ging dat toen: alles op uur en tijd! En vooral werken stond op het programma. Met het oog op de scheepvaart werd omstreeks het einde van de eerste wereldoorlog aan het bestaande geheel een winkel in kruidenierswaren en aanverwante zaken toegevoegd.

Schepen werden in die dagen vooral met paardenkracht voortbewogen, voor korte afstand ook wel met mankracht. Aan de vaart te Ravels heerste steeds beweging en overal waren er mensen druk bezig met het lossen en laden van schepen, wat toch meestal per kruiwagens geschiedde. Van de pannenfabriek werd een schip door mannen naar de Grote Kom getrokken waar de pannen op wagons werden gezet. Door hun arbeid in de fabrieken en aan de vaart hadden vele Ravelse arbeiders begrippen van varen opgedaan; water en schip waren hen vertrouwd. De families Soffers, Van Oekelen en Dierckx hielden aan de vaart een paardenverhuurbedrijf. Vermits de schippers lang onderweg waren, diende een ruime mondvoorraad opgedaan. Bij Pol Aerts vonden zij een vertrouwensadres waar ze ook voor andere diensten terecht konden, zoals het neerleggen en verzenden van poststukken. Handel en wandel vertoonden menselijke aspecten, het hoefde dus

allemaal niet keihard te gaan. Niemand dacht er bijvoorbeeld aan tijdens het seizoen het overschot aan groenten te verkopen; schippers die er om vroegen, kregen ze gewoon aangeboden. Meest van al nog hebben de douanen in de Tramstation een tweede thuis gevonden. Voor de eerste wereldoorlog verbleven er verscheidene jonge mannen die aan de brug en in de omgeving dienst deden. Met niet veel om handen, waren ze steeds bereid een handje toe te steken in de drukke huishouding. Het kwam zelfs zo ver, dat zij de plaats van de dienstmeid innamen. Ernst werd het uiteraard als hun oversten in de buurt kwamen, doch ook dan wisten zij zich uit de situatie te redden. Later heeft ook de brigadier der douanen in de Tramstation zitdag gehouden. Als Waal kon hij de boeren niet te best verstaan en dus liet hij het schrijven van geleibrieven bij voorkeur over aan de dochter des huizes. Op zo'n dag was de boer er eens tussenuit en dan trakteerde hij zichzelf -en een ander!- op een pint en een sigaar. Het kon allemaal in de Tramstation, het zakelijk ontmoetingscentrum op maat van de mens, met een op sociaal vlak toch wel belangrijke functie. Daar bestond immers geen drempelvrees, en eens zover, was de afstand tot diegenen die het toen voor het zeggen hadden makkelijker te overbruggen.

De tram

De stoomtreinen op de openbare weg, deden in het begin van de stoomtractie mensen en dieren schrikken en hinderden hen. Dat mocht niet. Een oplossing werd hiervoor gevonden door een Brabantse firma "La Metallurgique" te Tubeke. Deze vervaardigde een rookvrij locomotieftype, met een ingesloten mechanisme en twee stuurstanden voor de stoomtram. In 1885 kreeg de Buurtspoorwegen van de staat de opdracht alle hoeken van het land met een spoorwegstation te verbinden. Hierbij werden alle dorpen uit de afzondering gehaald. Zo kon iedereen de stad bereiken, zowel om er te werken als om naar de marktdag te gaan om de waren aan de man te brengen. De tram trok naast personenrijtuigen ook goederenwagens. Vele goederen konden dus tevens met de tram vervoerd worden. Eveneens konden handelaars en landbouwers hun koopwaar naar het spoorwegstation vervoeren. Als economisch vervoermiddel bouwde ons tramwezen zich uit tot het dichtst bezette smalspoornet van de wereld.

Meer dan driekwart eeuw reden stoomtrams, spoorauto's en elektrische rijtuigen, fluitend en toeterend door onze gewesten, van halte tot halte. De meeste halten waren herbergen die dienst deden als wachtzaal, echter zonder verplichte consumptie. Hier kon men tevens pakken afhalen en verzenden. De groene passagiersrijtuigen waren bij ons een vertrouwd beeld. Ze waren allemaal volgens hetzelfde patroon gebouwd: een tweeassig onderstel, zes ramen en open balkons. Een minikachel verwarmde in de winter de reizigers en twee olielampen zorgden voor een bescheiden verlichting. De eerste klas had fluwelen zetels. Latere passagierswagens waren voorzien van een acetyleenverlichting, een Charpentierhoutschoolverwarmer en gesloten balkons. De laatste stoomtramrijtuigen werden gebouwd in 1920. Er waren open en gesloten goederenwagens, ze waren van hout gemaakt. Open wagens werden voornamelijk gebruikt voor het vervoer van kolen en zand. Gesloten wagens werden gebruikt voor vee en stukgoed.

De tramlijn te Ravels

De openbare aanbesteding van de tramlijn Turnhout Markt tot Poppel Grens vond plaats op 9 augustus 1905. De kostprijs werd geschat op 144.501 frank. Aannemer Jansen-Vanderveken uit Antwerpen kreeg de werken toegewezen voor de som van 143.662 frank. De tramlijn werd geëxploiteerd door de "Antwerpse Maatschappij voor de Dienst van Buurtspoorwegen". De lijn had een spoorbreedte van 1,067 meter in tegenstelling tot de andere lijnen in ons land die 1 meter spoorbreedte hadden. Deze breedte was voorzien om op de Nederlandse lijn aan te sluiten. De tramlijn werd op 21 november 1906 in gebruik genomen tot Poppel-Dorp. De verlenging Poppel-Dorp tot Poppel-Grens werd pas op 1 mei 1909 in gebruik genomen, en liep via Esbeek, Goirle naar Tilburg. Het tarief was in 1906 voor de eerste klas 8 cent per km en voor de tweede klas 6 cent per km. Voor vervoer van goederen reed eerst de tram van zijn standplaats naar het station van de Belgische Spoorwegen. Daar haalde hij de bestelde goederen af. Op deze goederen stonden gewone en gunsttarieven. In de loop der jaren zijn de tarieven geleidelijk verhoogd. Vanuit Turnhout komend lag de tramlijn aan de linkerkant van de weg. Voor de eerste wereldoorlog lag er over het kanaal een draaibrug in hout van 14 meter. Later werd die vervangen door een metalen brugdek. Een signaal voor de brug duidde aan of de brug open of gesloten was. Er waren 5 vertrekken per dag in elke

richting. De stopplaatsen te Ravels waren: verbinding Wanty-Verwaest en Kom, Brug, Kerk, de wissel, Peel, Eel.

De tram vervoerde dus behalve reizigers ook veel goederen. De meest vervoerde goederen waren: de eerste kunstmeststoffen, steenkool, aardappelen, vee, wit zand en aal in tankwagens. Op de wissels werden de wagens afgehaakt met de goederen die voor de bestellers van ter plaatse bestemd waren. Die konden dan hun goederen op de wissel komen ophalen. Er waren in Ravels ook plaatsen waar stukgoedzendingen afgegeven konden worden. Tijdens de eerste wereldoorlog bleef de tram verder rijden. Na de eerste wereldoorlog verdween de draaibrug en kwam er een betonnen brug. Het verkeer met Nederland verminderde en dat liet toe om op de Belgische eenmeterspoorbreedte over te schakelen. De werken namen een aanvang op 19 september 1921 en eindigden op 12 oktober 1921. De tram heeft veel concurrentie gehad van de bussen van Peeters. In het jaar 1937 sloten de N.M.V.B. en Peeters een overeenkomst, waardoor de laatste als exploitant begon te rijden voor de N.M.V.B. Het vervoer per spoor werd op 16 juni 1948 afgeschaft en de tramlijn werd in 1952 opgebroken.

VI.Oude ambachten

Ravels en de molens

Het mag dan een afgelegen, weinig beroemd Kempens dorp zijn, in molenaarskringen en bij molenvrienden is Ravels wel bekend, en dit sedert lang. Immers op 1 juli 1906 startte Victor De Kinderen vanuit het onooglijke gehucht "den Eel" met een vakblad voor molenaars, de nog steeds levende "Belgische Molenaar". Het was een zware opgave die hij zich had gesteld. Vakpers was in die tijd zo goed als onbestaande; om te slagen dienden voortdurend kontakten te worden gelegd en afstanden overbrugd in zeer moeilijke omstandigheden. Maar deze onderlegde molenaar was bezielde en had een verheven doel voor ogen, zoals we kunnen lezen in het eerste nummer waar hij zijn taak als volgt omschrijft: "Zoals in tal van andere vakken en bedrijven wordt ook voor de molenaars de strijd om het bestaan hoe langer hoe moeilijker, en die strijd is alleen wat te vergemakkelijken door eendrachtig samenwerken en door elkander voorlichting te geven. Het is daarom dat wij onze zwakke krachten te dienste stellen voor de voorheffing van de maaldersstand. In de sociale omkering die wij beleven moeten we de rechten van de molenaars doen gelden. Het verenigingsleven bloeit ten huidigen dage bij werkman en boer, en de vereniging is ook voor de molenaars allernoodzakelijkst om onze toestand te verbeteren. Wij zijn zeker dat er op dit gebied een ruim veld ter bewerking voor ons openligt".

Victor De Kinderen was een volhoudend werker. Hij is in zijn opzet geslaagd en werd om zijn verwezenlijkingen en zijn hoogstaande karaktereigenschappen in zijn omgeving oprecht geacht. Zijn "Belgische Molenaar" heeft een geestelijke band gesmeed onder de molenaars in gans Vlaanderen, heeft geijverd voor hun lotsverbetering, hun vakbekwaamheid opgetild en de molenaarsorganisaties ondersteund. Daarnaast heeft hij steeds getuigenis afgelegd van een grote gehechtheid aan onze eeuwenoude wind- en watermolens, die in hem dan ook een vurig verdediger vonden. Het is zijn overtuiging, sprekend uit eigen ervaring, dat een windmolen die goed in orde is, vakkundig wordt bemalen en een goede windvlakte bezit, geen concurrentie van machines hoeft te vrezen. Op 9 januari 1945 overleed Victor De Kinderen zodat hij het niet heeft moeten beleven dat zijn windmolen op 15 januari 1956 door enkele windstoten werd neergeveld. Wellicht spijtig voor de molen! Deze was steeds goed onderhouden, doch men vermoedt dat essentiële onderdelen als afzetten waren aangetast door houtworm en dgl. Men kan zeggen dat de tand des tijds zijn rechten opeiste. Vinden wij het bijzonder spijtig dat deze stoer Kempische standaardmolen moest verdwijnen, dan is daar gelukkig voor Ravels nog die andere windmolen: De Nachtegaal der Maatvennen.

Een naam die in de oren klinkt als een lentemelodietje, speels en dartel, zo helemaal passend bij de vroegere sfeer rond de molen. Van de oudere generatie zullen velen zich Jos Van Himbergen nog herinneren, bij mooi weder zittend op de kap van zijn molen, vrolijk wuivend en kwinkslagen roepend naar de voorbijgangers. Met een grapje, een sprankelend tintje poëzie en een luchtige beweeglijkheid ging hij door het leven en speelde de lachende filosoof. Zo hoog op zijn molen leken de aardse zorgen, waaraan hij vroegtijdig ten onder zou gaan, ver weg. Meer dan naarstig werken verpersoonlijkt de Nachtegaal der Maatvennen creativiteit. Victor Van Himbergen tekende en schetste molens op de maalzolder. Jos Van Himbergen schreef er gedichten:

Het ieder van pas te maken
en van elk te zijn bemind,
zijn de moeilijkste zaken
die men ter wereld vindt.
In storm, donder en hagelbuien
moet ik hier mijn leven wagen,
en in lege tijden
moet ik mijn leven verslijten.
Den molenaar schijnt een dief te zijn,
mij dunkt het kan niet mogelijk zijn
wat hoeft hij om geld te geven
als hij toch van de wind moet leven.

De tijden veranderden, de naoorlogse evolutie schiep een harde wereld waarin efficiënte zakelijkheid voorop stond. Talrijke rasechte, dicht bij de natuur levende windmolenaars raakten in vertwijfeling.

Vele molens raakten in verval maar niet de Nachtegaal der Maatvennen, die, na enkele moeilijke jaren, in Frans Van Himbergen een nuchter handelende eigenaar en een toegewijde vriend vond. Met bewonderenswaardig doorzettingsvermogen wist hij de restauratie van de molen te bewerkstelligen. Met oplettende zorgen en liefdevolle bekommernis staat hij sindsdien in voor het onderhoud. Hierbij kan hij rekenen op de bezielde medewerking van Swat Paulussen: "Wij durven alles aan; als een molen gerestaureerd is, begint het werk voor de molenaar. Door er mee te werken bemerk je best de tekortkomingen. Zo kan je altijd bezig zijn". Ganse vakanties brengt Swat Paulussen op de molen door om er te timmeren, te schilderen, te vijlen en te malen, een werk dat nooit af is. Kom eens kijken en genieten van de sfeer! Op winderige zondagen gaat het er nog aan toe als vroeger en molenaars uit de omgeving steken daarbij wat graag een handje toe. Zo helemaal zichzelf, in volkomen harmonie met het werktuig voelen ze zich oprecht gelukkig en een passend praatje en een grapje kunnen er dan ook gul af. Pret verzekerd voor wie geboeid is in ons ambachtelijk verleden. En er is meer. Je kan hier leren wat "genoegen vinden in het werk" betekent, een rustbrengend genoeg gepaard gaande met intense voldoening, iets wat de mens vandaag nog zelden in zijn arbeid kan vinden. Als didactisch materiaal is de Nachtegaal der Maatvennen in vele opzichten voor Ravels van uitzonderlijke betekenis.

Zal de eigenaar moeten ervaren dat dit niet gewaardeerd wordt door de verantwoordelijke instanties? Verkavelingen allerhande dreigen in de onmiddellijke omgeving, zodat de windvang van de molen ernstig in gevaar is. Meteen ook het voortbestaan van de molen zelf. Met Argus-ogen kijken wij toe wat hier te gebeuren staat. Molen en molenbiotop zijn allemans cultuurgood geworden. Daar houdt men zijn handen af.

Wat vertellen oude documenten over onze molens?

Indrukwekkende eeuwenoude verhalen komen er niet aan te pas. Tijdens het Ancien Régime hoorde Ravels aan de abdij van Tongerlo, en hoewel deze elders talrijke molens in eigendom had, bezat zij in ons dorp geen maalrecht. Dit hoorde toe aan de Heer van Turnhout en de inwoners waren verplicht hun graan te laten malen in de zogenaamde banmolens: de windmolen van Weelde of de watermolen van Poppel. Met de Franse Revolutie veranderde de situatie grondig. Een gevolg was dat vrije molens gebouwd mochten worden. Wat betreft de oprichtingsdatum van de eerste windmolen van Ravels, een standaardmolen staande op de huidige molenplaats Maatvennen, bestaat geen zekerheid. Verondersteld wordt dat het omstreeks 1820 moet geweest zijn. Alleszins stond hij er voor 1834. Uit een Dictionnaire Géographique de la province d'Anvers, in dat jaar opgemaakt, weten we dat er te Ravels naast een korenwindmolen nog twee graanmolens stonden waarvan één door mankracht en één door paardenkracht voortbewogen werd. Daarnaast was er nog een olierosmolen, eveneens door paardenkracht voortbewogen. In totaal vormde dit de enige industrie, wat wijst op de belangrijke functie die de molen indertijd in het dorp vervulde. Over de witbestoven molenaar en zijn molen zijn dan ook talrijke verhalen en anecdotes ontstaan: zovele getuigenissen van volkse humor, opmerkings- en verbeeldingszin.

De oudste akte nog voorhanden, betreffende de eerste windmolen, is gedateerd 11 juni 1866. Ten overstaan van notaris J. Ceulemans te Turnhout, verkocht Jacobus Van Hees, wonende te Antwerpen, aan Johannes De Jongh, molenaar, ongehuwd wonende te Ravels: "Eenen Standaard-graanwindmolen met opbouw en erve benevens al de Steenen Staande en draaiende werken en gereedschappen en toebehorende, groot in 't geheel negen aren zeventig centiaren voor de som van 7400 frank". Enkele jaren later, in de nacht van zes op zeven december 1868, waaide de molen om in een storm. Voor 1000 frank verkocht Joannes De Jongh de ruïne en alles wat erbij hoorde aan zijn zuster Johanna De Jongh. De verkoop vond plaats op 13 februari 1869. In hetzelfde jaar werd de stenen windmolen gebouwd door de molenmaker Leon Van Himbergen uit Netersel. Deze huwde de eigenares en werd de nieuwe molenaar. In 1899 werd hij opgevolgd door hun zoon Viktor Van Himbergen, die in 1929 door een ongeval om het leven kwam en de molen op zijn beurt naliet aan zijn zoon Jos Van Himbergen. Na zijn al te vroegtijdig overlijden op 3 februari 1952 kwam "De Nachtegaal der Maatvennen" onder de hoede van Frans Van Himbergen. De standaardmolen van Ravels-Eel, in 1707 opgericht aan de Schorsemolenstraat te Pasbrug-Mechelen, werd in 1875 naar Ravels overgebracht. De heer De Pauw, toenmalig notaris te Mechelen en eigenaar van het landgoed Ravels-Kamp, liet hem afbreken en weer opbouwen te Ravels-Eel streke Kapelakker. Te Mechelen werd hij "Schorsemolen" genoemd, wat er op zou kunnen wijzen dat hij vooral diende voor het malen van eikeschors voor de bloeiende goudleernijverheid toendertijd te Mechelen. Te Ravels kreeg de molen de welsprekende naam "In stormen Sterk", wellicht een verwijzing naar de spreuk in de molen:

"In stormen sterk, molenaar bid en werk". Van 1875 tot 1885 werd de molen bemalen door Willem Gielen. Bij de openbare verkoop in 1885 kocht de 24-jarige Viktor De Kinderen, afkomstig van Lierop, de molen, die in slechte staat geraakt was. Immers, op 28/11/1884 "tusschen woensdag en donderdag 's nachts, is schade toegebracht aan den molen staande in den Vooreel alhier, toebehoorende aan Willem Gielen, molenaar in deze gemeente. Buiten de toegebrachte schade hadt men de vang af het slot van den molen los gedaan zoodat dezen bij hevigen wind zou kunnen in brand ofwel omgevallen hebben".

Onmiddellijk na de aankoop liet de nieuwe eigenaar herstellingen en verbeteringen uitvoeren. Zo werd de molen voorzien van Hollandse molenroeden fabriek Post. Later paste men hierop stroomlijnsysteem Van Bussel toe, waardoor het mogelijk werd met zeer weinig wind te malen. Victor De Kinderen jr. volgde vaders voetsporen op de molen. Tot omstreeks 1950 bleef hij geregeld gebruik maken van de wind als energiebron. De stilstand daarna betekende geen verval, doch in 1956 beslisten de natuurkrachten over het lot van deze molen. De herinnering aan V.De Kinderen wordt echter levend gehouden door enkele van zijn nazaten. Vanuit Ravels, meer bepaald langs "De Belgische Molenaar", sinds 1978 aangevuld met de bijlage "Levende Molens", gaat een grote bekommernis uit naar het behoud en de herwaardering van onze wind- en watermolens. Volledig in de geest van Victor De Kinderen wordt geijverd voor een zinvolle toekomst voor deze waardevolle getuigen uit het verleden. Ware aard verloochent zich nooit; anders gezegd: de ervaringen uit de jeugd bepalen de inhoud van een mensenleven.

Brouwerij Janssen

In oude archieven zijn geen gegevens teruggevonden over de oprichting en de werking van een brouwerij te Ravels. Dit is wel verwonderlijk; zeker als we bedenken dat dit niet zomaar een onbeduidend bedrijf was. Het "Speciaal Ravels Bier" kende in de streek een zekere vermaardheid. Kenners oordeelden dat het zeer goed van smaak was. Niet enkel in onze dorpskerbergen, maar ook in de belangrijkste cafés op de Turnhoutse markt hingen uithangborden van "Speciaal Ravels Bier". De brouwerij kwam langzaam tot ontplooiing in de jaren rond de eeuwwisseling, om dan in het begin van deze eeuw een grote bloei te kennen. Hebben we over de brouwerij weinig bijzonderheden te melden, dan is daar de persoonlijkheid van de brouwer, Adriaan Janssen, die wel stof oplevert voor enkele bijkomende regels. Van moederszijde was hij verwant met de familie Michielsens, die te Ravels uitgebreide landerijen en huizen in eigendom had. Door erfenis is het bezit ervan gekomen, was Adriaan Janssen dan ook zeer welstellend en dat liet hij duidelijk merken.

Op stap was hij meer dan thuis, en inderdaad, het was al goud wat er schitterde aan handen en tanden, terwijl horlogekettingen en aanverwante dingen het geheel vervolmaakten. Derwijze uitgedost nam hij bijna dagelijks de tram naar Turnhout om er "de markt te doen". Hij moest immers zijn bier eer bewijzen! Wellicht was Adriaan Janssen een bekwame brouwmeester, gezien de faam van zijn bier. Om de stiel te leren was hij in zijn jonge jaren in de leer gegaan bij brouwerij "Oranjeboom" te Dommelen in Nederland. Aanvankelijk marcheerden de zaken te Ravels uitstekend. Om en rond de brouwerij was het steeds een drukte van belang: vaklui en brouwersgasten trachtten orde op zaken te stellen; gerammel van tonnen, getrappel van paarden en gehobbel van karren warrelden door elkaar. Er heerste letterlijk leven in de brouwerij en in het brouwershuis niet minder. De grote ruimten van het huis leenden zich tot onthaal van vele mensen, en dat was nodig, gezien de talrijke meiden en knechten die er hun plaats aan tafel innamen. De belangrijkste grondstoffen werden per zak van vijftig kg aangeschaft. Het brouwershuis en de brouwerij waren schilderachtig gelegen in het centrum van het dorp aan het kruispunt van de Grote Baan en de weg Gilseinde-Ravels Kamp. Het geheel was mooi onderhouden, een sieraad voor het dorp.

Omwille van zijn welstand meende de brouwer ook werkelijk dat hij met aanzien diende behandeld te worden, en pastoor Van Mechelen was het daar wel mee eens. Bijgevolg handelde Adriaan Janssen bij gelegenheid als een echte burgemeester. Hij presteerde het een pompierkorps op te richten waarvoor hij keurige uniformen en bijbehorende sabels bestelde. Dit alles echter voor rekening van de gemeente, die achteraf kon betalen. Tijdens de eerste wereldoorlog stonden aan de grenzen van het dorp wachten opgesteld. Op geregelde tijdstippen achtte Adriaan Janssen het nodig deze te inspekteren. Dan nam hij zijn mooiste paard uit de stal en weg was mijnheer de brouwer ...De overdreven grote sier die hij tentoonspreidde is uiteindelijk zijn ondergang geworden. Een les voor

allen die menen dat geld het hoogste bezit is op aarde, en daarbij vergeten aan het werkelijk waardevolle aandacht te schenken.

Indertijd vooruitstrevend: steendrukkerij De Kinderen

Terwijl Ravels-Eel nog rustig insluimerde en eeuwenoude geplogenheden hun onverstoorbare gang gingen, ontwikkelde zich rond het oude molenhuis een tweede drukke bedrijvigheid. En niet enkel van boerenkarren en paarden! Bewees Victor De Kinderen met de oprichting van "De Belgische Molenaar" zijn idealistische ingesteldheid, dan bezat hij daarnaast ongetwijfeld ook een zakelijk, vooruitziende blik. Dank zij zijn goede zorgen immers kon in 1925 een drukkerij worden opgericht. Voordien had hij zijn zoon Frans die richting ingestuurd, beslist met het oog op de uitgave van "De Belgische Molenaar". Doch de jonge generatie keek verder. Eens goed en wel aan de gang, werd in 1930 besloten een steendrukpers te kopen voor het drukken van eitketten -in mindere mate affiches- voor bier, limonade, wijn en likeur. Jef De Kinderen had zich inmiddels de zaak mee aangetrokken en beide broers zouden bewijzen dat zij niet enkel op sportief vlak van aanpakken wisten. Onder hun impuls stapelde het werk zich op, zodat in de dertiger jaren 16 werknemers in de drukkerij aan de slag konden.

Voor de werkbevoorrading zorgde Jef De Kinderen die per moto, fiets en trein vooral Nederland afreisde tot in Den Haag, Amsterdam en Rotterdam. Aan de basis was het Frans De Kinderen die het werk regelde en daarbij zelf keihard doorging. Bij zijn opleiding in Tilburg had hij zich het steendrukprocédé eigen gemaakt. Eenvoudig uitgedrukt berust dit op "de strijd tussen water en vet". Van beiden juist genoeg, wat uiterste zorgzaamheid vereiste, en dan nog waren misdrukken niet te vermijden. Alleszins kan gezegd dat steendruk kunstig werk was, waarbij steeds drie à vier personen aan de pers stonden om het verloop te volgen. Stijl en vormgeving eisten in die jaren op etiketten gouden randjes en versieringen. Om die te kunnen aanbrengen beschikte men in de drukkerij over een bronzeur. Ook dit delicate werkje vereiste vakbekwaamheid en goede handvaardigheid. Er kwam inderdaad heel wat bij kijken, en niet het minst belangrijk waren de ontwerpers, die met vindingrijkheid en creativiteit steeds weer voor nieuwe originele ontwerpen dienden te zorgen. Met het uitbreken van de tweede wereldoorlog kwamen er voor Drukkerij De Kinderen bijkomende moeilijkheden met uitvoervergunningen en dgl. Dit verergerde naargelang de oorlog langer aansleepte. Daarbij had men andere zorgen en voordelen. Wegens de papierschaarste vlogen de misdrukken de deur uit zodat na de oorlog grote schoonmaak was gemaakt. Nadien, beiden de veertig gepasseerd, besloten Frans en Jef De Kinderen niet meer "in het groot" te beginnen. De steendrukpers moest wijken voor andere machines. Inmiddels hebben hun opvolgers, Stan en Jef De Kinderen een moderne uitvoering van de steendrukpers, een offset, aangekocht. Indertijd sprak men terecht van drukkunst, kunstig werk waaraan de mens uiterste zorg besteedde en waarin men evenredig voldoening kon vinden. De hedendaagse gejaagdheid en de eisen die van alle kanten worden gesteld, laten daarvoor nog weinig ruimte. Onze consumptiemaatschappij vreet inderhaast alles op, ook papier.

VII. Het Staatsdomein

1. Oorsprong

Bij de laatste eeuwwisseling was de streek waartoe nu het domein behoort, een stuk ongerepte natuur, waar de groene jongens van heden het plezierig zouden gevonden hebben er naar hartelust in te kunnen ronddolen. Het vertoonde een licht, golvend, bijna vlak landschap met hier en daar een inzinking die dan dikwijls het ontstaan gaf aan een ven. Op bijgevoegd kaartje ziet men duidelijk de hoogtelijnen die telkens met twee meter verschil zijn aangegeven. De hoogste is de 35 meterlijn, die in het noorden ligt en de laagste de 30 meterlijn die langs de vaart, dus in het zuiden, ligt. De 35 meterlijn is de scheiding van het stroomgebied van de Maas met dat van de Schelde. Eigenaardig is wel dat de twee voornaamste riviertjes van deze stromen allebei Aa heten. Andere waterlopen van het noorden zijn de Wieriken, de Marelse loop en de Hoge Voort. Voor het zuiden, dus voor het Scheldebekken onderscheiden we op het kaartje de Wouwersloop en de Straatloop.

2. Aankoop van de gronden

Bijna het totale gebied werd aangekocht van de gemeente Ravels. Nu schiet ons de veelgemaakte bedenking te binnen dat de vroede vaders van destijds voor de gemeente een zeer slechte zaak zouden hebben gedaan hun heide voor zo'n geringe prijs af te geven. Onmiddellijk moeten wij hierop antwoorden dat men in het jaar 1980 zeer moeilijk kan oordelen over prijzen van onroerende goederen van 1903. In hun ogen deden de raadsleden een goede zaak door onproductief bezit af te geven, voor in hun ogen een grote som geld. Zij dachten waarschijnlijk met de opbrengst van het goed de gemeenteschulden te kunnen aflossen. De gronden werden tegen de volgende prijzen verkocht. Het merendeel of 753 ha werd van de gemeente gekocht voor 95 frank per ha, dit is voor 71.583 frank, van een particulier werd 2 ha aangekocht voor 650 frank en nog eens 6 ha van een particulier voor 900 frank. Op het grondgebied van Oud-Turnhout werd 17 ha van een particulier gekocht voor 5136 frank. Uitbreidingen brachten het domein in 1912 op 805 ha en de gemiddelde aankoop prijs per ha op 113 frank. De prijs van de woeste grond ging vanaf die tijd opvallend de hoogte in. Door de toepassing van de scheikundige bemesting was nu de ontginning mogelijk.

Uit geen enkel der ter beschikking staande documenten of mondeling medegedeelde getuigenissen komt naar voor dat er enige tegenkating bestond tegen deze massale aankoop. Men had eenvoudigweg geen belangstelling voor de uitbating van een dergelijk landschap. Waarschijnlijk was de toepassing van Von Liebig's bemestingsleer nog niet algemeen en het is begrijpelijk dat met stal mest en stadsmest geen echte resultaten te bereiken waren. Anderzijds gewagen mondelinge overleveringen van een aanbieding van nog 1000 ha gelegen op het grondgebied van Weelde en Poppel. Voor het Rijk zou dit een enige gelegenheid zijn geweest om tot een reuze bosbedrijf te komen, maar hierop werd om begrotingsredenen niet ingegaan. Een begrotingstekort bestond toen ook al. De gemeente Ravels daarentegen was goed met het te gelde maken van het onroerend onproductief bezit. Wat is nu het resultaat van de wetenschappelijke ontginning en het 75 jaar beheer? Het opzet was aanvankelijk een economische uitbating van het bos. Pas enkele jaren geleden kreeg het staatsdomein bovendien nog een sociale rol en er werd een wandelzone ingericht. Over de wandelzone wordt hier in een afzonderlijk hoofdstuk uitgeweid. Beide doelstellingen zijn zeker bereikt. Wat de economische kant betreft, we weten dat men er waardering voor opbrengt. Van bevoegde zijde heeft men ons meegedeeld dat zelfs studenten van Oxford hier op bezoek komen om hun studies aan de praktijk te toetsen.

3. Bodembeschrijving

Het profiel van de grond hiernaast (afbeelding 1 en 2) met de beschrijving geeft een duidelijk beeld van de samenstelling. Voor de vruchtbaarheid van de grond en om zo de houtopbrengst te bevorderen, heeft men nooit toegestaan dat men de dennenaalden uit het bos kwam verwijderen. Zo lopen we door het bos als over een zacht tapijt. Het water blijft er beter in bewaard en de voedende bestanddelen van het loof komen ten goeden aan de opstaande bomen. In de lage gedeelten vindt men turf en veen, dat ontstaat door de verkoling van afgestorven planten. Op de bodem van de vennen en de moerassen vindt men een harde bruingrijze of bruine ondoordringbare zandlaag. Deze werd op verschillende plaatsen doorbroken en de grond kon alzo gewonnen worden voor cultuur.

4. Oorspronkelijk plantenbestand

Op de hoge plaatsen groeien meestal heide en typische grassen en op de middelmatig hoge plaatsen vooral dopheide. In de lagere gedeelten vindt men gagel, wollegras, mossen, zegge, bies en riet. Door de bebossing verdween heel wat van dit alles maar de lagere gedeelten behielden bijna hun oorspronkelijk plantenbestand.

5. Voorbereiding van de bebossing

a. Het ploegen

Er waren in die jaren nog geen tractoren, alles gebeurde nog met het paard. Op hierbijgevoegde foto ziet u twee van de drie landbouwers die het hele werk hebben opgeknapt. Zij ploegden zoals hier te zien is met hun vierspan. Op de foto zien we Adriaan Van Gils en Petrus Verschueren. De derde landbouwer was Frans Lauwers. Men begon aan het kanaal aan perceel 1 en ploegde meestal 25 cm diep. Als de grond ondoordringbaar was, ploegde men 50 cm diep.

b. De Grachten

De grachten werden na het omploegen gegraven. Zowel de aanleg als later het onderhoud mag geen kleinigheid heten. Men heeft hun totale lengte nooit opgemeten, maar volgens verschillende ambtenaren bedraagt deze meer dan 50 km.

c. Aanleggen van de dreven

Het hele gebied werd doorkruist met dreven, waarvan de voornaamste de Marneffe-dreef is. Marneffe was inspecteur-generaal en grondlegger van het Staatsdomein. Deze dreef wordt door het volk Middeldijk genoemd. Een tweede dreef wordt de Binnendijk genoemd langs de kant van Ravels en de Buitendijk langs de kant van Arendonk. Alles is op de kaart aanschouwelijk voorgesteld. Deze dreven worden in het midden doorsneden door de Rijksweg Weelde-Arendonk. Dwarsdreven staan loodrecht op de genoemde dijken.

d. De percelen

Wie aandachtig door het Staatsdomein stapt ziet hier en daar op de hoek van de dreef een nummer staan. Dat is het nummer van een perceel. Zo zijn er 77. Die dienen vooral om het werk te regelen. Op die manier weet de bevoegde ambtenaar onmiddellijk waarover het gaat.

e. De bemesting

Rond de eeuwwisseling leefde men in een periode van enorme vooruitgang in de landbouwpraktijk. Nog maar enkele tientallen jaren was de scheikundige bemesting aanvaard. Deze vond natuurlijk haar toepassing bij de ontginning te Ravels. De leiding was hier in handen van wetenschappelijk gevormde ambtenaren. De pioniers alhier moesten toch nog beginnen met het uitstrooien van stadsmest. Nabij het kanaal op de percelen 1 tot 12 voegde men hieraan nog een hoeveelheid kalk toe. De kosten bleken echter te hoog en de uitslag was negatief, want de bomen werden ziek. Men ging echter voort met het uitstrooien van 1200 kg metaalslakken per ha en 300 kg kainiet. In de lagere gedeelten en in de gedeelten voor loofhout strooide men kalkas of landbouwkalk. Spijts alles bleven de kosten te hoog en vanaf perceel 31 werd nog slechts 5000 kg uitgestrooid.

6. Bebossing

Men begon ermee in 1906. Een interessant weetje: men plantte aan perceel zeven langs de Middeldijk vijf linden en op de andere hoek van het perceel naast de dreef zeven linden. Deze moesten een blijvende herinnering vormen aan het 75-jarig jubileum van België. De vijf waren de eenheden en de zeven de tientallen. Het waren linden van verschillende variëteit. De eenheden zijn beter uit de kluiten gewassen dan de tientallen. Tijdens de eerste wereldoorlog ging men niet verder

met de bebossing. Ravelaars die de beplanting gevolgd hadden zegden ons dat tijdens de oorlog het omgeploegde maar niet aangelegde land met aardappelen werd beplant. Later werd hier op een deel, aan de Paal, zeeden, dennen met zeer lange naalden en grote denneappels, geplant. Ze deden het niet te best en moesten vervangen worden.

Boomsorten

Men begon met de Sylvesterden, de gewone grove den die overal in de Kempen verspreid is. Hij geeft geen mooie rechte bomen, maar het hout voldoet. Later begon men met de Corsicaanse den, die hout van betere kwaliteit levert. Hij blijft tot op heden de meest rendabele boom. Hij heeft een mooie rechte stam en wat langere naalden. Bij vergelijking van de houtsoorten is de Corsicaanse den te beschouwen als de "koninginne" houtsoort, die de bewondering van de binnen- en buitenlandse bosbouwkundigen opwekt en die een houtsoort levert van uitstekende kwaliteit. Op vochtige gedeelten en in de singels werd loofhout geplant. Hier vermelden we els, berk, wilg, waterwilg, Amerikaanse en inlandse eik. Naast de Middeldijk aan perceel 45 vindt u rechts van de weg een mooi beukenbos. In het schaarhout vindt u nu de Amerikaanse vogelkers die overvloedig door de vogels wordt verspreid tot ongenoegen van de bosambtenaar.

7. Huidige samenstelling van het bos

Naaldhout 523 ha = 64,4%
Loofhout 120 ha = 14,7%
Weiden 41 ha = 5%
Vennen 9 ha = 1%
Woningen 0,57 ha = 0,7%
Wegen 61,43 ha = 7,5%
Loofhoutsingels 55 ha = 6,7%

8. Storm in het bos

Tot op heden is het bos bevrijd gebleven van grote stormschade. De tornado van 1972 richtte schade aan, maar uiteindelijk liep het toch nogal goed af, 7500 tot 8000 m³ hout moesten worden uitgesleept. Dat is heel wat maar vergeleken bij de verwoestingen enkele kilometers over de grens te Chaam was het toch maar gering. En na korte tijd merkte de niet-ingewijde bezoeker er niets meer van.

9. Recreatiezone

In 1972 werd een eerste strook van 55 ha, ten zuiden en onmiddellijk naast de Rijksweg voor het publiek opengesteld. Later werd dit uitgebreid tot 280 ha. Een twintigtal ha worden hier nog speciaal beschermd om de zeldzaam geworden orchideeën. In die 55 ha liggen een viertal wandelpaden dwars door de bosbestanden: daarbuiten mogen alleen de gewone wegen betreden worden. Uitzondering werd gemaakt rond het schilderachtige Kesseven: onlangs werd het verdiept zodat het waarschijnlijk nooit meer zal droog komen staan. Ten einde zijn sociale rol te kunnen vervullen werd het bos uitgerust met een beperkte, weinig kostbare infrastructuur voor passieve recreatie: picknicktafeltjes bij de parkings, rustbankjes, een paar schuilplaatsen, en eenvoudige vuilnisopvangsers. De spijtige doorkruising van de aardgasleiding werd door bezaaiing speel- en ligweide. Men heeft drie parkeerplaatsen. Bareelsluitingen over de Middeldijk beletten het autoverkeer en behouden alzo de laan vrij voor de wandelaar. Langs de Middeldijk is ook een toilet met spoeling aanwezig.

10. Besluit

Het blijkt dat men in de toekomst aan het loofhout meer plaats gaat toebedelen. Men kent de meest produktieve naaldhoutsoorten en zo worden experimenten in vele gevallen overbodig. Men is gekomen tot volle economische expansie. Wij verheugen ons erover dat de laatste jaren zoveel gedaan werd om het bos ten dienste te stellen voor het publiek. Er wordt ook hoe langer hoe meer gebruik van gemaakt. Dit pleit voor de juiste aanpak. Waarschijnlijk zijn onze bossen nog te weinig gekend. Mogelijk dat deze bijdrage dit verhelpt. In dat geval verheugen wij ons erover.

VIII.Onderwijs

De dorpsschool van Ravels van 1608 tot 1879

De eerste school te Ravels werd waarschijnlijk in 1608 opgericht, want dan is er in de rekeningen van de H.Geesttafel sprake van de bouw van een school. Is het de eerste school of is de bestaande school in deze onrustige tijden verwoest geweest? Hierover hebben wij nog geen zekerheid. Het dak van de lemen school was met stro gedekt en met wissel gechecht. Zoals in veel dorpen stond het gebouw met de onderwijzerswoning op het kerkhof omdat de schoolmeester tot ongeveer 1850 tegelijkertijd koster was en geregeld de klokken moest gaan luiden. In 1846 bouwde Th.Verbiezen uit Tilburg een nieuwe school in de Kerkstraat voor 5120 frank.

Leerplicht bestond niet en in de zomer was de afwezigheid in de school zeer groot, zodat de schoolmeester-koster ook een ander beroep kon uitoefenen. In de winter woonde men de lessen goed bij omdat er dan minder werk was op de boerderij. De voornaamste vakken waren catechismusonderricht, leren lezen en schrijven. De schoolmeester had doorgaans weinig of geen studies gedaan en om hieraan te verhelpen werd in 1817 de kweekschool van Lier opgericht. In 1843 richtte men de eerste bisschoppelijke normaalscholen op. Jacobus Wouters uit Weelde was de eerste gediplomeerde onderwijzer te Ravels. Vergrotingswerken werden uitgevoerd in 1867. De gemeente vroeg op 2 januari 1873 toelating aan de overheid om een nieuwe onderwijzerswoning te mogen bouwen. Omdat men tenslotte terugschrok voor de grote kosten werd de bouw van de nieuwe onderwijzerswoning op 19 juli 1873 opgeschort. De Raad besliste dan toch in de zitting van 7 augustus 1873 de onderwijzerswoning te bouwen, op 4 september 1873 maakt men het bestek op en op 6 december keurde de provinciale bouwmeester het ontwerp goed. De gemeenteraad keurde op 2 maart 1874 de aanbesteding goed, Mr.Goossens uit Turnhout nam de werken aan voor 10.800 frank en voltooide ze nog hetzelfde jaar. De Raad verhuurde op 4 juli 1875 de oude onderwijzerswoning op het kerkhof aan pastoor Stommels. Tevens besloot men in Ravels-Eel een school met onderwijzerswoning te bouwen die in gebruik werd genomen op 26 februari 1879. Ravels had voortaan twee gemeentescholen.

Volgende onderwijzers hadden de leiding in deze dorpsschool: in 1608 Cornelis Swaenen, in 1654 Michiel Van Breugel, in 1670 Jacobus Cijsmans, in 1675 Petrus Roevens, in 1681 Antonius Van Ael, in 1684 Gaspar Schroevers, in 1719 Jozef Gijsbrechts, in 1738 Augustinus Norbertus Gijsbrechts, in 1747 Petrus Van Asten, in 1754 Willem Van Meerbeeck, in 1796 Pr.Van de Weyer, in 1813 Adriaan Goossens, in 1826 Jan Baptist Bax en in 1859 Jacobus Wouters.

In 1879 werd er als gevolg van de schoolstrijd in de Peel een nieuwe school opgericht, die vijf jaar bestaan heeft

In 1879 kwamen de liberalen aan het bewind en omdat die geen godsdienstondericht in de gemeentescholen toestonden werden de kinderen door de ouders uit de beide gemeentescholen thuisgehouden. Een "Katholiek schoolcomiteit" onder voorzitterschap van E.H.Pastoor besloot een vrije school op te richten in de Peel, waar 130 à 140 leerlingen het onderwijs volgden. Bijna alle kinderen gingen naar de nieuwe Vrije School in Peel, waar in het begin les werd gegeven door Adriaan Donckers en later door Eduard Horemans. De gemeenteschool Centrum telde daarna nog 10 à 12 leerlingen, maar in de gemeenteschool Eel waren geen leerlingen meer.

Jacobus Wouters, de onderwijzer van Ravels-Centrum diende zijn pensioenaanvraag in omdat hij helemaal niet akkoord ging met de liberale politiek. Jan Lodewijk Lavrijsen, schoolmeester te Ravels-Eel werd de nieuwe onderwijzer in Ravels-Centrum. Hij kon immers rustig gemist worden in de gemeenteschool van Eel omdat daar geen leerlingen waren. De wet van 20 september 1884 liet het godsdienstondericht weer toe en de leerlingen uit de Vrije School in Peel gingen weer naar de scholen in Ravels Centrum en Ravels-Eel. De Vrije School in Peel werd opgegeven.

De dorpsschool werd in 1879 opgedeeld in een gemeenteschool centrum en een gemeenteschool Eel

A.Ravels Centrum

1. Aan de gemeenteschool Ravels-Centrum werd duchtig gewerkt van 1879 tot 1901

Na 1884 kwamen de leerlingen weer terug naar de gemeentescholen. De gemeenteschool van Ravels Centrum werd wegens het voortdurend stijgend aantal leerlingen herhaalde malen verbouwd. De begroting voor de noodzakelijke herstellingswerken aan de school die gesteld werd op 5203 frank kreeg de goedkeuring van de Raad in zitting van 5 maart 1896. Jos Maes uit Turnhout nam op 13 juni 1896 de werken aan voor 4900 frank. Pastoor Van Mechelen besloot in 1900 te Ravels een meisjesschool op te richten. Om aan leerkrachten te geraken schreef hij naar de Zusters Annonciaden van Huldenberg die enkele Zusters naar Ravels stuurden. In 1901 begon men met de nieuwe meisjesschool. Ravels Centrum had voortaan een jongens en een meisjesschool. In de gemeenteschool Centrum werd van 1879 tot 1901 les gegeven door Jacobus Wouters, Jan Lodewijk Lavrijsen, J.H. Van Oirbeek en Jan Constant Jansen.

2. Uit de Gemengde Gemeenteschool Ravels-Centrum ontstond in 1901 een gemeentjongensschool en een vrije meisjesschool

Jongensschool Ravels-Centrum

Na 1900 steeg het aantal inwoners van Ravels zienderogen. Dit was te danken aan de oprichting van fabrieken die heel wat arbeiders van buiten onze gemeenten aantrokken. In 1908 noteerden we te Ravels zelfs het hoogste geboortecijfer van gans België. In 1914 werd de leerplicht gestemd, maar die werd pas ingevoerd in 1918. De leerplicht verwekte heel wat opschudding onder de bevolking. De hoofdonderwijzer zag zich al spoedig verplicht heel wat klachten in te dienen omdat er regelmatig kinderen spijbelden. Gewoonlijk kregen de ouders dan enkel een verwittiging vanwege de inspectie. Om toch een beetje tegemoet te komen aan de boeren en aan diegenen die een stukje grond bewerkten, werd door de regering het zogenaamde seizoenverlof ingevoerd. Dit betekende dat het schoolhoofd voortaan aan de leerlingen verlof kon toestaan om te helpen bij de oogst en bij het rooien van de aardappelen. Dit kwam in vele gezinnen goed van pas, want de moeders hadden thuis hun handen vol met hun talrijke kroost en met het werk in de stal. Buiten het seizoenverlof mocht ook iedereen drie halve dagen per maand thuisblijven.

Onderwijzer zijn was in die tijd een eerzaam beroep dat maar karig betaald werd. Het is dan ook te begrijpen dat de meester zeer blij was als de boer bij het slachten van het varken niet alleen aan de pastoor dacht, maar ook aan de meester die het seizoenverlof kon verlenen. In 1930 werd de vierde klas goedgekeurd door het ministerie en werd meester Van Gool door het gemeentebestuur benoemd. Er waren toen dus vier leerkrachten: meester Van Gool, meester Raus, Juffrouw Stoop en de hoofdonderwijzer meester Huysmans. Van 1961 tot 1967 bestond er te Ravels een B.O.klas, die werd opgericht door A. Van Gool met medewerking van hoofdinspecteur Stoffelen. Tot 1970 groeiden beide scholen, daarna verminderde het leerlingenaantal. Dit was ondermeer te wijten aan het dalend geboortecijfer, de rush naar de grote scholen en de oprichting van een rijksinstelling in onze gemeente. In 1977 werd dan besloten tot een fusie over te gaan. Wij kregen in Ravels één dorpsschool met de gemeente als inrichtende macht. Al spoedig bleek dat dit werkelijk de ideale oplossing was. Volgende hoofdonderwijzers hadden de leiding in de gemeentjongensschool: Jan Constant Jansen, Frans De Wael, J. Huysmans, A. Van Gool en H. Hendrickx, interimaris Heyns, E. Jansen.

Meisjesschool Ravels-Centrum

Op 1 maart 1901 werd de meisjesschool van Ravels-Centrum door Eerwaarde Moeder Longina gesticht en het eerste lokaal werd geopend op 29 maart. Zuster Mathilde, Zuster Colomba en Zuster Oliva verbleven tijdens deze eerste maanden in een lemen hutje dat vlakbij de school was gelegen. Reeds op 3 juni begon men met de bouw van het klooster en drie klassen. De gebroeders Vermeulen uit Weelde namen de werken aan. Zuster Celesta was de eerste Overste van de meisjesschool op 18 september, op 26 september kwamen Zuster Benigna en Zuster Emilienne eveneens te Ravels werken. Men voltooide het klooster en de klaslokalen in september 1901 en in oktober nam men ze in gebruik.

De bevolking was tevreden over de school. In 1906 kochten de Zusters grond die aan het klooster paalde. Daarop moest een klaslokaal met verdieping worden gebouwd die in gebruik werd genomen

op 15 april 1907. De Zusters van Huldenberg begonnen in 1911 met de kantschool. De meisjes volgden het onderwijs en verdienden bovendien een klein beetje met hard werken. De kantkantoren leenden patronen uit. De meisjes bleven gewoonlijk in de kantschool tot hun 19de à 20ste jaar. In 1911 bouwde men een kapel bij het klooster en een zaal voor allerlei maatschappelijke werken. De kantschool kreeg een definitief lokaal in 1913. Grote verbeteringen werden in 1920 aan de bestaande klassen aangebracht, bovendien bouwde men in 1922 nog een klaslokaal bij. De kantschool die in 1919 was gesloten werd in 1927 door Zuster Meyvis heropend. De meisjesschool van het Centrum had toen vier Zusters, namelijk de Zusters Colombana, Piata, Maria en Benildis. Zuster Emilienne begon in de twintiger jaren een landbouw-huishoudklas. In 1931 bouwde men twee klaslokalen bij. In 1934 was er een crisis in de kant: de kantkantoren van Turnhout namen geen kant meer af en zo bleven de Ravelse Zusters met hun afgewerkte kant zitten. Op verlangen van de bevolking werd toen een kant- en naaischool geopend. Deze school groeide en bloeide, maar ten gevolge van het industrieel atelierwerk van de laatste jaren slonk het aantal leerlingen, zodat momenteel nog maar een veertigtal leerlingen deze lessen volgen.

De kleine kantschool heeft van 1941 tot 1970 bestaan en was bedoeld als avondschool voor kinderen van 9 tot 14 jaar. In 1970 werd de avondschool kant door de minister echter afgeschaft. Deze kleine kantschool had een afzonderlijke bestuurster. In september 1949 kochten de Zusters een fruituin aan om die tot speelplaats om te vormen. De twee nieuwe klaslokalen die men bijbouwde in 1950 werden door Mgr. Van Eynde op 9 augustus 1951 ingezegend. Het oude klooster verbouwde men in 1956 en in 1959 kregen de Zusters een nieuw woonhuis. Zij richtten in 1960 geprefabriceerde lokalen op en openden de vijfde kleuterklas. In 1965 kreeg de school een eetzaal voor de leerlingen. Tenslotte werd op 1 september 1977 de inrichtende macht van de lagere en kleuterschool overgedragen aan de gemeente.

B.Ravels-Eel

1. De gemeenteschool van Ravels-Eel van 1879 tot 1919

De gemeenteraad besloot op 16 februari 1874 in Ravels-Eel ook een school met onderwijzerswoning te bouwen. Plannen hiervoor werden opgemaakt maar werden door de Raad weer afgekeurd in de zitting van 9 juni 1875 omdat het ontwerp van school en onderwijzerswoning te duur werd bevonden. Ondertussen kocht de gemeente van het C.O.O. een perceel grond waarop men de nieuwe school kon bouwen. De gemeenteraad besloot op 11 juni 1877 de aanbesteding van school en onderwijzerswoning Eel toch goed te keuren. Aannemer Willekens nam de werken aan voor 16.829 frank. Van dit bedrag moest 1/4 door de gemeente worden betaald. Willekens voltooide de school en onderwijzerswoning op 24 april 1878. Van der Zanden uit Meerle bemeubelde de school voor 3119 frank. De school van Eel was tot groot genoegen van iedereen gebruiksklaar in het voorjaar van 1879. Onderwijzer J.L.Lavrijsen opende de school op 26 februari 1879.

De school betekende een geweldige vooruitgang voor de Ravels bevolking, maar jammer genoeg barstte de schoolstrijd in oktober 1879 los en gingen alle leerlingen van de gemeenteschool-Eel naar de Vrije School in Peel. Vijf jaar lang, van 1879 tot 1884 stond de school in Eel leeg. Nadat in 1884 de Vrije School in Peel was opgeheven kwamen de leerlingen weer terug naar Ravels-Eel. De Raad besloot in de zitting van 22 oktober 1884 de gemeenteschool-Eel af te schaffen en te veranderen in een Aangenomen Vrije School. Deze Aangenomen Vrije School werd weer gemeenteschool in 1895 en bleef dit tot 1919. Nadat meester Jansen in 1913 in Ravels Centrum zijn ontslag had aangeboden, werd Frans De Wael de nieuwe hoofdonderwijzer van de gemeentjongensschool Centrum. De school in Eel werd bestuurd door een Zuster Annonciade van Huldenberg, Joanna De Deken op 1 april 1913. De gemeenteschool van Ravels-Eel werd op 1 mei 1919 gesplitst in een jongens- en een meisjesschool. Volgende onderwijzers gaven van 1879 tot 1919 te Ravels-Eel les: Jan Lodewijk Lavrijsen, Aug.Verheyen, J.Van Oirbeek, Eduard Horemans, Jozef Van Leemput, Frans De Wael en Joanna De Deken, zuster Annonciade van Huldenberg.

2. Uit de gemengde gemeenteschool van Ravels-Eel ontstond in 1919 een jongens en een meisjesschool

Jongensschool

Vermits er op 1 mei 1919 geen lokaal voor de jongens voorhanden was, werd het lokaal van de bewaarschool afgestaan aan de nieuwe jongensschool en werd de bewaarklas opnieuw ondergebracht in de spreekkamer van het schoolhuis waar het schoolhoofd van meisjesschool Eel woonde, met name de hierboven vermelde Joanna De Deken. In 1926 werden door de meisjesschool twee nieuwe klaslokalen en een klooster gebouwd nabij het bestaande bewaarschooltje (van 1919 tot 1926 dus jongensschool). De jongensschool die in 1926 ook in twee klassen werd gesplitst verhuisde dus vanuit de bewaarschool naar de vroegere lokalen van de meisjesschool bij het schoolhuis. Het schoolhoofd van de jongensschool E. Van de Gender bewoonde voortaan het schoolhuis. De Zusters woonden voortaan in het nieuw gebouwde klooster en de meisjesschool betrok haar twee nieuwe lokalen bij de bewaarschool. De jongensschool bouwde twee nieuwe klassen bij in 1934 en in 1958. Met ingang van 1 september 1975 droeg men de gemeentjongensschool Ravels-Eel over op de Vrije gesubsidieerde meisjesschool Ravels-Eel. De gemeentjongensschool van Ravels-Eel was niet meer. Volgende hoofdonderwijzers waren in de jongensschool Eel werkzaam: E. Van de Gender, Frans Rens en Emiel Jansens.

Meisjesschool

Op 1 maart 1922 werd de éénklassige meisjesschool bevorderd tot een tweeklassige school. Men benoemde Zuster Clarisse (Bertha Van Gorp) tot onderwijzeres van de tweede klas, bestaande uit de vier laagste studie jaren. Vermits de schoolbevolking aangroeide, kocht men nogmaals een stuk grond, dat paalde aan het eigendom van de bewaarklas en dat in 1923 overgedragen was aan de Vereniging van Parochiale Werken der Dekenij Turnhout voor het bouwen van een klooster en twee klaslokalen bij de bewaarklas. Aannemer A. Ooms uit Weelde voltooide de werken in 1926.

In de zomer van 1940 werden de scholen voor enige dagen door de Duitsers bezet, daarna was alles weer normaal. Op 15 mei 1944 sloot men de school ten gevolge van veelvuldige bombardementen. Men gaf opnieuw les op 1 augustus 1944, maar slechts voor drie dagen, want op 4 augustus werd de school opnieuw gesloten en achtereenvolgens bezet door Duitsers, Polen en Engelsen. De R.A.F. bezette vanaf 14 december 1944 tot 16 februari 1945 de bewaarklas en de jongensschool. In deze periode voerde men voor de leerlingen van de lagere school het halfdagstelsel in. In 1945 maakte men van de oude huishoudklas eveneens een klaslokaal. Adela Adriaensens (Zuster Monulpha) werd tot onderwijzeres van deze klas benoemd. Men verlengde dat jaar het groot verlof tot 8 oktober 1945 omdat er kinderverlamming heerste. Op 1 juni 1950 begon men met twee nieuwe klaslokalen te bouwen die na de grote vakantie in gebruik werden genomen. Op 16 februari 1953 voegde men een vierde klas bij de meisjesschool die werd ondergebracht in de refter van het klooster.

B. Van Gorp, A. Adriaensens en H. Naulaerts dienden op 22 februari 1959 hun ontslag in als vastbenoemde leerkrachten van de meisjesschool te Ravels-Eel. Daarbij diende men tegelijkertijd een aanvraag in voor het openen van een vrije aangenomen meisjesschool. Op 1 maart 1959 nam de gemeente de private lagere meisjesschool aan. Lagere en kleuterschool kwamen opnieuw onder één bestuur. Ondertussen was Zuster Herlindis (L. Keyn) als onderwijzeres van de vierde klas aangesteld. In 1965 viel de vierdegraadklas weg. Er bleven nu nog drie klassen over voor de lagere school en twee klassen in de kleuterschool. Op 27 juli 1971 overleed vrij onverwacht tengevolge van een operatie Zuster Honorea Naulaerts, bestuurster van de meisjesschool. Zo kwam het bestuur in handen van een leke bestuurster, namelijk Mevrouw Gonsa Van Loon-Van Dun. Na zestig jaren verblijf van de zusters te Ravels-Eel verlieten de twee overblijvende zusters de parochie op 1 september 1973. De school werd toen overgedragen aan een nieuwe inrichtende macht.

Bestuursters gemeentelijke meisjesschool Ravels-Eel: 1/5/1919-1/9/1973

M. De Deken (Zuster Alexandrine) van 1/5/1919 tot 18/11/1919
M. Van Dijck (Zuster Seraphia) van 1/3/1920 tot 31/7/1921
M. De Ron (Zuster Alcantara) van 1/8/1921 tot 28/12/1922
M. Vermaelen (Zuster Ursula) van 29/12/1922 tot 30/4/1948
A. Adriaensens (Zuster Monupha) van 1/5/1948 tot 31/8/1961
P. Naulaerts (Zuster Honorea) van 1/9/1961 tot 27/7/1971
27/7/1971: Gonsa Van Dun

Leerkrachten in de meisjesschool Eel:

1919: Joanna De Deken (Zuster Alexandrine) van 1/5/1919 tot 24/5/1919. Interims: Mevr. Dierckx van 1/6/1919 tot groot verlof. Zuster Ludwig van 1/10/1919 tot paasverlof 1920.

1920: Th. Van Dijck (Zuster Seraphia) van 1/3/1920 tot 31/7/1921. Interim: Mevr. Dierckx van ... tot 31/7/1921.

1921: M. De Ron (Zuster Alcantara) van 1/8/1921 tot 31/12/1922

1922: Bertha Van Gorp (Zuster Clarisse) van 1/3/1922 tot 31/8/1969. Maria Vermaelen (Zuster Ursula) van 29/12/1922 tot 30/4/1948. Interims: Zr. Clarisse dd. Schoolhoofd van 7/1/1947 tot 30/4/1948. Zr. Honorea van 7/1/1947 tot 27/4/1947 en van 3/6/1947 tot 1/8/1948.

1945: A. Adriaensen (Zuster Monulpha) van 1/9/1945 tot 31/8/1961. Schoolhoofd van 1/5/1948.

1948: P. Naulaerts (Zuster Honorea) van 1/8/1948 tot ... Interim: Mevr. Vueghs-Van Miert van 1/9/1970 tot 17/11/1970.

1953: L. Keynen (Zuster Herlindis) van 16/2/1953 tot 1/12/1959.

1959: Mevr. Gonsa Van Loon-Van Dun van 1/12/1959 tot heden.

1961: Mevr. Vueghs-Van Miert van 1/9/1961 tot 31/8/1962

1962: Mevr. Segers-Vosters van 1/9/1962 tot 31/8/1965

1969: Mevr. Van Dijck-De Corte van 1/9/1969.

Bewaarschool:

E.H. Voordeckers wenste in 1913 eveneens met een bewaarschool te starten. Met die bedoeling kocht men op 29 augustus 1913 een stuk grond van 18 are, gelegen te Ravels-Eel, wijk B, nummer 84E, dat eigendom was van de familie De Bie-De Bie. Daarop richtte men een lokaal op dat als bewaarschool moest dienen. In oktober 1913 begon Zuster Judith (Julia Ooms) met de bewaarschool in de voorplaats van het schoolhuis dat na het vertrek van meester De Wael naar Ravels-Centrum bewoond werd door Zuster Joanna De Deken, bestuurster van de meisjesschool. Dat was maar een noodoplossing omdat de bewaarschool nog niet klaar was. Deze bewaarschool viel onder het bestuur van de gemeenteschool. Na de paasvakantie van 1914 nam men de bewaarschool in gebruik. Vermits er op 1 mei 1919 bij de splitsing van de gemeenteschool geen lokaal voor de jongens voorhanden was, werd het lokaal van de bewaarschool afgestaan aan de nieuwe jongensschool en de bewaarschool werd opnieuw ondergebracht in de spreekkamer van het schoolhuis. In 1926 werd de bewaarschool weer definitief als kleuterklas in gebruik genomen. De meisjesschool bouwde immers een klooster en twee klaslokalen bij de bewaarschool (van 1919 tot 1926 dus jongensschool). De jongensschool die in 1926 ook in twee klassen werd gesplitst verhuisde vanuit de bewaarschool naar de vroegere lokalen van de meisjesschool bij het schoolhuis, dat voortaan bewoond zou worden door het schoolhoofd van de jongensschool, de heer E. Van de Gender. De Zusters betrokken het nieuwe klooster.

Op 1 februari 1948 verklaarde men de bewaarschool zelfstandig omdat twee scholen van verschillende aard niet mochten verbonden worden. Zuster Theofrida (Valerie Van den Bergh) werd schoolhoofd van de bewaarschool. Op 1 juni 1950 begon men met de bouw van twee nieuwe klaslokalen: één voor de vierdegraadklas en één voor een tweede bewaarklas. Als titularis van de tweede bewaarklas benoemde men Hilda Jansen. Ingevolge kinderziekten verschoof men de begindatum naar 25 september 1950. De kleuterklas kreeg nieuwe meubelen ter waarde van 29.684 frank. In 1951 verbeterde men de bestaande bewaarklas voor 14.016 frank. De kleuterschool kwam weer onder het bestuur van de lagere school op 1 maart 1959. In 1960 werd begonnen met de bouw van een nieuwe geprefabriceerde klas voor de kleuters in de tuin van het klooster.

Leerkrachten in de Bewaarschool Ravels-Eel (1913-1973)

1913: Julia Denis (Zuster Judith) van 1/10/1913 tot 1/10/1920

1920: Zuster Vincent van 2/10/1920 tot 30/4/1921

1921: Emma Smans (Zuster Philomena) van 30/4/1921 tot 30/9/1921. Elisa De Mesmaecker (Zuster Elisabeth) van 1/10/1921 tot 30/9/1928.

1928: Theresia Eyndels (Zuster Irmine) van 1/10/1928 tot 15/9/1934.

1934: Julia Engels (Zuster Pascale) van 15/9/1934 tot 10/9/1939

1939: Delphine Bruynseels (Zuster Christiana) van 11/9/1939 tot 31/8/1940

1940: Zuster Irmine van 1/9/1940 tot 24/9/1945. Interim: Juffr. Debacker van 23/5/1945 tot 30/6/1945.

1945: Bertha Michiels (Zuster Inès) van 24/9/1945 tot 1/9/1946.

1946: Valerie Vandenberg (Zuster Theofrida) van 2/9/1946 tot 8/3/1948. Schoolhoofd van 1/2/1948.

1948: Regina Cools (Zuster Renilda) van 9/3/1948 tot 1/9/1969.

1950: Juffr. Hilda Jansen van 25/9/1950 tot 31/8/1952

1952: Celine Evers van 1/9/1952 tot 6/1/1958. Interim: Juf. L. Van den Borne van 22/10/1954 tot 26/10/1954 en Juf. Paula Paulussen van 12/12/1957 tot 24/12/1957.

1958: Anna Vosters (Zuster Mathilda) van 7/1/1958 tot 16/11/1958. Juffr. Frida Jansen van 16/11/1958 tot 31/8/1965.

1965: Juffr. Josepha Van Gestel van 1/9/1965. Interim: Mevr. De Rijck-Jacobs van 8/11/1971 tot 17/11/1971.

1969: Augusta De Roover (Zuster Adelbertha) van 1/9/1969 tot 3/10/1972. Interim: Mevr. De Rijck-Jacobs.

1972: Mevr. Josepha Van Gestel. Interim: Pauline Van Beurden (Zuster Imelda) van 12/6/1972 tot 30/6/1972. Mevr. Rombouts-Holvoet van 17/9/1972 tot 15/12/1972.

Het preventorium

Wij schrijven de jaren na de eerste wereldoorlog 1914-1918. Het afmattende werk van ziekenverzorging door de Gasthuiszusters, wat veel van hun gezondheid en krachten vergde, en de angst voor het voortbestaan in de Gasthuizen door de merkelijke vooruitgang van de socialistische anti-godsdienstige beweging, noopte om uit te zien naar een alternatief. In 1924 vatte Eerwaarde Moeder Overste, Zuster Josepha Geerts, van het Gasthuis te Turnhout, na rijp overleg met de oudere zusters en de geestelijke overheid, het plan op een eigen bijhuis te stichten op de rustige buiten. Een enige gelegenheid daartoe werd hun geboden door E.H. Frans Van Mechelen, pastoor te Ravels, die tegen zeer geringe voorwaarden het volgende wilde afstaan:

- een huis met tuin aan de Dorpsstraat nr.104 dat zijn eigendom was en enige tijd had gediend als vakschool, waarvan de lessen bij gebrek aan leerlingen waren opgeschort.

- een stuk land op het gehucht "Klein Ravels" voorbestemd om als proefveld te dienen voor deze vakschool.

Het toeval wil dat in deze periode E.H.Vetsuypens, pastoor van St.-Remigius te Molenbeek-Brussel en promotor van het "Werk van de Berg Tabor" in onze streek op zoek was om in het hartje van de Kempen een tehuis op te richten voor zwakke kinderen. Onderhandelingen werden gevoerd en meteen was de oplossing gevonden. Het bijhuis van de Gasthuiszusters te Ravels, zou, naast het opknappen van vermoeide zusters, een Openluchtschool worden voor zwakke meisjes van 3 tot 14 jaar. De naam was ook geen probleem: "Onze Lieve Vrouw van de Kempen" met haar patroonfeest "Maria Middelaes aller Genade" en de tweede beschermer zou worden de "Heilige Kleine Theresia van het Kindje van Lisieux". Duidelijke afspraken werden gemaakt:

- Het huis bleef eigendom van de Zusters en zou bestuurd worden door de Ziekenverpleegsters van het Gasthuis te Turnhout, onder de wettelijke titel toebehorend aan: "De Vereniging der Parochiale Werken der Dekenij Turnhout".

- De heer pastoor van St.-Remigius mocht het tehuis beschouwen als een afdeling van de "Berg Tabor", waarvoor hij van zijnenwege zou trachten kinderen te sturen, zonder dat de Zusters moesten tussenkomen in het ereloon van de dokter.

Op 5 oktober 1924 kreeg Eerwaarde Moeder Josepha bij een bezoek van de geestelijke Overheid, van Zijn Em. Kardinaal Mercier en Mgr. Van Roey de volle goedkeuring en tot aanmoediging een geldelijke steun van 500 frank en een brief van aanbeveling om giften in te zamelen. Nu kon men aan het werk gaan.

De groei

Aan het bestaande woonhuis moest veel veranderd worden, om het dienstig te maken als opvang voor de zwakke kinderen. Daar er geen geld voorhanden was bleef er niets anders over dan een beroep te doen op edelmoedigheid. In de plaatselijke weekbladen werden enige artikels aangaande de nieuwe stichting opgenomen, geldinzamelingen werden voorbereid door een preek in de beide parochiekerken, en samen met enkele bereidwillige juffrouwen begon men eind oktober 1924 met bedeltochten, eerst te Turnhout, dan in de omliggende dorpen, verder in de dorpen van de provincie Antwerpen en een deel van Brabant. Intussen werd er te Ravels druk gewerkt: de zusters trokken aan het schilderen, behangen, afbreken, bijbouwen en opkalefateren. Zij werden hierbij flink bijgestaan door vele bereidwillige handen. Dat hun werk de goedkeuring wegdroeg van de Heer bleek alras, want er kwam nog uitbreiding. E.H.Louis Nuyens, gewezen pastoor van Oxelaer, die in die tijd verbleef te Turnhout, schonk, onder vorm van een notariële verkoop op 20 november 1924 een perceel opgebroken bosgrond, palende aan het proefveld op Klein Ravels. Dinsdag 14 april 1925, tweede paasdag, was de grote dag: drie zusters, Zuster Maria Dierckx, Zuster Bernarda Dierckx en Zuster Francisca Eelen gingen zich voorgoed te Ravels vestigen en troffen de laatste schikkingen voor de komst van de eerste kinderen.

Op 4 mei 1925 werden dan de eerste 4 kinderen, vier meisjes uit Turnhout opgenomen. De medische begeleiding werd in het begin waargenomen door dokter Van Laethem en later door de geneesheren van Turnhout en Weelde. De nieuwe stichting kreeg de wind in de zeilen en verwierf nog meer eigendommen:

- op 5 november 1925 schonk E.H.Nuyens op Klein Ravels een woonhuis met landbouwland, bos en boomgaard tesamen 2 hectare groot

- op 15 juli 1927 kocht pastoor Van Mechelen op Klein Ravels een stuk brem- en heidegrond van de C.O.O. van Ravels en schonk dat aan de Zusters.

De hoop werd uitgedrukt dat in de bestaande bossen van Klein Ravels er wel eens een Sanatorium zou komen voor de kinderen met als naam: "Stichting Pastoor Nuyens". Zover is het echter nooit gekomen. Wel werd ter plaatse een prachtige grot van O.L.Vrouw van Lourdes opgericht, die in mei 1927 plechtig werd ingewijd en ingehuldigd door kanunnik Jansen, pastoor-deken van Turnhout. Naast het groen op Klein-Ravels was er ook veel woestenij en het is dank zij de noeste arbeid van boeren van Turnhout dat dit in de wintermaanden van 1926 en 1927 werd ontgonnen. Met veel moeite

werd van deze wildernis een kleine oase gemaakt van groen waar de rust overheerste en waar bovendien alle groenten gewonnen werden voor het dagelijks gebruik in het tehuis.

Maar niet alleen groeide de nieuwe stichting in oppervlakte, ook het aantal kinderen steeg, zodat aan het eerste tehuis dringend vernieuwingen moesten gedaan worden. In 1926 werd een kleine keuken ingericht en een bestaand zaaltje werd in 1928 omgebouwd tot enkele klaslokalen. Op 1 april 1928, nog geen drie jaar na de start, verbleven 9 zusters in het tehuis en het aantal kinderen was gestegen tot 312. De kleine kapel werd hetzelfde jaar in gebruik genomen. In 1930 werd de oude school afgebroken en een nieuw tehuis opgebouwd. Alles werd betaald met het geld dat intussen bijeengebedeld was. In 1932 kwam de grote eetzaal klaar. Plaatsgebrek voor voldoende speelruimte voor het steeds groeiende aantal kinderen, deed de zusters opnieuw uitzien naar uitbreiding, die gevonden werd in een bebost terrein op Turnhouts grondgebied, gelegen bij het Ravels Kamp. Het was 6 hectare groot en werd in 1934 aangekocht en ingericht als buitenpark met allerlei speel- en oefentoestellen, het kreeg de naam "Grote Kinderlust". Niet alleen buitenterreinen, maar ook de bestaande behuizing dreigde in de kortst mogelijke tijd weer problemen te zullen opleveren. Was er nog uitbreiding mogelijk? Op 8 juni 1936 werd een boerderij en tuin van Van Loon die grensde aan het bestaande huis aangekocht met het oog op uitbreiding. Ook werd een mooie dreef als rustige toegang tot de "Grote Kinderlust" eigendom.

De oorlogsjaren 40-45 gingen ook voor "Onze Lieve Vrouw der Kempen" niet ongemerkt voorbij. De gebouwen werden door de Duitsers in beslag genomen en de Zusters en kinderen namen dan tijdelijk hun intrek in "Emmaus" te Weelde. De verbinding met Turnhout bestond niet meer, omdat de brug over het kanaal vernietigd was. In 1946 werd aangesloten bij het Nationaal Werk van Kinderwelzijn en veranderde de benaming van Preventorium in "kinderkolonie". Dat het werk door de Heer begunstigd werd, bleek ook nu nog uit de steeds stijgende groei. In 1950 werd in de O.L.Vrouwestraat een huis aangekocht als woning voor de E.H.aalmoezenier. In 1958 werd door Minister Meyers de eerste steen gelegd voor de nieuwe bouw die werd opgericht op de plaats van de boerderij Van Loon. Het eenvoudige woonhuis van 1924 werd geleidelijk een groot gebouwencomplex met een diepte van 110 meter en een voorgevel van 80 meter. De nieuwe bouw omvatte 5 paviljoenen, waarvan telkens 20 kleuters een eethoek, een speelhoek, een klas, een slaapzaal, sanitaire voorzieningen en een eigen buitenspeelplein bezitten. In 1967 werden de gronden "Bovenheide" als buiten-sluitstuk bij deze paviljoenen aangekocht en omgedoopt in "Kleine Kinderlust" terwijl aan de bestaande oude gebouwen in 1968 de nodige veranderingen werden aangebracht door het plaatsen van een verdieping.

In 1977 was er groot feest in de "Kinderkolonie". Enkele zusters werden er speciaal gevierd voor hun lange, verdienstelijke inzet, voor enkelen was dat al meer dan 50 jaar. Dit waren: Zuster Overste Raphaella Dierckx, en de Zusters Michaella Eelen, Tharcisia De Volder en Josepha Jacobs. Tevens mocht men er zich over verheugen dat gedurende deze periode, van 52 jaar, reeds 23000 verzwakte kinderen terug fit waren geworden dank zij de beste zorgen van de zusters en het personeel. Tot slot nog een woordje over de permanente begeleiding van deze kinderen. Die wordt momenteel ter harte genomen door 18 zusters, 20 kinderverzorgsters en 10 mensen voor het algemeen onderhoud. Er wordt volledig lager onderwijs gegeven waarvoor 4 onderwijzeressen instaan. Er zijn ook 3 kleuterleidsters en een bestuurster zonder klas. De kinderen worden medisch gevolgd door een kinderspecialist, met wekelijks een onderzoek voor de kleinsten. Bovendien bestaat er rechtstreeks contact met het St.Elisabethziekenhuis te Turnhout.

1980 is weer een mijlpaal in dit tehuis. Vanaf 1 januari draagt ze de naam "Kinderopvang Centrum". Deze wijziging bracht tevens een verandering mee in het leven in het tehuis. Was bij de aanvang het verblijf gesteld op drie maanden, dan is thans de verblijfsduur onbepaald en ieder kind in nood kan onmiddellijk opgenomen worden. Dit tehuis heeft in het verleden buitengewone resultaten geboekt en bewijst ook heden ten dage nog altijd zijn onmisbaarheid. Er wordt geen onderscheid gemaakt in rang of stand, afkomst of gezindheid, want een kind blijft voor de Zusters in de eerste plaats een kind.

IX. Verenigingen

Voetbalverenigingen

A. Albertina

Wanneer we in Ravels oudere mensen spraken over voetbal, viel het ons op hoe geestdriftig sommigen nog vertelden over "hun" ploeg en over "de spelers van Albertina". Deze roemrijke ploeg werd opgericht bij Boerke Proost (waar nu de Bankunie is). Het voetbalplein was gelegen op de weilanden achter het clubcafé. De eerste voorzitter-secretaris werd Rie Bogaerts. In 1922 verhuisde de ploeg naar café "Transvaal" bij Jef Van Gorp aan de Grote Baan. Het voetbalveld lag toen waar nu de Rijksschool is ingeplant. Nadien verhuisde deze ploeg nogal eens weg en weer naar voornoemde stamcafés. De ploeg die in die tijd enorm furore maakte, was samengesteld als volgt: doel: Jan Van Vugt, achterlijn: Louis Bogaerts en Flor Sobry, halflijn: Nand Baeten, Frans De Kinderen en Gusje Claessen, voorlijn: Louis Van Bladel, Frans Van Gorp, Jef De Kinderen, Steven Couwenberg en Jan Van Gorp.

Deze elite-ploeg speelde vooral vriendenmatchen en tornooien die toen erg "in" waren. Zo speelde men tegen H.I.H.-Turnhout, de Kastelein en zelfs tegen F.C.Turnhout. Gedurende het voetbalseizoen 1922-1923 stapten drie sterspelers van Albertina over naar F.C.-Turnhout, namelijk Frans en Jef De Kinderen en Fons Bluekens. Hierdoor viel Albertina fel terug; de pit was eruit. De ploeg bleef nog wel verder spelen, doch toen zij tijdens de paasvakantie van 1941 de derby-match tegen de studentenploeg F.C.-Flandria met 17-1 verloren, was het lot vlug beslecht. Van deze eens zo sympathieke en in de omstreken bekende en gewaardeerde ploeg zijn er thans nog vier spelers in leven, te weten: Jan Van Gorp 78 jaar, Jan Van Vugt 79 jaar, Louis Bogaerts 80 jaar, Jef De Kinderen 81 jaar.

B. F.C.Flandria-Ravels

Einde 1940 werd, ten huize van Rie Van Gorp, door enkele ontslagnemende studenten van de Vlaamse Studentenbond, F.C.Flandria opgericht. Het eerste bestuur bestond uit voorzitter Jos Van Gorp, secretaris René Verdonck en schatbewaarder Louis Clijmans. Zij gaven de voetbalclub de naam F.C.Flandria en kozen als kleuren geel en zwart. De definitieve start kwam met de paasvakantie in 1941. Toen had de derby plaats tussen Albertina en F.C.Flandria. Zowel de oud-spelers van Albertina als de oprichters van F.C.Flandria en zelfs nog vele supporters herinneren zich nu nog glashelder de uitslag, namelijk 17-1 ten voordele van F.C.Flandria. Van toen af werd het groots aangepakt. Men vond een vast onderkomen bij Warke en Anneke Baelus op Klein-Ravels, met een voetbalveld recht tegenover het clublokaal. De meeste spelers van Albertina kwamen naar F.C.Flandria over en de prachtige voetbalclub sloot aan bij de Koninklijke Belgische Voetbalbond. In het seizoen 1941-1942 werd slechts een noodcompetitie gespeeld, want het was toen volop oorlog. Toch werd er reeds gespeeld tegen Zwarte Leeuw, Vosselaar, Lentezon, e.a. Het seizoen 1942-1943 betekende voor F.C.Flandria het debuut in derde afdeling en in de competitie sport.

Intussen was het bestuur gewijzigd en werd op de Bovenheide een nieuw terrein klaargemaakt en helemaal met platen afgezet. Het nieuw bestuur bestond uit: voorzitter Frans Van Gorp, ondervoorzitter Jos Schoenmakers, secretaris Richard Geerts, raadsleden: Frans en Jef De Kinderen, Jan Van Deun, Joske Van den Borne e.a. Trainer: John Goyvaerts (ex-Berchemspeler). Het eerste seizoen was reeds fantastisch te noemen. Op één speeldag van het einde leidde F.C.Flandria met één punt voorsprong op Hoogstraten, waar de laatste match gespeeld diende te worden. Begeleid door meer dan 600 fietsende supporters werd de verplaatsing aangevangen. In Hoogstraten werd de wedstrijd geleid door arbiter Cauwenbergh. Men telde meer dan 2000 betalende toeschouwers. De opstelling van F.C.Flandria was: doel Fons Van Soom, achterlijn: Raf Van der Voort en Jan Van der Flaes, halflijn: Jos Van Gorp, Louis Clijmans en René Verdonck, voorlijn: Nace Branckaerts, Jan Heyns, Narres Van der Flaes (bakkerke), Jos Van Baelen en Frans Luyts.

Het werd een spannende match. F.C.Flandria was de sterkste ploeg op het veld en combineerde het beste. Doch Hoogstraten had de arbiter mee en kreeg niet minder dan drie strafschoepen toegewezen. Keeper Van Soom stopte het laatste strafschop, maar de arbiter besliste dat deze diende hernomen te worden. Niemand begreep deze beslissing. Deze partijdige beslissing bepaalde tevens

het lot en F.C.Flandria verloor met 4-3 deze match en was meteen ook de titel kwijt. Doch hoopvol werd uitgekeken naar het seizoen 1943-1944. Buiten de voornoemde kern kon F.C.Flandria thans rekenen op oud-gedienden van Albertina zoals Frans Kokke, Vic Bartels en Neleke Heyns. Ook jongere krachten drongen zich op zoals Walter Vromans, Jef Paulussen, Henri en Medard Van Dun, Louis Van Deun (slachterke), André Van Gorp, Willy Geerts, Toine Goossens en andere Frans Hofkens. Een gevoelige versterking betekende ook de komst van Jan Gladinez uit Vosselaar. Dit seizoen verliep zoals het voorgaande. De successen volgden elkaar op. Andermaal leidde F.C.Flandria met één punt voorsprong op de voorlaatste speeldag. Weerom was het de tweede gerangschikte, Lentezon (Beerse) tegen wie de laatste match diende gespeeld te worden, doch deze keer op eigen terrein.

's Zaterdags stond gans de Bovenheide op zijn kop. Het had gesneeuwd en het voetbalveld moest klaargelegd worden. Tot overmaat van ramp werd het terrein door de Duitsers aangeslagen vanaf zondag 14 uur. Het aanvangsuur van de match werd dringend verschoven naar 12 uur. Het werd zondag 12 uur, het uur van de waarheid! Op het veld stonden meer dan 2000 toeschouwers. De spanning steeg ten top. De spelers van F.C.Flandria vlogen er onmiddellijk in. Aangemoedigd door uitbundige supporters kwam de thuisploeg vrij vlug op een voorsprong. Hoe Lentezon ook op de Ravelse stellingen inbeukte, keeper Van Soom was niet te verslaan. De match werd uiteindelijk gewonnen met 3-0. F.C.Flandria was kampioen. Er werd gejuicht en gejubeld. De luidspreekers schreeuwden om ter hardst. Er werden bloemen aangevoerd. Kortom ... er was sfeer.

Hierop volgde de eindronde waarvan de eerste zes matches werden gewonnen. Om de verplaatsing naar Germinal (Ekeren) te kunnen doen, diende een speciale tram te worden ingelegd om al de supporters te vervoeren. Voor de verplaatsing naar het terrein van Netegalm (Geel) waar gespeeld moest worden tegen Booischot, diende men niet minder dan zeven tramrijtuigen in te schakelen om al de supporters -734 mannen en vrouwen- ter plaatse te kunnen brengen. Een grote kampioenenhulde werd op touw gezet. Op het terrein op de Bovenheide werd als orgelpunt een vriendenmatch gespeeld tegen ...F.C.Antwerp. Door de luidspreekers weerklonk al maar door het clublied met als refrein:

"Flandria Sport, Flandria Sport (2x)
is gekend om zijne combinatie
Groot en klein, groot en klein (2x)
Iedereen wil in ons clubje zijn
Hand in hand, hand in hand,
Als een band, als een band,
Zullen wij voor 't kampioenschap strijden
En de kapitein met zijn manekens fijn
Zullen kampioenen zijn!"

Na de oorlog ging het snel bergaf met F.C.Flandria. De jeugd had andere vormen van sport ontdekt. Talentvolle spelers als Louis Van Deun werden door F.C.Turnhout aangetrokken. Weer anderen verlieten het dorp na hun huwelijk of stopten met voetballen. Een hardwerkend bestuur wist deze moeilijke periode te overbruggen. Voorzitter Frans Van Gorp hield de gelederen gesloten, Richard Geerts bleef de pen hanteren, Jos Lemmens zorgde ervoor, dat de eindjes aan elkaar geknoopt werden. John Goyvaerts, Gust Mertens, Sooi Bartels en mannen als Toon Simons waren de steunpilaren in het bestuur. Met het voetbalseizoen 1952-1953 kreeg F.C.Flandria een nieuwe voorzitter in de persoon van Toon Simons. Het voetbalveld op de Bovenheide kreeg een andere bestemming en zo kwam het terrein terug in Klein-Ravels te liggen, tegenover het clublokaal bij "Warke". Omstreeks 1956 verhuisde de club noodgedwongen naar café "De Man" in de Peel. Achter dit clublokaal werd een nieuw terrein aangelegd.

Het bestuur was stevig in handen van Toon Simons als voorzitter, Jos Lemmens fungeerde als de ongekroonde minister van financiën. De derby-match tegen Weelde was voor hem steeds een welgekomen aangelegenheid om terug uit de rode cijfers te geraken. Gaston Mangelschots was zowat het duiveltje-doe-al. Dank zij de goede sfeer onder de spelers en het bestuur, het gezellige sportlokaal en het groeiende aantal supporters, kon F.C.Flandria weer aanknopen met regelmatig een overwinning. Gedurende het seizoen 1959-1960 verstreek het huurcontract van het voetbalveld en F.C.Flandria mocht weer verhuizen. Na enkele jaren terug ingekwartierd te zijn bij Trien Proost kreeg de club uiteindelijk in de zestiger jaren, een definitief voetbalveld toegewezen op gemeentegrond,

langs de Raafuinen. Het clublokaal kwam rond 1965 terecht bij Jef en Irma -Café Van Nijlen- op de Grote Baan. Met de komst van Dr. Roos als voorzitter en voetbalkenner kwam er een einde aan een wankele periode. Al wacht men nog steeds op een heropstanding -en die komt er beslist- er werd toch reeds een tweede voetbalveld aangelegd. Ook een nieuwe en ruimere cantine rees uit de grond en het bestuur doet intussen zijn uiterste best om het tij te doen keren. F.C. Flandria deed het en doet het nog steeds met nog meer aandacht voor de jeugd en met nog meer jeugd ploegen dan ooit tevoren. Het is reeds een succes te noemen om veertig jaar lang, ieder seizoen weer opnieuw, gereed te staan om de competitie aan te vangen en om de jeugd, de spelers en de supporters opnieuw geestdriftig te maken voor de sporttak bij uitstek: de voetbalsport. En met een vleugje nostalgie, neuriën wij:

"Flandria sport, Flandria sport

is gekend om zijn combinatie ...

...

...

...

...

...

En de kapitein met mannekens fijn

Zullen kampioenen zijn!"

C. Zwarte Leeuw

Naast grote broer Albertina kende Ravels, in de twintiger jaren, ook nog een ijverig voetbalploegje dat zich Zwarte Leeuw noemde. De stichter van de club was meester Raus die de grote schoolkinderen een aangenaam tijdverdrif wilde bezorgen tijdens de weekends en in de vakantieperioden. De meester kocht in 1924 de eerste bal en elke kandidaat voetballer moest 25 centiemen per maand uitleggen om te mogen meespelen. De schoolbengels en jongeren van 13, 14 en 15 jaar namen de zaak zo ernstig op, dat meester Raus vrij vlug de leiding overdroeg aan de trainer-sponsor Jan Mangelschots. Deze zorgde voor een sportlokaal aan de brug in café bij "Dikke Mie" (Simons-Andriessen). Tegenover het lokaal kwam het voetbalveld (ongeveer tegenover de huidige zaal Rio). Spelers waren Sooike, Mielke en Hypoliet Mangelschots, Louis en Nest Spruyt, Sooi en Neleke Heyns, Jan Van Baelen, Jan Van der Flaes (zoon van Floeske), Jefke Lemmens, Peerke Van Beurden, Jan Verhaeren, Hector Bogaerts, Toon Simons en Jan Joris. De kleuren die verdedigd werden waren rood-groen.

Alhoewel men niet was aangesloten bij een officiële bond, toch diende men soms tot twee matches per zondag te spelen. Naast vriendenmatches werden vele tornooien gespeeld, ondermeer tegen Unitas (Ravels-Eel), Aurelia (Turnhout), Albertie (Graatakker), Heidebloemke (Oosthoven), Arendonk, Baarle-Hertog e.a. De verplaatsing gebeurde "half" te voet. Men had slechts een vijftal fietsen. Ieder om de beurt reed enkele kilometers met een overladen fiets, liet deze achter en zette de tocht te voet verder. De achteropkomende voetgangers namen de fietsen mee door en reden de eersten weer enkele kilometers voorbij. Dit spelletje duurde zolang tot men op de plaats van bestemming aankwam. In 1932 kwam een einde aan dit klein, sympathiek ploegske, omdat het terrein niet meer beschikbaar was.

D. Gilseinde sportief

Alhoewel een soort caféploegske, toch was het in gans de omtrek gekend. Trouwens verschillende spelers kwamen later bij F.C. Flandria terecht en speelden er een vedetterol. Het werd gesticht bij "De

Witte" in café Meynendonckx op 't Gilseinde, in het begin van de jaren dertig. Voorzitter was Willem Joris, Gust Verelst (De Man) en schatbewaarder Jan Mangelschots. Bij het opdoeken van Zwarte Leeuw in 1932 sloten verschillende spelers aan bij dit Gilseinde Sportief. Het terrein was gelegen bij het Stinkvenneke. Wanneer op zekere dag gespeeld moest worden tegen een geburenploeg, dook iedereen na de match in het berucht Stinkvenneke. Allen kwamen er vuiler uit dan ze er in waren gesprongen. Door het succes van Albertina en later ook van F.C.Flandria verdween het vriendenploegske bij gebrek aan spelers.

E. Unitas

Deze ploeg werd omstreeks 1925 opgericht door Karel Ceusters, afkomstig uit Geel, die in zijn geboortedorp ook in een ploeg gespeeld had die zich Unitas noemde. Het terrein was gelegen op de Vogelberg en het lokaal werd gehouden door Jaan Van Gils in de Achter-Eel. In het begin speelden vooral boerenzonen mee die voordien nooit een bal hadden aangeraakt. Begrijpelijk dat vooral het temperament de bovenhand haalde op het talent. Na een snelle opgang nam men al vlug deel aan bekerwedstrijden. Deze brachten heel wat volk op de been en er werd gespeeld in een geweldige sfeer. Het gebeurde dan ook menige keer dat Jaan zonder bier geraakte bij al dat navieren. Hij moest dan met de kruiwagen naar de Vooreel om nieuwe voorraad aan te halen. Toen het terrein ontzaveld werd, mocht een nieuw voetbalveld aangelegd worden bij bakker en caféhouder Louis Dickens, waar natuurlijk ook het sportlokaal kwam. Unitas sloot toen aan bij de Vlaamse Bond en speelde van dan af in competitieverband. De club kende in die jaren haar hoogtepunt vooral dank zij de overkomst van Frans en Jef De Kinderen, die verschillende jaren bij F.C.Turnhout hadden gespeeld. De verplaatsingen gebeurden meestal met de vrachtwagen van den "Brok", een vrachtvoerder uit Poppel. Stilgevallen tijdens de oorlog kwam er nog een lichte opflakking na de oorlog, doch bij gebrek aan coördinatie verdween de club. De voornoemde verdwijning was echter niet definitief, want ter voorbereiding van de dorpsfeesten in 1970 werd een gelegenheidsploegje samengesteld. Nand Tuytelaers en vooral Freddy Van den Borne namen deze gelegenheid te baat om opnieuw van wal te steken met een echte voetbalploeg. Beide mannen legden elk duizend frank uit en zo herrees het nieuwe Unitas.

Het sportlokaal kwam bij War Van Dun en het terrein werd gehuurd in de Hoge-Voortstraat. Alhoewel enkele vriendschappelijke wedstrijden werden gespeeld en praktisch al de bestuursfuncties- dus ook het werk- in handen waren van Freddy Van den Borne, genoot de club toch vlug heel wat sympathie en aanzien in het dorp. Na een vijftal jaar hard werken gaf Freddy de voorzitterszetel over aan Paul Van Gils. Zelf bleef hij secretaris en Hilaire Dhondt werd schatbewaarder. Met dit versterkt bestuur begon Unitas in 1977 aan de competitiesport in de K.V.V.V. (de Kempische Vereniging van Vriendenclubs). Tot op heden werden reeds drie seizoenen afgewerkt en eindigde Unitas ook driemaal op de tweede plaats in de competitie. Thans heeft Unitas een veertigtal spelende leden en speelt zij met twee ploegen. Met spanning, doch hoopvol, wordt naar het volgende seizoen uitgekeken ...

Toneelvereniging "De Morgenster"

Vooraf onder impuls van pastoor Van Mechelen, die zich in Ravels op sociaal vlak zeer verdienstelijk heeft gemaakt, ontstond de toneelvereniging "de Morgenster". Jonge dames, die met elkaar vertrouwd waren doordat zij in de kerk een zangkoor vormden, begonnen zich te oefenen en toneel te spelen. Onderwijzeres Louise Stoop was de aanvoerder. Aanvankelijk werden pogingen ondernomen om geïnteresseerden uit de naburige gemeenten Poppel en Weelde erbij te betrekken. Dit hield echter geen stand, zodat de Ravelse dames opnieuw op zichzelf aangewezen geraakten. Het ging er binnen de kring gemoedelijk aan toe, en bij al het persoonlijk genoeg werd er ook nog succes geogst. De voorstellingen trokken zondagen na elkaar volle zalen. Dit hoeft niet te verwonderen, want in die dagen was er op onze dorpen niet veel te beleven. Van televisie had nog nooit iemand gehoord, en zelfs een radio bestond slechts in de verbeelding van onze mensen.

De voor hun tijd vooruitstrevende dames van "De Morgenster" keken verder dan de dorpsgrenzen. Geregeld werden uitstappen gemaakt en in de naburige dorpen voorstellingen gegeven. Een bloeiende wisselwerking ontstond onder de verschillende kringen en op gouddagen, o.a. te Antwerpen en Lier werd met vlag en wimpel verzusterd. En daar bleef het niet bij. Aan goede werken werd ook gedacht! Binnen de vereniging hadden enkele belangstellenden een missienaakring

opgericht, die jaarlijks een tentoonstelling organiseerde. En hoe kon het anders, een "Vlaamse kermis" hoorde er ook bij. Bovendien werd nog geld ingezameld langs de huizen, dit allen ten bate van de missionarissen. Aan ijver ontbrak het waarlijk niet, tenminste zolang de idealistische aanvoersters van de partij bleven.

Het spel met de duiven: eertijds een boeiend volksvermaak

Met de welvaartsmaatschappij is ook het probleem van de vrijetijdsbesteding gekomen, zo wordt althans steeds gezegd. Het lijkt typisch voor deze tijd die op elk vlak problemen en ingewikkelde toestanden schept. De veelheid aan mogelijkheden heeft geleid tot wispelturige oppervlakkigheid en eengalige gelijkmatigheid. De kleurige aspecten die aan het vroegere dorpsleven een typisch eigenheid verleenden, zijn naar de achtergrond verdrongen. Keren we even terug in de tijd om bij het eenvoudig volksvermaak stil te staan. Wat had de mens ter beschikking? Alleszins weinig middelen, zodat hij aangewezen was op zijn vindingrijkheid en op kameraadschappelijk contact met de buurtschap. Dan zochten zij elkaar op, zondags onder de lindebomen voor het lage boerenhuis, om hun partijtje steentje-tik, meetje-steek en papke-steek te spelen. En om te praten over het weer en de gewassen op het veld, de koeien en de varkens, de kippen en de duiven...

Vooraf met de duiven ging het er soms spannend aan toe. Op elk boerenhof waar gespeeld werd, stonden groepjes mensen bij elkaar -omringd door nieuwsgierige kinderen- de lucht af te staren. Als de duif eindelijk naderde, hield eenieder de adem in: zou ze recht het hok invliegen? Of de tijd nemen om uit te rusten in de omgeving? Tot hier beleven wij het nu nog. Toen stonden de lopers ongeduldig te wachten. Konstateurs waren er nog niet, elke duivenmelker had één of meerdere lopers, die in een minimum van tijd met de ring van de aangekomen duif naar de moederklok in het duivenlokaal renden. Aan kijkers bij de wedloop ontbrak het niet: jong en oud lieten even vallen wat zij in handen hadden. Voor de echte duivenmelker was het natuurlijk grote ernst. Voor hem was het spel met de duiven een sport als een ander, een competitie waarin hij liefst een zo goed mogelijk figuur wilde slaan. Zo'n echte duivenmelker was Jan van Stienus (Bullens). Op elf-twaalfjarige leeftijd reeds begon hij te spelen. Hij is dan ook samen met Jef Pijnenborg, Fons Schoenmakers en Jan Vloemans gehuldigd voor zijn 70-jarige duivenmelkersloopbaan. Als jongeman reed hij met de hondenkar naar het station te Turnhout om de duiven af te leveren. In het lokaal had hij "zijn witte" zitten, een feilloze telegrambesteller. Radio stond niet ter beschikking, per "dépêche" werd in het lokaal gemeld dat de duiven gelost waren. Onmiddellijk kreeg "de witte" een briefje aan de poot gebonden om het nieuws aan de baas te melden. En die kreeg het dan behoorlijk op de zenuwen!

Wie het goed te pakken heeft, raakt ook nu nog door de duiven bezeten. In het begin van de week gaat het nog, de duivenmelker laat zijn jongen los en daarna zijn oude. Hij onderhoudt het hok of vermaakt zich met het levendig gedoe gade te slaan. Ondertussen komen fantasieën opduiken over eerste prijzen, kansen die verloren gingen en mogelijkheden die voor het grijpen liggen. Overtuigd van zichzelf -o.a. wat betreft de juiste voedermethode- en zijn duiven stapt hij aan het einde van de week naar het lokaal. De stemming is optimaal. Ieder is immers zelfverzekerd, uit de tapkraan stroomt het gerstenat, grap en scherts gaan er gretig in en een weddenschap eveneens. Kortom, het is telkens een feest, tot de duiven vallen ... Op het uur der waarheid storten filosofieën en berekeningen in elkaar als kaartenhuisjes. Wie geen geluk had, zoekt een uitvlucht, -de duif ging niet recht binnen, terwijl ze er in feite invloog!- en kiest zo vlug mogelijk het hazepad. Ondertussen trekt de winnaar, de koning te rijk, het dorp in en hoopt er vrienden en kennissen te ontmoeten die hem vragen zullen stellen over hoe het is geweest. Als glorieertijd van de duivensport te Ravels worden de jaren tussen 1945 en 1955 vooropgezet. Talrijke jonge melkers kwamen de rangen vervoegen. Er zat goed geldgewin in en in het lokaal heerste steeds een drukte van belang. Het is in die tijd dat Rie Heyns met zijn fondduiven op Bilbao speelde en geregeld deelnam aan vluchten op Bordeaux. Daar was iets mee te pakken, vermits zowel nationaal, provinciaal en regionaal ingezet kon worden. Hoewel het geldgewin eerder een nevenattractie is, gaat er uiteraard toch een grote aantrekkingskracht van uit. De duivenmelker-zakenman heeft kans er een frank aan over te houden en de anderen mogen tevreden zijn als hun onkosten, het jaar rond, betaald kunnen worden.

Verenigingen

Verondersteld wordt dat de eerste duivenmaatschappij omstreeks 1889 te Ravels is gesticht, onder de naam "Vooruit en de Eendracht". Het lokaal bevond zich bij Doris van den bakker (Van Roey) aan de

Grote Baan te Ravels. Dit bleef tot 1922, jaar waarin verhuisd werd naar Toon Heyns in de Kerkstraat. Hier werden de beste jaren doorgebracht. Ook talrijke duivenmelkers uit Eel waren te Ravels aangesloten. Om hen ter wille te zijn werd afwisselend te Ravels en in Eel, bij de familie Bos, ingekorfd. Omstreeks 1940 vormde zich een splitsing. Zo ontstonden de duivenmaatschappijen "Vooruit" te Ravels en "de Eendracht" te Ravels-Eel. Achteraf in 1954, kwam het te Ravels tot een breuk, wat aanleiding gaf tot de oprichting van de duivenmaatschappij "Recht voor Allen", zodat momenteel drie maatschappijen elk hun eigen leventje leiden.

En hoewel het aantal duivenmelkers geregeld terugloopt, blijft er toch nog steeds een hechte kring van vurige sympathisanten. Hun gemiddelde leeftijd ligt eerder aan de hoge kant, want de jongeren zoeken hun ontspanning duidelijk in een andere richting. Daar zijn talrijke redenen voor, niet in het minst een financiële. Een duivenhok hoort tegenwoordig te voldoen aan esthetische normen, en dat wordt al vlug een kostbare zaak. Daarbij liggen er zoveel andere, makkelijkere sensationeler ontspanningsmogelijkheden voor het grijpen. Wat zouden ze het nog bij die ouderwetse duif gaan zoeken? Of deze trend zich zal aanhouden en onze duivenmaatschappijen nog slechts een kortstondig bestaan is beschoren, zal de toekomst uitwijzen.

Fanfare Nut en Vermaak

Eenieder is het er waarschijnlijk wel mee eens dat een dorp niet zonder fanfare kan. Maar of men beseft wat al inspanningen het vergt om een dergelijke vereniging jaar in jaar uit recht te houden, is zeer de vraag. Hopelijk kan dit schrijven bijdragen tot waardering voor de inzet van muzikanten en leiders. In 1908 opgericht, heeft "Nut en Vermaak" een respectabele ouderdom bereikt. Logischerwijze, en mede door de wisselende tijdsomstandigheden, was haar leven gekenmerkt door hoogte- en dieptepunten. Aan de basis van de oprichting lagen duidelijk culturele aspiraties. We durven dan ook stellen dat "Nut en Vermaak" evenals andere verenigingen, onder impuls van pastoor Van Mechelen tot stand gekomen, werd opgericht tot verheffing van lichaam en geest. Enerzijds waren er toneel- en muziekuitvoeringen en anderzijds werden geregeld fietsuitstappen georganiseerd. In het prille begin vormde een veloclub immers een onderafdeling van "Nut en Vermaak". Op het dorp van toen, met zijn beperkte ontspanningsmogelijkheden, brachten dergelijke initiatieven levendig enthousiasme. Jong en oud was niet weinig fier op zijn nieuw muziekinstrument of zijn nieuwe fiets.

Met de jaren bleef enkel de muziekmaatschappij over en deze raakte helemaal vergroeid met het dorpsleven. Bij ontelbare blijde en droeve gebeurtenissen heeft zij voor sfeer en animatie gezorgd. Op festivals en concerten werd verbreed met fanfares uit andere gemeenten, waarbij het bier lustig stroomde. Leute en plezier vierden vaak hoogtij. Nadat in oktober 1944 Ravels-Eel met een afzonderlijke fanfare was gestart bleef voor Nut en Vermaak een beperkter publiek over. Zolang ten volle op de jeugd kon worden gerekend, schiep dit geen problemen. De zestiger jaren zouden echter voor een ommekeer zorgen, in die zin dat de oude vertrouwde fanfare af te rekenen kreeg met de concurrentie van talrijke nieuwe ontspanningsvormen. De leiders versaaagden echter niet, en hun vrouwen al evenmin! Getracht werd een gemoedelijke familiale sfeer te scheppen waar jongeren zich echt thuis konden voelen, en waar plaats was voor allerlei nevenactiviteiten ter verheffing van lichaam en geest. Zoals in de begintijd primeren weer de culturele aspecten. Vooraleer in het openbaar kan opgetreden worden, dient nu een jongen of een meisje anderhalf jaar notenleer te studeren, gevolgd door één jaar repeteren op een instrument. En dit is een minimum. Wie weinig aanleg heeft, doet er langer over; doorzettingsvermogen speelt daarbij een niet te onderschatten rol. Ook moeten we opmerken dat elk spelend lid -jong of oud- per repetitie 10 frank betaalt; hiervoor mag dan jaarlijks deelgenomen worden aan het teerfeest. En daar wordt gretig gebruik van gemaakt!

Of het in de kring gezellig is? Zeker, want er zijn die bereidwillige vrouwelijke fanfareleden, voortdurend bezig om het de jeugd naar de zin te maken. Zo gaan zij samen schaatsen of zwemmen, ze bakken wafels en pannenkoeken, en maken ondertussen tijd voor een praatje, voor lach en scherts. Alles op zijn tijd: grote ernst wordt het dan weer als er een mis of een andere bijzondere plechtigheid dient opgeluisterd. En hoe aangenaam klinken dan de gunstige reacties in de oren als de inzet is beloond. Het is duidelijk: binnen de muziekmaatschappij Nut en Vermaak vinden mensen elkaar in lief en leed; een basis die vertrouwen schept voor de toekomst. Bij dit alles zouden vele namen genoemd kunnen worden. Wel niemand zal het ons kwalijk duiden als we hier even Jan Van Gorp vermelden: een echte weldoener voor de fanfare waarvan hij 17 jaar voorzitter is geweest. Uit het lange lijstje van zeer verdienstelijke leden halen we de ouderdomsdekens: 65 jaar muzikant waren Corneel

Verhaegen, Jan Van Vught en Petrus Lemmens. Vergeten we ook niet te vermelden de talrijke ereleden en de gemeentelijke overheid die de fanfare financieel steunen, een onmisbare stimulans, naast de voortdurende inzet van de leiders, wiens tolk we hier willen zijn als we zeggen: leef mee met uw fanfare; gun haar een plaatsje in uw hart!

Fanfare Jeugd en Vreugd van Ravels-Eel

Tijdens de winter van 1944-45 besloten enkele bestuursleden van de B.J.B. een "bonte avond" in te richten. Zonder muziek zou het succes echter niet verzekerd zijn en daarom werd de medewerking van enkele oud-muzikanten gevraagd. Zeven muzikanten traden op en meteen was de wagen aan 't bollen. Pater Charel Lauwers had intussen lucht gekregen van wat er gaande was en kwam wekelijks per fiets van Heverlee om in "den Eel" de dirigeerstok te hanteren. Hij haalde muziekinstrumenten bij De Vries te Lier en door pastoor Vandenvan werden hem instrumenten afgestaan van de fanfare "Nut en Vermaak". Deze fanfare was wegens oorlogsomstandigheden op non-actief geraakt. Meerdere liefhebbers werden in de groep opgenomen en pater Lauwers leerde de jonge muzikanten op. Uit het orkest groeide weldra de fanfare. Peer Lauwers, de broer van de pater, werd de eerste voorzitter, en hij bleef het tot heden, vijfendertig jaar lang.

Frans Donckers en Remy Noyen werden later de dirigenten en onder Staf Van Leuven kende de Fanfare een ware opgang. Aan vele muziekwedstrijden werd deelgenomen:

- 1949: Gierle, 1e prijs in de 4e afdeling
- 1951: Berlaar, 1e prijs in de 3e afdeling
- 1953: Mol-Sluis, 1e prijs in de 2e afdeling
- 1956: Lommel, 1e prijs in de 2e afdeling
- 1957: Raamsdonksveer, 1e prijs in de 1e afdeling
- 1960: Tessenderlo, 1e prijs in de uitmuntendheid
- 1964: Eindhout, 1e prijs in de ere-afdeling

Pastoor Van Roosmalen was een gewaardeerde proost, Henri Van Dun een gewetensvol secretaris en Jos Klaasen een verdienstelijk mecenas of beschermheer. Jos Klaasen was vele jaren erevoorzitter van de maatschappij. Toen op 16 april 1950 de vlag van de fanfare werd gewijd, waren er niet minder dan zestig spelende leden. Florent Van Dun verzorgt nu de opleiding van de jonge muzikanten en Frans Kenis uit Retie dirigeert momenteel op onvolprezen wijze deze maatschappij, die met virtuositeit haar uitvoeringen ten beste geeft.

Davidfonds

Hoe werd het Davidfonds bekend in Ravels? Hiervoor moeten we terug tot in 1933. In die tijd bestond te Turnhout reeds een afdeling, met als ijverige secretaresse, Juffrouw Peeters. Meester Van Gool, onderwijzer te Ravels, was toen erg geïnteresseerd in die werking en hij bezocht dan ook regelmatig de bijeenkomsten van de Turnhoutse afdeling. Samen met Pastoor Van Mechelen maakte hij hier enkele jaren de nodige reclame en de boeken werden in die tijd aan huis bezorgd door Anna Van Rillaer die in dienst was bij Juffrouw Peeters. Pastoor Van Mechelen, de stichter van onze eigen Ravelse afdeling, overleed kort na de stichtingsvergadering, nog voor de eerste bestuursvergadering. 26 juli 1936 is de eerste mijlpaal voor het Ravelse Davidfondsleven: de officiële erkenning van de afdeling Ravels door het Nationale Bestuur. De mannen die zich toen voor de wagen spannen waren: voorzitter E.H. Vandenvan, pastoor Ravels-Centrum, ondervoorzitter Van de Gender, penningmeester Jan Van Loon, secretaris Antoon Van Gool, onderwijzer, raadsleden: Van Gerven, Roymans, Vic Van Himbergen, Jan Van Gils, Janssen, Moonen M.

Regelmatige bestuursvergaderingen, namelijk op de tweede zondag van de maand, stonden borg voor een goede werking en volgens het verslagboek waren de bestuursleden telkens voltallig aanwezig. Deed de fles wijn van mijnheer Pastoor hier soms wonderen? De eerste jaren werd er echt pionierswerk verricht en men kreeg dan ook dra de wind in de zeilen. De 11 juli-viering en het jaarlijkse Winterfeest waren hoogtepunten in de culturele activiteiten. Enkele gangbare prijzen voor activiteiten in de zaal waren: inkom leden 1 frank, inkom niet-leden 3 frank, prijs voor een lotje: 0,25 frank. Dat de georganiseerde avonden slaagden, blijkt overduidelijk uit de kascijfers, namelijk een credit van 119 frank en in het verslagboek kunnen we lezen "de aanwezigen moesten zich een plaats

zoeken tot op de kasten van de boekerij". Soms werd het zelfs zo erg dat de plaatselijke veldwachter versterking kreeg van twee rijkswachters om de orde te handhaven. Dit was ondermeer het geval toen onze eigen Davidsfondsgroep het toneelstuk "Tijl Uilenspiegel in Vlaanderen" opvoerde. De gehele organisatie moest wel bloeien, want Davidsfonds Ravels had toendertijd al de medewerking van het zogenaamde "Ministerie van Propaganda" waarin zetelden de heren: Janssen, Van Himbergen en Van Gool.

En dat Ravels het in die tijd ook serieus meende in de strijd om zijn eigen Vlaamse taal, blijkt uit het protest-telegram dat in 1938 aan de heer Spaak werd verzonden, luidend: "Davidsfonds Ravels eist: Grammens vrij, onmiddellijke toepassing van de taalwetten en sancties tegen de wetten-saboteurs". Een actueel punt op de zorgenlijst was de zo nodige steungelden van de gemeente los te krijgen. Men moest drie jaar wachten (tot 1939) alvorens de eerste subsidie in ontvangst genomen kon worden, wat dan later jaarlijks gebeurde. Om een zo ruim mogelijk publiek te bereiken kende iedere wijk haar actieve verantwoordelijke en in de jaren 38-39 werd Marten Moonen aangesteld als speciale propagandist voor Ravels-Eel. Het resultaat loog er niet om, want in 1939 werd het honderdste lid gevierd. Een ander vermeldenswaardig feit is, dat men in die periode een "boekendraagster" aangeworven had, eerst was dat Fien Van Gils, zuster van bestuurslid Jan Van Gils en later Julia Janssen van Ravels-Eel. Zij ontving voor deze prestatie één frank per boek per jaar.

De periode 40-45, de oorlogsjaren was de stille periode, maar in 1945 ging men met vernieuwde moed terug van start met als voortrekkers: voorzitter E.H.Biermans, pastoor Ravels-Centrum, Secretaris Antoon Van Gool, schatbewaarder Jan Van Loon. De andere bestuursleden: E.H.Van Roosmalen, pastoor Ravels-Eel, E.H.Rommens, onderpastoor Ravels-Centrum, Jan Van Gils, Van Himbergen, Turelinckx, Meester Rens en Jef Paulussen. Allen waren echte werkers, die voor vele activiteiten zorgden zoals: voordrachten, toneelavonden, opstelprijskampen en reizen. Als het Davidsfonds Ravels bijvoorbeeld een reis organiseerde, dan presteerde men het wel eens om van een geplande ééndagsreis een tweedaagse te maken: men vertrok 's morgens om 5 uur en kwam 's anderendaags 's morgens om 5 uur terug. In 1949 kwam er versterking bij in het afdelingsbestuur met: Bastijns, Van Dun en Meester Luyts. Het secretariaat werd overgenomen door Jef Paulussen. Verjonging in het bestuur bracht ook verjonging in de ideeën mee. In 1951 werd Dhr.Peeters, vrouwenarts uit Turnhout, uitgenodigd voor het geven van een reeks voorlichtingsavonden. In 1951 werd het bestuur weer aangepast. Meester Luyts zal voortaan de pen hanteren en Jaak Van Gils van Ravels-Eel komt het bestuur versterken. De vijftiger jaren waren voor de afdeling zeer vruchtbaar: het ledenaantal steeg tot 142. In 1957 werd E.H.Vermeiren voorzitter in de plaats van E.H.Biermans die inmiddels overleden was. Het bestuur werd tevens aangevuld met : Frans Tanghe en Aloïs Van Steen.

Een plotse teruggang van het ledenbestand naar 114, deed in 1958 iedereen in het bestuur wakkerschieten. Er werd besloten één activiteit per jaar speciaal te verzorgen. En er moest ook dringend uitgezien worden naar bestuursmedewerkers. Deze kwamen er dan ook: in 1959 Frans De Kinderen en in 1960 Jan Van Loon. Hoogtepunten in de eerstvolgende jaren:

1962: Guldensporenviering met 700 toeschouwers

1963: Eerste optreden in Ravels van het Nieuw Vlaams Toneel en hun Jeugdtonaal, traditie die nu nog jaarlijks wordt in ere gehouden.

1966: Een serieuze verjonging van het afdelingsbestuur: Louis Beyens, Laurent Cortens, Aloïs Lauwers, Cor Van Roey, Fons Van Asten en iets later Rik Van Tigchelt. Waren tot dan nog steeds mannen aan het bestuur geweest, in 1967 kwam daar verandering in. Het was Roza Verbraeken die hier de lans brak en alras versterking kreeg van Ria Simons, Maria Van Dun en Lidwina Van Loon. De laatste zestigerjaren typeren zich door de vele "ups and downs" zowel in de activiteiten, de belangstelling als het ledenaantal. Dit laatste liep op een bepaald ogenblik zelfs terug tot 65. De moderne communicatiemiddelen en massamedia (voornamelijk de T.V.) waren niet te onderschatten, concurrenten voor elk verenigingsleven. In het afdelingsbestuur werd druk overleg gepleegd, er werd een enquête gehouden, nieuwe activiteiten voorgesteld, oudere terug opgehaald, data vastgelegd, kortom het leek soms erg op een gonzend bijennest, dat klaar was om uit te breken. Dit laatste gebeurde dan ook. Alles of niets. De resultaten werden afgewacht.

1976: Herinvoering van het ledenfeest. Dit werd een echt succes, waarbij men enkele van de eerste pioniers, namelijk Jan Van Loon, Meester Van Gool en Meester Luyts eens extra in de bloemetjes zette. Zelfs mochten zij vanwege het Nationaal Bestuur een aandenken in ontvangst nemen.

1977: Dit jaar vormde als het ware een nieuwe mijlpaal in het eigen Davidsfondsverenigingsleven. Naast toneel-film- en voordrachtavonden werd ook opnieuw aangeknoopt met de traditie van de boekenbeurzen. Uit de vereniging ontstond een amateur-toneelgroep die later op een ledenfeest de naam van "Plankeniers" toegewezen kreeg. Ook verscheen een eigen Mededelingenblaadje dat om de twee maanden zou verschijnen als een regelmatige informatiedrager voor de leden. Resultaat: op het ledenfeest in november mocht gemeld worden dat het ledenaantal de kaap van de 100 aangeslotenen weer omzeild had.

1978: Naast de vele andere activiteiten die noodzakelijk zijn voor een bloeiende vereniging, kwam er dit jaar een ééndagsreis voor de gehele familie, op het programma. Ook dit bleek weer een juist gericht schot te zijn, gezien het grote succes. En de boer hij ploegde voort. En dat lukte met zo'n ploeg en zo'n vruchtbaar arbeidsveld.

In maart 1980 waren er reeds 120 gezinnen-leden en een bestuur bestaande uit Josée Maes-Van Hees, Agnes Dhondt-Ceusters, Theresa De Proost-Lauwers, Roza Verbraeken, Hypoliet Mangelschots, Frans Luyts, Emiel Janssen, Frans De Kinderen, Rik Van Tigchelt, Marcel Swannet, Laurent Cortens penningmeester, Cyriel Wagemans secretaris, Fons Van Asten voorzitter. Hoe was het verloop van enkele bestuursfuncties, vanaf het ontstaan in 1936 tot op heden 1980. De voorzittershamer veranderde sinds de stichting vijf maal van eigenaar:

E.H.Vandeven 1936-1946
E.H.Biermans 1946-1957
E.H.Vermeiren 1957-1963
Francis Tanghe 1963-1973
Fons Van Asten 1973-nog in functie

De pen van de secretaris werd gehanteerd door:

Meester Van Gool 1936-1949
Jef Paulussen 1949-1951
Meester Luyts 1951-1967
Cor Van Roey 1967-1971
Ria Simons 1973-1976
Cyriel Wagemans 1976-nog in functie

(voor de periode 1971-1973 waren er gelegenheidssecretarissen)

De portefeuille werd bijgehouden door:

Jan Van Loon 1936-1968
Laurent Cortens 1968-nog in functie

Het A.C.W.

Het A.C.W. (Algemeen Christelijk Werkgeversverbond) is de overkoepelende organisatie van de verschillende takken van de christelijke arbeidersbeweging zoals:

A.C.V.: Algemeen Christelijk Vakverbond

C.M.: Christelijke Mutualiteiten

K.W.B.: Kristelijke Werknemersbeweging

K.A.V.: Kristelijke Arbeidersvrouwengilden

V.K.A.J.: Katholieke Arbeidersjeugd

K.B.G.: Kristelijke Bonden van Gepensioneerden

L.V.C.C.: Landelijk Verbond der Christelijke Coöperatieven S.V.

Daarbij komen nog de diensten en instellingen zoals B.A.C. (Spaarkas), D.V.V. (De Volksverzekering), Belgische Coöperatie (Welvaart, Prico), Vakantiegoegens, Ultra Montes (reizen), Het Volk (dagblad), enzomeer. De structuur van het A.C.W. lijkt log en ingewikkeld, doch het is een logisch opgebouwd, waardevol en doeltreffend instrument. Deze enorme massabeweging kende echter een moeilijke start. Tot voor de laatste eeuwwisseling was de arbeider slechts een gebruiksartikel en kende hij een onmenselijk bestaan. Dan kwam de industrialisatie van de Kempen op gang en Ravels kreeg zijn deel met de cement- en steenfabrieken. De komst van deze fabrieken werkte meteen de bewustwording van de arbeiders in de hand. De encycieliek Rerum Novarum van paus Leo XIII, in 1891, beklemtoonde dat de arbeiders niet alleen het recht hadden zich te verenigen, maar dat het hun grote plicht was. Voor de jonge priester en onderpastoor te Turnhout, E.H.Adams, waren het geen ijdele woorden die de paus geschreven had. Onmiddellijk begon hij met de arbeiders van Turnhout en omstreken te verenigen en zo ontstond het christelijk syndicalisme in onze gewesten. Wij leefden toen nog in de periode dat alleen de rijken en de hooggeschoolden mochten kiezen, de zogenaamde cijnskiezers en bekwaamheidskiezers. Priester Adams spoorde de arbeiders aan zich te bekwaamen en mee te doen aan de examens van bekwaamheidskiezer. Als hulp richtte hij in 1890 de "Katholieke Bekwaamheidskiezerskring" op.

Met de grondwetswijziging van 1893 werd het stemrecht uitgebreid tot alle mannelijke burgers ouder dan 25 jaar. Daardoor kwam de "Katholieke Bekwaamheidskiezerskring" te vervallen en deze werd omgevormd tot de "Katholieke Volksbond". In 1921 werd hieruit het A.C.W. geboren. De benoeming van priester Adams tot Pastoor-Deken van Turnhout, op 22 april 1895, was een weldaad voor de arbeidende klasse in onze Kempen. Op 22 november 1900 benoemde Deken Adams zijn onderpastoor J. Van Mechelen tot pastoor van Ravels. Hierdoor kwam Ravels voorgoed onder zijn invloedssfeer. Deze jeugdige pastoor Van Mechelen (30 jaar) speelde zesendertig jaar lang een stuwende rol in de ontvoogding van de Ravelse bevolking.

A. De C.M. (Christelijke Mutualiteiten)

In zijn dagboek schreef pastoor Van Mechelen in 1901: "opgericht de pensioengilde". Deze korte zin hield meer in dan men zou kunnen vermoeden. Uit deze gilde groeide later het Verbond der Voorzienigheidskassen, de voorloper van de C.M. De voorzitter van de pensioengilde was pastoor J. Van Mechelen en schrijver was J. Beyens. In 1903 telde de pensioengilde 125 leden en in 1904 waren er dat reeds 158. Gestadig groeide de pensioengilde in ledental en aan belangrijkheid. Gedurende de beide wereldoorlogen lag het verenigingsleven echter stil. Ook verdwenen de meeste documenten zodat van de samenstelling van de besturen nog weinig terug te vinden is. Uit de besluiten van een algemene vergadering van de "Ziekenkas St.-Servatiusgilde-Ravels" gehouden begin februari 1936 haalden we volgende bepalingen betreffende de "Herverzekeringskas": De leden die langer dan zes maanden ziek zijn, ontvangen voor de eerste zes maanden de vergoeding uit de Ziekenkas, zijnde 12 frank per dag voor de gehuwden en 8 frank per dag voor de ongetrouwden. Nadien betaalt de Herverzekeringskas 5 frank per dag en deze wordt aangevuld met de toelage van de Provincie, zijnde 1 frank per dag en per kind min 14 jaar".

Op 24 december 1944 berichtte het bestuur van de Ziekenkas "Sint Servatiusgilde" dat de vergoedingsdienst opnieuw in werking trad. Verder schreef men: "De bijdragen zijn 2,75 frank per week. De vergoedingen zijn: 20 frank voor het lid, 5 frank voor zijn vrouw en 2,50 frank voor elk kind ten laste". Het bestuur dat na de oorlog 40-45 de teugels in handen nam bestond uit: Toon Paulussen (voorzitter), Jos Boeckx, Louis Der Kinderen, Jos Hendrickx, Petrus Thijs, Toon Simons en Alois Van Dun. Voorzitter Toon Paulussen werd bij zijn overlijden opgevolgd door Jos Hendrickx, die de bestuursperiode van zijn voorganger afmaakte. Vanaf 1969 werd Adriaan Van Gils voorzitter van de C.M. tot Jos Hendrickx hem in 1977 opvolgde. Naast de klassieke belangenverdediging en de dienstverlening, richtte het bestuur een K.V.G. op (Katholieke Vereniging van Gehandicapten) alsook

de dienst Ziekenzorg. Een mutualistisch afgevaardigde werd aangesteld die dagelijks ter beschikking zou staan van de leden.

B. Het A.C.V. (Algemeen Christelijk Vakverbond)

In april 1906, zo schreef pastoor Van Mechelen in zijn dagboek, werd de St.-Servatiusgilde opgericht, zijnde een vereniging van werklieden. Verder schreef hij dat op 22 maart 1908 de stichting plaatsvond van de "Kr. Vakvereniging". Het kan niet met zekerheid achterhaald worden of de twee voornoemde stichtingen iets met elkaar te maken hadden, doch alles wijst erop, dat het zo is, gezien de ingesteldheid van de oprichter. Als men weet dat in 1909 in de steenbakkersstreek van de Noorderkempen het "Gewestelijk Verbond der Christene Steenbakkersgilden der Kempen" werd opgericht mag men besluiten dat de arbeiders van Ravels bij de eerste gesyndiceerden waren. Het lidgeld bedroeg toen 10 centiemen per week.

De start van de vakvereniging, het huidige A.C.V. was zeer moeilijk. De sociale toestand van onze mensen was somber en hopeloos. Het feit dat in sommige jaren tot 40 procent van de kinderen kort na hun geboorte stierven, was sprekend. Het leven van de arbeider was grauw en troosteloos: lage lonen, werkdagen van 12 en 14 uur, ongezonde arbeidsvoorwaarden, vrouwen- en kinderarbeid en noem maar op. Deze zwarte miserie gaf aanleiding tot sociaal verzet en stakingen. De gevolgen waren doorgaans tegenkating, straffen en afdankingen, wat armoede en hongersnood betekende in de arbeidersgezinnen. Mannen als Guillaume Thielemans, Hubert Mompae y e.a. kwamen in Ravels de vakvereniging helpen stichten. Slechts een 18 leden traden onmiddellijk toe. De schrik om afgedankt te worden zat er diep in. Er was moed voor nodig om lid te worden van een vakvereniging, want wist het de patroon, de gevolgen bleven doorgaans niet uit. Wij vernoemen dan ook graag de voormannen van de vakvereniging in de vroegste periode, namelijk Karel Aerts, Petrus Heylen, Antoon Paulussen, Frans Schoenmakers, Corneel Simons, Karel Thielemans en Frans Van Loon. Sommigen onder hen moesten hun syndicale bedrijvigheid betalen met bittere armoede in hun gezin. Karel Thielemans ging er zelfs acht dagen voor in de gevangenis.

Bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog mocht de "Vak" zich reeds beroemen op een 100-tal leden. Doch deze periode, waarbij elke vakbondswerking onmogelijk was, betekende weer diepe ellende en men leefde op de rand van de hongersnood. Na de oorlog hernam het A.C.V. zijn activiteiten. Het aantal gesyndiceerden was in 1922 reeds gestegen tot 265 leden. Ijverige bestuursleden en vrijgestelden stonden voortdurend in de bres voor hun leden en wonnen meer en meer het vertrouwen. In 1922 werd de eerste vlag gewijd. Op 2 juni 1924 overleed in Ravels de stichter en voorvechter van de arbeidersbeweging, Deken Adams. De arbeiders onthulden op 12 april 1925 op het kerkhof een monument ter ere van hun grote leidsman, die trots alle huichelarij, laster en aantijgingen, stand had gehouden. In deze stakingsperiode wisten zij maar al te goed wie zij misten. Immers in het jaar 1925 brak in de C.B.R. (Cimenteries et Briqueteries Réunis) een algemene staking uit. Gans de gemeente stond in rep en roer. Deze staking duurde vijf volle maanden, met dagelijkse betogingen. Elke morgen trok een stoet van stakers met vrouwen en kinderen naar de brug. Naar het schijnt vochten de vrouwen het hardst. Een arbeider met vrouw en twee kinderen kreeg 58 frank steun per week uitbetaald. Het socialistisch vakverbond kapituleerde en deed de staking mislukken. Ondanks de algemene misnoegdheid der arbeiders leed het A.C.V. geen noemenswaardig ledenverlies. De socialisten verdwenen practisch van de kaart. De noodlottige gevolgen voor hen die actief aan de staking hadden deelgenomen, bleven niet uit. Er kwamen afdankingen bij de vleet. Lang werd in die jaren nagepraat over de staking van de cementbewerker s te Ravels.

De A.C.V.-afdeling Ravels kende in 1933 een lichte inzinking toen een 50-tal leden overstapten naar het V.N.V. (Vlaams Nationalistisch Verbond) dat een eigen syndicaat had opgericht na zijn politieke successen vanaf 1925. In 1937 was dit aantal echter alweer gedaald tot 25 leden. Het uitbreken van de tweede wereldoorlog legde nog eens alle syndicale activiteiten lam: enerzijds was daar het verbod van de bezetter en anderzijds omdat de verbinding met Turnhout was verbroken, daar de brug over het kanaal was opgeblazen. In november 1944 werd de draad weer opgenomen en startte men met 347 leden. Het bestuur werd gevormd door Jos Boeckx, Jos Hendrickx, Toon Paulussen, Toon Simons, Sooi Van Loon en Toon Van Vugt. Onderpastoor Jozef Rommens was proost en bleef dit tot 1949 bij zijn vertrek naar Molenbeek. Gestadig steeg het aantal leden en in 1950 kende men zelfs een piek van 595 leden. Het jaar 1953 werd gekenmerkt door de wijding van de nieuwe vlag, zowel voor het A.C.V. als voor de K.W.B. Ter omlijsting werden verschillende feestelijkheden ingericht, alle in het

teken van de christelijke arbeidersbeweging. In het plechtig lof, waar de vaandels werden gewijd, hield pastoor-deken Reynen van Turnhout het gelegenheidssermoen. De muziekmaatschappijen van Ravels en Ravels-Eel begeleidden de A.C.V.-ers en K.W.B.-ers naar het voetbalterrein waar de feestzitting plaats had. De feestrede werd gehouden door Jef Otten, centraal propagandist. Frans Peeters bracht daarna een welverdiende hulde aan Sooi Van Loon en Toon Paulussen, twee werkers van het eerste uur. Volksvertegenwoordiger Lode Peeters sloot zich bij deze hulde aan en beklemtoonde hoe deze twee voorvechters, samen met andere bestuursleden, de arbeidersbeweging hadden geleid en tot bloei gebracht. Na de officiële toespraken toonde vendelzwaaiër Raeymakers uit Tielen zijn kunde. Daarna had nog een atletiekfeest plaats en werden bekens overhandigd aan Arendonk en Vosselaar. Het feestcomité, onder voorzitterschap van Sooi Van Loon, kon terugblikken op een uiterst geslaagde dag.

Het arrondissementeel bestuur bracht in 1954 een grootse hulde aan de twee voornoemde verdienstelijke syndicalisten. Sooi Van Loon en Toon Paulussen waren gedurende lange jaren propagandisten van de centrale "Steen, cement, ceramiek en glas". Sooi Van Loon werd te Ravels geboren in 1888 en ging in 1901 reeds in de cementfabrieken werken. Hij werd in 1910 lid van de vakbeweging en maakte in 1912 de eerste staking van de streek mee. In 1921 werd Sooi gewestelijk propagandist van de centrale "Steen, cement, ceramiek en glas". Hij bleef deze functie waarnemen tot in 1941. Per fiets ging hij 's avonds voordrachten geven tot in Brecht toe. Hij betaalde aan huis ook nog werklozensteun uit en stond in de bres voor een rechtvaardig loon en een menswaardige behandeling van de arbeiders. In 1945 werd met een verjongd propagandistenkader van wal gestoken en werd Sooi bediende op de ledenadministratie. In 1954 ging hij, na ruim 32 jaar in dienst van het A.C.V., op rustpensioen. Lang heeft Sooi er niet van mogen genieten, want op donderdag 3 februari 1955 overleed hij.

Toon Paulussen werd op 24 november 1887 te Chaam geboren. Bij de oprichting van het syndicaat te Ravels in 1906 was Toon een van de eerste leden. Kort daarna werd hij plaatselijk bestuurslid en hoofdbestuurslid van de centrale "Steen, cement, ceramiek en glas". In 1927 werd hij vrijgestelde propagandist van deze centrale. Hij vervulde deze functie tot in 1946 en bleef vrijgestelde tot in 1953. Toon werd eveneens in 1953 gedecoreerd voor 20 jaren dienst in de klachtencommissie van het arrondissement Turnhout. Toon leidde niet minder dan 23 stakingen. In 1946 werd Toon Paulussen schepen van de gemeente Ravels en lid van de Provincieraad van Antwerpen. In 1953 werd hij burgemeester van Ravels. Op de gezegende ouderdom van 80 jaar overleed hij op 7 april 1968.

Het baanbrekend werk dat beide pioniers voor de christelijke arbeidersbeweging verrichtten voor de Kempen en in het bijzonder voor de Ravelse gemeenschap verdient onze allergrootste waardering. Het kon niet anders of het jaar 1956 werd een groots jaar voor de beweging. Het programma van de jubelviering van het A.C.V. loog er niet om: de afdeling Ravels vierde haar 50-jarig bestaan. Het feestprogramma luidde als volgt:

zaterdag 14 juli: 20 uur: optocht door de voornaamste straten van Ravels met de harmonie Nut en Vermaak. Opening van de feestelijkheden in de parochiezaal.

Zondag 15 juli:

- 9.30 uur: plechtige jubileum-dankmis, kanselrede door Z.E.H.Janssen, bestuurder der katholieke sociale werken

- 10.30 uur: ontvangst van jubilarissen en bestuur door het gemeentebestuur van Ravels

- 12.00 uur: feestdis aangeboden aan jubilarissen en echtgenoten, bestuur en genodigden

- 13.00 uur: optocht van de harmonie Vermaak na Arbeid in gala-uniform. Uitvoering van parademarsen op het voetbalveld

- 14.30 uur: grote feestvergadering met uitreiking van eretekens aan ruim 150 jubilarissen. Feestrede door de nationale voorzitter A.Cool. Deze feestvergadering heeft plaats op de koer van de gemeentelijke jongensschool

- 19.00 uur: prachtige cabaretavond verzorgd door medewerkers van de vriendenkring van radio Luxemburg

Gans het dorp was in feeststemming. De parochiezaal was die dag veel te klein. De gedecoreerden gingen, stuk voor stuk, fier met de medaille op de borst, doorheen het publiek op de speelplaats. Het was een feest dat zij nimmer zouden vergeten. Ziehier de lijst van de gedecoreerden van eerste en tweede klas:

Gulden ereteken 1ste klas: Joris Willem, Paulussen Antoon, Paulussen Victor, Simons Petrus, Thielemans Karel, Van de Pol Corneel, Van de Pol Jan, Van Leent Jaak, Verbeeck Henri, posthuum Frans Van Loon

Zilveren ereteken 2de klas: Bartels Walter, Frans Bruyninckx, Henri Crets, Jaak Cuypers, Karel De Kort, Jaak Dirken, Corneel Heyns, Jos Maes, Jos Mertens, Petrus Mertens, August Meynendonckx, Petrus Mollen, Jos Peeters, Henri Pijnenborg, Jos Pijnenborg, Louis Simons, Adriaan Thielemans, Frans Van Loon, Jac Van Loon, Karel Verbeeck

Verder ontvingen nog 123 leden het bronzen ereteken 3de klas. Zij allen blijven als gouden draden geweven doorheen de geschiedenis van het A.C.V. van de afdeling Ravels. Voorzitter Jos Boeckx, de gewestelijke secretaris Frans Peeters, de proost E.H.Cornelissen en gans het bestuur mochten met fierheid zeggen dat de viering en de hulde groots was geweest. Vijftien jaar later, in 1971, had een gelijkaardige huldiging plaats bij het 65-jarig bestaan van de plaatselijke afdeling. De nationale voorzitter Jef Houthuys kwam zich persoonlijk melden om de syndicale eretekens op te spelden. Niet minder dan 80 leden werden tijdens een feestelijke zitting gehuldigd. Volgende dertig personen ontvingen de hoogste onderscheiding:

Gulden ereteken 1 ste klas:

Jaak Andriessen, Corneel Andriessen, Corneel Bartels, Frans Bartels, Florent Beke, Corneel Bertels, Jos Boeckx, Louis Claessen, Adriaan De Kort, Jan Hertogs, Jan Heyns, Sebastiaan Heyns, Henri Huybs, Willem Huybs, Karel Janssen, Frans Lurinx, Emiel Mangelschots, Marten Meerts, Emiel Nijs, Henri Pijnenborg, Jan Rijkers, August Schellekens, Petrus Seuntjens, Corneel Simons, Louis Simons, Jan Van Oekelen, Adriaan Van Oekelen, August Van Rooy, Jan Vervecken, Jan Vosters.

In december 1976 telde men 900 leden waarvan 196 vrouwen. De respectieve voorzitters na de oorlog waren: Toon Paulussen tot 1956, Jos Boeckx tot 1965, Frans Brosens tot 1973, Alois Buyens tot op heden. Het A.C.V. stelde zich tot doel permanent inspanningen te leveren voor de lotsverbetering van de werknemers door acties te voeren voor loonsverhoging, een billijke verdeling van het materieel inkomen, grotere medezeggenschap in de ondernemingen en in het maatschappelijk leven.

C. De K.W.B. (Kristelijke werknemersbeweging)

Een historische datum voor de K.W.B. was het jaar 1931. Toen had de stichting plaats, op nationaal vlak, van de Centrale voor Volksontwikkeling, de voorloper van de K.W.B. De eigenlijke K.W.B. kwam tot stand met de oorlogsjaren. De bezetter liet alleen de sociaal-culturele organisaties toe verder te werken. Hierin zag de christelijke arbeidersbeweging een middel om het contact met de leden te behouden en richtte alzo de K.W.B. op. Het hoeft voorzeker geen betoog dat in de beginperiode het culturele weinig aan bod kwam. De crisissituatie, de werkloosheid, de onderlinge hulp en het uitwerken van noodplannen stonden centraal. De allereerste behoefte bestond er in de hongersnood zoveel mogelijk buiten de muren te houden.

Gesticht in maart 1941 bestond het eerste plaatselijk bestuur uit Frans Thielemans (voorzitter), Jozef Diels (schrijver, schatbewaarder), en de wijkmeesters Jozef Boeckx, Corneel Dirken, Louis Gabriëls, Petrus Nijs, Antoon Paulussen, Antoon Simons, Frans Van Accom en Henri Verhoeven. De volgende voorzitter werd Toon Simons en deze bleef in die functie tot 1970. Dan werd hij opgevolgd door Louis Goossens die aanbleef tot in 1976. Daarna kwam Gaston Bruyninckx die voorzitter bleef tot in 1979 en opgevolgd werd door de huidige voorzitter, Adriaan Pijpers. De sociaal-economische organisaties

(A.C.V., C.M., L.V.C.C.) van de arbeidersbeweging konden na de oorlog onder hun ware gedaante terug verschijnen, doch de K.W.B. bleef bestaan als sociaal-culturele organisatie en vulde alzo een leemte in de structuur van de algehele beweging. De K.W.B. stelde zich tot doel vertegenwoordigend op te treden voor de sociaal-culturele en familiale belangen van de arbeiders. Daarna wenste zij vormingskansen te creëren om te komen tot een veelzijdige ontplooiing van de arbeidersgroep en om alzo een beter inzicht te verkrijgen van zichzelf, van de maatschappij en van de eigen situatie hierin.

Anderzijds werden acties ondernomen om de creativiteit van de arbeider te bevorderen in het persoonlijk, familiaal en maatschappelijk leven. Verder kreeg de christelijke levensopvatting, het verdiepen en het beleven ervan, een ruime plaats voorbehouden. Concreet hield de plaatselijke K.W.B. zich bezig met vormingsavonden, uitwerken van actiepunten zoals grondbeleid, huurwetgeving, cultuurbeleid, milieubeheer, e.a. De K.W.B.-bestuursleden zetten zich eveneens in voor de bejaarden, de zieken en gehandicapten. Zij boden vooral ontspanning voor de kinderen, de volwassenen en voor de gezinnen. Zo organiseerden zij reizen, wandeltochten, visprijskampen, kaartavonden, St.-Nicolaasfeesten en speelpleinacties in de vakantieperioden. Onvergetelijk werden de festiviteiten van de vlaggewijding in 1953, samen met het A.C.V. Groots was de viering van het 25-jarig mandaat van de bestuursleden Jos Boeckx en Toon Simons, mannen die zich ook lieten gelden in andere takken van het verenigingsleven. De inrichting van de hobbytentoonstellingen met de paasdagen vanaf 1970 werden wijd en zijd bekend. Aan de basis van dit initiatief stonden voorzitter Louis Goossens zaliger en de ondervoorzitter en verantwoordelijke Frans Van Loon. De culturele opvoeding van de arbeidende bevolking was voorzeker mede het werk van de bestuursleden van de K.W.B. Een overzicht van het ledenaantal:

1941: 35 leden
1951: 173 leden
1961: 294 leden
1971: 210 leden
1980: 244 leden

D. De K.A.V. (Kristelijke arbeidersvrouwen)

De K.A.V. werd nationaal gesticht in 1920. Het werd een beweging van sociaal-cultureel vormingswerk met vrouwen uit het werknemersmilieu. Het doel dat K.A.V. nastreeft in haar werking is driedelig en werd bepaald als volgt:

1. vorming van de vrouw tot meer bewustwording, ontplooiing en inzet in haar persoonlijke en maatschappelijke taken;
2. beïnvloeding en hervorming van de beleidsorganen en structuren, opdat de vrouw haar plaats in de samenleving kan innemen en mee kan werken aan de opbouw van een evenwichtige maatschappij;
3. dienstbetoon en hulpverlening aan personen en gezinnen, individueel en door georganiseerde diensten.

Alle opsporingen ten spijt zijn we er niet in geslaagd te achterhalen wanneer precies de plaatselijke K.A.V. werd gesticht. Vermoedelijk is 1925 het stichtingsjaar. Wel is geweten dat de K.A.V.-afdeling gesticht werd in een klaslokaaltje naast de parochiezaal. Op die stichtingsvergadering waren aanwezig: E.H.Brouwers van de verbondsleiding, pastoor Van Mechelen, moeder-overste zuster Celesta, zuster Emilienne, Mieke Meerts, Pauline Bogaerts, Anna Borghmans, Net Dickens e.a. Mieke Meerts werd voorzitter en Pauline Bogaerts schrijfster. Het oudste verslag van een bestuursvergadering dat gevonden werd dateert van 7 januari 1935. Waren op deze bestuursvergadering aanwezig: de voorzitter Mieke Meerts, de schrijfster-schatbewaarster M. Van Himbergen, de bestuursleden Clara Verelst, Jos. De Kort, Liza Simons, Anna Van Oekelen, Ph. Bogaerts en Juffr. Clijmans van Turnhout. Waren afwezig: de Eerw. Heer Pastoor en Maria Simons. Er werd besloten dat al de bestuursleden hun ledenboekje en ledenkaarten goed moeten in orde brengen. Bij algemeen stemmen werd er besloten een koffie te geven op 15 januari a.s. bij M. Van Himbergen op kosten van de kas. Gebed. Tot daar dit verslag.

Volgens het verslag van mevrouw Janssens-Vinckx, bij de viering van 50 jaar K.A.V. op 14 juni 1975, werd geen enkel document betreffende de plaatselijke K.A.V. teruggevonden tussen 1937 en 1955. Op 5 juni 1955 behaalde de K.A.V.-zanggroep Ravels een eerste prijs op de dag van het Vlaamse Lied te Brussel. In de vijftiger jaren werden meerdere activiteiten genoteerd. Zo werden de moeders met 10 kinderen speciaal in de bloemetjes gezet. De K.A.V.-zanggroep trad op tijdens de Wereldtentoonstelling in 1958 en enkele jaren later in het A.C.W.-huis te Mechelen en dit onder de leiding van dirigent Crols. Fien Meerts (voorzitster), Josepha Maene (verantwoordelijk voor de praktische school) en Trees Mertens werden in 1970 gehuldigd voor 25 jaar bestuurslidmaatschap. De activiteiten die de K.A.V. in al die jaren ten toon spreidde, waren zo verscheiden en talrijk dat ze niet alle op te noemen zijn in dit korte bestek. Toch te vermelden zijn:

- de clubs voor opvoeding;
- de vergaderingen met moeders van communiekantjes;
- het uitdragen van pakjes naar de zieken met Kerstmis;
- voor de kinderen de St.-Niklaasfeesten, poppenkast en naar de speeltuin in Lier (samen met de K.W.B.)
- de zwemcursussen sinds 1977;
- de praktische school met kooklessen en naailessen, ook voor mannen;
- lessenreeksen werden ingelegd betreffende gezondheidsleer, turnen en binnenhuisinrichting; een danscursus, creatief handwerk en dergelijke meer;
- de reizen en uitstappen zowel in binnen- als in buitenland;
- de Lourdesbedevaarten samen met de K.W.B.;
- het verzorgen van de ziekendagen, ingericht door de parochiale werken;
- bloemen schikken was de laatste nieuwe cursus.

Werd in de vorige lijst niet aangehaald, doch verdient een speciale vermelding, de eigen kleinkunstgroep, die op meerdere plaatsen werd gevraagd. Een leidende hand in deze groep is zeker zuster Piata. Een steeds weerkerende grote gebeurtenis voor de K.A.V.-afdeling Ravels is het trimestrieel koffiefest. Telkens moet het bestuur vaststellen dat de parochiezaal veel te klein geworden is. Op zaterdag 14 juni 1975 vierde de K.A.V.-afdeling Ravels haar gouden jubileum. Een handje geholpen door het gunstige weer groeide dit uitzonderlijke feestgebeuren uit tot een ware hoogdag voor de beweging. Na de plechtige mis in de St.-Servaaskerk begaven de vele genodigden en de leden van de K.A.V. zich naar een lokaal van de beroepsschool, waar een tentoonstelling was georganiseerd die een weerspiegeling gaf van de activiteiten van de K.A.V. en meer in het bijzonder van de Praktische School. Burgemeester Tanghe was de feestredenaar en loofde de K.A.V. om haar streven naar gelijkberechtiging, doch wees tevens op de eersterangspositie die de vrouw moet bekleden in het gezin. Hij bracht verder hulde aan de bestuursleden voor al het goede dat zij gepresteerd hadden voor de bevolking van Ravels. Voor voorzitster Fien Meerts, de bezielster van de K.A.V. in Ravels de laatste 25 jaar, was deze dag beslist een mijlpaal in haar leven. De jubileumviering werd besloten met een feestmaal waaraan door meer dan 200 leden werd deelgenomen. Als naar gewoonte zorgde de eigen ontspanningsgroep voor de gezellige sfeer. Een speciale plaats gedurende gans de jubelviering werd voorbehouden aan de nog alleen overblijvende stichteres Pauline Van Vugt-Bogaerts. De inzet van deze vrouw voor de beweging gedurende al die jaren was een ereplaats meer dan overwaard. Momenteel telt de K.A.V.-Ravels ruim 540 leden.

E. De K.B.G. (Kristelijke bonden van gepensioneerden)

Vanuit een dienstverlening in verband met de pensioenwetgeving in de C.M. groeide de K.B.G. uit tot een socio-culturele beweging van gepensioneerden, met eigen statuut. Met de tijd groeide de nood aan menselijke begeleiding van de bejaarden, niet alleen voor de pensioenwetgeving doch ook in verband met de tijdsbesteding en het wegtrekken van de bejaarden uit hun eenzaamheid. Zo werd deze jeugdige bond van gepensioneerden opgericht op zondag 20 januari 1957 te 11 uur. Waren aanwezig: onderpastoor Cornelissen, Jos Hendrickx (C.M.), afgevaardigden van het A.C.W. en burgemeester Antoon Paulussen. Dankzij het voorbereidend werk van onderpastoor Cornelissen kon een voorlopig bestuur samengesteld worden en was men verzekerd van 59 leden van bij de start. Het voorlopig bestuur zag er uit als volgt: voorzitter Toontje Paulussen, ondervoorzitter Nelleke Evers, secretaris Peer Van den Nauwelant, schatbewaarder Rie Hendrickx, wijkmeester Rie Hendrickx, Karel Thielemans, Peer Simons, Fien Pijnenborg, Rie Cool, Nandje Clijmans, Fons Kerstens.

Op het einde van het eerste werkjaar mocht men reeds 91 leden noteren. In 1959 werd het definitief bestuur samengesteld en zag er zo uit: voorzitter Toontje Paulussen, ondervoorzitter Nelleke Evers, secretaris Peer Van den Nauwelant, penningmeester Rie Hendrickx, proost E.H.Cornelissen, vaandrig Karel Janssens, wijkmeesters Karel Thielemans, Corneel Dirken, Jaak Dirken, wed. Trien Van Baelen-Moonen, Wed.Adriana D'hondt, Fien Pijnenborg. De opeenvolgende besturen slaagden er wonderwel in de bejaarden uit hun isolement te halen en hun een zinvolle tijdsbesteding te geven, door het inrichten van koffiefesten, kaarterclubs, kegelclubs, uitstappen en reizen. Anderzijds leerden de gepensioneerden hun lot in eigen handen te nemen en stelden zij hun rechtmatige eisen betreffende het inkomen, de huisvesting en de gezondheidszorg.

De verbroederingsfeesten onder de verschillende afdelingen kennen een enorm succes. Wanneer men de gepensioneerden op die avonden bezig ziet, dan is het woord "bejaarden" een voorbijgestreefd begrip geworden en is de term "derde leeftijd" nog te zwaar uitgedrukt, want de gepensioneerden lijken de dag van vandaag jonger te worden in plaats van ouder. Het steeds groeiende aantal leden bewijst dat het oprichten van de K.B.G. een gelukkig initiatief geweest is van de beweging. Het ledenaantal:

1957: 91
1962: 257
1967: 257
1972: 335
1977: 309

F. De V.-K.A.J. (Katholieke Arbeidersjeugd)

In 1919 stichtte Jozef Cardijn de "Jonge Syndicalisten" waaruit in 1925 de K.A.J. ontstond. Al vlug werden de jongens kajotters en de meisjes kajotsters genoemd. De Ravelse werkende jongeren sloten zich bij deze dynamische beweging aan en richtten plaatselijk bloeiende afdelingen op in de dertiger jaren. Naast vormende activiteiten ging de actie vooral uit naar zinvol en aangepast werk. Later ging men ook aandacht besteden aan de begeleiding voor gezonde ontspanning. Zowel op het ondernemingsvlak als in de plaatselijke afdeling werd actie gevoerd. Steeds gebeurde dat rond concrete punten, zoals cultuurspreiding, democratisering van het onderwijs, recht op arbeid, gezond leefmilieu, wereldsolidariteit en dergelijke. Succesvol was de lange campagne betreffende de "Kredieturen" en de "Sociale Promotie".

In 1950 vierde de K.A.J. haar 25-jarig bestaan. Dit herdenkingsfeest ging door in het Heizelstadion te Brussel. De Ravelse kajotters en kajotsters hadden zich lange tijd op dit feest voorbereid. Met twee volle bussen togen zij naar Brussel. Vol goede moed en gesterkt in hun streven keerden allen 's avonds zeer voldaan weer naar huis. Groot was plaatselijk de voorbereiding voor de Lourdesbedevaart van 29 juli tot 11 augustus in 1952. De oproep van J.Cardijn om te verbroederen met de werkende jongeren van verschillende landen kreeg een enorm gehoor: 20.000 kajotters en kajotsters namen deel aan deze reis naar Lourdes om te bidden voor de vrede. Ook een groep jongens en meisjes van Ravels gaven gehoor aan deze oproep en ze zaten in een van de 27 lange treinen die ons land verlieten voor de 1100 km lange tocht.

Een tweede wereldontmoeting vond plaats in 1957 te Rome. Vanuit meer dan 90 landen en van alle werelddelen kwamen kajotters en kajotsters toegestroomd. Meer dan 30.000 jongeren. Ook onze

Ravelse werkende jeugd was aanwezig op deze bijeenkomst. Lang op voorhand hadden ze gespaard en allerlei karweitjes opgeknapt om de reis te kunnen bekostigen. De persoonlijke ontvangst bij paus Pius XII heeft op hen allen een zeer diepe indruk nagelaten. Het langer studeren van de jeugd enerzijds en allerhande gemakkelijkheden en ontspanningsclubs anderzijds hebben de trek naar de K.A.J.-beweging fel afgezwakt in de laatste jaren. Alhoewel de kajotters en kajotsters plaatselijk twee flink uitgebouwde groepen waren in het geheel van het A.C.W. zijn zij thans helaas inactief geworden.

G. Het L.V.C.C. (Landelijk Verbond der Christelijke Coöperatieven)

Het L.V.C.C. is voor de meeste mensen de onbekende schakel in de beweging. Doch wanneer men spreekt over de Welvaartwinkels van weleer, de B.A.C.-spaarkas, de Volksverzekering (D.V.V.), het dagblad Het Volk, de bakkerij Het Beste Brood der Kempen, en zelfs de laatste oprichting in Ravels van de coöperatieve Prico, distributie van voedingswaren, dan klinkt het allemaal veel vertrouwder in de oren. Begonnen als Belgische Arbeiderscoöperatie (B.A.C.) kwam in 1935 de stichting van de L.V.C.C. als centraal coöperatief organisme tot stand. Reeds van in de dertiger jaren staan deze coöperatieve maatschappijen ten dienste van de Ravelse bevolking. De laatste tijd gaat de coöperatieve beweging zich meer en meer opstellen als een verbruikersbeweging. De christelijke arbeidersbeweging is gegroeid uit de sociaal-economische en sociaal-culturele noden en behoeften van de arbeidersstand. Het groeiende besef dat deze beweging moest evolueren naar een zelfstandige standsorganisatie kreeg gestalte bij de oprichting van het A.C.W. met als drievoudig doel:

1. de coördinatie van de programma's en acties van de samenstellende takken;
2. de politieke vertegenwoordiging en het naar buiten brengen van bepaalde politieke eisen;
3. het organiseren van eigen diensten, waarop de hele arbeidersgemeenschap een beroep kan doen.

Plaatselijk werd in 1956 het eerste A.C.W.-bestuur samengesteld, het bestond uit: proost Pastoor Biermans, voorzitter Toon Paulussen, ondervoorzitter Wiske Lemmens-Robben, leden onderpastoor Cornelissen, Toon Simons, Jos Boeckx, René Keuppens, Frans Bierens, Mevr. Simons-Jansen, Louis Gabriëls, Suzanne Thielemans, Ida Cortens, Liza Paulussen, August Gevers. In 1958 werd dit bestuur aangevuld met Toon Van Vugt en Wiske Mangelschots-De Kort en in 1960 kwamen daar nog bij Maria Maes en Fien Meerts. Na de dood van de voorzitter Toon Paulussen in 1968, lag de werking een tijd stil. Doch in 1969 werd een nieuwe start genomen en bij de bestuursverkiezing van 18 maart 1969 werd Henri Van Tigchelt verkozen als voorzitter. Ruim tien jaar later, op 12 oktober 1979, nam Alois Buyens het voorzitterschap over.

Landbouworganisaties

De vroegst gekende vorm van samenwerking onder de boerenbevolking kwam tot stand op 6 maart 1901. De Samenwerkende Melkerij "De Eendracht" werd toen opgericht en ondergebracht in de oude pastorie van de Peel. Het gemeentebestuur verkocht dit gebouw voor 6700 frank aan de nieuwe coöperatie, die met 35 aandeelhouders van start ging. Het gemeentebestuur leende 5000 frank aan de vennootschap en onder de aangeslotenen werden aandelen of "acties" van 10 frank uitgegeven. Er werd één actie per koe toegestaan en bij de stichting waren er 170 acties van 10 frank. Om een idee te vormen over de omvang van de veestapel, lichten we uit het eerste grootboek het aantal koeien per aangesloten bedrijf: 4 leden met 8 koeien, 4 leden met 7 koeien, 8 leden met 6 koeien, 2 leden met 5 koeien, 4 leden met 4 koeien, 4 leden met 3 koeien, 3 leden met 2 koeien en 6 leden met 1 koe.

De eerste voorzitter was Adriaan Van Dun en de coöperatie zou tot 1910 blijven bestaan, want in de oprichtingsacte werd een duurtijd van tien jaren voorzien. Gedurende deze tien jaren was pastoor Van Mechelen de boekhouder en hij stond er voor in dat alle rekeningen van melklevering, boterverkoop, winstuitkering en schuldaflossing werden aangetekend. In 1901 werden dagelijks gemiddeld 1073 kg melk verwerkt. De melk bevatte per kilo gemiddeld 28 gram botervet en de boter werd verkocht aan 2,86 frank het kilo. In 1910, bij het einde van de tienjarige termijn, was de gemiddelde dagaanvoer 1186 kg melk en het vetgehalte was 28 gram gebleven. De boter haalde een prijs van 3,45 frank het kilo. Na lichte moeilijkheden werd de coöperatie in 1911 heropgericht en uitgebreid met een graanmolen, aangedreven door een motor. De aandeelhouders konden nu in de Melkerij ook hun

graan laten malen. Rond 1930 kende "De Eendracht" een ware doorbraak toen alle grote melkveebedrijven tot de maatschappij toetraden. Bij het begin van de oorlog, in 1940, voerde de Duitse bezetter een reorganisatieplan door waarbij meerdere melkerijen moesten verdwijnen. De Ravelse melkerij werd door deze maatregel getroffen en de machines moesten verkocht worden. In de ruime bovenzaal van de melkerij werden jaren lang alle vergaderingen van de landbouwverenigingen gehouden.

In 1902 werd de Boerengilde opgericht. Ze was aangesloten bij de Belgische Boerenbond te Leuven. Deze vereniging werd achtereenvolgens geleid door Clement Mathé, Adriaan Janssen, Adriaan Van Gils, Jan Van Gils, Antoon Van Dun, Jozef Mertens en Jozef Van Roey. Op 25 maart 1922 werd in de schoot van deze vereniging, op coöperatieve basis, een Spaar- en Leengilde opgericht, welke in 1934 van naam veranderde in S.V. Raiffeisenkas van Ravels. In 1937 nam deze organisatie een nieuw initiatief en richtte een Veebond in. Wies Dhondt was er de eerste voorzitter van. Door aankoop van elite-fokstieren streefde men naar verbetering van het melkvee. In 1951 behaalde de veebond met een fokstier van het roodbont Kempische ras te Brussel het Nationaal Kampioenschap en in 1963 viel andermaal deze hoge onderscheiding te beurt aan deze fokvereniging. In 1973 werd deze coöperatie ontbonden.

Op 12 augustus 1922 richtte pastoor Van Mechelen de Boerinnenbond op. De jongste jaren werd deze vereniging herdoopt in K.V.L.V. Ze maakte zich heel verdienstelijk bij de vorming van haar leden door lessen in naad en snit, brei- en haakwerk, kinder- en ziekenverzorging. De Boerenjeugdbond (B.J.B.) werd in 1932 opgericht door Jan Van Gils, een man die vijftig jaar lang, de Ravelse boerenstandsbelangen behartigde. Sport, ontspanning en culturele vorming van de leden werden aan de orde gesteld en toneel ruimde een voorname plaats in tijdens de winter. Een toneelgroep "De Heidegalm" was werkzaam binnen de rangen van de B.J.B. Later werd de fanfare "Jeugd en Vreugd" goed bedacht van de opbrengst van de toneelopvoeringen. Ook de vrouwelijke jeugd (B.J.B.-meisjes) was in Ravels werkzaam, zelfs met een onderafdeling voor schoolverlatenden. De kleinveehouders hadden zich in onze gemeente ook reeds vroeg georganiseerd; immers op 20 maart 1907 werd er een maatschappij opgericht tot verzekering tegen sterfte van geiten.

Dit geitensyndicaat kreeg de naam: "Schat der familie". Wanneer op 3 juli 1907 de statuten van deze maatschappij in het Belgisch Staatsblad verschenen, kon worden vastgesteld dat ook de verbetering van het geitenras werd beoogd. In 1907 waren 48 leden gestart en ze bezaten samen 160 geiten. In 1911 waren er 59 leden met een totaal van 122 geiten. In 1915 telde de kring 80 leden met 134 geiten en bij het einde van de eerste wereldoorlog stonden er 166 geiten. In 1924 was het ledenaantal teruggevallen naar 53 leden en 123 geiten. Tijdens de tweede wereldoorlog groeide het syndicaat opnieuw; zodanig zelfs dat in 1944 het maximum werd bereikt: 94 leden met een totaal van 157 geiten. Vooral tijdens de beide wereldoorlogen bloeide dit syndicaat en bewees de geit dat ze een voorname factor betekende in de economie van onze arbeidende bevolking. Heintje Lemmens was de stichter en jarenlang was hij voorzitter van deze kwekersvereniging.

Schuttersgilde "De Ware Vrienden"

Zoals bijna elk dorp bezat ook Ravels een eigen schuttersgilde. Wanneer deze gilde werd opgericht is ons jammer genoeg niet bekend. De oude gildeboeken zijn verbrand en zo zijn in tegenstelling tot die van Weelde en Poppel maar weinig gegevens over de gilde bewaard gebleven. Alleszins is ze zeer oud, want reeds in 1730 wordt melding gemaakt van een schuttersgilde: "...ofwel als de gulde tot Raevels was teirende ten huuse van Adriaen Stalpaerts". (16 augustus 1730) We vermoeden dat ze werd opgericht in de 16e eeuw. In deze tijden kregen de gilden hun "kaert" of een document dat de werking en de organisatie van de gilde, de rechten, de plichten en de financiële aangelegenheden bepaalde.

Het bestuur van de gilde wordt Raad genoemd en bestaat uit een hoofdman, een deken, een schrijver en penningmeester. De koning en de hoofdman zijn de belangrijkste leden. De gilde heeft haar speciale klederdracht en jaarlijks houden de leden een groot gildefeest met feestmaal en dansen. Vroeger werd er bovendien nog met de boog geschoten. Men kon koning worden als men de pluimen van de wip kon schieten. Dat deze koningsschieting niet steeds volgens de regels van het spel verliep is ons wel bekend. Ouderlingen weten nog te vertellen hoe de oude Willem Paulussen destijds gildekoning werd. Willem die op de teerdag reeds de nodige glaasjes jenever op had, vond geen tijd

om te komen schieten wanneer het zijn beurt was. Hij duidde iemand anders aan om in zijn plaats te gaan maar het toeval wilde dat die knaap zich koning schoot. Het koningschap werd door hem dan overgedragen op de oude Willem Paulussen die hij immers verving! Zulke leuke anecdotes leven nog steeds voort in de herinnering van onze Ravelse mensen. De gilde bewaart momenteel nog haar reglement uit 1932, enkele foto's van gildekoningen en enkele medailles die tijdens prijskampen werden gewonnen.

Studentenverenigingen

A. Studentenbond

In de twintiger jaren bestond er in Ravels een studentenbond die de studenten groepeerde van Ravels, Weelde, Poppel en Baarle Hertog. Deze fusie hield echter niet lang stand en de Ravelse studenten hergroepeerden zich. Deze bloeiende Vlaamse Studentenbond volgde de strekking van de Rodenbachbeweging en behoorde tot de gouw "Turnhoutse Kempen". Dichtie, voordracht, zang en toneel moesten de moedertaal bevorderen. Fietsuitstappen werden georganiseerd om streek en gouw beter te leren kennen en waarderen.

Naast allerlei cultureel vormende activiteiten werd er in elke schoolvakantie ook duchtig gevoetbald met zelfs tornooien tegen de omliggende studentenclubs. Ook de atletiek werd druk beoefend. Bij de aanvang van de grote vakantie in 1940 kwam plotseling een einde aan de plaatselijke Vlaamse Studentenbond. Pastoor Vandeven en enkele seminaristen hadden een nieuwe studentenvereniging opgericht: de K.S.A. De meeste studenten gingen over naar deze nieuwe vereniging, terwijl enkele andere studenten ontslag namen en een voetbalclub oprichtten zie zij "Flandria" doopten. Deze Vlaamse Studentenbond, afdeling Ravels, kende volgende voorzitters:

- Piet Roymans: 1930-1932 (later inspecteur van het onderwijs in Kongo)
- Bert Janssen: 1932-1935
- Karel Lauwers: 1935-1938 (thans pastoor in Overbroek-Brecht)
- Frans Vloemans: 1938-1940 (thans pastoor in Rosselaar-Balen)

B. K.S.A.Ravels

De Katholieke Studenten Actie (K.S.A.) van Ravels werd opgericht in 1940 door Pastoor Vandeven en seminarist Frans Vloemans. Leiders in de oorlogsjaren waren: Frans Vloemans, Jef Paulussen, Rie Van Dun, Frans Van Gils. Na de oorlog splitste deze studentenvereniging en K.S.A.-Ravels-Eel werd een zelfstandige vereniging.

C. K.S.A. Ravels-Eel

Deze studentenvereniging kwam tot stand na de oorlog met als eerste leider Sooi Van Gils (1945-1946). Daarna kwam Victor Van de Gender in 1947. Karel Beyens was leider van 1948 tot 1950, met Richard Baeyens als co-leider. Deze leiders werden opgevolgd door Jos Van Hees in 1951. Van 1952 tot 1955 had Felix Rombouts de leiding met als co-leider Flor Sapion. In de jaren 1956-1957 was de leiding in handen van Henri Van Tigchelt. Daarna kwam in 1958 Frans de Kinderen die in 1959 werd opgevolgd door André Dhondt. De activiteiten spitsten zich vooral toe op speurtochten, uitstappen, streekverkenning, fietstochten, sport- en spelnamiddagen, vormingsdagen, toneel en andere culturele manifestaties. Het orgelpunt van ieder jaarprogramma was het kamp. De meeste kampen gingen door in het Limburgse zoals te Genk, Beek, Oplabbeek, Bree, Hamont, Leopoldsburg en Lommel. De K.S.A. was plotseling ontstaan in 1940 te Ravels en in 1945 te Ravels-Eel. Beide verenigingen verdwenen even snel als ze gekomen waren rond 1960. Nochtans waren het jaren die voor vele studenten een rijke voedingsbodem betekenden voor hun latere leven.

X.Ze waren van Ravels, ze kwamen naar Ravels

Burgemeesters van Ravels

In de gemeentelijke archieven staat te lezen dat in het jaar 9 van de Franse Republiek de heer Adrianus Pluym "maire der gemeynte was". De "Sous-Préfet" van het arrondissement Turnhout, Mesmaekers, schrijft aan de "Préfet du Département des Deux Nêthes", D'herbouville, dat hij "Le Citoyen De Majuly", ex-ontvanger van de douanen en gepensioneerde, voordraagt voor de functie van burgemeester van Ravels. Deze brief draagt als datum: 20 messidor jaar 10 van de Franse Republiek. Deze ongewone jaartelling vraagt toch wel een beetje uitleg en geschiedkundige toelichting. We verplaatsen ons even terug naar de 18e eeuw, de eeuw van de "Verlichting" en van de nieuwe denkbepelden in Frankrijk, met als hoofdelement: de rede, rationalisme. Het Ancien Régime kraakt in al zijn voegen en met de Franse Revolutie in 1789 wordt deze periode dan ook definitief afgesloten. Het is gedaan met de Monarchie die heerst op theocratische beginselen, waardoor de vorst alle macht van God krijgt. Een anti-godsdiensige beweging wint meer en meer veld. Met de Franse Revolutie wordt de burgerlijke democratie ingesteld. De macht komt niet meer van God maar van het volk. Van 1789 tot 1792 kennen we in Frankrijk de instelling van het parlementaire regime. Het is een woelige periode, ook bij ons. De gezagsdragers van de Franse Revolutie willen de ideeën van de "Verlichting" uitdragen tot over de grenzen. Dit leidt tot gebiedsuitbreiding. Het gevolg van de Franse veroveringstochten is dat onze streken -toen nog onder Oostenrijks bewind- in 1795 in Franse handen terecht komen (Denken we maar aan de Boerenkrijg in 1798; aan de Sansculotten die erg ongodsdienstig waren ingesteld, terwijl het diepgelovig volk in onze gewesten, verbeterd streefde voor "Outer en Heerd"). De Franse geschiedenis wordt nu ook onze geschiedenis.

Intussen wordt de koning van Frankrijk geschorst en op 21 september 1792 wordt de Republiek uitgeroepen. Om volledig met het verleden te breken wordt een nieuwe jaartelling ingevoerd. Vandaar de Republikeinse kalender. Het jaar 1 van de Franse Republiek liep van 22 september 1792 tot 21 september 1793. Een jaar werd ingedeeld in 12 maanden van 30 dagen. Elke maand bestond uit drie décades. Eén décade kende 10 dagen met de volgende benamingen: primidi, duodi, tridi, quartidi, quintidi, sextidi, septidi, octidi, nonidi, décadi. De resterende 5 dagen noemde men de complementaire dagen en deze werden voorbehouden voor de Republikeinse feesten. Ook de maanden kregen een aangepaste benaming. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de indeling van het jaar 1: 22 september 1792-21 september 1793

van 22/9 tot 21/10: vendémiaire = wijnmaand
van 22/10 tot 20/11: brumaire = nevelmaand
van 21/11 tot 20/12: frimaire = vorstmaand
van 21/12 tot 19/1: nivôse = sneeuwmaand
van 20/1 tot 18/2: pluviôse = regenmaand
van 19/2 tot 20/3: ventôse = windmaand
van 21/3 tot 19/4: germinal = kiemmaand
van 20/4 tot 19/5: floréal = bloeimaand
van 20/5 tot 18/6: prairial = hooimaand
van 19/6 tot 18/7: messidor = oogstmaand
van 19/7 tot 17/8: thermidor = warmtemaand
van 18/8 tot 16/9: fructidor = vruchtenmaand
van 17/9 tot 21/9: complémentaire

De Republikeinse Kalender bleef officieel in voege tot op 1 januari 1806, doch verschillende administratieve diensten bleven deze jaartelling nog enkele maanden verder gebruiken. Aan de woelige periode komt een einde wanneer Napoleon Bonaparte op 9 november 1799 (18 brumaire jaar VIII), een staatsgreep uitvoert. Het betekent dat orde op zaken worden gesteld. De staatskundige indeling wordt vastgelegd. Verantwoordelijke personen worden aangesteld en beleidmatige wetten worden uitgevaardigd. Zo komt het dat we Adrianus Pluym in de gemeentelijke geschriften zien opgetekend in het jaar 9 (1801) als aangestelde burgemeester van Ravels. Onze gemeente behoorde, zoals tot op heden, tot het arrondissement Turnhout met Mesmaekers als "Sous-Préfet". De structuur daarboven was het Département. Ravels behoorde tot het "Département des deux Nêthes" (Département van de twee Neten), met aan het hoofd een Prefect. In 1801 was dat D'herbouville,

daarna Cochon. Op 20 messidor jaar 10 (8 juli 1803) werd aan de Prefect de aanstelling gevraagd van De Majuly, gepensioneerde ontvanger van de douanen, tot burgemeester van Ravels.

Op 13 fructidor van het jaar 13 (30 augustus 1806) werd Pierre Janssen voorgedragen als burgemeester en hij werd benoemd op 18 fructidor van het jaar 13 (4 september 1806). In die tijd bestond er blijkbaar ook een adjunct-burgemeester, want op 22 april 1806 werd W.Sneyers vervangen als adjunct-burgemeester door J.B.Sels, molenaar in de gemeente Ravels. Petrus Janssen bleef burgemeester tot aan de onafhankelijkheid van België in 1830 (tot 23/11/1830). Het was gedurende deze legislatuur dat onze gewesten, na de val van Napoleon in 1815, onder het Hollands bewind kwamen, namelijk het Koninkrijk der Nederlanden. Het Koninklijk Besluit van 3 januari 1818 betreffende een reglement voor de gemeentebesturen "ten platten lande", geeft een duidelijk inzicht in de bestuurlijke werking van onze gemeente in die periode. Artikel 18 zegde dat de gemeenten waarvan de bevolking de 2500 zielen niet overschreed, de gemeenteraad werd samengesteld uit de burgemeester, twee schepenen en zes raadsleden, genomen uit de voornaamste inwoners (2/3) en uit de grootgrondbezitters (1/3).

Werden beschouwd als voornaamste grondeigenaars in onze gemeente (van 625 inwoners), de 24 grondbezitters die de hoogste grondlasten betaalden. Deze waren niet verplicht de gemeente te bewonen. Het volstond dat zij hun domicilie in de provincie hadden. Volgens artikel 23 werden de raadsleden benoemd door de gedeputeerde staten, op voordracht van de gemeenteraad, die een lijst diende voor te leggen van twee namen per vacante plaats. Zij werden benoemd voor een termijn van 6 jaar en waren steeds herkiesbaar. Artikel 24 bepaalde dat om de twee jaar de gemeenteraad voor 1/3 diende te worden hernieuwd. Eén van de schepenen maakte deel uit van het eerste 1/3 gedeelte, de andere maakte deel uit van het tweede 1/3 gedeelte. De burgemeester maakte deel uit van het derde 1/3 gedeelte. Hetzelfde artikel bepaalde ook dat de eerste opvolgingen zouden plaatsvinden in 1820, 1822 en 1824. Gezien vele gemeenten niet tijdig klaar kwamen, werden deze data twee jaar opgeschoven. Ravels was op tijd klaar met de uitvoering van de nieuwe richtlijnen van de Hollandse hervormers, zodat er op 6 september 1819 en op 26 september 1821 een tabel opgesteld werd met de resultaten van de lottrekkingen. De voorstellen van 1819 wijzigden niet in 1821.

Antoon Vloemans

werd in december 1830 benoemd tot burgemeester en bleef aan tot in 1860 wanneer hij overleed. Hij was dus de eerste burgemeester van Ravels in het huidige België. De raad bestond toen verder uit: J.B.Michielsen en Jozef Bax, schepenen; Adriaan Van Ginhoven, Antoon Van Nooten, Antoon Beyens en Petrus Aerts, raadsleden; Maximilianus Raymond Donnez secretaris. De Belgen wilden de oprichting van een waar parlementair regime. Het eerste Belgische parlement werd volgens de toen heersende traditie, gekozen door de rijke cijnskiezers. Dit stelsel bleef nog in voege tot 1848. Behalve cijnskiezers werden ook capaciteitskiezers of bekwaamheidskiezers tot de stembus toegelaten, zoals rechters, advocaten, notarissen, enz.

In 1830 waren er in België, op een bevolking van meer dan vier miljoen inwoners, slechts 46.099 stemgerechtigden, waaronder 7670 bekwaamheidskiezers. Er was echter geen stemverplichting. Door het verlagen van de kiescijns in 1848, steeg het aantal stemgerechtigden tot boven de 79.000 eenheden. Het Maas- en Scheldekanaal, met de aftakking Schoten-Turnhout-Dessel, werd aangelegd tussen 1846 en 1859. Ravels kwam hierdoor aan een belangrijke waterweg te liggen. Bij het graven ontdekte men dat er dikke kleilagen in de grond voorkwamen, welke een belangrijke rol zouden gaan spelen in de verdere ontwikkeling van onze dorpsgemeenschap. Vanaf 24 april 1860 tot 25 februari 1861 was schepen Jozef Bax dienstdoende burgemeester.

Cornelius Beyens

werd op 25 februari 1861 burgemeester en bleef in deze functie tot aan zijn dood op 18 januari 1890. Gedurende deze ambtsperiode werd ons land getroffen door de schoolstrijd (1879). De taalwetten van 1873, 1878 en 1883 brachten niet de verhoopde oplossing voor de Vlaamse Beweging. Weer zou men tweemaal moeten vechten; "eenmaal om de wet en eenmaal om de toepassing ervan". De sociale beweging kwam op gang en mocht zich voor het eerst in een zekere belangstelling verheugen. Te Gent werd in 1886 de Christelijke Vakbeweging opgericht. De Belgische Werkliedenpartij werd opgericht in 1885 (B.W.P.) Een markant feit van het beleid van deze burgemeester was wel dat hij er

in slaagde zijn zoon als gemeentesecretaris te doen aanstellen in 1877. Burgemeester Antoon Vloemans was daar ook reeds in gelukt in 1846. Het was ook gedurende dit mandaat dat Koning Leopold II, in 1865, zijn vader opvolgde als Koning der Belgen. Schepen Adriaan Van Dun voldeindigde als dienstdoende burgemeester de ambtsperiode van Cornelius Beyens en dit van 18 januari 1890 tot 30 maart 1891. Gedurende deze korte ambtsperiode werd de Belgische Boerenbond opgericht op 20 juli 1890. Ons land had toen met een geweldige landbouwcrisis af te rekenen ten gevolge van o.a. de invoer van Amerikaanse granen. Aangegepen door deze ellende en zich inspirerend op de successen van de Duitsers, Raiffeisen en Schulze stichtte pastoor Mellaert samen met Helleputte en Schollaert, de voornoemde Belgische Boerenbond.

Clement Mathé

werd tot burgemeester aangesteld op 30 maart 1891 en bleef dat 25 jaar lang. Kort na zijn ambtsaanvaarding verscheen in Rome, op 15 mei 1891, de beroemde encycliek "Rerum Novarum" van Paus Leo XIII. De sociale wetgeving onderging een gevoelige mentaliteitsverandering. In 1893 werd voor de eerste maal een grondwetswijziging doorgevoerd. Op 7 september 1893 werd de kiesplicht ingevoerd en het algemeen meervoudig stemrecht ingericht. Elke man had op 25-jarige leeftijd één stem. Verder was er een bijkomende stem voor gezinshoofden vanaf 35 jaar en voor personen vanaf 25 jaar die bepaalde bezittingen hadden. Er werden twee stemmen toegekend voor capaciteit. Het maximaal aantal stemmen was echter beperkt tot drie. Door deze wetgeving waren er toen ongeveer 850.000 kiezers met één stem, 290.000 met twee stemmen en 220.000 met drie stemmen. Voor Ravels werd 1896 een belangrijk jaar. Het gehucht "Den Eel" werd een zelfstandige parochie. Dit had voor gevolg dat een nieuwe kerk en pastorie diende opgericht (1899-1900).

De heidegronden in het oosten van het dorp werden verkocht aan de Staat om de gemaakte schulden te kunnen betalen. Op deze heide werden tussen 1906 en 1930 de huidige Staatsbossen aangelegd. Ook kwamen plaatselijk verschillende verenigingen tot stand. In 1901 werd de "Pensioengilde" opgericht waaruit de huidige christelijke ziekenkas is ontstaan. De "Boerengilde" en "De Maatschappij Eendracht" (melkerij) zagen het licht in 1902. Een arbeidersvereniging de "St.Servatiusgilde" werd opgericht in 1906 en hieruit zou in 1908 de "Christene Vakvereniging" ontstaan. Op 20 februari 1910 had de inhuldiging plaats van het "Huis van Sociale Werken" (parochiezaal), door Deken Adams. In onze gewesten werd nu ook de industrialisatie op gang gebracht en in Ravels kwamen in 1898 de cementfabrieken; de steenfabrieken in 1904, 1906 en 1908. Het openbaar vervoer kreeg de nodige belangstelling en voor onze dorpen werd in 1906 de tramlijn Turnhout-Poppel (Dorp) -lijn 119- aangelegd en in 1909 uitgebreid tot Tilburg, via Esbeek en Goirle. Tevens werd in 1905 gestart met het op diepte brengen van het kanaal wat voor meer dan een jaar werk zou verschaffen voor vele van onze arbeiders. Na de invoering van de persoonlijke dienstplicht (lottrekking) in 1909 werd in 1913 de algemene dienstplicht opgelegd. Ook tijdens deze periode werd Kongo (het huidige Zaïre) officieel een Belgische Kolonie (1908). In 1909 stierf Leopold II en werd opgevolgd door Koning Albert I. Op het einde van een welgevuld mandaat, beleefde burgemeester Mathé nog dat België geconfronteerd werd met Wereldoorlog I.

Gedurende de oorlog werd Petrus Vincent Van Dun op 10 januari 1916, als dienstdoende burgemeester aangesteld en bleef dat tot 29 december 1919. Daarna werd hij effectief burgemeester tot 12 januari 1927. Tijdens dit mandaat werd voor de tweede maal de grondwet gewijzigd (1920-1921) als gevolg van algemene werkstakingen (1893,1902 en 1913), om het algemeen stemrecht te bekomen. Het verplicht enkelvoudig stemrecht voor iedere meerderjarige werd ingesteld. De vrouwen hadden alleen maar stemrecht voor de gemeentelijke verkiezingen. Plaatselijk werd op 8 augustus 1920 een monument opgericht uit dankbaarheid voor het einde van de oorlog en als eerbetuiging aan de gesneuvelden uit het dorp: H.Hartbeeld aan de kerk. Deken Adams, die zijn laatste levensjaren doorbracht in Ravels na een leven van verbeterde strijd voor de arbeidende bevolking in onze gewesten, kreeg op 13 april 1925, op het kerkhof een monument. Deze weldoener overleed op 2 juni 1924 in Ravels.

De staking op de cementfabrieken (C.B.R.) van Ravels in 1925 maakte grote ophef en duurde ruim 5 maanden. In datzelfde jaar richtte Victor De Kinderen de drukkerij op in "Den Eel". Deze groeide uit tot een bloeiend familiebedrijf. Op 23 januari 1926 stierf Kardinaal Mercier en Vicaris-Generaal Van Roey, uit Vorselaar, volgde hem op. Een jaar later, op 20 juni 1927, werd de nieuwe Aartsbisschop van Mechelen te Rome, tot kardinaal verheven.

Florent Jaak Van den Borne

werd op 12 januari 1927 geïnstalleerd als burgemeester. Deze periode tussen de twee Wereldoorlogen was voor België de tijd van economische crisis en van opkomend nationalisme en fascisme. In 1930 begon men met het graven van het Albertkanaal dat de Schelde (Antwerpen) met de Maas (Luik) moest verbinden. Het uitzicht van de Zuiderkempfen werd hierdoor grondig gewijzigd. Ondernijnd door ziekte werd burgemeester Van den Borne op 3 januari 1931 vervangen door Petrus Ludovicus Heylen als dienstdoende burgemeester. Daarna werd Jan Frans Schillebeeckx op 19 augustus 1931 aangesteld als dienstdoende burgemeester en voleindigde het lopende mandaat.

Weduwe Mathildis Janssen-Verschueren werd op 1 januari 1933 de eerste vrouwelijke burgemeester van Ravels. België maakte in die periode een zware economische crisis door. Koning Albert I verongelukte in 1934 en werd opgevolgd door Koning Leopold III. Een jaar later verongelukte Koningin Astrid te Küsnacht (Zwitserland). Het jaar 1938 kenmerkte onze streek met de bouw van de kazerne Blairon te Turnhout. De crisisjaren werden echter voor twee bedrijven in het dorp jaren van bloei en snelle ontwikkeling. De éénmanszaak van Jos Klaassen werd vrij vlug de N.V. Klaassen en C°. Het werd een samensmelten van verschillende aanverwante bedrijvigheden zoals maalterij, broeierij, kippenkwekerij, veevoederbedrijf en kippenslachterij. Alsof deze rij nog niet lang genoeg was, werd een garagebedrijf ingeschakeld, dat in de eerste plaats zorgde voor het onderhoud van het steeds maar aangroeiende eigen wagenpark, doch vrij vlug de deuren opende voor een ruimer cliënteel. De gebroeders Van Gorp stichtten in 1937 de N.V. Van Gorp's Moderne Wegenbouw. Aan de basis van deze onderneming lag echter vader Jef Van Gorp, die in het begin van deze eeuw reeds als onderaannemer was gestart. Onder de deskundige leiding van Frans Van Gorp, nam dit bedrijf een snelle en hoge vlucht. Verschillende sectoren werden aangepakt en uitgebouwd zoals wegenbouw, beton- en tegelproductie, bulktransport van cement en filler, alsook appartementsbouw.

Jan Antoon Van Dun

werd op 25 mei 1939 aangesteld als burgemeester. Met het uitbreken van Wereldoorlog II in 1940, wisselde de burgemeestersjerp verschillende malen van schouders. Op 31 maart 1941 werd Jacobus Van Leent dienstdoende burgemeester, doch werd op 23 oktober van hetzelfde jaar vervangen door Frans Jan Van Oekelen. Op 9 september 1944 werd Adriaan Baeyens dienstdoende burgemeester tot wanneer een maand later Jan Antoon Van Dun, op 7 oktober 1944, terug als burgemeester werd aangesteld. Na Jacobus Van Leent, dienstdoende burgemeester van 19 juni 1945 tot 12 juni 1946, werd buiten de raad -Dr. Frans Lucien Bourgeois aangesteld om orde op zaken te stellen, de laatste oorlogsprikelen weg te werken en om een deskundig beleid uit te stippelen.

Op 1 januari 1947 werd **Jacobus Van Leent** opnieuw als burgemeester aangesteld. In deze periode was België, zoals gans West-Europa, aan de wederopbouw toe. Op politiek vlak werd, in 1948-1949 het algemeen stemrecht uitgebreid zodat ook voor de vrouwen het kiesrecht werd toegestaan. Hetzelfde jaar werd de Benelux -opgericht in Londen- een Economische Unie. Weer kende België een bewogen tijd: in 1950 had een volksstemming plaats over de terugkeer van Koning Leopold III. Alhoewel een meerderheid voor de terugkeer stemde, deed Koning Leopold III afstand van de troon ten voordele van zijn zoon, de huidige Koning Boudewijn I. Ook de eigen Ravelse gemeenschap werd in 1950 in opschudding gebracht. Aan de beroemde "Paal", ten einde van de Hofstraat, waar vijf dorpen (Ravels, Weelde, Arendonk, Hooge- en Lage Mierde) elkaar raken, werd op 25 augustus Jan Beyens uit de Achter-Eel doodgeschoten door een Nederlandse Marechaussee.

Antoon Paulussen werd op 21 januari 1953 aangesteld als burgemeester. Een periode van hoge technologische ontwikkeling was aangebroken. In oktober 1953 startte BRT met televisieuitzendingen (toen nog NIR). In hetzelfde jaar werd te Mol het Studiecentrum voor Kernenergie (S.C.K.) opgericht. De wereld werd in 1957 verrast met een gemoduleerd, piepend geluid in de ether: Rusland had de eerste kunstmaan, Spoetnik I gelanceerd. Voor België was het jaar 1955 een zwarte bladzijde in haar geschiedenis. De schoolstrijd had het land in rep en roer gezet. De Wereldtentoonstelling in 1958 te Brussel beklemtoonde de snelle vorderingen die de wetenschap gerealiseerd had.

Vanaf 1959 werd **Francis Tanghe** de eerste burgemeester van Ravels die terzelfdertijd lid was van de Kamer van Volksvertegenwoordiging. Het eerste kenmerkend feit voor België in deze legislatuur was zeker dat het land zijn kolonie verloor. In 1960 werd Kongo onafhankelijk. Daarna kwamen de gouden

zestiger jaren. Het bedrijfsleven in België draaide op volle toeren. Ook in Ravels gonsde het van activiteiten. Bankfilialen schoten als paddestoelen uit de grond. De N.V.Klaassen en C° werd uitgebreid met Pluvera en het garagecomplex. De N.V.Van Gorp kwam helemaal in het "nieuw" te staan. Een complex van garages en onderhoudswerkplaatsen werd opgetrokken en een ultra-modern administratief centrum rees uit de grond. Een derde éénmanszaak kwam in die jaren tot volle ontplooiing, de N.V.R.Tuytelaers. Ook hier was vader Jan Tuytelaers de grondlegger en zoon Remy de uitbouwer. Het gebouwencomplex op Klein-Ravels werd opgetrokken voor het verwerken van de basisgrondstof en marmer tot vloeren, sierschouwen, grafzerken, trappen en dergelijke.

De wet van 1 juli 1969 verlaagde de kiesgerechtigde leeftijd op 18 jaar voor de gemeenteraden. Een mooi sluitstuk voor dit decennium was zeker de vlucht van Apollo-11 die de eerste man op de maan bracht. De zeventiger jaren -nog zo vers in het geheugen- ontuchtterde de consumptiemaatschappij met een nog steeds durende oliecrisis. Vanaf 1972 opende de Staatsbossen de poorten en kon elke wandelaar vaststellen dat zowel vader Marten als zoon Fons Willems, als aangestelde verantwoordelijke boswachters, fijn werk hadden geleverd, samen met werklieden en ingenieurs van het Bestuur van Waters en Bossen. Het jaar 1976 werd het sluitstuk van het bestaan van Ravels in zijn oorspronkelijke vorm. Op 1 januari 1977 werd de fusiewet doorgevoerd en samen met de gemeenten Weelde en Poppel en het gehucht Kijkverdriet, fuseerde Ravels tot de huidige nieuwe gemeente die de naam Ravels kreeg toegewezen. Francis Tanghe werd er de eerste burgemeester van.

Samenvatting:

1801: Adrianus Pluym (burgemeester)
1803: Pierre De Majuly (burgemeester)
1806: Pierre Janssen (burgemeester)
1830: Antonius Vloemans (burgemeester)
1860: Joseph Bax (dd. burgemeester)
1861: Cornelius Beyens (burgemeester)
1890: Adrianus Van Dun (dd. burgemeester)
1891: Clement Mathé (burgemeester)
1916: Petrus Van Dun (burgemeester)
1927: Florent Van den Borne (burgemeester)
1931: Petrus Heylen (dd. burgemeester)
1931: Frans Schillebeeckx (dd. burgemeester)
1933: Mathildis Verschueren (burgemeester)
1939: Antoon Van Dun (burgemeester)
1941: Jacobus Van Leent (dd. burgemeester)
1941: Frans Van Oekelen (burgemeester)
1944: Adriaan Baeyens (dd. burgemeester)
1944: Antoon Van Dun (burgemeester)
1945: Jacobus Van Leent (dd. burgemeester)
1946: Frans Bourgeois (burgemeester)
1947: Jacobus Van Leent (burgemeester)
1953: Antoon Paulussen (burgemeester)
1959: Francis Tanghe (burgemeester)

Gemeentesecretarissen van Ravels

1818: **Maximilianus Raymondus Donnez**: geboren te Landen op 7 maart 1776. Werd tot secretaris benoemd door de Gedeputeerde Staten der Provincie op 19 november 1818 en dit op voordracht van de gemeenteraad. Hij werd op 30 november 1818 geïnstalleerd door burgemeester Pierre Janssen en de schepenen J.B.Sels en A.Van Ginhoven. Daarbij was hij nog ontvanger van de belastingen en ook secretaris van de gemeente Poppel. In 1846 nam hij ontslag en vestigde zich te Willebroek als rijksontvanger.

1846: **Adrianus Vloemans**: was de zoon van de toenmalige burgemeester, Antoon Vloemans. De provinciegouverneur verzette zich lange tijd tegen deze benoeming. De gemeenteraad bleef unaniem bij zijn besluit van 28 mei 1846, omdat niemand anders in de gemeente voldoende bekwaamheid

bezat en men niet buiten de gemeente wilde gaan. Op 4 augustus van hetzelfde jaar gaf de gouverneur dan toch zijn toestemming. Om gezondheidsredenen nam Adrianus Vloemans ontslag in 1864.

1864: **Joannes Cornelius Remeysen:** werd in de gemeenteraadszitting van 21 december 1864 verkozen met zes stemmen voor en één stem tegen. Hij was bij zijn benoeming burgemeester van Poppel. Hij overleed te Ravels op 26 september 1875.

1875: **Diels:** secretaris van Oud-Turnhout. De heer Diels werd benoemd als dienstdoende secretaris voor een termijn van twee jaar, in zitting van de gemeenteraad van 23 november 1875. Nochtans waren er twee kandidaturen, namelijk Adriaan Van Ginhoven, landbouwer en gemeenteontvanger van Ravels en Carolus Dries, "Schrijfbeambte" te Weelde. Beide kandidaten werden te licht bevonden. De oorzaak lag echter elders. Ten eerste heerste er in die dagen een gespannen sfeer tussen het Centrum en "den Eel", betreffende de plaats van de op te richten nieuwe school. Ten tweede was het verlangen van de burgemeester om zijn minderjarige zoon te doen benoemen, wettelijk onmogelijk. Daarom de kunstgreep van een dienstdoende secretaris.

1877: **Jan Antoon Beyens:** werd geboren op 23 augustus 1856. In de gemeenteraadszitting van 6 december 1877 werd hij voorgedragen als secretaris van de gemeente. Hij was toen kandidaat-landmeter en secretaris van het Bureel van Weldadigheid (voorloper van de C.O.O. en het huidige O.C.M.W.). Jan Antoon Beyens was de zoon van de toenmalige burgemeester Cornelius Beyens. Hij bleef in dienst als secretaris tot 12 mei 1925 en vervulde alzo het langst dit ambt. Hij was gehuwd met Fien Janssens en het was over deze vrouw dat Ernest Claes het boek schreef: "Studentenkosthuis bij Fien Janssens".

1925: **Victor Van Himbergen:** bij de beraadslaging van 10 juli 1925 werd hij benoemd tot gemeentesecretaris. Deze nieuwe secretaris was reeds bureelbediende te Ravels vanaf 10 maart 1919. Hij diende gedurende zijn ambtsperiode vijf burgemeesters en drie dienstdoende burgemeesters.

1944: **Henri Snels:** werd op het einde van Wereldoorlog II als secretaris aangesteld. Het betekende voor hem een bevordering, want hij was voordien reeds bediende op het gemeentehuis. Hij was ook reeds gemeenteontvanger sedert 1 februari 1931. Gedurende 30 jaar bekleedde hij het ambt van secretaris en diende in die periode niet minder dan vijf burgemeesters en twee dienstdoende burgemeesters. Op 31 juli 1974 ging hij op rust.

1974: **Henri Van Dun:** werd op zijn 50ste verjaardag, 1 augustus 1974, tot gemeentesecretaris benoemd. Hij was voorheen reeds eerste bediende op het gemeentehuis. Toen op 1 januari 1977 Ravels werd gefusioneerd met Weelde, Poppel en het gehucht Kijkverdriet (Oud-Turnhout), werd Henri Van Dun, laatste secretaris van Ravels, tevens de eerste secretaris van de grote fusiegemeente Ravels.

Veldwachters van Ravels

Adriaan Schots: was reeds in dienst in 1850 en had helemaal geen levensgevaarlijke taak te vervullen. In 1865 verklaarde het gemeentebestuur nog dat "het voorwerp nopens de politie bij voortdoring niets te wenschen overlaet, door de aenhoudende waekzaamheid van den veldwachter hebben er weinig of bijna geene misbruiken plaats". In 1868 oordeelde de gemeente echter dat het beter was de veldwachter wegens zijn hoge leeftijd te vervangen, omdat hij voor zijn dienst onbekwaam was geworden. Waarschijnlijk om die reden werd hij "zeer ongehoorzaem en nalatig" en gedroeg hij zich "op eene onbetamelijke wijze jegens het gemeentebestuur". Het gedrag van de veldwachter liet zoveel te wenschen over dat het gemeentebestuur op 18 juni 1869 besloot, veldwachter Schots voor één maand te schorsen "met afhouding van tractement". Het jaar nadien vervulde hij weer met ijver zijn plicht. Veldwachter Schots overleed te Ravels op 30 januari 1872.

Peter Jan Dickens: was veldwachter van 4 oktober 1869 tot 28 februari 1898.

Jacob Van Oekelen: veldwachter van 1898 tot 1905. Hij was gekend als een struis en onvervaard man. Vechtersbazen hadden bij hem geen kans.

Jan Baptist Van Deun: veldwachter vanaf 1905. We citeren hier enkele fragmenten uit zijn dagboek: "Ten jare 1908, den 10de augustus, zekere Notte Gustaaf oud 29 jaren, geboren te Kortrijk, dewelke in den nacht tusschen 7 en 8 dezer maand bij den winkelier de Bruyn Jozef alhier, in den winkel is gebroken en er eene groote hoeveelheid ellegoederen heeft ontvreemd. Voorgebracht en is veroordeeld tot 5 jaren gevang. Ten jare 1912 in den nacht van eersten september, een revolver afgenomen ter streke de Vaart alhier, van de genaamde Van Litsenborg Gerard Gustaaf, den welke vergezeld van andere personen rond één uur 's nachts zijn revolver stond af te schieten op den openbaren weg. Ik heb den revolver op de griffie te Turnhout neergelegt en proces-verbaal opgemaakt. Ten jare 1913 de genaamde Brokken Jan aangehouden voor diefstal van geld en spek en bedrijgingen met een mes en in de aanhouding eene vechtpartij met mij veldwachter en ter beschikking gesteld van den Heer Procureur des Konings. Den 7e augustus 1914 aangehouden soldaat Simoca, oud 35 jaren, geboren te Ober Lagendorf, Pruisschen, achterblijver van het Duitsche leger. Den 8sten augustus 1914 aangehouden soldaat Verstrepen Carolus, oud 32 jaren geboren te Gheel 1882, achterblijver van het Belgische leger, en naar de gendarmerie van Weelde gebracht. Den 2de september 1919, twee Duitsche soldaten aangehouden, de genaamde Heins Richart, onderofficier veltartillerie, den 2e Tusch Jozef soldaat 2e Grenadiers, weggelopen uit het gevangene kamp te Leksel bij Brussel en naar de gendarmerie van Weelde gebracht". Deze veldwachter nam ontslag op 20 mei 1940.

Franciscus Thysen: veldwachter van 1 april 1941 tot 1 oktober 1944

Jaak Aerts: was tijdelijk hulppolitieagent van 15 mei 1945 tot 1 juli 1945

August Naulaerts: werd hulppolitieagent vanaf 6 juli 1945. De functie van hulppolitieagent werd ingesteld na de bevrijding. Deze personen liepen rond in burger met een rode band rond de linkerarm. Nadat de laatste oorlogspelikelen waren verdwenen en er terug orde op zaken was gesteld, werd ook deze functie van hulppolitieagent weer afgeschaft.

Jozef Van Campfort: aangesteld als veldwachter op 1 mei 1946 verliet hij reeds op 30 juni 1947 de gemeente Ravels. Hij werd op die datum bevorderd tot brigadier van de brigade Noorderkempen.

Alfons Theunis: was aangesteld als veldwachter op 1 juli 1947. Op 27 maart 1970 kwam hij door een tragisch auto-ongeval om het leven.

André Van Beurden: werd benoemd op 24 augustus 1970. Bij de fusieoperatie in 1977 werd hij ingeschakeld in het politiekorps doch bleef zijn hoedanigheid van veldwachter behouden.

Bekende figuren

Petrus Slaets

Petrus Slaets werd geboren te Ravels in de tweede helft van de vijftiende eeuw. Ingetreden te Tongerlo en als Norbertijn ingeschreven aan de universiteit van Leuven in 1523. In hetzelfde jaar ook ingeschreven aan de universiteit van Dôle (Frankrijk). Hij was pastoor van Waalwijk van 1526 tot 1537 en overleed in 1540.

Adriaan Baelemans

Adriaan Baelemans werd te Ravels geboren op 21 juni 1636 als zoon van Jan Baelemans, meier van de prelaat. Hij trad binnen in de abdij van Tongerlo, waar hij werd ingekleed als Frater Gualbertus. Op 13 december 1660 werd hij priester gewijd en in 1665 tot onderpastoor benoemd te Tilburg. Tijdens de pest, die in 1668 te Tilburg heerste, gedroeg deze onderpastoor zich manhaftig. Hij was namelijk de enige priester van Tilburg die de pestlijders niet in de steek liet. Zelfs wees hij alle hulp van buitenstaanders af. Vijf jaar lang werkte deze Ravelse "Damiaan" onder de pestlijders, tot hij in Tilburg op 21 maart 1673 zelf aan de kwaal bezweek. Op 28 september 1668 schreef pater Baelemans een

brief naar Tongerlo, waaraan we volgende passus ontlenu: "Ik zou niet dulden dat een andere onze kroon verwierf, we zijn hier geen huurlingen maar we moeten ons als ware herders gedragen, en wanneer God zou behagen moeten we bereid zijn samen met onze schapen te sterven". Bij het einde van de achttiende eeuw werd hij onder de Kempense Groten genoemd om zijn bewonderenswaardig gedrag en zijn humane inzet voor de ongelukkigen.

Antoon Verschueren

Antoon Verschueren werd te Ravels geboren in 1841; pastoor te St.-Antonius-Brecht van 1885 tot 1889 en overleden op 3 mei 1889.

Victor Adams

Victor Adams werd op 14 april 1856 te Schriek geboren en te Mechelen priester gewijd op 20 september 1879. Hij werd onderpastoor in de parochie van de H.Petrus te Turnhout in 1880. In 1895 werd hij pastoor in deze parochie en deken van het distrikt Turnhout. Hij was met hart en ziel een volksmens en dat werd hem in sommige milieus te Turnhout kwalijk genomen. Pastoor Adams nam eervol ontslag op 1 mei 1921 en trok zich te Ravels terug waar hij op 2 juni 1924 overleed.

Adriaan Willemsen

Adriaan Willemsen werd te Ravels geboren op 23 juni 1848; priester gewijd te Mechelen op 11 juni 1881; onderpastoor te Minderhout in 1881 en te Kasterlee in 1888; werd pastoor te Schoonbroek in 1890 waar hij in 1909 overleed.

Petrus Josephus Beyens

Petrus Josephus Beyens werd te Ravels geboren op 5 november 1855, Professor aan het college te Aarschot op 2 september 1879, priester gewijd te Mechelen op 20 september 1879, overleden te Ravels op 7 januari 1880.

Jan Lodewijk Wouters

Jan Lodewijk Wouters werd te Ravels geboren op 19 april 1857 als zoon van Jacobus Wouters, onderwijzer te Ravels en van Anna Maria Cornelia Verheyen, beiden uit Weelde. Hij was leraar aan het St.-Romboutscollege te Mechelen en hij was ook schrijver van een reeks boeken over Natuurwetenschappen. In 1902 werd hij tot diocesaan hoofdinspecteur van het bisdom Mechelen aangesteld. Hij stierf te Antwerpen op 7 maart 1924 en op 11 maart 1924 werd hij te Deurne in familiegrond begraven.

Arthur Ferdinand Boel

Arthur Ferdinand Boel werd te Ravels geboren op 20 april 1871. Terechtgesteld op 3 september 1917 te Edegem Fort V, was rustend Wachtmeester der Gendarmerie.

Jan Antoon Beyens en Josephina Janssens

Antoon Beyens werd in Weelde geboren op 23 augustus 1856. Zijn vader Cornelius Beyens was burgemeester van Ravels van 1860 tot 1890. In 1877 werd Antoon Beyens secretaris van de gemeente Ravels en hij nam ontslag in 1925 na een ambtsperiode van 48 jaren. Hij was secretaris-ontvanger van de Commissie van de Openbare Onderstand van Ravels gedurende 63 jaren, van 1876 tot 1939. Gedurende 65 jaren was hij kerkzanger in het Ravels St.-Ceciliakoor. Hij was gehuwd met Josephina Janssens, een hoedenmaakster-modiste uit Herentals. Zij verwierf vooral bekendheid door de schrijver Ernest Claes, met het boek "Studentenkosthuis bij Fien Janssens". Dit boek werd voor de Vlaamse Televisie tot een succesvol kijkstuk bewerkt. Fien Janssens stierf te Ravels in 1935. Antoon Beyens, die een verwoed jager en boogschutter was, stierf te Ravels op 24 december 1941.

XI. Wat betekenen al die plaatsnamen?

Elke gemeente herbergt honderden gehuchten, woonsteden, akkers, weilanden, bossen, plassen en noem maar op met zijn eigen naam. Natuurlijk zijn al die namen niet even oud. Maar voor een gemeente zoals Ravels kun je rustig stellen, dat een paar duizend namen al een paar keer hun eeuwfeest hebben overleefd. Om de belangstellende lezer toch even een kijkje te laten nemen in die wondere wereld van de plaatsnamen (in de wetenschap "toponiemen" genoemd), hebben wij geprobeerd een lijst interessante namen te verklaren. Het is uiteraard niet doenbaar om alle namen in het bestek van één hoofdstuk uit te leggen. Dat zou trouwens een boek op zichzelf betekenen, want je mag aannemen, dat het er meer dan 2000 zouden zijn. Bovendien zou dat betekenen, dat wij het hele archief van Ravels zouden moeten doorlezen om alle oude schrijfvormen en situatievermeldingen op te nemen. Uit de vergelijking van de verschillende schrijfwijzen kan men dan meestal met tamelijk grote zekerheid de echte en oorspronkelijke betekenis ontdekken.

De verklaring van plaatsnamen -en dat geldt even goed voor de familienamen- betekent meer dan gewoon maar proberen te achterhalen wat hun betekenis is. Aan de hand daarvan kan men immers vaak heel veel leren inzake oude geschiedenis, voorvaderlijke beroepen, gebruiken, zeden of volksgeloof, gerechtelijke gewoonten, landbouwmethodes, enz. Om nu een keuze te kunnen maken, hebben wij ons voor dit hoofdstuk gebaseerd op bijgaande kaart uit 1749, waarop talrijke plaatsnamen voorkomen die nu nog bestaan en op een ons overhandigde lijst. Het is duidelijk dat wij over die namen slechts datgene zeggen waarvan wij op grond van de kennis van de streek zekerheid hebben, want zelfs voor deze lijst hebben wij niet alle oude schrijfvormen kunnen opzoeken. Hier en daar zullen wij aansluitend bij bepaalde namen andere, erbij aanleunende, uit Ravels voegen.

1. De naam Ravels

Voor de verklaring van de gemeentenamen, die over het algemeen zeer oud zijn, moet men in haast alle gevallen eerst proberen de oudst mogelijke schrijfwijzen op te sporen. De oudst bekende voor Ravels dateert uit 1165 en luidt "Ravenslo". De ontwikkeling van een n naar een l is een normale, want die komt in de geschiedenis van onze taal bij talrijke woorden voor. Het laatste stukje, m.n. -lo, is een erg belangrijk. Het betekent bos. Dan betekent Ravenslo dus: bos waar raven zich ophouden. Deze theorie wordt over het algemeen gevolgd, hoewel J.Mansion meent, dat de -s in werkelijkheid een bezitsvorm is. Dan zou Ravels verwijzen naar een persoonsnaam. Persoonlijk menen wij, dat A.Carnoy het bij het rechte eind heeft, als hij stelt, dat het "Ravenbos" betekent. Tenslotte moeten wij er toch op wijzen, dat -lo ook wel eens een open plek in het bos of een ietwat verheven plaats betekende. Dat zijn echter nuances, die toch niets aan de theorie van de bebossing van de streek afdoen.

2. De plaatsnamen van een kaart van 1749

De bedoeling van de kaart was de grenspalen met Turnhout en Arendonk duidelijk vast te stellen. Derhalve bevat zij behalve plaatsnamen ook nog een heleboel andere informatie. Om het u wat gemakkelijker te maken, geven wij hieronder de volledige tekst van wat u in de rechter benedenhoek onder "Explicatie" vindt, weer. Alleen bij de plaatsnamen geven wij dus de verklaring. Voor die verklaringen steunen wij hoofdzakelijk op onze studie van de plaatsnamen van Weelde en op het Midden-nederlandsch Handwoordenboek van Verdam.

A. Kerke van Raevels

1. B. Pael van mierder meir. Dit is de grenspaal ter hoogte van de Mierdse Meir. Het is duidelijk dat "Mierder" gewoon naar "Mierde" verwijst. "Meir" is een veel voorkomende naam in de Noorderkempen (ook in de schrijfwijze "Meer"). Meestal betekent het oorspronkelijk een stuk land dat door een gracht of heg omgeven is. Een tweede betekenis is waterplas en een derde gewoon "grenspaal". In elk geval heeft de naam altijd iets te maken met "grens" of "afbakening". Hier zal het wel de naam van een ven op de grens met Mierde zijn. In verband met deze naam verwijzen wij ook even naar "Meerakker", ook "Meirakker" geschreven, eveneens te Ravels.

2. C. Paelstede van Honsbergen. Paelstede betekent "plaats van de (grens)paal". "Hons" komt meestal voor naast "Honds". Het houdt duidelijk verband met het woord (en dus ook het dier) "hond". De vrees die de mensen destijds hadden voor loslopende honden, heeft aanleiding gegeven tot het ontstaan van vele schrikbarende verhalen waarin honden voorkomen. Als nu in een plaatsnaam het element "hond" zit, betekent dat dus dikwijls dat een of andere hondenlegende zich daar afgespeeld heeft. In zeldzame gevallen betekent "hond" ook, dat wat ermee bedoeld wordt van slechte kwaliteit is. In dat geval betekent "Hondsbergen" gewoon maar "hoge, slechte grond".

3. D. Paelstede van Keesevenne. Men kan gerust aannemen, dat "Keese" gewoon afgeleid is van Corneel = Kees. Omdat wij geen oudere schrijfvormen hebben, kunnen wij onmogelijk een andere oorsprong aanwijzen.

4. +. Paelstede tussen wirixdijck en Stapelvoort. Beide namen komen hieronder nog apart voor.

5. E. Wirix Dijck. Deze naam komt reeds in 1367 voor. Een dijk is een hoger gelegen weg die ofwel tegen water, ofwel tegen wind beschutting moest bieden. Wirix zal wel naar een persoonsnaam verwijzen. Zie hieronder nr.35.

6. F. Stapelvoort. Een voort (voirt, vort) was een doorwaadbare plaats of een ontsnappingsweg. Stapel wijst naar een stapelplaats.

7. G. Hontven paelstede van grondeloose meir. Voor "Hontven" verwijzen wij naar hierboven onder nr.2 en voor "Meir" naar nr.1. Het is duidelijk, dat meir hier "waterplas" betekent. Het element "grondeloos" is bijzonder interessant. Het houdt hier ook weer duidelijk verband met volksgeloof. Dit "meer" had geen vaste bodem. Je zakte er zo in weg. Daarom nam men aan, dat er watergeesten in woonden. Daarover deden dan ook in Ravels verhalen de ronde. Ook in Lage Mierde lag zo'n meertje.

8. H. Swart Water. Een naam die onder meerdere vormen voorkomt in onze streek. Denk bijvoorbeeld aan het Zwart Langven te Weelde. De donkere aanblik die het water tengevolge van de samenstelling van de aarde op de bodem en de oevers vertoonde, was er de aanleiding toe om het meer gewoon "zwart" te noemen. Wij moeten er evenwel op wijzen, dat zwart ook afleiding kan zijn van "swette", wat grensscheiding betekent. Dit meertje ligt op de scheiding met Turnhout. Dus, ...

9. K. Pael gelschen Hoek. Wij kwamen deze naam voor het eerst tegen in 1723. En dan lezen wij de volgende plezierige tekst (omgezet in modern Nederlands): "... gingen wij van de voorkant van Geelse Hoek tot aan het goed van de heren van Tongerlo te Ravels. Die hebben daar neergezet een ruwe stenen paalsteen die Heetendaal heet en die een stuk van een molensteen is en die langs de noordkant nog gescherpt is, maar die nu aan kant ligt bij een zeker ven, genaamd Heetendaal". Zo kom je dan weer allerlei te weten. Het woord "Geelse" komt in die streek bij Weelde-Station in allerlei namen voor, al van in 1643. Het duidt aan, dat de grond vruchtbaar is (meestal laaggelegen). Hoek komt ook vaak voor en betekent, evenals "winkel", een stuk land in de greep tussen twee elkaar kruisende wegen.

10. L. Pael Heetendael. Reeds in 1367 noteren wij de naam "heetendale". Zoals hierboven al blijkt (zie onder 9) wijst "-dael" (=dal) op een laagte. Een ingewikkelde evolutie van het Westgermaanse del(le) via "dale" naar daal heeft zich hier voorgedaan. Het element "Heeten" kan geëvolueerd zijn uit "heis, hees". Dan betekent het "kreupelhout". De verbinding staat in dat geval voor: een met kreupelhout begroeide laagte.

11. M. Keeleven. Wij weten dat het element "ke(e)le" veel voorkomt in persoonsnamen. Misschien is dat hier ook het geval en verwijst de naam naar een eigenaar.

12. N. Ponsbergh. Hiervoor vonden wij niet direkt een verklaring, omdat oude schrijfwijzen ontbreken.

13. O. ende venne. Het element "ende" kan twee betekenissen hebben: "einde" en "eend". Waarschijnlijk zal hier de tweede betekenis wel bedoeld zijn, vermits de ligging niet wijst op "einde, grens".

14. P. Groen venne. "Groen" vindt men terug in heel veel namen: Groenendaal, Het Groen, Groenvan, enz. Normaal betekent het "begroeid veld" of in de wisselbouw het stuk "braakliggend veld" dat wacht op bebouwing.

15. R. Wit Goor. Een drassige laagte noemt men in onze streken bijna steeds een "goor". Nu zal dit goor wel duidelijk in tegenstelling staan tot het Zwart Goor (Merksplas). Dat het "wit" genoemd wordt, kan eenvoudig slaan op de begroeiing of de lichtere kleur van het zand op de oever van de laagte of het meer. Noteer dat in 1362 te Ravels ook reeds een Goor en een Vorstgoor voorkomen. "Vorst" betekent gewoon "het voorste". Een andere schrijfwijze voor "goor" is ook: goer, of ook nog: goir. Overigens is heel de Kempen bezaaid met goren ofte moerassen.

16. S. Bleekelinx venne. Bleekelinx kan haast niet anders dan een persoonsnaam zijn.

17. T. Keulders venne. Het woord "keulder" is gewoon een variant voor "kalder" en wijst derhalve naar het veelvuldig voorkomen van bedoelde vogel op die plaats.

18. V. Houtjens leeghte. Houtjens verwijst wellicht naar een persoonsnaam.

19. W. Klotgoor. Laag, moerassig gebied met zware bodemlaag.

20. X. Kleijnen Wouwer. Een "wouwer" is hetzelfde als een "vijver". Hij ligt meestal in weide- of bouwland. In Ravels komt ook Lange Wouwer voor.

21. Y. Crom venne. De ietwat gebogen vorm van dit ven heeft aanleiding gegeven tot de naamgeving. "Krom", zegt men dan.

22. Z. Hulselschen wouwer. Voor "wouwer" verwijzen wij naar hierboven onder nr.20. Het element "Hulsel" komt ook te Poppel voor als plaatsnaam. Hier kan een persoonsnaam bedoeld zijn. Het is afgeleid van huls (hulse), het middelnederlandse voor hulst. Het achtervoegsel -el zal wel uit -sel ontwikkeld zijn. Meestal betekent een naam -sel/-zel/-zele bij de Franken "dierenverblijfplaats". Hier is het dan deze waar hulst groeit.

23. A2. Verdrongen land. Een gebied dat gedurende een gedeelte van het jaar onder water stond of dat gemakkelijk overstroomde, noemde men destijds "verdrongen". B2. Nieuwe Ravelsche Brugge. C2. Oude Ravelsche Brugge.

24. D2. Wouwer. Zie voor de verklaring hierboven onder nr.20.

25. E2. Bercsche putten. Er komen in onze streken veel namen voor, waarin het element "put" zit. Soms zijn ze bijzonder geladen van inhoud: denk bijvoorbeeld aan namen als Katteputten, Schatputten, enz. te Weelde. Het is vrijwel zeker, dat het bij Berkse putten gaat om door de mensen uitgezavelde gronden, waarop berken groeiden. Vermelden we nog even, dat de berk vaak als grensboom werd gebruikt. Een andere mogelijkheid zou kunnen zijn, dat een verschrijving heeft plaatsgehad en dat Bergse Putten bedoeld was. Dan betekent het "heuvelachtig gebied".

26. F2. Grondelose Meir. Voor de verklaring hiervan verwijzen wij gewoon naar hierboven onder nr.7.

27. G2. Weldsche bosvennen. Dit zijn de nu nog bekende Bosvennen in de Overheide te Weelde.

28. H2. Ravelsche bosvennen. Dit zijn dan die van Ravels.

29. I2. Leuwerx venne. De leeuwerik was een zeer geliefde vogel in onze Noorderkempen. Hij liet dan ook in de loop der eeuwen zijn naam in talrijke plaatsnamen achter. Meestal gebeurde dat echter in de vorm waarin die in het dialect voorkomt, nl. leeuwerk. Wij noteren al zo'n naam in 1340 voor een stuk land in Batenheide te Weelde. Merkwaardig is wel, dat te Ravels de naam verbonden wordt met een ven en niet met land, vermits het beslist niet gaat om een watervogel. Tenslotte bestaat te Ravels ook nog de naam "De Leeuwerk". K2. Platse der genomen karre van Joffrouw van den oever.Deze

aanduiding van plaats heeft blijkbaar te maken met een soort dienstbaarheid bij de grensbepalingswerkzaamheden zelf.

30. L2. Schevelberg. Schevel houdt verband met "scheve" en dat betekent "afval van vlas". Schevel, dus met een -l, betekent dan "klein stukje". De verbinding kan dan slaan op een hoop, waar het afval van verwerkt vlas op terecht kwam.

31. M2. den Wints bergh (Wetsberg). Dit kan een heuvel in een nogal open (winderig) gebied zijn geweest. Maar ook "Wetsberg" komt voor en dan betekent het vochtige hoogte. N2. Landen, weyden ende Bosschen van Ravels Uijtgegeven door Tongerlo. Het is duidelijk, dat het hier de omgeving betreft waarover de abt van Tongerlo het beheer verwierf. Daarover kunt u dan meer lezen in het geschiedkundig gedeelte van dit boek.

32. O2. het vael Goor. Over "Goor" hebben wij het al gehad, hierboven onder nr.15. Het element "vae" kan meerdere betekenissen hebben. Als zelfstandig naamwoord betekende het "dal, vallei". In dat geval is het een moerassige plek in een lager gelegen gebied. Gezien er geen echte valleien voorkomen in Ravels, is dat een weinig waarschijnlijke betekenis. Meer kansen maakt de betekenis "geelachtig, blond" en dan is het verwant met "veluwe" (zie Hoge Veluwe in Nederland). Het moeras zal wel fel begroeid zijn geweest met riet en afstervende grassen.

33. P2. Bael brugge. Bael verwijst gewoon naar "Baarle". R2. plaetse der genomen karre van Peeter jansen. Zelfde opmerking als hierboven onder K2. S2. plaetse daer de dienaers den turf hebben gesmeten van peeter jansen karre. De turf (turf) "smiten" betekende gewoon "de turf uithakken". Later zei men: "turf steken". T2. plaetse der genomen karre van jan van Helmont. Idem als hierboven onder K2. V2. plaetse der genomen karre van jacobus jansen. Idem als hierboven onder K2.

34. W2. koninginne kojje. Deze naam verwijst naar de in Ravels bloeiende valkerij en het africhten van de jachtvogels.

35. X2. de wiricken. Reeds onder W5 hierboven ontmoetten wij, zij het in een andere schrijfwijze, het element "Wirick". Vermoedelijk verwijst het naar een persoonsnaam en betekent dit toponiem dan "het goed van Wirick". In de vijftiende en zestiende eeuw komt de naam Winrix te Ravels veel voor. Wellicht is er een verband. Y2. plaetse der valken Legge. Legge betekent "legplaats, leger van een dier". In de valkerij betekent legge echter steeds "vangplaats". Hier werden dus de valken gevangen. Z2. Hoeve der Abdije van Tongerlo. Over deze hoeve wordt heel wat verteld in het geschiedkundig overzicht. A3. Huijs van jacobus jansen. B3. plaetse der schuerkerke van Mierde. Hier stond de schuurkerk van Mierde. Daar woonden de "Nederlanders" de misvieringen bij, toen in hun land de vrije godsdienstuitoefening verboden was.

36. C3. Quaede kuijlen. Het bijvoeglijk naamwoord "kwaad" is ook zo'n gegeerd stukje plaatsnaam. Het houdt natuurlijk niet veel goeds in. De kinderen zullen wel vaak gewaarschuwd zijn geweest vooral niet te baden in bedoelde kuilen (= plassen) zonder vaste bodem. Het betekent "gevaarlijk". Nu nog bestaat zo'n "Gevaarlijke Kuil" in Eel. Ook betekent het wel "van slechte kwaliteit" (vb. in Kwaad veld, Kwade Dries, Kwade Hoek, enz.) Tenslotte willen wij er echter op wijzen, dat het volksgeloof met deze naam iets te maken kan hebben, in de zin van "kuilen waar boze geesten dwalen". Zie ook het toponiem "Kwade Wouwer".

37. D3. Grijsbergen. Nog eens zo'n kleuraanduiding in een naam. Zandhopen van wat wij nu nog kennen als "vliegzaam" hadden een grijs uitzicht met weinig begroeiing. Vandaar zo'n naam als "Grijze Bergen" of gewoon "Grijsbergen".

38. E3. Schilbleck. Beginnen wij met "Blek". Dit is een zeer oud woord, dat veelvuldig en onder verschillende schrijfwijzen (blec, blik, blic) voorkomt in plaatsnamen. Het zijn nog onbegroeide aangespoelde zandgronden, meestal met een laagje klei bedekt. Het is echter ook mogelijk, dat het een zelfstandig naamwoord is met dezelfde stam als die van "blicken". Dit betekent "te voorschijn komen". Dan zou het een plaats zijn die afsteekt bij de omgeving. Dat kan dan zijn: "zandachtige plek in kleigrond" of "een plas in de heide" die 's zomers uitdroogt of "slib dat 's zomers bloot komt te liggen". Verder kan bleck of blick ook nog wijzen op een plaats waar men bomen ontschorstte. Een

beetje gedurfd kunnen wij tenslotte ook nog stellen, dat "schil" de echte middeleeuwse betekenis van "dakpan, dakbedekking" heeft. Dan zou op deze plaats wel eens een soort van houten-dakpannenindustrie bestaan kunnen hebben.

39. F3. Beckevenne. Kijk maar eens goed naar de vorm van dit ven en je herkent er een openstaande bek in. Meestal komt het element voor om een driehoekige vorm te geven. G3. plaetse der genomen schaepen van peeter Roijmans, bastiaen Dircken, Goris Aerts etc.

40. H3. Den Pals. Pals komt in Vlaanderen als plaatsnaam voor. Bijna altijd is het de naam van een grenspaal. Trouwens "pals" en "paal" zijn met elkaar verwante woorden. I3. den Pals.

41. K3. Santven. Een meertje in een zandvlakte.

42. L3. Cleijnen wouwer van Arendonck. Voor de verklaring van "wouwer", zie hierboven onder nr.20.

43. M3. St.Michiels heuvel bij den putte. Er moet natuurlijk een aanleiding geweest zijn om deze hoogte bij "De Put" de naam van Sint-Michiel mee te geven. Zou daar de Sint-Michielsparochie van Weelde voor iets tussen zitten?

44. N3. Aerts venne. Hier komt duidelijk de naam van de eigenaar voor.

45. O3. Ravels venne. Commentaar is overbodig.

46. P3. Moerputten van Ravels. De drassigheid van onze lager gelegen gebieden heeft nogal wat varianten van "slijkerig" in onze namen achtergelaten. Moer is zo'n woord. Je herkent het ook in "moeras". Het betekent slijk, slik, veenaarde, veengrond, moeras.

47. Q3. Kuijl van geamoveerden keije. Amoveren betekent verplaatsen. Hier heb je dan de diepte (de kuil) van de verplaatste grenspaal.

48. R3. liggende pael bij Gelle. Deze "uitgerukte" of "niet rechtstaande" grenspaal ligt bij Gelle. Het is niet heel duidelijk vanwaar Gelle komt. Waarschijnlijk is het hetzelfde als het Nederduitse "Galle", wat "onvruchtbare plek" betekent. Er kan ook wel iemand gewoond hebben die Gelle genoemd werd. Tenslotte is er een kans dat hier "de gelle of de golle" bedoeld wordt. Dan betekent het een vissoort (soort kabeljauw). S3. staenden paele bij Sondereijgen. Een plaatsaanduiding die voor zichzelf spreekt.

49. T3. pael bij merxplas Paelven. En hier zie je dan weer, dat een grenspaal zelf zijn naam kan achterlaten in een naam van een streek, of, zoals hier, een plas. De paal erbij zal wel een nieuwe paal zijn, dus een andere dan die waarnaar het ven is genoemd.

50. V3. pael bij leems eijnde. In onze dorpen komen vele namen voor, waarin het woord "einde" zit. Denk aan Gilseinde, Geeneinde, Moleneinde, enz. Het betekent dan "het uiteinde van een gebied" (vb. dorpskom), of "afgelegen plaats". Leem is door het veelvuldig gebruik ervan voor het bestrijken van muren, het aanleggen van vloeren en ook wel van paden, een grondsoort die in talrijke plaatsnamen bleef voortleven. Hier is het onbetwistbaar het gebied waar men leem ging steken. Zie ook nr.13.

51. W3. Ravels craeneven. Het stukje "craen" verwijst wellicht naar de kraanvogel. Bij dit ven zal die vogelsoort zich wel graag opgehouden hebben.

3. Nog een keuze uit andere Ravelse plaatsnamen

52. (Den) Ameldonk. Amel is een woord dat een zeer oude oorsprong heeft. Wij weten, dat er een Keltische variant voor heeft kunnen bestaan en kunnen zelfs teruggaan tot het oud-germaans. Vele met Amel verwante vormen en woorden verwijzen naar de betekenis "water, rivier, vochtige wei". De kans zit er echter ook in, dat het iets te maken heeft met de voornaam Amalgis. Het laatste element,

nl. -donk, komt bijzonder veel voor in plaatsnamen. Het wijst altijd op een zekere verhevenheid in de bodem. Dit "heuveltje" kan van verscheiden oorsprong zijn: ofwel een hoopje aarde, gevormd door het uitgraven van een soort ondergrondse dierenverblijfplaats, ofwel een heuveltje dat ontstond door de aangroei van een hoop mest die men oorspronkelijk ter verwarming over een ondergronds vrouwenverblijf had gelegd. In het Oud-nederlands is het "dung" en betekent het inderdaad ook "verhevenheid". Wij kunnen dus besluiten, dat Ameldonk zoveel is als "eilandje in een moerassig gebied" of "zandbank in een waterplas" of "heuveltje van een zekere Amel". Op zichzelf betekent Amel dan weer: de onvermoeibare in de strijd.

53. Berkenvoort. Berken- houdt natuurlijk verband met de boomsoort (zie ook nr.25). Voort betekent "doorwaadbare plaats". Dit laatste woord is ook erg in trek geweest bij het vormen van plaatsnamen. Een voort werd in een rivier gevormd met behulp van boomstammen. Hier zal dat wel zijn geweest met berken.

54. Bleek. Hoewel het woord iets te maken kan hebben met het werkwoord bleken en derhalve met het blekersbedrijf, zal het hier waarschijnlijk gewoon hetzelfde zijn als "Blek". Voor wat het dan betekent verwijzen wij naar hierboven onder nr.38.

55. Kruisbraak. Hier zal wel een kruis gestaan hebben. Het land dat daarbij lag, was een "braec" land. Vele toponiemen hebben het element "braak" in zich. Het is verwant met het werkwoord "breken" en betekent oorspronkelijk "braakliggend land" of ook wel "veeweide". In beide gevallen gaat het om een gebied dat "gemene grond" (= van de gemeenschap) was en die niet voor de landbouw uitgebaat werd. In Ravels zijn er nog plaatsnamen die met braak gevormd zijn:

- Ooienbraak: Ooi is een andere schrijfwijze voor "hooi" ofwel "een vochtige weide" ofwel "een waterloopje". Meestal is de evolutie zo, dat het hele gebied genoemd werd als "weideland bij een rivier". Hier is het dus "veeweide bij de rivier".

- Oostbraak: veeweide of gemeentegrond in het oosten.

- Dodenbraak: deze naam komt al in 1362 voor en bergt in zich ofwel de herinnering aan een slagveld ofwel de betekenis "er is geen leven te bespeuren!"

56. Broek. Een broek is een moeras of waterlandschap. Het komt reeds erg vroeg voor in Vlaanderen. Denk aan Broechem: broek + heem.

57. Doornakker. Men is het nagenoeg eens over de betekenis van doorn in de plaatsnaamkunde. De doornstruik kwam zeer veel voor als grenspaal. Hier is echter een tweede betekenis mogelijk: m.n. akker die omgeven is door doornstruiken. In Ravels heb je dan nog een Doornenbocht. Bocht is een opvallend dialectwoord uit de streek en betekent: bocht in de weg of "akker in de bocht van de weg". Zie echter ook verder onder nr.80, waar het element "bocht" verder verklaard wordt.

58. Draaiboom. Een draaiboom was in het Middelnederlands een sluitboom, slagboom of balie. Er is zo'n "rode draaiboom" geweest op de grens tussen Ravels en Weelde. Het is zeker een sluitboom in de poort van een omheining. Als hij rood was, dan betekende dit, dat hij een grens aanwees.

59. Dries. Reeds in 1362 komt deze naam in Ravels voor. Het is evenwel een naam die je in zowat alle dorpen ontmoet. Talrijke toponymisten hebben zich met dit woord beziggehouden. Zij zijn het roerend eens, dat hij eigenlijk "braakliggend terrein" betekent. Dat wil echter niet zeggen, dat er niets mee gedaan werd. Men weet, dat het soms juist een stuk land was dat tijdelijk opzettelijk in "vogelweide" moest blijven liggen in afwachting dat het daarna weer omgeploegd kon worden. Om volledig te zijn moeten wij hieraan toevoegen, dat in onze streek ook de vorm "drie" als variant voorkwam. In Weelde is dat bijvoorbeeld zo. Dan betekent het "stuk land, dat gevat zit tussen drie wegen en dat braak ligt". Daaruit evolueerde later de betekenis "driehoekig pleintje". In Ravels heb je dan nog een Koidries. Dat is een dries van Kooi. Dit laatste is een persoonsnaam (Coius).

60. Eel. Ons ontbreken jammer genoeg de hele reeks oude schrijfvormen om met veel zekerheid te kunnen oordelen. Niettemin zullen wij proberen een verklaring op te bouwen. Eel kan verband houden

met "aal = paling". In dat geval is het een zogenaamd collectief of verzamelwoord en betekent het: plaats waar alen worden gekweekt. Het kan ook "alengebied" betekenen. Dan is het een laaggelegen gebied waar men alen kon gaan vangen.

61. (Het) Eusel. Het gaat terug naar het Middelnederlandse woord "eeuselinc". Dat was een door bossen ingesloten weide. Het is waarschijnlijk afgeleid van het werkwoord "eeuwen" dat "voeren, voederen" betekende. Omdat op vele plaatsen de naam "Schaapseusel" voorkomt, neemt men aan, dat het meestal om schaapswieden ging.

62. Gilsakker en Gilseinde. Het is wel duidelijk dat in beide gevallen gewoon naar een persoonsnaam (Giels, Gielis) verwezen wordt. Misschien gaat het om een verwantschap met wat wij hierboven onder nr.48 en zelfs onder nr.9 hebben gezegd. Einde komt veel voor en betekent gewoon "uithoek, kant, streek" (zie ook nr.13).

63. (Den) Horst. Een horst was in het Middelnederlands een begroeide hoogte of een groot nest van een roofvogel. Meer algemeen betekende het ook struikgewas, kreupelhout.

64. (De) Houw. Houw houdt verband met het werkwoord houw en verwijst dus naar een plaats waar men het recht had te houw en hout te hakken. Wij noemen zo'n plaats tegenwoordig ook nog wel eens een "schaarbos". Wij geloven niet zo direct, dat de naam iets te maken heeft met de nu nog bestaande houw (= wervelwind).

65. (De) Kouwelaar. Hier onderscheiden wij weer twee elementen: kouw en laar. Het eerste element kan doen denken aan: 1. de kauw, ka (vogel); 2. het Middelnederlandse cuwe (kuip, vat); 3. gewoon de koude (frisheid); 4. ook wel het Middelnederlandse "couwe" (kooi, kevie). Omdat in de samenstelling het stuk "-laar" zit, menen wij, dat het hier gaat om de vogel. Een laar is ofwel een braakliggend terrein ofwel een sprokkelplaats in het bos. Nog wel andere betekenissen komen voor: o.a. open plaats in een bos, gemene weide, bosachtig terrein. Wij kunnen echter vrijwel met zekerheid stellen, dat het hier ging om de "plaats waar men hout mocht sprokkelen" en dan meer bepaald die waar vele kauwen zich ophielden.

66. Lampenbeemd. Lamp is het Middelnederlandse woord voor lam. Een beemd is een laaggelegen weide. Dus zal het hier wel gaan om een "lammerenweide".

67. (Het) Lokeren. In deze naam evenals in de naam "Lokerveken" vinden wij het element "lok" terug. Lok betekent "gat, opening" en heeft als meervoud "lokeren". Dan kan het betekenen "bij de hopen". Dan zou deze naam naar het verblijf van de dieren die in hopen leven, kunnen verwijzen. Wij denken, dat het ook mogelijk is, dat Lokeren komt van "loke" en dan zou het betekenen: afsluiting, sluisdeuren, heining, heg, haag, afgesloten ruimte. Bij Lokerveken ontmoeten wij een tweede element dat wij hieronder bij Vekenbocht behandelen.

68. Lubbenakker. Lubben kan verwijzen naar een voornaam (of toenaam), naar het Middelnederlandse "lubbe" (= leb, stremsel) of naar het Middelnederlandse "lubben" (= van teelkracht beroven). Tenslotte kan het verwant zijn met "lob" en dan is het een kruid dat als geneesmiddel werd gebruikt, maar dat op zichzelf giftige stoffen bevat. Wij geloven het meest in "de akker van Lubbe(n)".

69. Maatven. Maat heeft zeker te maken met "made". Dat was een grasland dat gebruikt werd om hooi op te winnen. Dat woord "maat" leeft dan nog voort in ons woord "toemaat" (= tweede hooisnede). Het ven zal wel bij zo'n grasland gelegen hebben.

70. Mortel(ke). Het woord komt te Ravels nog eens voor in "Kraaienmortel". Wij halen daaruit het element "mort". Dat betekent mulle aarde, gruis. Het stukje "-el" is eigenlijk de uitgang voor een verkleinwoord. Dan kom je voor de plezierige situatie te staan, dat in Mortelke tweemaal een verkleinwoord wordt aangeduid. Het betekent wel duidelijk "plek met vliegzaam". In Kraaienmortel zitter er de kraaien weer bij.

71. Peel. Reeds in 1362 vermeld als een gedeelte van Ravels-Eel. Het woord is via allerlei voorkomende vormen te herleiden tot het Oudgermaanse pathila en betekent moeras.

72. Raafuinen. Reeds vroeg komt de schrijfwijze "raftuyn" voor. In tegenstelling tot het algemeen Nederlands leeft het element "tuin" nu in ons dialect nog voort met de betekenis van "haag". Wij moeten echter de huidige betekenis is het algemeen Nederlands als uitgangspunt nemen, nl. omsloten stuk land, wat wij nu "een hof" noemen. Raafuinen betekent dus hoeven of afgesloten plaatsen waar raven huishielden.

73. (De)Reep. Reep betekent gewoon "een stuk land, een landschap, een district". Nu nog leeft het woord in het dialect voort. Men spreekt nog van "een reep grond".

74. Reit. Deze naam kan twee mogelijke betekenissen hebben: sloot en waterkruid. Waarschijnlijk zal het hier wel "waterloop" zijn. Het woord komt ook nog voor in Reitgroes (groes = met groen, inzonderheid gras, begroeide streek), wat betekent: grasland bij de Reit (= waterloop). Zo is er ook nog een Rijtakker, waarbij moet worden gezegd, dat Rijt gewoon een andere schrijfwijze is voor Reit. Verder herbergt Ravels nog een Kattenrijt. Het is bekend, dat katten bij voorkeur vertoeven in een beperkt en steeds hetzelfde jachtgebied. Een waterloop (reit) heeft in zijn omgeving meestal meer "wild" te bieden dan een doodgewone akker. Vandaar ... Tenslotte is in Eel de Velleke Reydt zeer bekend. Velleke zal wel van veldeke komen.

75. (Den) Ros. Als woord is ros duidelijk hetzelfde als "roos", wat in het Gotisch bekend was onder de vorm "raus". Daar betekende het "riet". Het is dus best mogelijk, dat Ros een met riet begroeid gebied was. Bij ons zette men wel graag lidwoorden voor plaatsnamen.

76. (Het) Rot. Net zoals in Weelde zal de betekenis hier wel verwijzen naar een oorspronkelijk met bomen begroeid gebied, dat door "rooien" tot bebouwbaar land werd herschapen. A.M. Van Den Bossche heeft hierover een licentiaatsverhandeling geschreven onder de titel: "De Rode-namen in de provincie Antwerpen, 1956".

77. Streepkje. Een smalle strook grond. Komt in het Middelnederlands al in de vorm "stripe" voor.

78. Strijbossen. Waar mensen wonen, wordt wel eens geruzied. In vroegere eeuwen wellicht wat luidruchtiger dan tegenwoordig, omdat er bij de mensen wat minder afleiding was. Waar men nu naar de vrederechter trekt, werd vroeger gekibbeld om het eigendom, de grenzen, loslopend vee, enz. Akkers, beemden en bossen konden van vandaag op morgen het voorwerp worden van twistpartijen en ze kregen dan de kleurige naam die daar eeuwen later nog naar zou verwijzen. Strijbossen zijn duidelijk bossen waarover zo'n twistpartij was geweest, waarover dus "gestreden" werd. In andere gevallen noemde men zo'n stuk land "Kijfbeemd" (te Weelde) of (ook te Weelde) "Krakeelkuil". Een kleine kans maakt voor Strijbossen ook de betekenis van "bossen waar een plaag heerste die de bomen deed sterven".

79. Uitvang. Komt voor onder de vorm "Uytfanc". Eigenlijk betekende het als woord: de gevangenneming van iemand buiten het rechtsgebied waar hij zijn domicilie had. Volgens Carnoy kan het ook een stuk van een "gemene grond" zijn dat ontgonnen werd.

80. Vekenbocht. De naam bestaat uit "veken" en "bocht". Een veken is een "hek, sluitboom". Een bocht betekent: ofwel een afgepaald omheind stuk, ofwel een afgesloten plaats voor vee, ofwel een gemeentelijk schuthok voor dieren, ofwel een kromming in de weg (zie hierboven onder Doornakker-Doornenbocht), ofwel de afgesloten ruimte in open lucht voor een varkenshok. Het zal wel een omheind stuk geweest zijn met een slagboom die de toegang moest beletten. Het element "veken" vinden wij dan nog eens terug in Lokerveken. Wij hebben "Loker" hierboven al verklaard onder "Lokeren". Hier hebben wij dan te maken met "de sluitboom van de afsluiting".

81. Vonder. Komt ook voor in de vorm Vondel (zie de persoonsnaam van de dichter Joost van den Vondel). Een vondel was een smal bruggetje over een riviertje.

82. Wildert. Wij kennen dit woord in het Latijn reeds, nl. villare. Het komt ook voor in bijv. Wilrijk. Hier zit in de naam Wild + ert. Wild verwijst naar wildernis, onbebouwde grond. Zo ontstond Wildert (plaats waar wildernis groeide). De -ert is gegroeid uit -aard/aert. De aa/ae is doordat die in een onbeklemtoonde positie stond, gewoon afgezwakt tot -e-. Dat gebeurt nu nog in onze dialecten. Aart

betekent gewoon "grond" in tegenstelling tot water. Dus, Wildert is niets meer dan een stuk woest land.

XII.Folklore

Grote vieringen

A. Van smokkelaar tot burgemeester, Jaak Van Leent uit Ravels leidde een bewogen leven

Dit artikel wordt letterlijk overgenomen uit de Gazet van Antwerpen van 7 augustus 1968.

Jaak Van Leent was een veelzijdig man, die te Ravels beter gekend is als de Tap. Die naam verdiende hij toen een Duits officier tijdens de Eerste Wereldoorlog een vaatje bier had bemachtigd, maar niet aan het koele nat kon geraken. Vrouw Van Eynd uit Weelde-Statie moest het voor hem openmaken. Ten einde raad en bang voor de dreigende revolver riep zij Jaak ter hulp. "Sla de tap eruit" brulde Jaak, die wel zag dat het geduld van de Duitser ten einde was. Dat was de redding en Jaak had zijn naam verdiend.

Dit verhaaltje speelde zich af in de tijd dat Jaak als stalknecht in dienst was bij Mon Van Eynd te Weelde-Statie. In die oorlogsperiode had hij daarnaast nog vele activiteiten. Tientallen vluchtelingen bracht hij veilig over de grens, die was afgespannen met meterhoge elektrische draden. Het openmaken van het vaatje bier heeft hem zelfs geholpen om de mensen over te smokkelen. De Duitser stelde de vindingrijkheid van de tap zo op prijs dat hij dagelijks op hem beroep deed. Jaak kreeg zo inlichtingen over de grenswachten en die kon hij goed gebruiken bij zijn nachtelijk werk. Hij kreeg van kommissaris De Bisschop, die ook in het geheim de vluchtelingen hielp, een paspoort met de naam Tap. Op de duur liep het zaakje echter mis. Jaak werd tijdig door de Duitse officier gewaarschuwd en kon op het nippertje naar Holland vluchten. Zijn vrouw werd na zijn vlucht drie weken vastgehouden, terwijl de drie kinderen aan hun lot werden overgelaten. In 1917 kon de Tap zijn gezin ook naar Holland smokkelen, naar Moergestel waar hij bij de heidemaatschappij werkte. Het gezin, dat werkelijk niets meer bezat, werd door de bewoners van de Hollandse gemeente zo goed geholpen, dat Jaak de tranen nu nog in zijn ogen krijgt als hij iets over die mensen vertelt. Regelmatig krijgt hij van hen nog bezoek.

Smokkelaar

De jaren na de eerste oorlog waren zeer moeilijk. Zoals velen kon Jaak geen werk vinden en wat doet men dan als men een gezin van drie kinderen moet onderhouden. Tijdens de oorlog had Jaak de knepen van het vak geleerd en hij werd smokkelaar. 13 uren aan een stuk trok hij met 50 kg kaas op zijn rug van Nederland naar België. En zeggen dat die smokkelaar ooit nog burgemeester van Ravels zou worden... Jaak werd geboren te Ravels op 24 februari 1883. Hij ging van zijn zeven tot zijn elf jaar naar de school van meester Janssens te Ravels. Ook in die tijd werden er al interkommunale eksamens georganiseerd tussen de gemeenten Ravels, Weelde, Poppel, Zondereigen en Baarle-Hertog. Dat Jaak toen al iets onder zijn petje had bewees de uitslag: Hij werd primus met 95 th. van de punten in een examen dat handelde over schrift, moedertaal, aardrijkskunde, rekenen en metriek stelsel. Jaak verwijt zich nog altijd een kleine onoplettendheid die hem 5 th. kostte: hij schreef Barcelona in de plaats van Barcelona.

Stichter van de vakbond

In zijn jeugd heeft Jaak het helemaal niet gemakkelijk gehad. Daar moeder de boeren afging met saai en garen moest hij als twaalfjarige het huishouden doen voor een gezin van negen kinderen. Van zijn dertiende jaar moest hij met de schoofzak op de rug gaan werken in de jeneverstokerij aan de Ravelse brug, waar hij de ossen verzorgde. Nadien werkte hij in het cementfabriek aan 1,25 frank per dag, dat was een kwartje meer dan bij zijn ossen. Enkele jaren later kon hij weer wat meer verdienen met de verbreding van het Kempisch kanaal te Beerse. In 1908 trok hij op zijn eentje met de trein "het Duits lijntje" naar Duitsland. Dat was toen het sprookjesland, waar ieder, die handen aan zijn lijf had rijk kon worden. "Wie een tong in zijn mond heeft en op tijd zijn klakske kan afdoen vindt overal de weg", aldus Jaak. Rijk is hij in Duitsland niet geworden. Twee jaar later keerde hij terug en trouwde met Maria Mollen van Weelde. Hij ging te Weelde wonen tegenover de Heggestraat en vond werk in de Ravelse steenfabriek. Reeds voordien had hij samen met Neel Simons, Neel Vugt en Rie Aerts de kristelijke vakvereniging opgericht van Ravels. Zij riepen de eerste stakingen van de streek uit. Zij

duurde een half jaar. De voorlopers van de staking moesten er echter uit. Jaak trok toen naar een andere steenfabriek en werd ten slotte broodvoerder tot de oorlog uitbrak.

Burgemeester

Na de oorlog werkte hij nog 23 jaar als stoker tot zijn pensioen. Na de dood van zijn vrouw trouwde hij met Joke Vermeiren uit Weelde. Van 1938 af was hij schepen en later dienstdoende burgemeester. Echte burgemeester was hij van 46 tot 52. Hij heeft altijd de mensen geholpen waar hij kon, tijdens de bezetting dikwijls op gevaar van zijn eigen leven. Nadien was hij nog twaalf jaar raadslid. Jaak is zonder meer de oudste vogelvanger uit de Kempen. Van 1900 af begon hij ermee. Hij is geen doder, wel een echte liefhebber, die houdt van de vogels en de natuur. Nu reeds hunkert hij naar het nieuwe seizoen in oktober. Dan zult ge Jaak weer de ganse dag horen schuifelen en lokken in zijn primitieve vanghut. Met Joke trotseert hij dan koude en nattigheid, maar zijn hobby kan de 85-jarige niet missen. Ook aan de duivensport heeft hij zijn hart verpand. En zo geniet deze veelzijdige man, met volle teugen genietend van zijn pijp, samen met zijn vrouw van de rust in het verloren hoenderhoekske van de Ravelse-Eel.

B. Ravels vierde 75 jaar onafhankelijkheid van België in 1905

Omdat in 1980 het 150-jarig bestaan van België wordt gevierd, is het interessant om na te gaan hoe Ravels in 1905 het 75-jarig bestaan van ons land herdacht. Heel wat feestelijkheden gingen hiermee destijds in Ravels gepaard, en dit was waarschijnlijk de reden dat het eeuwfeest van België in 1930 te Ravels ook met veel luister werd gevierd. Uit een verslag van secretaris Beyens dd. 5 september 1905: "Zondag 3 september 1905 om 7 ure namiddag werden de feesten aangekondigd door grof geschut en klokgelui in de beide parochiën der gemeente. Maandag 4 september om 9.30 ure voormiddag, vergaderden de geestelijke en wereldlijke overheden, het pompieskorps, de afgevaardigden der maatschappijen, onderwijzers, onderwijzeressen en schoolkinderen aan de gemeenteschool centrum: om zich van daar stoetsgewijs te begeven naar de kerk van den H.Servatius, alwaar om 10 ure een plechtig Te Deum werd gezongen. Daarna werden dankliederen aangeheven door de schoolkinderen en eene gelegenheidsrede uitgesproken door den Eerw.Heer Van Mechelen, pastoor dezer parochie. De schoolkinderen droegen vaantjes en strikken, in nationale kleuren van België en Beieren, voorop werden schilden gedragen voorstellende de wapens van Beieren, alsook van België en dezes negen Provinciën. Teruggekeerd zijnde naar de gemeenteschool, werden aldaar vaderlandsche liederen gezongen door de kinderen en eene reedevoering gedaan door M.Mathé, Burgemeester.

Na de uitvoering van het Belgisch volkslied, werden aan ieder der schoolkinderen, ten getalle van 277 lekkernijen uitgedeeld, alsook eene print voorstellende de koninklijke familie, waarvan een exemplaar hierbij gevoegd. Dank aan deze schoone print op verzoek der gemeenteoverheid gemaakt, en, in ieder huisgezin ingelijst, zullen de feesten der 75 verjaring onzer onafhankelijkheid steeds in het geheugen blijven der inwoners. Om 2 ure namiddag werd een plechtig Te Deum gezongen in de kerk van den H.Adrianus Eel, onmiddellijk daarna vormde zich aldaar de vaderlandsche stoet bestaande uit de oudsoldaten van Leopold I en Leopold II, de schoolkinderen met hunne schilden, vaantjes en strikken in nationale kleuren van België, Beieren en Congo, al de bonden, gilden en maatschappijen der gemeente met vlaggen en kartels, allen om ter fraaiste versierd. De stoet even als de wagens waarlijk groot en indrukwekkend, waarvan het programma hieraantoegevoegd, volgde den steenweg door het dorp tot aan de vaart, (brug 7), en keerde weer, in de beste orde, tot aan het gemeentehuis, hetwelk prachtig versierd was en waaraan prijkte het borstbeeld van Zijne Majesteit Leopold II omgeven van vlaggen, wimpels en guirlanden, ook overal en aan alle huizen en gebouwen wapperde de nationale driekleur. Na de welgepaste reedevoering van M.Cl.Mathé, Burgemeester, werd op den kiosk de brabançonne aangeheven en een concert gegeven door de fanfaren. Eindelijk werden gelegenheidskooren uitgevoerd door onze zangmaatschappij St.Cecilia. Dit schoone feest, dat met zooveel eensgezindheid, vaderlandsliefde en begeestering gevierd werd, en tot eenieders voldoening in de beste orde afliep, is 's avonds gesloten door een prachtig vuurwerk. Lange jaren nog zullen de inwoners van Raevens dien schoonen dag met genoegen gedenken. Gedaan te Raevens den 5 september 1905.

Redevoering uitgesproken door burgemeester Clement Mathé op 4 september 1905:

Overall is de verjaring onzer onafhankelijkheid met vele plechtigheden gevierd. Bij die feestviering mag ook onze gemeente niet ten achter blijven. Hier immers op ons grondgebied zelve is een merkwerdige strijd geleverd, die in den kamp voor onze vaderlandsche vrijheid niet zonder invloed is geweest. Een inboorling zelfs van Raevens Norbert Amsens heeft door een hollandsche kogel getroffen, zijn leven ten beste gegeven (ten 2e augustus 1831). Laat ons heden met buitengewoone gevoelens dien man herdenken, die naast zoo vele dappere Belgen in den kamp voor ons vaderlands bestaan is gesneuveld. Daarbij heeft Raevens een ruim deel geogst van de rijke vruchten van vrede en vooruitgang, die ons land onder het wijze bestuur zijner geeerde koningen, onder den durende zegen van den Allerhoogsten, gedurende de 75 jaar zoo ruimschoots vergaard. Moest hier wederkomen een onzer voorzaten, hij zou het kleine Raevens van over 75 jaren niet meer herkennen. Onze bevolking is verdubbeld, de landbouw geeft jaarlijks rijkere vruchten, nieuwe nijverheden voeren de voortbrengselen niet alleen in België maar naar de verste streken der wereld. Onze godsdienstige en maatschappelijke instellingen zijn uitgebreid, ons onderwijs (dank aan onze onderwijzers en zusters) mag met alle gemeenten wedijveren, werken van openbaar nut hebben de betrekkingen van handel doen aangroeien. Ja, met fierheid en dank mag Raevens in 't verleden blikken en zijn reusachtige vooruitgang bestatigen. De toekomst nog schijnt ons een nieuwe dageraad van bloei voor te bereiden door het uitvoeren der tramlijn, het verwachte herbouwen en herstellen onzer oude kerk, het aanleggen van nieuwe buurtwegen, het uitbreiden onzer nijverheid. Wij hebben God den Gever van alle goed gedankt door de plechtige Te Deums, wij drukken met den mond de hoop uit dat zijn zegen in de toekomst niet moge ontbreken, dat de opkomende bloei van Raevens even als deze gansch het vaderland moge rijpen tot een volkomen oogst van grooter welvaart en langdurigen heil. En nu om te sluiten moet ik u allen hartelijk bedanken die aan dit feest hebben deelgenomen, mede gewerkt en bijgedragen tot het opluisteren van den stoet en van dit schoone feest en druk de hoop uit dat wij over 25 jaar even als nu nog eenparig mogen roepen: Leve België, Leve den Koning, Leve Raevens.

En jawel, 25 jaar later vierde Ravels weer feest. Ditmaal werd het nog mooier en groter dan in 1905. Van deze feestelijkheden in 1930 werden een aantal foto's genomen die hierbij werden opgenomen. Foto's van het feest in 1905 zijn ons niet bekend.

C. Ravels vierde het eeuwfeest van België in 1930

De eerste besprekingen voor de viering der eeuwfeesten op 20 en 21 juli 1930 hadden plaats in de gemeenteraadszitting van 22 maart 1930. Het begin was gemaakt en verdere besprekingen bleven niet uit. Reeds in de raadszitting van 12 april 1930 stelde de gemeenteraad een bijzondere feestcommissie samen die dan alle verdere schikkingen moest treffen. Een eerste algemene vergadering werd gehouden op zaterdag 14 juni om 6 uur in de feestzaal van Nut en Vermaak, waarop alle maatschappijen, kringen, de gemeenteraad, de kerkfabrieken met het onderwijzend personeel waren uitgenodigd. Andere bestuursvergaderingen hadden plaats op 26 juni, 1,4,8,14 en 18 juli. Op zaterdag 19 juli om 8 uur 's avonds werden de feesten aangekondigd door kloggelui en grof geschut. Een grote Belgische vlag wapperde boven het haantje van de kerktoren. De gemeentewerkers Jan Daems en Frans Joris luidden de kerkklokken gedurende een kwartier. Onafgebroken dreunden kanonschoten in het dorp, en den Eel, aan de brug en aan de C.B.R. Hiervoor zorgden Stefaan Couwenberg en Hendrik Beyens. Zondag 20 juli had om 9 uur in de kerk van St.-Servaas een plechtige hoogmis plaats, waarna het Te Deum gezongen werd. Alle overheden waren tegenwoordig. Na het lof in de namiddag werden de afgevaardigden van de deelnemende maatschappijen ontvangen in de bovenzaal van het prachtig versierd gemeentehuis, waar burgemeester Florent Van den Borne een feestelijke redevoering uitsprak waaruit wij volgende fragmenten citeren: In den schoot van onzen Gemeenteraad werd er voor het eerst aan gedacht, hier deze groote feesten op touw te zetten, en zoo valt dan ook ons de groote eer te beurt, de eerste feestelijke woorden uit te spreken. Ik acht het als een grote eer, om de verheven reden, van ons feesten. Heden morgen zijn wij allen ter kerke getogen, om den lofzang Te Deum bij te wonen, om den Almachtigen te bedanken over het honderdjarig bestaan onzer Belgische onafhankelijkheid. Honderd jaar bestaat ons landje. Voorheen stonden wij onder het juk van vreemde overheerschers. Honderd jaar heeft hier in het vrije België vorst en volk naar zich getrokken, de gunst des hemels en de bewondering van de heele wereld. Tot dan toe zuchtte België onder dwang, of was vastgehecht aan het lot van vreemde volken. Zich zelf vormen, tot wat het volgens zijn natuur worden moest was niet mogelijk. 1830 wees de kalender. Het Belgische volk trok op, streed en veroverde de vrijheid. Wij hebben haar bewaard en daarom feesten wij heden. Om die vrijheid te bekomen werd zoo hard gevochten, ja veel bloed vergoten. Moeten wij er hun niet te meer dankbaar voor zijn. Al onze

krachten zullen wij inspanssen haar te bewaren. De feestcommissie stond hier ook voor eene lastige taak. Ik kan dan haar ook niet genoeg hulde brengen, zij heeft gewerkt en gestreden om deze feesten te doen lukken. Mijn dank gaat eerst en vooral naar onze zeer Eerw. Heeren Pastoors, heel hunnen invloed, heel hun talent wisten zij aan te wenden, om onze menschen te verzoenen. Dan ook mijn dank aan den heer voorzitter der feestcommissie Adriaan Janssen, met al zijne leden, die zorgde voor de goedgekozen en welgeordende feestelijkheden. Nog een bijzonderen dank aan de Heeren Weldoeners der feesten die ons met hunne geldelijke steun hebben bijgestaan, zoals de maatschappij van de C.B.R., Mijnheer de Bestuurder Lambert, de Maatschappij van het Noorden en Mr. Dings. Tenslotte mijn dank naar allen die hebben medegewerkt tot het welgelukken dezer feesten. Ja, dat is mijnen wensch. Ik eindig met den heildronk op Leve België, Leve ons Vorstenhuis".

Na de ontvangst op het gemeentehuis werd bij het monument hulde gebracht aan de gesneuvelden van 1914-1918. Er werden bloemen neergelegd en voorzitter Adriaan Janssens zei o.a. het volgende: *"Wij groeten en huldigen u, helden van Raevens, wij groeten en huldigen u, waarde dorpsgenoten. Uwe namen in dezen harden steen gebeiteld zullen met dankbare herinnering in uw geboortedorp blijven voortleven. Uw roemrijk sneuvelen vervult ons hart met fierheid, doch tevens met stillen weemoed. Gij liet hier immers beminde wezens. De Glorie uwer daden verzacht wel eenigszins hunne smart, doch de band der liefde word niet zonder tranen verbroken. Opdat die herinnering zou blijven voortleven bij het opkomend geslacht, wordt hier dezen nieuwen gedenksteen geplaatst met opschrift: "Hulde van het Raevensche volk aan zijne gesneuvelden bij het eeuwfeest van België" (Door den heer V. Van Himbergen, gemeentesecretaris en secretaris van het eeuwfeestcomiteit werd alsdan den gedenksteen ontbloot, welke, door de zorgen van het eeuwfeestcomiteit aangebracht werd aan het monument. Deze gedenksteen, uit witten marmer, draagt het volgende, met groene palmen omlijste opschrift, in gouden letters: "Hulde van het Raevensche volk aan zijne gesneuvelden, eeuwfeest 21 juli 1930"). Jongelieden en kinderen, wanneer gij hier voorbijgaat herinnert u uwe gevallen dorpsgenoten, gedenkt hun lijden en strijden, en vereert hunne nagedachtenis door gehechtheid aan den vadergrond en getrouwheid aan wet en vorst. Geachte Maatschappijen en kinderen, het weze mij vergund u in naam van onzer dierbare gesneuvelden te danken voor de overheerlijke bloemenhulde waarmede gij hunne nagedachtenis wilt vereren. Zie hier hunne namen:*

Adriaan Verbeeck, gesneuveld te Bunsbeke 18 augustus 1914

Petrus Van Gompel, gesneuveld te Avelghem 19 juni 1915

Willem Mertens, gesneuveld te Steenstraete 20 juni 1916

Petrus Claessens, gesneuveld te Caeskerke 7 november 1917

Frans Van Veldhoven, gesneuveld te Pervijse 21 december 1917

Adriaan Pijnenborg, gesneuveld te Adinkerke 26 juli 1918

Emiel Kerstens, gestorven in het gasthuis van Calais 14 februari 1919

Antoon Klessens, gestorven te Mortsel den 2 juni 1920

Geachte medeburgers, eenzelfde gevoelen van vaderlandsliefde bracht ons hier rond dit monument, scheiden wij er van met den kreet, die ook eens de leuze was onzer helden: Leve België, Leve de Koning. God behoede ons een en onverdeelbaar Vaderland.

Tot zover de redevoering van voorzitter Adriaan Janssen. Hierna werd onder leiding van Emiel Van de Gender, hoofdonderwijzer te Ravels-Eel, door de schoolkinderen het lied "Aan onze gesneuvelden" gezongen. Na afloop van de plechtigheden aan het monument der gesneuvelden had een optocht plaats naar de zaal "Nut en Vermaak" waar de feestzitting zou plaatsgrijpen. In de prachtig versierde feestzaal werden liederen gezongen, gedichten voorgedragen en toneel gespeeld. Pastoor Van Mechelen hield daarbij een redevoering. De feestzitting werd gesloten met een daverende "Brabanconne". Om 8 uur 's avonds hadden op de kiosk voor het gemeentehuis concerten plaats. Ook waren de kerktoren en het monument der gesneuvelden door schijnwerpers verlicht. De feestzaal "Nut

en Vermaak" was prachtig versierd met grote kleurige letters: "Leve België, 1830-1930".

Maandagmorgen 21 juli werd er nog gewerkt aan versieringen, wimpels, vlaggen, groen en bloemen. Om 3 uur in de namiddag werd een plechtig Te Deum gezongen in de parochiekerk van St.-Adriaan in den Eel. Daarna trok de vaderlandse stoet door het dorp. Evenals de dag tevoren hadden 's avonds op de kiosk concerten plaats en om 10 uur werd er een groot vuurwerk afgestoken. Tot slot van de feestelijkheden dankte voorzitter Adriaan Janssen iedereen voor de onmisbare medewerking aan de geslaagde feesten waarvan heel het dorp ongetwijfeld had genoten. Jawel, 20 en 21 juli bleven lang in de herinnering van onze dorpsgenoten bewaard.

D. De eeuweling van Ravels: Trezeke Dickens

Trezeke Dickens werd te Weelde geboren op 25 juli 1826. Zij was de oudste van acht kinderen. In 1858 trad zij in het huwelijk met Jaak Van den Borne en hun echt werd gezegend met 8 kinderen, waarvan er in 1926 nog zes in leven waren. Op donderdag 25 juli 1926 was de gemeente Ravels in volle feest ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van Trezeke. We lichten volgend fragment uit de Kempenaar van 25 juli 1926: *"De gemeente stak in haar schoonsten feesttooi. De versiering en de bevlaging waren algemeen. De viering werd ingezet met eene plechtige H.Mis van dankzegging. De eeuweling nam plaats in het hoogkoor, omringd door kinderen, kleinkinderen en familieleden. De E.H.Voordeckers, pastoor der parochie, droeg de mis op. Onder de mis hield de pastoor van aan het altaar een zeer gemoedelijke aanspraak, waarbij hij Trezeke van harte geluk wenscht en hoopt dat de Heer haar nog eenige jaartjes in 't leven zal laten. Tot slot leest hij een schrijven voor van Z.D.H.Mgr. Van Roey, aartsbisschop, waarin Zijne Doorluchtigheid zijn zegen aan de eeuweling laat geworden. Na de kerkelijke plechtigheid, welke door veel inwoners, alsook door meer dan 100 afstammelingen van Trezeke werd bijgewoond, had een feestvergadering plaats in open lucht, voor de woning van de honderdjarige. Voor eerst brengt Mej. Vloemans hulde namens de jonge dochters en kinderen van Ravels-Eel, vervolgens was het de beurt aan M.G. Van den Gender, onderwijzer, die in naam van het feestkomitee een treffende toespraak hield. Tot slot werd een marmeren gedenksteen in den muur van het huisje gemetst, onthuld door het raadslid Flor Van den Borne.*

Daarop werden de geschenken overhandigd en die waren zeer talrijk. Te 5 uren werd aan de Brug te Raevens een stoet gevormd, waarbij zich alle maatschappijen uit Raevens en omliggende aansloten. In den kleurigen optocht, opgesmukt met eenige wagens, reed Trezeke in een auto! Dat was de eerste keer van haar leven! De stoet hield even halt bij het gemeentehuis, waar de eeuweling in de raadszaal plechtig werd ontvangen. De burgemeester Van Dun sprak een schoone rede uit, waarin hij het oudje geluk wenschte. Hij overhandigde Trezeke een fraaien zetel en drukte de hoop uit dat ze nog eenige jaren een gemoedelijke rust in dien zetel zou kunnen doorbrengen. Na deze plechtigheid vervoegde de eeuweling opnieuw den stoet, en deze stapte door tot Raevens-Eel, waar hij onder de grootste belangstelling werd ontbonden. Onmiddellijk daarop voerden de beide aanwezige muziekkorpsen van op de kiosk een keurig programma uit, terwijl 's avonds een prachtig vuurwerk dat geslaagd feest op luisterrijke wijze besloot (Uit: De Kempenaar 25 juli 1926). Trezeke Dickens of "Treeske van Koosse", overleed te Ravels-Eel op 13 september 1926.

Folklore, volksgebruiken, volksdevotie

Op oudejaarsavond ging de jeugd, bij avond, nieuwjaarse zingen en er werd geld gegeven. Ook werd in elk gezin wafelenbak gehouden. Het bakken van spekstruif behoorde tot de geplogenheden van vastenavond en door de jeugd werd, net als op oudejaarsavond een rondgang gehouden, beter gekend onder de naam van vastenavondzotten. Met halfvasten kwam de "Greef" voor de kinderen. De Greef was een soort Sinterklaas maar hij was minder kwistig want hij bracht alleen een "haantje op een stokje en een pluimpje daar boven op". Het haantje was uit brooddeeg gebakken. Halfvasten vormde tevens een intermezzo in de besloten tijd van de vrijage want in de vasten werd eertijds het vrijen stopgezet. Op palmzondag werd, na de palmwijding, het koren gepalmd. Iedereen had palmbossen in zijn tuin, want er was veel palm nodig. Achter elk kruisbeeld in huis stak men een palmtakje. Palm moest dienen om het huis bij ontij met wijwater te besprenkelen; ook voor het besprenkelen van een lijk moest men palm bewaren. Oude palm werd, na de wijding van de nieuwe, verbrand. Kuipen water werden op Paas- en Pinkstermaandag gewijd. Elk gezin haalde een goede voorraad wijwater, dat gratis mocht geschapt worden uit de kuipen die in 't kerkportaal stonden.

Het Sint-Hubertusbrood werd op 3 november gewijd en werd door iedereen nuchter gegeten. Paard, koe, varken en schaap kregen een korstje en de kippen kregen de kruimels. Er werd een stukje bewaard tegen de razernij. Voor de kinderen was het vertrek en de reis van de klokken naar Rome een mysterieus gebeuren. Natuurlijk werd er door de ouderen wat op gevonden om de reis geloofwaardig te maken. De klokken werden gepiloteerd en de klokpiloot was de oudste inwoner van de parochie; ook mannen met baarden vlogen mee om de eieren te halen maar ze mochten zich dan gedurende twee dagen niet vertonen. Oorspronkelijk stond bij iedere woning een bakhuis en brood bakken was een gezinsbezigheid. De deegresten werden tot kleine broodjes gebakken: "de pollekens". Na de graanoogst hield elk gebuurte een feestje: de oogstkoek. Er werden dan meerdere pollekens gebakken waar middenin een appel prijkte. Later groeide dit geburenfeest uit tot een "burenklos". Chocomelk en beschuiten kwamen op tafel en muziek en dans sloten de festiviteiten af. Na de aardappelooft werd een gelijkaardig feest op het getouw gezet. Dit feest werd "petatfoeien" geheten. De boekweit werd door 't gebuurte gedorsen; de burens hielpen elkaar en de boerinnen vergastten om beurt de dorsers op "boekerdestruif en boekerdepap" (Boekweitstruif en boekweitpap).

Tijdens de nacht van 30 april sleepten jongelui alle alaam, dat niet onder dak stond, op hopen bijeen, bijvoorbeeld bij de kerkdeur. Ook werden er dan voor de huizen takken geplant of bevestigd op daken van stal, schuur of schob. Een mastetak betekende dat er een meisje woonde van onberispelijk gedrag; een berketak wees op een kwatong en een kersetak duidde op een meisje met een minder goede faam; immers van een kersetak plukte iedereen. Op sommige tijdstippen werd er een razzia gehouden onder de katten en de liefhebbers werden dan vergast op een katersouper. De vrouwen werd konijn voorgezet maar ze kregen tussendoor ook wel een hapje "kater" op het bord. Als iedereen lekker gegeten had, werd de katekop op tafel gebracht. Een ruim gebruik van gerstenat kwam er bij te pas en wie "geen benen meer kende", werd met de "kreugel" naar huis gebracht.

Op kermismaandag werden volks- en kinderspelen gehouden: zaklopen, ringsteken per fiets, vogelpik per fiets, sparklimmen, flessen vullen met de mond, wijven kruien en stroop likken. Het wijven kruien was een oude traditie van Gilseinde-kermis. Vrouwvolk werd door manvolk in kruiwagens vervoerd en in de korst mogelijke tijd moest de langst mogelijke weg afgelegd worden. Het stroop likken was een zoete viezigheid! In een lampetkom werd vloeibare stroop gegoten en met kippepluimen bestrooid. Met de mond moesten de geldstukken, die op de bodem van de kom lagen, bovengehaald worden. Tot de zondagsspelen behoorden:

1. Steentje-tik. De inzet aan geldstukken moest met een stalen kogel (scheut) van een kei getikt worden. Kop en letter bepaalden winst en verlies.

2. Meetje-steek en Papke-steek. Met geldstukken werd door de medespelers naar een mikpunt, een kurk of een doelstreep geworpen. De beste mikker verwierf de ganse inzet. Ongeschreven wetten bestonden in verband met het kappen van dun en buigzaam hout, zoals dekwissen voor strodaken en mutserdbanden. Zonder toelating mocht dergelijk dun hout overal gesneden worden. Op zeker moment kapte men hout van zwaardere omvang en de pastoors kregen ook bezoek op hun eigendom. Deze heren besloten om de volgende zondag op de preekstoel de gelovigen op hun plicht te wijzen. Pastoor Voordeckers begon zijn sermoen met de volgende inleiding: "Een band en een wis, mag men kappen waar 't is, maar stalgangen uit mijn hof, vind ik toch nog al grof". Pastoor Van Mechelen kloeg op volgende wijze aan: "Van een twijg en een dekwis, zeg ik, dat het niet gestolen is, maar karberries uit mijn tuin, vind ik toch nog al schuin!" In 1783 legde Cornelis Heyns een dagboek aan, waaruit we enkele remedies hebben gelicht.

"Remedie voor het Ruyte der schapen (Schurft): Wat tair en wat zoute boter warm gemaekt op het vier en daer men ziet dat de huyt schorft is, de wol weg getrocken en wel gesmeirt op de bloote huyt en alle weken eens alle schapen te sien oft zij het smeiren nodig hebben. Remedie voor den rooden loop (Dysenterie). Neem den doir van een eij, wat boomolie en wat van een cruye-noot te saemen wat warm gemaekt en dan ingenomen. Remedie voor het Loops worden van koeyen. Neemt wat schrapsel van een kopere ketel en geeft ze dat in. Remedie voor een valling (gezwel) aan hand oft voeten. Giet pap van lijse-meel (lijnzaad) en flier-bloemen in vers botermelk in den nagel; wel opengemaekt en gehouden, 4 à 5 mael nieuw, dat alle dagen daer opgeleyt".

We kunnen deze bijdrage niet besluiten zonder er op te wijzen dat wij ook een scheldnaam hebben: De Ravelse Pieren. In de slechte zandgrond vonden pieren hun aard niet, maar toen dan de eerste pier aangetroffen werd, kluisterde men hem met een ketting aan de kerk vast.

De geboorte in Ravels

Door de geboorte werd iedereen volwaardig inwoner van het dorp, tenminste als de vader van de boreling het inboorlingschap bezat. Op de geboorte volgde het doopsel, dat vele eeuwen noodzakelijk was: niet alleen uit godsdienstig maar tevens uit maatschappelijk oogpunt. Wie in het doopregister was ingeschreven behoorde tot de dorpsgemeenschap. Het peterschap en het meterschap verliepen volgens een vaste stelregel en er werd zelden afgeweken van dit patroon. De geboorte van een zevende zoon heeft altijd een speciaal karakter gehad. In vroegere eeuwen werd hij Norbertus gekerstend. De H.-Norbertus was de stichter van de Norbertijnen en Norbertijnerpastoors bestuurden de parochiën van Ravels, Weelde en Poppel. De laatste zevende zoon die Norbertus werd gekerstend, was Norbert Van Gils, geboren te Ravels op 25 april 1844, als zoon van Adrianus en van Maria Konings, een bekende vroedvrouw. De placenta of nageboorte moest door de vader in de grond gestopt worden. Hij plantte daarop een noteboom bij de geboorte van een zoon en een pereboom bij de geboorte van een meisje. Zo hij een boom van een vent uit de jongen wilde zien groeien, mocht hij een eik planten in plaats van een notelaar. 's Winters gebeurde de geboorte op de bakermat bij het open haardvuur. De bakermat was uit stro gevlochten en geleek aan een wan. Na de geboorte moest de moeder binnen blijven tot ze haar kerkgang deed. Dit gebeurde zes weken na de geboorte.

De geboorten konden elkaar vroeger in zeer snel tempo opvolgen, zelfs zo snel dat een nieuwe geboorte zich aankondigde vooraleer de moeder haar kerkgang deed. Wanneer zulk feit zich een dozijn keren voordeed bij dezelfde moeder, werd er een gedenksteen in de kerkvloer gemetst. In deze steen was de steen gegrift: "Hier op deze steen, stond ik nooit alleen". Vroedvrouwen hebben bij de bevolking steeds in hoog aanzien gestaan. Het "bakelen" of baken werd van moeder op dochter verder geleerd. De "bakel" of "bakster" werd bijtijds besproken en vele dagen voor de geboorte kwam de baker aan huis en hielp er alles beredderen, ook allerlei aangelegenheden die met de geboorte niets te maken hadden. Zij werd de gezagvolle moeder in het gezin en elke dag bood ze zich uitgestreken aan. Het was haar een eer de bevalling te mogen verrichten want geldwinning was een bijzaak! Ze was wel in de kost. Was de aanstaande moeder niet gerust, dan viel het voor, dat de "bakel" enkele dagen voor de bevalling bij haar kwam slapen en de man moest dan maar naar een andere slaapplek uitzien. De baker was ook bij het doopsel betrokken: zij busselde het kind, sloot suikerbonen in de bussel en droeg het kind, vergezeld van peter en meter, naar de kerk. Na het doopsel werden alle herbergen bezocht die rond de kerk en op de terugweg gelegen waren. Te Ravels is het ooit gebeurd, dat de "kleine" in een herberg op het biljart was achtergebleven en het drietal met ledige handen het geboortehuis binnenviel. Bij normaal verloop werd de kleine "uit de doeken" gedaan en de "kinnekenskak" rolde dan over "den heerd" tot grote pret van de aanwezige kinderen. Ravel bewaart een dankbaar aandenken aan deze eenvoudige, maar verdienstelijke volkswomen.

Bijgeloof

Overal in deze streken en ver daarbuiten moet het in de voorbije eeuwen gewemeld hebben van over geheimzinnige machten beschikkende wezens, tenminste te oordelen naar de rijkelijke hoeveelheid al dan niet serieuze leesstof over deze magische materie. Sagenonderzoek heeft aangetoond dat heksen, tovenaars, demonen en andere mythische gestalten vaak in dezelfde vormen voorkomen, zelfs worden daarbij gelijke kunsten en streken opgetekend. De ontelbare aan het rotsvaste bijgeloof van onze voorouders ontsproten verhalen, vertonen door de vaak mondelinge overlevering en plaatsgebondenheid onderlinge variaties, maar de grondtrekken zijn eender. Belangrijke motieven in de meeste toverijverhalen zijn: het optreden van personages met vermeende buitennatuurlijke eigenschappen en daarom heks, tovenaar of demon genoemd, angstgevoelens die opgeroepen worden door de als onverklaarbaar ervaren bijzondere machten, het nemen van voorzorgsmaatregelen om het gevaar van toverij te bezweren. Vooral de heks, veelal in de gedaante van een oude vrouw is geliefd onderwerp in verhalen over toverij. Velerlei uitzonderlijke vermogen worden door haar in allerlei toonaarden toegeschreven waarvan bijvoorbeeld het zich kunnen veranderen in een dier (zwarte kat of pad) het zich kunnen verplaatsen door de lucht of het toepassen van kruiden om mensen ziek of gezond te maken.

Geen wonder dat men tegenover de angstaanjagende macht van een heks een arsenaal van wapens ter verdediging in de strijd gooide: heiligenprentjes, gebedjes, overlezingen, medailles en kruisjes. Overbodig op te merken dat de religie een belangrijk tegengif vormde tegen hekserij. Sommige heksen bleven actief tot een eindweegs in deze eeuw, toen ze uiteindelijk hun bezem in de wilgen moesten hangen. In Ravels waren zoveel heksen dat ze naar het schijnt in een kring rond de kerk dansten. 's Zondags tijdens de Hoogmis zag pastoor Van Mechelen de heksen in de kerk zitten wanneer hij met zijn handen gespreid voor het volk stond. Hij herkende ze dan omdat ze een biekerf op het hoofd droegen. Vele verhalen over dansende heksen en dansende katten zijn door de huidige generaties volledig vergeten zodat weinig interessante stof is overgebleven. Dat zulke verhalen toch een kern van waarheid bevatten, toonde Gerrit Beex aan. Hij is als provinciaal archeoloog verbonden aan de Rijksdienst voor het oudheidkundig Bodemonderzoek in Nederland, en in onze streek wel gekend omdat hij in Weelde grafheuvels heeft opgegraven. In de Kempen hebben wij vastgesteld dat plaatsen waar volgens de volksverlevering heksensabbat wordt gehouden, steeds een betekenis hebben op archeologisch gebied. Gerrit Beex schreef dat van alle sagen of spookverhalen alleen het verhaal van een heksen- of kattendans een vrij zekere aanduiding is dat hier op die plaats een grafheuvel ligt. Uiteraard, schrijft hij, moet de plaats van deze heksen of kattendans dan zeer nauwkeurig zijn gelokaliseerd. Zowel te Ravels, Weelde en Poppel kennen we plaatsen waar volgens oeroude overlevering heksensabbat of kattendansen werden gesignaleerd. Het zou geweldig interessant worden moesten er op deze plaatsen ook archeologische monumenten te vinden zijn die de theorie van Gerrit Beex bevestigen. Toekomstig sagenonderzoek in onze drie dorpen kan in dit verband nog heel wat interessant materiaal doen bovenkomen.

We citeren volgend fragment uit een studie van E. Stroobant: "Op eene weide, genaemd den langen reep te Ravels (een klein dorp op één uer afstand van Turnhout) is een kuil, klein water, alwaer alle nachten eene vergaderinge van tooverheksen, in de gedaante van katten, plaats heeft. Eens had een zekere boer eene wedding aengegaen dat hij een stok in den kuil zou gaen steken. Maer zien, nauwelijks kwam hij terug, of het scheen hem toe, dat eene dier katten hem altijd volgde, en sedert zag hij die kat altijd aen zijne zijde, tot dat hij, om zoo te zeggen, van schrik is gestorven". Ouderlingen vertelden ons dat in vroegere jaren in de Maatvennen het Duivelskuiltje lag. Wie daar om 12 uur een steen in wierp, was zeker dat hij de heksen, in de gedaante van katten, achter zich aan zou krijgen. Aan het kapelletje in de Peel aan de molen was het vroeger ook niet pluis. Ouderlingen weten nog dat hier vroeger geregeld het paard met kar in de gracht bleef steken. Een en ander zou te wijten geweest zijn aan hekserij. Onze voorouders hebben dus steeds veel geloof gehecht aan het bestaan van heksen en ten onrechte werden vele vrouwen voor heksen aangezien. Zelfs veeziekten werden aan de zwarte of kwade hand toegeschreven. Om de zogenaamde plaag af te weren, werd een voetreis naar de Trappisten van Bornem ondernomen en gewijd water in brood werd ervan meegebracht om redding te brengen. Volgende middeltjes kan men aanwenden om een heks te herkennen:

- a) Je voeten drukken in haar voetstappen, als ze een heks is, zal ze omkijken.
- b) Neem de urine van verdachte en breng deze aan de kook. Als er een onstuimige kook optreedt is het bewijs geleverd.
- c) Zoen de heks van uw keuze, is de aanraking koud en prikkelend, neem dan maar gauw de benen, als u tenminste de kans nog krijgt.

Een typische volksfiguur: Steven Couwenberg

Hij werd geboren in 1900 te Oud-Turnhout, huwde met Rosa Beyens en overleed in 1959. Hij woonde vlakbij de kerk: Steven Couwenberg. Hij was één van die typische dorpsfiguren. Wie zich iets van het leven in Ravels van in de jaren 20 tot na de oorlog herinnert, kent hem. Als zelfstandig loodgieter en ook omdat hij lid was van de meeste verenigingen in het dorp, had hij veel omgang met de mensen van Ravels. Onder andere de brandweer had aan hem een actief medewerker. De pastoor van Ravels wist daar gebruik van te maken, want telkens er een bijzonderheid te vieren was in de parochie, werd aan Steven gevraagd om de vlag te plaatsen op het topje van de kerktoren. Menigeen heeft ooit met angst in het hart, zijn acrobatische klimpartij gadeslagen. Maar telkens weer gebeurde dat zonder ongelukken en wapperde de vlag hoog boven het dorp. Als lid van de Boogschuttersgilde stond Steven ook zijn man. Ieder jaar werd er geschoten voor het Koningschap van de Gilde. Steven bekeek dit echter zo: "Het Koningschap dat mag brouwer Buys wel winnen, want degene die zich Koning

schiet moet een vat geven. Maar als ze voor het varken van 100 kg. schieten, dan zal ik mijn beste beentje wel voor zetten." Zo gebeurde het ook, brouwer Buys werd Koning en Steven won het varken. Na een paar dagen werd het geslacht en er werd een feest van gemaakt.

Waar Steven was, daar waren de spuiterijen niet uit de lucht. Op een dag was hij in het café bij Warke Baelus op Klein Ravels. "Warke" zei Steven "ik rij met mijne velo niet naar huis of ik moet de wind van achteren hebben". "Dat kan niet" zei Warke "want de wind staat al dagen in dezelfde hoek". "Ewel Warke" zei Steven "ik wil wedden voor een bak bier". Dat was natuurlijk wel naar de zin van Warke. Ze kletsten de handen tegen elkaar en de weddenschap was afgesloten. Heel lakoniek dronk Steven zijn pint uit en ging naar buiten. Alle aanwezigen wilden natuurlijk zien wat er ging gebeuren. Steven nam zijn fiets, zette zijn achterste tegen het stuur aan, zijn voeten op de pedalen en zo reed hij achteruit, tot ieders verbazing, met de wind in de rug, naar huis. Warke was zijn bakske kwijt. Steven was ook goed bevriend met Jos Van Himbergen . Naast maalter was Jos, in zijn vrije uren, een amateur-kunstschilder. Eens had hij een portret geschilderd van de paus en hij was dit aan de pastoor gaan laten zien. Als hij terug kwam van de pastorie, met zijn schilderij onder de arm, kwam hij Steven tegen en zoals het vrienden betaamt, doken ze beiden een café binnen. Steven was natuurlijk heel curieus wat Jos daar wel onder de arm had. En spoedig stonden ze beiden over het schilderij gebogen. Steven zei: "Jos, jongen, dat moest ge mij verkopen, dat vind ik schoon". "Neen", zei Jos, "ik heb het juist aan de pastoor beloofd en ik mag het zondag in de zaal op een feestvergadering, persoonlijk komen afgeven. Iedereen zal dan kunnen zien wat ik geschilderd heb." "Verdorie" dacht Steven, "daar moet ik een stokske voor steken". Ze dronken samen enkele pinten en Jos werd al wat lossier van tong. Steven probeerde het nog eens. "Zeg Jos, die paus zou ik toch graag van U kopen, ik geef er U 80 frank voor". "Neen", zei Jos, "dan durf ik nooit meer onder de ogen van de pastoor komen". "Ja maar" zei Steven, "wie ziet ge nu 't liefste, de pastoor of mij". Jos aarzelde even en zei dan heel overtuigd "U zulle man". "Ewel verkocht" zei Steven. "Zoals ge zegt" zei Jos. En fier troonde Steven het schilderij mee naar huis, met een hart vol jolijt omdat hij de pastoor die poets had gebakken. Hoe het later tussen de pastoor en Jos is opgelost, is mij niet bekend. Wel weet ik dat Steven het schilderij geschonken heeft aan het klooster van de Paters Minderbroeders te Lokeren, waar het een ereplaats heeft gekregen.